

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Hudební produkce

DISERTAČNÍ PRÁCE

**SCÉNICKÁ UMĚNÍ (HUDBA, DIVADLO, TANEC) A
KULTURNÍ POLITIKA V ZEMÍCH STŘEDNÍ EVROPY**

Mgr. Martina Pecková Černá

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Štílec, CSc.

Oponent práce: prof. PhDr. Jan Hyvnar, CSc.

Oponent práce: Mgr. Dáša Čiripová, Ph.D.

Datum obhajoby: 3.9.2018

Přidělovaný akademický titul: Ph. D.

Praha, 2018

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Art of Music

Music Management

DOCTORAL THESIS

**PERFORMING ARTS (MUSIC, THEATRE, DANCE)
AND CULTURAL POLICY IN CENTRAL EUROPE**

Mgr. Martina Pecková Černá

Thesis supervisor: Prof. PhDr. Jiří Štílec, CSc.

Thesis opponent: Prof. PhDr. Jan Hyvnar, CSc.

Thesis opponent: Mgr. Dáša Čiripová, Ph. D.

Date of thesis defense: 3.9.2018

Academic title to be granted: Ph. D.

Prague, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma

SCÉNICKÁ UMĚNÍ (HUDBA, DIVADLO, TANEC) A KULTURNÍ POLITIKA V ZEMÍCH STŘEDNÍ EVROPY

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne 29.6.2018

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Instituce	Datum	Podpis

Abstrakt

Disertační práce *Scénická umění (hudba, divadlo, tanec) a kulturní politika v zemích střední Evropy* se zaměřuje na vztah státní správy k oboru scénických umění v České republice, na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Rakousku a Německu. Její součástí je přehled základních dokumentů státní kulturní politiky v zemích střední Evropy, zasazení pojmu scénických umění do konceptu kulturních a kreativních průmyslů a ekonomické klasifikace a analýza statistické evidence divadla, hudba a tance ve vybraných zemích. Práce se dále soustředí na resort kultury z pohledu státní správy, strukturu státních orgánů odpovědných za řízení kultury jako celku a jimi zřizovaných státních institucí odpovědných za oblast scénických umění. Součástí je rozbor dotačních nástrojů na podporu umělecké tvorby v oblasti scénických umění.

Klíčová slova: scénická umění, kulturní politika, hudba, divadlo, tanec, střední Evropa, země skupiny V4.

Abstract

The doctoral thesis *The Performing Arts (Music, Theatre, Dance) and Cultural Policy in Central Europe* focuses on the relationship of the state administration and performing arts in the Czech Republic, Slovakia, Poland, Hungary, Austria and Germany. It includes an overview of basic strategic documents of the state cultural policy in the Central European countries, on incorporation of the term of performing arts into the concept of cultural and creative industries and the economic classification as well as analysis of statistical evidence of theatre, music and dance in the selected countries. Furthermore, the thesis focuses on the field of culture from the point of view of the state administration, on the structure of state administration responsible for the management of culture as a whole and on state institutions established by state authorities responsible for performing arts. The analysis of subsidy tools for support of performing arts is also included.

Keywords: performing arts, cultural policy, music, theatre, dance, Central Europe, V4 countries

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Jiřímu Štilcovi, CSc. za cenné rady, konzultace a odborné vedení této disertační práce. Dále bych ráda poděkovala bývalým i současným kolegům z projektu Performing Arts Central Europe – Visegrad Countries Focus a celé rodině, zejména manželovi, za podporu a pomoc, kterou mi po celou dobu psaní této práce poskytovali. Chtěla bych také poděkovat kolegům z Institutu umění – Divadelního ústavu a odborníkům z Polska, Maďarska a Slovenska za inspiraci a podněty, které byly cenným doplněním výzkumu realizovaného v této práci.

PROLOG	9
ÚVOD.....	10
1 KULTURA A KULTURNÍ POLITIKA.....	14
1. DEFINICE KULTURY.....	14
1.2 DEFINICE KULTURNÍ POLITIKY	20
1.3 HODNOTA KULTURY	25
1.4 VÝZKUM KULTURNÍ POLITIKY	27
1.5 DEFINICE KULTURY NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI (UNESCO A EU)	32
1.6 PŘEHLED KULTURNĚPOLITICKÝCH DOKUMENTŮ ZEMÍ STŘEDNÍ EVROPY	35
1.6.1 Česká republika.....	36
1.6.2 Slovensko	40
1.6.3 Polsko.....	43
1.6.4 Maďarsko.....	49
1.6.5 Německo	52
1.6.6 Rakousko	58
1.6.7 Přehledová tabulka kulturněpolitických dokumentů zemí střední Evropy	59
1.6.8 Komentář	63
2 SCÉNIKÁ UMĚNÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ POHLEDEM ČÍSEL.....	65
2.1 KULTURA A STATISTICKO-EKONOMICKÁ DATA	65
2.2 KULTURA VE STŘEDNÍ EVROPĚ POHLEDEM EKONOMICKO-STATISTICKÝCH DAT EU	68
2.3 STATISTIKY SCÉNIKÝCH UMĚNÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ	90
2.3.1 Česká republika	99
2.3.2 Slovensko	103
2.3.3 Polsko.....	108
2.3.4 Maďarsko.....	112
2.3.5 Rakousko	114
2.3.6 Německo	118
2.3.7 Komentář	123
2.3.8 Výběr ze statistik: Divadlo a hudba ve střední Evropě	126
3 VZTAH STÁTU K SCÉNIKÝM UMĚNÍM V ZEMÍCH STŘEDNÍ EVROPY	127
3.1 STRUČNÝ HISTORICKÝ POHLED NA VZTAH STÁTU KE KULTUŘE A SCÉNIKÝM UMĚNÍM V ZEMÍCH STŘEDNÍ EVROPY	127
3.2.1 Česká republika.....	138
3.2.2 Slovensko	142
3.2.3 Polsko.....	145
3.2.4 Maďarsko.....	147
3.2.5 Rakousko	149

3.2.6	<i>Německo</i>	152
3.3	ORGANIZACE ZŘÍZOVANÉ NA STÁTNÍ ÚROVNI RESORTEM KULTURY A S PŮSOBNOSTÍ V OBLASTI SCÉNICKÝCH UMĚNÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ	156
3.4	VÝBĚROVÁ ŘÍZENÍ NA PODPORU SCÉNICKÝCH UMĚNÍ NA STÁTNÍ ÚROVNI VE STŘEDNÍ EVROPĚ.....	164
3.4.1	<i>Česká republika</i>	164
3.4.2	<i>Slovensko</i>	168
3.4.3	<i>Polsko</i>	170
3.4.5	<i>Maďarsko</i>	173
3.4.6	<i>Rakousko</i>	176
3.4.7	<i>Německo</i>	178
3.4.8	<i>Komentář</i>	183
ZÁVĚRY		187
PRAMENY A LITERATURA		194

Prolog

„Môj priateľ povedal, že je presvedčený o tom, že skutočným obsahom bolševizmu je bezpodmienečný prejav slovanského imperializmu: ale je to len zahrievacie kolo pred úlohou, ktorá už nadobudla konečnú podobu – komunizmus pomaly alebo rýchlo prekoná svoju ideológiu a prax, ale zostane tu jedna moderne vybavená veľmoc, Slovania, a s nimi sa v nasledujúcom storočí bude musieť počítať, aj keď jedného dňa už nebudú komunistami.“

Sándor Márai: Zem, zem!..., Pamäti, Kalligram, Bratislava, 2010

„Kultur ist kein Ornament. Sie ist das Fundament, auf dem unsere Gesellschaft steht und auf das sie baut. Es ist Aufgabe der Politik, dieses zu sichern und zu stärken.“

Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kultur in Deutschland“, Vorwort, 2007

„V této knize bude užíván pojem střední Evropa, zahrnující šestici přímých nebo historických sousedů – Poláků, Maďarů, Slováků, Čechů, Němců a Rakušanů. Zařazením Němců a Rakušanů se liší od podobných pokusů, omezených na trojici Polska, Maďarska a Československa. Autorovým přesvědčením však je, že odloučení Rakouska od starých sousedů v druhé polovině 20. století, jež se dnes ukazuje jako dočasné, nelze prezentisticky projektovat do celé minulosti. V dějích středu Evropy je rovněž neopominutelná váha Němců a Německa. Historické státy společně s rakouským a německými sousedy a vztahy s nimi vůbec jsou neoddělitelnou součástí dějinného i současného prostředí této části kontinentu. Toto pojetí středoevropského regionu je sice podloženo staletým (konfliktním) společenstvím dějinných osudů těchto sousedících národů, ale ne vždy společným vědomím – často je toto vědomí naopak kontrární, není-li dokonce nevědomím; mnozí pozorovatelé právě to však považují za příznačné a charakteristické pro střední Evropu.“

Jan Křen: Dvě století střední Evropy, Praha: Argo, 2005–2006

Úvod

K zájmu o téma kulturní politiky a jejího vztahu ke scénickým uměním mě přivedlo mé profesní zaměření, v rámci nějž realizuji *Program propagace českých scénických umění do zahraničí* v Institutu umění – Divadelním ústavu jako příspěvkové organizaci Ministerstva kultury České republiky. Společně s kolegy ze Slovenska, Maďarska a Polska jsme v roce 2012 iniciovali projekt dlouhodobé spolupráce *Performing Arts Central Europe – Visegrad Countries Focus (PACE.V4)*. Důvody pro jeho vznik byly ve všech zapojených zemích shodné. V regionu střední Evropy existuje určité povědomí o historické a kulturní sounáležitosti, jehož rozbořením, dokazováním i vyvrácením se zabývá celá řada odborných publikací (jedna z nich je citována v záhlaví této kapitoly). Je však také pravda, že vzhledem k živým vazbám mezi umělci, kulturními pracovníky a organizacemi se v tomto regionu setkáváme se značným zájmem divadelní, hudební i taneční scény o spolupráci, který je navíc posilován mechanismem finanční podpory Mezinárodního visegrádského fondu, případně dalších mezinárodních fondů. Tuto spolupráci nicméně obzvláště v současné době provázejí rozpaky nad politickým směřováním zemí skupiny V4 a vzniká potřeba redefinovat její východiska.

Výzkum divadla, hudby a tance obvykle spadá do obecné teorie nebo historie umění a v centru jeho zájmu je umělecké dílo. Výzkum kulturní politiky představuje obrácený postup, kdy jsou kultura a umění nahlíženy jako předmět politického rozhodnutí nebo záměru, který „přetéká“ i do oborů ekonomie, legislativy, diplomacie a sociálních věcí. V demokratické společnosti založené na principu rovnosti a rovnoprávného přístupu k zákonodárství není umění a kultura projevem statutu určité třídy nebo společenské ideologie, ale je vnímána jako hodnota, která je nedílnou součástí identity a existence daného lidského společenství jako celku. Počátky kulturní politiky sahají do hluboké minulosti, nicméně moderní státní kulturní politiku, která chápe kulturu jako veřejný zájem, službu a statek a spatřuje v ní mimo jiné také vzdělanostní a rozvojový potenciál, si spojujeme převážně s obdobím od 50. let 20. století dále.

Ústředním tématem této práce je způsob, jakým státní entity ve střední Evropě spravují a podporují oblast divadla, hudby a tance. Budeme sledovat, jaké cíle a hodnoty se odrážejí ve vztahu státu ke scénickým uměním

ve středoevropském regionu a jak je ze strany státu tvorba v této oblasti chápána, administrována a stimulována. S vědomím toho, že poslední trendy v kulturní politice se nesou v duchu zrovnoprávnění tradičních uměleckých oblastí s široce chápanými kulturními projevy, zaměříme se právě na obor scénických umění. Jedná se o tradiční formy živého umění, které ve většině případů ke své existenci potřebují vzhledem k provedení uměleckého díla, organizaci uměleckého provozu a přímému kontaktu s divákem sofistikovanou a nákladnou infrastrukturu, relativně komplikované technologie a kladou vysoké finanční nároky na produkci. Proto jsou závislé na podpoře z veřejných zdrojů, přičemž kromě uměleckých a kulturních hodnot generují také příjmy a pracovní místa. K živému provozování hudby, divadla a tance patří i soubor cenných architektonických a uměleckých památek. A navíc: „Divadlo jako tzv. kolektivní statek není vnímáno jen jako žádoucí veřejný zájem a veřejná kulturní služba, jako fenomén veřejné prospěšnosti, ale jednoznačně i jako významný městotvorný [...] prvek, jako rozhodující lokální faktor, jako přirozené forum a centrum obce a občanů s mocí identifikační (lokální, regionální i národní identita, identifikace s vlastním kulturním dědictvím včetně jazyka) a s vlivem na všeobecné zkvalitnění života.“¹

Již na tomto místě je třeba předeslat, že terminologie související s hudbou, divadlem a tancem z pohledu kulturní politiky je složitá a velmi často nejednoznačná. Z tohoto důvodu používám v této práci termín „scénická umění“ jako souhrnný výraz označující hudbu, divadlo a tanec. Odkazuji se k pojmu „performing arts“, který v anglickojazyčné oblasti zpravidla označuje stejné umělecké druhy, a to na rozdíl od německého pojmu „darstellende Künste“, který se užívá pro divadlo a tanec. Z důvodu úspory místa používám v přehledových tabulkách obvyklé mezinárodní značky jednotlivých zemí.

Pohybovat se budeme především v teritoriu střední Evropy, již pro účel této práce vymezují čtveřicí zemí tzv. Visegrádské skupiny, Rakouska a Německa, a to při vědomí politické složitosti a geografické nejasnosti tohoto termínu. Střední Evropa i uskupení zemí V4 jsou především politickou ideou, které se různě vymezovaly a vymezují vůči Německu, Rusku a v poslední době i zbytku Evropy. Do jaké míry ji však spojuje společné kulturní dědictví a vazby? „Habsburská monarchie ‘na rozhraní různých světů’ na svém území spojovala,

¹ Dvořák, Jan. Tamtéž. S. 126.

tlumila a často i odrážela a modifikovala či asimilovala nejrozličnější vlivy. Zahrnovaly zajímavý kontakt Evropského Západu, Východu, Osmanské říše a další množství stopových náboženských, kulturních a etnických entit [...] V tomto ‚melting potu‘, byť dlouho probíhal pod pláštěm jednotné ideologie katolické církve [...] a jednoho panovnického domu, se dařilo zajímavým kombinacím. Geneticky, historicky i kulturně vzdálené a často protikladné vlivy se velmi často ovlivňovaly a vytvářely plodné syntézy, (jen několik drobných příkladů: Brahms: Uherské tance, Dvořák: Cigánské melodie, Slovanské tance, Mozart: Pochod Alla Turca, Únos ze Serailu a celá řada dalších: Gustav Mahler: vojenské signální intonace z českých dechových pochodů, klezmer, Béla Bartók, Leoš Janáček aj.).“² Ovšem i z pohledu kulturní politiky je střední Evropa nesporně zajímavým objektem. Jizva po železné oponě, sjednocení Německa, rozpad Československa, federální a unitární státní uspořádání, politické vztahy v regionu a v rámci Evropské unie, všechny tyto aspekty se promítají také do kulturní politiky jednotlivých států. Patří scénická umění ke kulturnímu jádru střední Evropy? Jaká pozornost je jim ze strany státu zemí střední Evropy věnována? Lze ze vztahu státu ke scénickým uměním vyvodit nějaké závěry ohledně koherence střední Evropy? Jaké inspirativní přístupy zde lze nalézt pro rozvoj scénických umění v ČR?

K odpovědím na výše položené otázky by nám mělo napomoci heuristické studium a empiricko-analytické zpracování kulturněpolitických podkladů, dokumentů, strategií, analýz a nástrojů, které jsou dostupné z otevřených zdrojů. V některých případech jsem určité problematiky konzultovala také s odborníky na kulturní politiku a scénická umění.

První kapitola této práce se zaměřuje na definici a samotný obor kulturní politiky, hodnoty kultury a nástroje jejího měření. Její součástí je přehled základních dokumentů státní kulturní politiky v ČR, na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Rakousku a Německu.

Druhá kapitola pomocí jazyka ekonomických ukazatelů a statistik jednak zasadí kulturní projevy střední Evropy do kontextu jí nadřazeného celku, tj. Evropské unie, jednak se tímto jazykem pokouší popsat a kvantifikovat oblast scénických umění v šestici sledovaných zemích.

² Jiří Štílec: *Hudební génus a střední Evropa*, pracovní verze textu pro publikaci Performing Arts Central Europe: Visegrad Countries Focus (ed. Martina Černá). Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2012.

Ve třetí kapitole se soustředíme na resort kultury z pohledu veřejné správy. V hledáčku zůstává pouze státní správa, tj. problematiky řízení z pozice územní a místní samosprávy se dotkneme pouze okrajově. Jejím obsahem je struktura státních orgánů odpovědných za řízení kultury jako celku a jimi zřizovaných státních institucí odpovědných za oblast scénických umění. Součástí této kapitoly je také rozbor dotačních nástrojů určených pro podporu umělecké tvorby v oblasti scénických umění.

1 Kultura a kulturní politika

1. Definice kultury

Pojem umění jako součást lidské kultury nejběžněji označuje oblast krásných umění jako projevů tvořených za estetickým cílem a tradičně členěných na literaturu, hudbu, scénická umění, výtvarná umění, architekturu a film, jejichž zkoumání se věnují dějiny, estetika nebo teorie umění. Pojem kultura zahrnuje rozsáhlou oblast významů a nesouvisí pouze se sférou umění. Kultura etymologicky vychází z latinského výrazu *cultura*, který v češtině odpovídá pěstování, vzdělávání, zušlechťování³ a v původním významu souvisí spíše se zemědělstvím než s kultem jako náboženským uctíváním a péčí o duši.

Tradiční axiologické pojetí kultury vychází z humanistické a osvícenské tradice používání pojmu ve filozofii a uměnovědách. „Kultura reprezentovala sféru intelektuální elity a byla určena zejména vyšším a vzdělaným sociálním třídám. Tento přístup je výrazně hodnotící a kultura je zde vymezena pouze na sféru pozitivních hodnot, které přispívají ke kultivaci a humanizaci člověka a k progresivnímu rozvoji lidské společnosti.“⁴ S rozvojem sociální antropologie vzniká první formální široká definice kultury, kterou formuloval Edward Burnett Tylor: „Kultura neboli civilizace [...] je ten komplexní celek, který zahrnuje poznání, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.“⁵ Současné globální antropologické pojetí kultury vychází z tohoto pojetí a „zahrnuje do pojmu kultura nejen pozitivní hodnoty, ale všechny nadbiologické prostředky a mechanismy, prostřednictvím kterých se člověk jako člen společnosti adaptuje na vnější prostředí. V antropologickém pojetí je kultura vnímaná jako systém artefaktů (výtvořů lidské činnosti či práce), sociokulturních regulativů (hodnoty, normy, kulturní vzory) a idejí sdílených a předávaných členy určité společnosti v čase a prostoru.“⁶ Kultura zároveň představuje kolektivní paměť lidstva, která není geneticky přenositelná z jedné generace na druhou. Syntézu těchto úvah nabízí například tato definice

³ Podle Jiří Rejzek: *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2001.

⁴ Tamtéž, s. 18.

⁵ Tuto definici obsahuje Tylorova publikace *Primitive Culture* z roku 1871, cituji dle Markéta Poláková: „Kultura“. In: Patočková Věra – Čermák Daniel – Kateřina Vojtíšková a kol.: *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012, s. 17.

⁶ Tamtéž, s. 18.

kultury: „Kultura vytváří řadu různorodých zájmů a potřeb a považujeme ji za významný potenciál, který přispívá k identifikaci a rozvoji na úrovni jednotlivce, skupiny či celé společnosti. Do kultury řadíme nejen její projevy v podobě umělecké činnosti, ale rovněž zájmové a vzdělávací činnosti, spolkové aktivity, tradice a zvyky.“⁷

Přístup ke kultuře, který ji vyvádí z úzce uměnovědných souvislostí, je projevem politického a společenského vývoje v 19. a 20. století, který je i v oblasti péče o umění, kulturní projevy a památky charakterizován postupnou sekularizací a nástupem demokratických principů, projevujících se mimo jiné také v rovném přístupu ke kulturním službám.

Nadbiologická podstata kultury a její genetická nepřenositelnost jsou premisami potřeby péče o kulturu ať již na jakékoli úrovni, jejíž potřebu podporují rovněž argumenty z oblasti ekonomie. Těžko lze dnes rozporovat například fakt, že kromě svých pozitivních dopadů na rozvoj jedince a integraci společnosti kultura také přináší podněty pro zaměstnanost, rozvoj cestovního ruchu a podnikatelských aktivit. Za rok obratu ekonomického pohledu na hodnotu kultury a umění je považován letopočet 1966, kdy William J. Baumol a William G. Bowen publikovali knihu *Performing Arts: The Economic Dilemma*. Od tohoto data se začal rozvíjet specializovaný interdisciplinární obor ekonomie umění a kultury, který zejména od 80. let minulého století začal shromažďovat argumenty na podporu umění a kultury založený na jejich ekonomických přínosech.⁸ Roku v ruce s tímto vývojem je postupně rehabilitován a rozvíjen koncept kulturních a posléze i kreativních průmyslů.

Kulturní průmysl bylo původně negativní označení pro masovou zábavu, které použili zástupci tzv. Frankfurtské školy Theodor Adorno a Max Horkheimer již ve 40. letech 20. století. „Na ně v 70. a 80. letech minulého století navázali tzv. francouzští sociologové kulturních průmyslů, kteří přišli s novým, ne tak kritickým pohledem na celou problematiku. Ještě před polovinou 80. let minulého století došlo k prvnímu reálnému setkání konceptu kulturních průmyslů s praktickou kulturní politikou na místních a regionálních úrovních [...] Konečně před přelomem milénia se kreativita a s ní i kreativní průmysly stávají

⁷ Tamtéž, s. 23.

⁸ Podle Martin Cikánek: *Proč podporovat kulturu? Je to ekonomicky výhodné*. A2, č. 37, 2007. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2007/37/proc-podporovat-kulturu-je-to-ekonomicky-vyhodne>.

nejprve v Austrálii a Velké Británii a potom i v dalších světových regionech politickým mainstreamem a významnou součástí vládní agendy na té nejvyšší úrovni."⁹ Dokladem toho vývoje je studie *The Economy of Culture in Europe* vypracovaná v roce 2006 pro Evropskou komisi, která obsahuje tuto definici: „Kulturní odvětví jsou ta odvětví, jež produkují a šíří produkty nebo služby, které se v okamžiku svého vzniku vyznačují určitou povahou, zamýšleným využitím nebo účelem a které jsou výrazem nebo prostředkem kulturních projevů, a to nezávisle na obchodní hodnotě, již mohou tyto produkty nebo služby mít. Kromě tradičních uměleckých odvětví (scénické umění, vizuální umění, kulturní dědictví – včetně veřejného sektoru) sem řadíme film, DVD a video, televizi a rozhlas, videohry, nová média, hudbu, knihy a tisk. Tento koncept je definován v souvislosti s kulturními projevy v rámci Úmluvy UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů."¹⁰

Scénická umění coby divadlo, tanec, cirkus, festivaly jsou ve vymezení kulturních a kreativních průmyslů podle Evropské komise zařazena do oblasti tradičního umění, přičemž hudební průmysly a živá hudební vystoupení spadají do oblasti kulturních průmyslů.

⁹ Martin Cikánek: Od kulturního průmyslu (culture industry) přes kulturní průmysly (cultural industries) ke kreativním průmyslům (creative industries). In: Martin Cikánek – Eva Žáková – Eva Lehečková – Zora Jaurová – Pavel Bednář: *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku II*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2013, s. 13.

¹⁰ Eva Žáková: Vymezení, výkon a charakteristika kulturních a kreativních průmyslů (KKP) v České republice (ČR). In: tamtéž, s. 71.

OBLASTI	ODVĚTVÍ	PODODVĚTVÍ
Oblast tradičního umění	Výtvarné umění	řemesla, malířství, sochařství, fotografie
	Scénická umění	divadlo, tanec, cirkus, festivaly
	Kulturní dědictví	muzea, knihovny, archeologická naleziště, archivy
Oblast kulturních průmyslů	Film a video	
	Televize a rozhlas	
	Videohry	
	Hudba	hudební průmysly, živá hudební vystoupení
	Knihy a tisk	
Oblast kreativních průmyslů	Design	módní průmysl, grafický design, design interiérů, průmyslový design
	Architektura	
	Reklamní průmysl	
Oblast příbuzných odvětví	Výrobci PC, MP3 přehrávačů atd.	
Legenda Kulturní sektor Kreativní sektor		

Zdroj: KEA, *European Affairs: The Economy of Culture in Europe, Study prepared for the European Commission (Directorate-General for Education and Culture)*. Brusel, 2006.

Zdroj: Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR, 2015

Nabízí se otázka, zda do scénických umění v tomto pojetí spadá hudba. V mezinárodní klasifikaci ekonomických činností NACE, kterou si každá členská země EU vypracovává v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady z roku 2006, patří do scénických umění i produkce koncertů, činnosti orchestrů nebo hudebních skupin; činnosti jednotlivých umělců jako hudebníků. Tuto klasifikaci používá i tzv. Satelitní účet kultury, který zpracovává Český statistický úřad ve spolupráci (ČSÚ) s Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu (NIPOS). „Český účet kultury vymezuje oblast kultury v souladu a v návaznosti na výstupy a doporučení práce sítě Evropského statistického systému pro kulturu (European Statistical System network on culture – ESSnet Culture). Projekt ESSnet Culture pod záštitou Eurostatu¹¹ stanovuje nový evropský rámec pro kulturní statistiky jako základ pro sběr dat v zemích Evropské unie, aby bylo možné data jednotlivých zemí porovnávat a analyzovat.“¹² *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2015* uvádí následující členění: „V souladu s dostupnými mezinárodními dokumenty (EUROSTAT, UNESCO,

¹¹ Statistický úřad Evropské komise.

¹² Eva Žáková. Tamtéž, s. 72.

OECD) rozlišujeme tyto kulturní oblasti či odvětví označené „O 11 – O 19“ (s uvedením CZ - NACE):

- kulturní dědictví - O.11 (**91.01**, 02, 03, **47.78**, 79)
- interpretační (scénické) umění - O.12 (**90.01**, 02, 04)
- vizuální (výtvarné) umění a řemesla - O.13 (**74.10**, 20, **90.03**, část sekce **C**)
- periodický a neperiodický tisk - O.14 (**58.11,13**, **63.91**, **74.30**, **47.61**, 62)
- audiovizuální a interaktivní média - O15 (**58.21**, **59.11**, 12, 13, 14, 20, **60.10**, 20, **47.63**, **77.22**)
- architektura – O 16 (**71.11**)
- reklama – O17 (**73.11**)
- umělecké vzdělávání – O 18 (**85.52**)
- správa kultury vč. její podpory – O19 (**84.11** - část, 12 - část, **94.99.2**)¹³

Trojsektorová tabulka členění kultury pak upřesňuje vřazení hudby a scénických umění do Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE) následujícím způsobem:

Scénická umění jsou zařazena do KULTURNÍHO SEKTORU a definována následovně:

Scénická umění

90.01 Scénická umění

- Produkce divadelních představení, koncertů, oper, tanečních a jiných jevištních vystoupení: činnosti činoherních skupin, cirkusů, orchestrů nebo hudebních skupin; činnosti jednotlivých umělců jako herců, tanečníků, hudebníků, recitátorů nebo hlasatelů; činnosti kaskadérů

90.02 Podpůrné činnosti pro scénická umění

¹³ Výsledky účtu kultury za rok 2015. Praha: ČSÚ-NIPOS, s. 6. [online]. Dostupné z <http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2016/05/Výsledky-úctu-kultury-ČR-za-rok-2015.pdf>. Dokument tvoří také Přílohu 3 aktuálně platné Státní kulturní politiky, [online]. Dostupné z <https://www.mkcr.cz/statni-kulturni-politika-69.html>.

- Činnosti režisérů, producentů, jevištních výtvarníků, jevištních dělníků, osvětlovačů atd.; činnosti producentů nebo pořadatelů uměleckých vystoupení.

90.04 Provozování kulturních zařízení

- Provoz koncertních sálů, divadel a jiných prostor pro vystupování umělců.

Hudba je zařazena do KULTURNÍCH PRŮMYSLŮ a je definována následovně:

Hudba

59.20 Pořizování zvukových nahrávek a hudební vydavatelské činnosti.

47.63 Maloobchod s audio- a videozáznamy (část).

Rozdělení hudby mezi kulturní sektor a sektor kulturních průmyslů lze vysvětlit historickým vývojem šíření hudby. Zaznamenávání hudby na hudební nosiče a její šíření prostřednictvím rozhlasu, televize a digitálních médií umožnily její plnohodnotnou recepci i jinými způsoby než živým provozováním. V tom je značný rozdíl oproti divadlu a tanci, kde audiovizuální záznam není považován za plnohodnotnou náhradu návštěvy představení. Toto vysvětlení je potřebné také pro tuto práci, kde sledujeme péči státu o tvorbu v oblasti hudby, divadla a tance určenou především pro živá vystoupení. Vymezení oblasti hudby, divadla a tance si proto budeme definovat dle výše citovaných statistických definic Satelitního účtu kultury takto: Kulturní sektor, především Scénická umění (položky 90.01, 90.02, 90.04) s přesahy do Kulturního dědictví (položka 91.03 Provozování kulturních památek, historických staveb) a do Kreativního sektoru, především Neznámá oblast (správní činnosti) (položka 84.11 Všeobecné činnosti veřejné správy). Stranou našeho zájmu zůstane sektor Kulturního průmyslu, především Hudba (položka 59.20 Pořizování zvukových nahrávek a hudební vydavatelské činnosti a položka 47.63 Maloobchod s audio- a videozáznamy).¹⁴

¹⁴ Viz Přehled CZ-NACE zahrnutých do Účtu kultury ČR. In: Eva Žáková: tamtéž, s. 76-78.

V kulturněpolitickém významu kultura chápána jako „zvláštní sféra společenského života a odvětví veřejného sektoru [...] Toto odvětví se převážně vztahuje na oblast umění, ochranu kulturních hodnot atd. Takto vymezené odvětví plní různé funkce jako např.: kultivační, komunikační, vzdělávací, reprezentační atd. Hlavním posláním tohoto odvětví je však realizace tvorby, produkce, zprostředkování a ochrany kulturních statků uspokojujících specifické kulturní potřeby.“¹⁵ Kultura tak spadá do veřejného sektoru jako té části národního hospodářství, „ve které jsou ve veřejném zájmu uspokojovány potřeby společnosti a občanů formou statků prostřednictvím veřejných služeb, je financována převážně z veřejných rozpočtů, je řízena a spravována veřejnou správou, rozhoduje se v ní převážně veřejnou volbou a podléhá veřejné kontrole.“¹⁶ V globální struktuře potřeb veřejného sektoru lze kulturu zařadit na nejnižší úroveň existenční naléhavosti, tj. mezi individuální potřeby vzdělání a potřeby estetických zážitků a řadí se do bloku odvětví rozvoje člověka. „[Tak, jak] u individuálních potřeb klesá míra existenční naléhavosti jejich uspokojování a možnost stanovení kvalitativní hranice jejich nasycenosti, tak naopak roste míra významu uspokojování individuálních potřeb pro kultivaci lidského potenciálu jako základního cíle společenského pohybu a ekonomického zdroje.“¹⁷ Čím je uspokojení určitého druhu potřeby méně naléhavé pro jedince, tím víc roste význam naléhavosti uspokojování této potřeby pro kvalitu existence společnosti a její soudržnosti. Proto se kultura stává předmětem politického záměru.

1.2 Definice kulturní politiky

Počátky moderní kulturní politiky se kladou na přelom 50. a 60. let 20. století a souvisí především s podporou kulturní diverzity rozvíjenou Organizací OSN pro vzdělání, vědu a kulturu UNESCO. Nicméně jako regulace duchovního vývoje společnosti a vzdělávání, podpora umění a péče o kulturní dědictví implementovaná ze strany panovnického nebo církevního aparátu je

¹⁵ Jaroslav Rektořík a kolektiv. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. Praha: Ekopress, 2007, s. 141.

¹⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁷ Tamtéž.

samozřejmě mnohem starší. Například ve Francii jsou její kořeny spatřovány již v době Karla Velikého a hlavně později v období absolutistického monarchie, kdy pěstování umění souvisí hlavně s reprezentativní rolí pro určitou společenskou vrstvu nebo skupinu. „V historii vycházela kulturní politika z různých zdrojů: z filozofie, z náboženství, z utopických koncepcí, ale zejména z běžných tradic a společenské praxe. Každá společnost v jakékoli době se zabývala a zabývá otázkou, jakou kulturu chce rozvíjet, jak může vyjadřovat své touhy a obavy, jak hodlá prosazovat a oslavovat hodnoty, které vyznává.“¹⁸ Kulturní politika 20. století ve společenstvích založených na demokratickém uspořádání chápe kulturu jako veřejný zájem, službu a statek a spatřuje v ní mimo jiné také vzdělanostní a rozvojový potenciál. „Je veřejnou garancí:

- kulturních práv občanů;
- práva na ochranu kulturního dědictví a přístupu k němu;
- práva svobodně a reálně se podílet na užití a výkonech kultury;
- práva na svobodu tvorby a šíření jejích výsledků.“¹⁹

Kulturní politiky mohou existovat na různých úrovních, přičemž v této práci nás zajímá úroveň státní. Obvykle zahrnují „základní dlouhodobé záměry, střednědobé a měřitelné cíle a prostředky (lidi, finance, legislativu), které jsou propojeny v jasném a promyšleném systému.“²⁰ Státní kulturní politika si za účelem dosažení svých cílů vytváří institucionální, ekonomické, legislativní, řídicí, metodické a společenské nástroje. V demokratické společnosti patří mezi hlavní cíle kulturní politiky:

- „garantovat ochranu svobody tvorby umělců a tvůrců a vytvářet podmínky pro využívání této svobody;
- vytvářet podmínky pro realizaci kulturních aktivit občanů zejména na základě občanské svobody sdružování;
- vytvářet podmínky pro decentralizaci rozhodování v celém kulturním systému a pro přenášení rozhodovacích procesů mimo systém;

¹⁸ Marta Smolíková, ed.: *Management umění*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2008, s. 21.

¹⁹ Jan Dvořák. *Malý slovník managementu divadla*. Praha: Pražská scéna 2005, s. 129.

²⁰ Tamtéž.

- garantovat rovnost přístupu občanů ke kulturnímu bohatství a usnadňovat tento přístup znevýhodněným společenským skupinám (menšiny, osoby se zdravotním postižením);
- garantovat ochranu a péči o kulturní dědictví;
- garantovat svobodný přístup občanů k informacím, podporovat výměnu informací uvnitř systému kultury, mezi systémem kultury a vnějším prostředím bez ohledu na jazykové a administrativní hranice;
- podporovat výchovu a osvětu v systému tvorby a užívání kulturních statků;
- brzdit negativní vlivy komercializace kultury.²¹

Na formulaci kulturní politiky státu mají vliv různé faktory, jako jsou politické klima, program a cíle vlády, hospodářská situace země, kulturní úroveň obyvatelstva, rozvinutost kulturních zájmů a potřeb, síla kulturní tradice země, model kulturní politiky státu, globální politická situace, příslušnost země do určitého kulturního regionu, kolektivní potřeby obyvatelstva. V tomto ohledu se zkoumaná šestice zemí řadí do evropského kontextu: „V Evropě je [...] zvykem, že to jsou především státy, regionální veřejné správy a velká města, kdo nese za umění a kulturu zodpovědnost. Samotná kulturní politika evropských států je velmi rozmanitá a vychází z národních tradic, úzce souvisí s historickým vývojem jednotlivých regionů a států, s uspořádáním společnosti, s pojetím výkonu státní moci a postavením a zodpovědností institucí a samotných občanů. Přesto lze kontinentální Evropu charakterizovat spíše etatistických pojetím, kdy umění a kultura je tradičně podporována státy, městy a regiony.“²²

Patrně nejcitovanější typologií kulturní politiky je studie *The Arm's Length Principle and the Arts: An International Perspective – Past, Present and Future* ekonomů Harryho Hillmana Chartranda a Claire McCaughey z roku 1989, která rozlišuje čtyři modely veřejné podpory umění:

- 1) stát Ulehčovatel
- 2) stát Patron
- 3) stát Architekt
- 4) stát Konstruktor²³.

²¹ Jaroslav Rektořík, tamtéž. S. 147.

²² Marta Smolíková, ed.: *Management umění*. S. 22.

²³ Uvádím české překlady dle verze. In: Jaroslav Rektořík. Tamtéž.

Model státu *Ulehčovatele* známe především z amerického prostředí, kde se veřejná podpora umění realizuje v podobě daňových úlev a kde o poskytnutí podpory umění převážně rozhodují donátoři. U modelu státu *Patrona*, který je typický pro prostředí Spojeného království, sice stát rozhoduje o objemu prostředků alokovaných na podporu umění a kultury, ale jejich rozdělování probíhá prostřednictvím uměleckých rad nezávislých na státu. Oba dva zmíněné modely se soustředí především na proces tvorby. Další dva modely státu se více než na tvorbu soustředí na výsledný produkt. Model státu *Architekta*, za jehož reprezentanta je považováno Nizozemsko nebo Francie, přenáší rozhodování o podpoře kultury a umění na státní kulturní instituce, na nichž jsou umělci existenčně závislí. Extrémní model státu *Konstruktéra* známého z například evropských totalitních režimů pak poskytování prostředků na uměleckou produkci deleguje na politické instituce a podřizuje jejich přidělování politickým cílům.²⁴

Přehledně znázorňuje poměr těžiště zájmu státu ve vztahu umělecké procesy – umělecké produkty následující tabulka:

²⁴ Podle Jaroslav Rektořík. Tamtéž, s. 145-146.

Alternative Modes & Objectives of Public Support to the Fine Arts		
ROLE	OBJECTIVE	
	<i>Process</i>	<i>Product</i>
Facilitator	XXXX	X
Patron	XXX	XX
Architect	XX	XXX
Engineer	X	XXXX ²⁵

Je třeba uvést, že výše naznačené členění představuje velmi zevšeobecňující pohled na kulturní politiku té které země, vypovídá nicméně o kulturně-politickém kontextu a tradici daného regionu. Co se týče postsocialistických zemí střední Evropy, pak je zde ještě i téměř po třiceti letech po pádu komunismu stále patrná historická zkušenost s modelem státu Konstruktéra, ačkoli zde po politických změnách v roce 1989 probíhala snaha o decentralizaci po vzoru západních modelů. Pro konkrétní opatření kulturní politiky však hrají roli potřeby a finanční náročnost jednotlivých uměleckých druhů. Je příznačné, že právě u těch, které nás v této práci nejvíce zajímají, vyžadují jejich potřeby systém veřejného financování obvyklý pro model státu Architekta: „In the performing arts, for example, rising costs result when larger companies maintain an extensive repertory with associated costs of rehearsals, sets, props, costumes, storage and back-stage machinery; operate professional development and training programs or professional schools to bridge the gap between academic accreditation and professional excellence; risk a steady stream of original works to challenge the audience and maintain the competitive edge of the company, and tour, the world with all the attendant financial implications.”²⁶

²⁵ Harry Hillman Chartrand – Claire McCaughey. „The Arm’s Lenght Principle and the Arts: An International Perspective – Past, Present and Future”. In: M.C. Cummings Jr - J. Mark Davidson Schuster (eds.): *Who’s to Pay? for the Arts: The International Search for Models of Support*. New York: American Council for the Arts, 1989, [online]. Dostupné z <http://www.compilerpress.ca/Cultural%20Economics/Works/Arm%201%201989.htm>.

²⁶ Hillman Chartrand, – McCaughey, Claire. Tamtéž.

1.3 Hodnota kultury

Je-li v kulturněpolitickém pojetí kultura chápána jako veřejný zájem, služba a statek podporovaný z veřejných rozpočtů, pak musí být měřena a sledována návratnost této společenské investice. Definice kultury tak souvisí s rozsáhlou diskusí o její hodnotě. Na první pohled snazší je definovat vedlejší hodnoty kultury, jimiž je ekonomická a sociální hodnota nebo využití kultury coby nástroje kulturní diplomacie. Co se týče ekonomických aspektů, měří se především podíl kultury na HDP země, tvorba pracovních míst, export, přidaná hodnota, pozitivní dopady na navazující odvětví, jako jsou například doprava, ubytovací a cateringové služby, cestovní ruch. U sociálních dopadů umění a kultury jsou sledovány nejen dopady do oblasti sociálního začlenění a života určité komunity, ale také dopady například na zdraví nebo gramotnost populace. Přínosy kultury jsou zkoumány jak v rozměru osobním, tak v dimenzi mezilidské interakce a přínosů pro určitou komunitu. V zahraniční politice tvoří zahraniční kulturní politika její podmnožinu, a je tudíž součástí veřejné diplomacie, přičemž je začleněna do triády kulturních, ekonomických a mocenských cílů prosazovaných tou kterou zemí.

V tomto stručném přehledu nelze však opomenout hlavní hodnotu kultury, tedy hodnotu prvotní neboli imanentní, která vychází z premisy, že kultura a umění je lidskému druhu vlastní, že je základní potřebou každého člověka. Poslední dekády jsou obecně charakterizovány debatami, zda má být kulturní politika ekonomickou politikou, sociální politikou nebo politikou estetické excelence a soustředit se na zušlechťující účinek. Jelikož je kulturní politika součástí veřejné politiky, vztahuje se na ni problematika veřejné kultury. Diskurz na toto téma se rozvinul především v anglosaském světě v souvislosti s konceptem nového veřejného managementu, který přichází v 90. letech 20. století z anglosaského prostředí a vyznačuje se zeštíhlením hierarchického aparátu byrokracie, již nahrazují autonomní organizace z veřejného i soukromého sektoru. Jeho východiska podpořila například také kritika hierarchické formy byrokracie z teorií Michela Foucaulta. Pokusy o vymezení veřejné hodnoty spočívají ve stanovení rámce pro legitimitu, zdrojů a měření veřejné administrativy. Definici veřejné kulturní hodnoty nabízí John

Holden ve své studii *Capturing Public Value – How culture become a tool of government policy*. „The postmodern questioning of concepts such as beauty, truth, delight, transcendence and the like, coupled with the insight that these ideas are temporally and geographically specific, have made using them in debate an embarrassment at best, contemptible at worst. The use of the word ‘culture’ itself now begs the immediate response ‘whose culture?’. All judgements have become relative, suspect and tainted.”²⁷ Na tvorbě kulturní hodnoty se podílí veřejnost, odborníci a politici a má tři podoby, k nimž patří „vnitřní prožitková hodnota vytváření organizacemi, instrumentální hodnota vytvářená pro účely veřejné politiky a institucionální hodnota vznikající z vazeb mezi organizacemi a jejich rozmanitým publikem.”²⁸ Holden apeluje změnu celého slovníku, jímž se kultura popisuje. „The vocabulary of culture reinforces the notion that money given to the arts, museums, libraries and heritage is a hand-out. The National Theatre and the army are paid for by tax, but only the arts are described as a subsidised sector. Theatres submit grant applications (every word needs weighing), whereas farmers receive top-up payments. Business schools use case studies, but culture puts together anecdotal evidence. The negativity of the language is startling. Culture is ‘not for profit’ – as long as profit is defined in a particular way. The notion of ‘not for profit’ tends to reinforce the tendency of the cultural sector to reward those who don’t make a profit and to penalise those who do.”²⁹ Je si přitom vědom nebezpečí, že systém administrace a měření hodnoty kultury je nejen komplexním úkolem, ale může také získat příliš silný vliv na povahu samotné kulturní činnosti a vést k institucionalizaci kulturní průměrnosti. Až anekdotický je jeho příklad z galerijního prostředí. Posláním galerie je za všech okolností vystavení obrazu na stěnu, nikoli to, co se bude dít dále. Galerie nemá možnost ani povinnost požadovat, aby 40 % z jejích návštěvníků prožilo při jeho sledování duchovní zážitek. „Cultural experience is the sum of the interaction between an individual and an artefact or an experience, and that interaction is unpredictable and must be open.”³⁰ Při hledání kulturní hodnoty se Holden proto inspiruje i v dalších

²⁷ John Holden. *Capturing Public Value – How culture become a tool of government policy*. London: Demos, 2004, s. 23.

²⁸ Dave O’Brien. *Kulturní politika. Management, hodnota a modernita v kreativních průmyslech*. Brno: Barrister & Principal, Institut umění – Divadelní ústav. 2015, s. 210.

²⁹ Tamtéž, s. 26.

³⁰ Tamtéž. S. 21.

oborech, které pracují se zdánlivě nedefinovatelnými nebo inherentními hodnotami, jako je antropologie, ochrana životního prostředí, ale také například obchodní hodnota značek, patentů, vědění nebo morálky. Hodnota kultury chápáná v antropologickém pojetí se skládá z její historické, sociální, symbolické, estetické a duchovní váhy. Nicméně i v ekonomickém jazyce lze najít inspiraci pro kulturní hodnotu. Jestliže ekonomie uznává externalitu, je třeba i při posuzování ekonomické hodnoty kultury uvažovat o neužitné hodnotě kultury, jako jsou existenční hodnota, hodnota volby a hodnota odkazu pro příští generace. Zde jsou jejich definice:

- „existence value: people value the existence of a cultural facility or heritage item regardless of whether they wish to take part in it or use it themselves
- option value: people want to keep open the possibility of using or enjoying something in the future, even though they don't use it today
- bequest value: people value leaving something to future generations.“³¹

Holdenova definice veřejné hodnoty kultury je nakonec jednoduchá: veřejná hodnota je hodnota přidaná vládou a veřejným sektorem v tom nejširším slova smyslu. Jinými slovy je to rozdíl mezi tím, co občané vkládají do veřejných institucí, a tím, co od nich přijímají. Veřejná hodnota kultury je tedy především ochota a vůle něčeho se vzdát, ať již jsou to peníze anebo čas. „Citizens recognise value when they give up something in return for it, rather than merely saying that they are prepared to give something up. In the case of culture, on the input side of this equation there would appear direct financial contributions, including buying tickets and making donations, as well as a willingness to see tax revenues spent on supporting the sector.“³²

1.4 Výzkum kulturní politiky

Výzkum kulturní politiky se vyvinul z kulturních studií a v akademické sféře se etabloval zejména v 90. letech 20. století. Pracuje s interdisciplinárním

³¹ Tamtéž. S. 32.

³² Tamtéž, s. 43.

přístupem, který kombinuje sociální, humanitní, právní a ekonomické vědy. Zaměřuje se na obsah, formálně-institucionální dimenzi i praktické dopady kulturních politik a oproti kulturním studiím je jeho cílem kromě kritického přístupu ke konkrétním politikám a jejich dopadům také praktické využití při implementaci kulturních politik.

V článku *Co je výzkum kulturní politiky* autorky Adrienne Scullion a Beatriz García³³ na příkladech z odborné literatury popisují možné přístupy v kulturně-politickém výzkumu, především oblasti jeho zájmu, pozice, z níž je realizován, a komu je určen. *Critical Cultural Policy Studies: A Reader* autorů Justina Lewise and Tobyho Millera z roku 2003 je antologií textů, které se zabývají historií výzkumu kulturní politiky a zahrnují do sféry svého zájmu jak umění, tak rozhlasové a televizní vysílání, sport, městské plánování, mezinárodní organizace a infrastrukturu. Toby Miller a George Yudice jako autoři publikace *Cultural Policy* z roku 2002 podřizují své zkoumání kulturní politiky politické a společenské roli umění a zapojují do něj diskurzy týkající se estetiky, vkusu, umění a kultury, politiky a občanství na úrovni všech hráčů zapojených do tvorby a příjmu kulturní politiky. Autoři v ní dokumentují tzv. kulturní obrat v sociologii, který vnáší do studia sociálních hierarchií zájem o kulturní identitu, sledují, jak je kultura spravována a regulována, a jsou ovlivněni Foucaultovým konceptem „governmentality“, tedy výkonem a kontrolou moci prostřednictvím kultury. *Informing Cultural Policy: The Research and Information Infrastructure* autora J. Marka Schustera z roku 2002 se zabývá především praktickým výkonem kulturní politiky a informační infrastrukturou o umění a kultuře.

Z výše naznačených přístupů je této práci nejbližší kombinace postupů realizovaných v publikacích zmíněných na druhém a třetím místě, což vyplývá i z povahy dostupných pramenů a literatury, které v této práci zkoumáme a analyzujeme a jimiž jsou jednak dokumenty ke kulturní politice v oblasti scénických umění příslušných orgánů státní správy vybraných zemí a vybrané akademické a teoretické studie, které rozpracovávají jejich východiska a reflexi. Na tomto místě je však potřeba upozornit na to, že výše citované výzkumy kulturní politiky pocházejí z anglosaského prostředí a také ve většině případů

³³ Adrienne Scullion - Beatriz García. „What is Cultural Policy Research?“. *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 11, No. 2, 2005.

zachycují příklady a postupy z rozvinutých západních ekonomik, především Severní Ameriky, Austrálie a Velké Británie, které – jak jsme ukázali výše – reprezentují převážně model státu Ulehčovatele a Patrona, jenž se v teritoriu našeho zájmu nevyskytuje. Může tedy pro výzkum kulturní politiky nabídnout spíše metodologickou inspiraci. Hlavním východiskem této práce se překrývá s přesvědčením, které formuluje v publikaci *Kulturní politika. Management, hodnota a modernita v kreativních průmyslech* David O'Brien: „[...] nástroje a techniky vlády, tak často pokládáné za kontrapunkt, oponenta či protiklad kultury, jsou ve skutečnosti hluboce zakotveny ve vytváření toho, co kultura vlastně je.“³⁴

Začátky výzkumu kulturní politiky na politické úrovni sahají do 70. let 20. století, kdy si první studie na téma ekonomických a zákonných podmínek pro kulturní produkci zadalo UNESCO a kdy se vlády jednotlivých zemí začaly zajímat o to, co se v této oblasti děje za jejich hranicemi. Hlavními tématy veřejných diskusí se stal socioekonomický statut umělců, finanční podpora umění, kulturní rozmanitost a kulturní práva.³⁵

V roce 2002 vznikl European Institute for Comparative Cultural Research (ERICarts), který se zaměřuje na komparativní výzkum kulturních politik v EU a dalších zemích. Iniciativa přichází z Rady Evropy, která má pro sledování a komparaci kulturní politiky dva nástroje. Prvním z nich je Program revizí kulturní politiky (Cultural Policy Review Programme), který byl iniciován v roce 1986 na základě metodiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). „Hlavním cílem tohoto programu je vyhodnocení jednotlivých kulturních politik vedoucích k jejich optimalizaci a k maximálnímu užitku pro občany dané země [...] V Programu revizí kulturní politiky jsou kulturní politiky evaluovány prostřednictvím toho, jak jsou naplňovány hlavní principy stavby kulturní politiky z pohledu Rady Evropy.

Kulturní politika by měla:

³⁴ Dave O'Brien: *Kulturní politika. Management, hodnota a modernita v kreativních průmyslech*. S. 59.

³⁵ Například první rozsáhlá anketa mezi 4000 umělci proběhla na zadání Německého spolkového sněmu již v roce 1972 a jejím výsledkem bylo následné přijetí zákona o sociálním pojištění pro umělce (Künstler-Sozialversicherungsgesetz).

- respektovat identitu a podporu kulturní diverzity a mezikulturního dialogu;
- respektovat svobodu projevu, shromažďování a názoru (tj. články Evropské Úmluvy o lidských právech);
- podporovat kreativitu;
- podporovat účast na kultuře, demokratizaci kultury a kulturní demokracii.³⁶

Druhým nástrojem je Culture Watch Europe jako iniciativa Rady Evropy, „která má propagovat kulturu jako základní esenci demokracie (the soul of democracy), a to tím, že nabízí inovativní a hodnověrně podložený přehled o vývoji oblasti kultury, dědictví a médií v Evropě. Zabývá se sledováním příkladů dobré praxe v kulturních politikách. K hlavním tématům patří mimo jiné demokracie, transparentnost, přístup a účast na kultuře, respekt k jedinečnosti a různorodosti, mezikulturní dialog nebo kulturní práva.“³⁷ Pro sledování si Rada EU vytvořila tři platformy: *European Audiovisual Observatory*, *HEREIN: European Heritage Network* a *Compendium on cultural policies and trends in Europe*.³⁸

Mezi důvody, které vedly Radu Evropy k zájmu o kulturní identitu a politiku právě v 80. letech 20. století jsou posuny geopolitických hranic, zrychlující se procesy globalizace a mezinárodního obchodu a nové informační a komunikační technologie, které začaly proměňovat evropský prostor. „New opportunities and needs have arisen. They have also been accompanied by new risks and fears. Calls have been made to respond to these developments through increased cultural co-operation among institutions, industries and individuals.“ Tato situace vyžaduje mimo jiné změny ve správě a řízení kultury a umělecké kreativity a intenzivnější souhru mezi aktéry interkulturního dialogu a mezinárodní spolupráce. Nejen v tomto případě, ale například také v oblasti kulturní diplomacie je již od 90. let 20. století kladen mnohem větší důraz na souhru veřejného, soukromého a neziskového sektoru.

³⁶ Pavla Petrová: *Analýza. Aktuální pohled na tvorbu státní kulturní politiky s důrazem na oblast umění ve vztahu k doporučením Rady Evropy a Evropské unie*, Příloha 4 Státní kulturní politiky ČR.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě je projekt, který byl iniciován Radou Evropy ve spolupráci s European Institute for Comparative Cultural Research (ERICarts) v roce 1998. „Profily jednotlivých zemí jsou sestavovány pokud možno každoročně, a to podle jednotného systému. Sledované skutečnosti jsou aktualizovány na základě priorit Rady Evropy jako:

- kulturní diverzita;
- mezikulturní dialog;
- sociální začleňování.“³⁹

Hlavním obsahem *Kompendií kulturních politik a trendů v Evropě* jsou jednotlivé národní profily, které jsou důležitým zdrojem i pro tuto práci a které pro každou zemi přinášejí v pravidelných aktualizacích následující informace z oblasti kulturní politiky:

- historická perspektiva;
- hlavní cíle a principy kulturní politiky;
- kompetence, rozhodování a správa;
- aktuální témata ve vývoji kulturních politiky a diskusích o ní;
- hlavní legislativní opatření v kultuře;
- financování kultury;
- veřejné instituce v kulturní infrastruktuře;
- podpora kreativity a přístupu ke kultuře;
- zdroje a odkazy.⁴⁰

V evropském pojetí představuje kultura jeden z nástrojů pro hájení principů demokratického dialogu založeného na hájení práv většiny i menšiny, uchování kulturní identity a společenské soudržnosti. Oproti anglosaskému pojetí jsou méně akcentovány ekonomické aspekty kulturní produkce a stát se více zasazuje o podobu její architektury, a to nezávisle na různých lokálních specifikách a na tom, zda se nacházíme na západní nebo východní straně bývalé Železné opony. Andreas Joh. Wiesand jako jeden ze zakladatelů Institutu ERICarts shrnuje tyto demokratické principy, ale také poslání kulturněpolitického výzkumu takto: „Culture is not a remedy for all illnesses in

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ [Online]. Dostupné z <https://www.culturalpolicies.net/web/countries-profiles-structure.php>.

society. In place of 'social engineering' efforts, a more constructive objective of cultural policy in pluralist countries could be to improve our means of governing differences and managing conflict. This includes the ability of minorities to uphold what they consider important to maintain their collective and/or individual identity in another (dominant) culture, as well as the cultivation of a climate conducive to the creation of innovative works of art. Both of these well-meaning aims may prove to be highly controversial in practice, however. Cultural policy researchers should thus try to offer alternatives to the dictates of day to day politics, bureaucracies, and corporate 'global players', by working together with, for example, artists and cultural administrators towards achieving more concrete results, the encouragement of greater diversity, and the recognition of a more nuanced spectrum of aesthetic and emotive response."⁴¹

1.5 Definice kultury na mezinárodní úrovni (UNESCO A EU)

ČR, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rakousko a Německo jsou členskými zeměmi Organizace spojených národů (OSN) a její podkomise UNESCO. Zároveň se jedná o členské státy Evropské unie, proto se na ně vztahují i mezinárodní smlouvy a dokumenty, které definují kulturu.

V případě UNESCO je kultura definována v širokém významu, jak jsme si ho představili v první kapitole. Preambule *Všeobecné deklarace UNESCO o kulturní diverzitě* přijatá v roce 2001 definuje kulturu takto: „[...] kultura musí být uvažována jako soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu, a zahrnuje vedle umění a písemnictví také způsoby života, způsoby soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení.“⁴² V *Úmluvě o ochraně a podpoře kulturní rozmanitosti kulturních projevů UNESCO* z roku 2005 se konstatuje skutečnost, „že kultura v čase a prostoru nabývá různých

⁴¹ A. J. Wiesand. „Comparative Cultural Policy Research in Europe: A Change of Paradigm“. *Canadian Journal of Communication*, Vol. 27 (2002), s. 370.

⁴² [Online]. Dostupné z http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_cs.pdf.

podob a že se tato rozmanitost projevuje jedinečností a pluralitou identit a kulturních projevů národů a společností tvořících lidstvo.“⁴³ V čl. III Definice, bodě 2. Kulturní obsah se uvádí, že „Kulturním obsahem` se rozumí symbolický význam, umělecká dimenze a kulturní hodnoty, které mají původ v kulturních identitách nebo jsou jejich výrazem.“⁴⁴

Tyto formulace jsou úzce navázány na hodnoty hájené UNESCO, potažmo Organizací spojených národů, jako jsou mír a vzájemné porozumění mezi národy bez ohledu na rozdílnost jejich ras, politického nebo náboženského přesvědčení a kultury, a jsou v souladu s uznáním základních práv člověka, tak jak jsou definována ve *Všeobecné deklaraci lidských práv Spojených národů*, přijaté roku 1948. Již zde se hovoří o tzv. kulturních právech neboli právu na kulturu, která jsou v čl. 15 vymezena takto:

„1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého:

- a) účastnit se kulturního života;
- b) užívat plodů vědeckého pokroku a jeho využití;
- c) požívat ochrany morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.“⁴⁵

Ke kultuře se dále vztahují i další smluvní dokumenty, jako např.:

- *UNESCO World Heritage Convention*;
- *UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*;
- *UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*;
- *Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*.

Na úrovni Evropské unie se kulturou a kulturní politikou zabývá Rada Evropy i Evropská komise. Zatímco Rada Evropy si vytvořila nástroje pro sledování kultury i kulturních politik, Evropská komise operuje především s hlavním finančním nástrojem pro podporu pro oblast audiovizu a kulturních

⁴³ [Online]. Dostupné z https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/umluva-o-ochrane-a-podpore-rozmanitosti-kulturnich-projevu-4512.pdf.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ [Online]. Dostupné z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>.

a kreativních odvětví, jímž je program Kreativní Evropa. I přes dlouhotrvající zájem o kulturní politiku si místo v EU kultura našla teprve ve Smlouvě o Evropské unii z roku 1991, která deklaruje: „Společenství bude přispívat na rozkvět kultury členských států při současném respektování jejich národní regionální různorodosti a zároveň bude zdůrazňovat společné kulturní dědictví.“⁴⁶ Zároveň je však ve společenství respektován princip svrchované autority a zodpovědnosti každého členského státu při vytváření vlastní kulturní politiky. Kultuře je věnován i článek 167 Smlouvy o fungování Evropské unie (tzv. Lisabonská smlouva) coby základní dokument EU, který stanoví, že je „úkolem Unie přispívat k rozkvětu kultur členských států a přitom respektovat jejich národní a regionální různorodost a zároveň zdůrazňovat společné kulturní dědictví. Činnost Unie má být zaměřena na povzbuzování spolupráce mezi členskými státy a v případě potřeby na podporu a doplňování jejich činnosti, mimo jiné v oblastech zlepšování znalosti a šíření kultury a dějin evropských národů a zachování a ochrany kulturního dědictví evropského významu, nekomerční kulturní výměny a umělecké a literární tvorby, včetně tvorby v audiovizuální oblasti.“⁴⁷

Trend posilující role kultury v evropské politice potvrzuje i nová *Strategie EU pro mezinárodní kulturní vztahy*, s níž v roce 2016 přišla vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Federica Mogherini a evropský komisař pro školství, kulturu, mládež a občanství Tibor Navracsics. V rámci této strategie byla zřízena kulturní diplomatická platforma se zaměřením na strategické země, která má EU pomoci provádět novou strategii a vytvářet vazby mezi zúčastněnými subjekty v EU (delegace EU, národní kulturní instituty a nadace, soukromé a veřejné podniky, občanská společnost). Úlohou platformy, kterou provozuje konsorcium kulturních institutů členských států a dalších partnerů, je poskytovat poradenství, napomáhat vytváření sítí kontaktů, organizovat akce ve spolupráci se subjekty působícími v oblasti kultury a rozvíjet školicí programy pro kulturní vedení. Strategie naplňuje *Závěry Rady a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě o pracovním plánu pro kulturu (2015–2018)*, jehož prioritami jsou:

⁴⁶[Online]. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=celex%3A52007DC0242>.

⁴⁷ [Online]. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32017D0864>.

- přístupná kultura podporující začlenění
- kulturní dědictví
- kulturní a tvůrčí odvětví: tvůrčí hospodářství a inovace
- podpora kulturní rozmanitosti, kultury ve vnějších vztazích EU a mobility.⁴⁸

Hlavními cíli strategie jsou:

- „Unlocking the potential of culture and creativity for sustainable social and economic development;
- Promoting peace and fighting radicalisation through intercultural dialogue;
- Strengthening cooperation on cultural heritage.“⁴⁹

Z formulace hlavních cílů *Strategie EU pro mezinárodní kulturní vztahy* je patrné, že kulturu chápe jako nástroj ekonomické a bezpečnostní politiky EU. Strategie je formulována v souladu s pojetím kultury jako měkké síly ve smyslu nástroje veřejné diplomacie, tak jak ji v 80. letech 20. století definoval americký politolog a teoretik mezinárodních vztahů Joseph S. Nye Jr.

1.6 Přehled kulturněpolitických dokumentů zemí střední Evropy

Ve studii *Srovnání vybraných kapitol národních profilů Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Rakousko a Estonsko* Pavla Petrová konstatuje: „Ve vybraných zemích neexistuje žádná přímo na úrovni zákona daná definice kultury. Téměř ve všech zemích je ale zároveň kultura definována v řadě koncepčních materiálů či právních norem nižší úrovně. Definice kultury je většinou dána jako všeobíhající souhrn od kulturního dědictví přes národní identitu až po otázky víry [...] Rakousko jako jediná nepostkomunistická země vybrané skupiny⁵⁰ se

⁴⁸ [Online]. Dostupné z [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014XG1223\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014XG1223(02)&from=EN).

⁴⁹ [Online]. Dostupné z https://ec.europa.eu/culture/policies/strategic-framework/strategy-international-cultural-relations_en.

⁵⁰ V této práci jako další nepostkomunistická země figuruje ještě Spolková republika Německo.

definicí přímo nezabývá, ale důležitější pro něj je implementace kultury do celé společnosti a její přesahy a návaznost na jiná odvětví.“⁵¹ Přiblížíme si nyní tyto koncepční materiály detailněji, a to s ohledem na definici kulturněpolitických priorit a případných pasáží věnovaných scénickým uměním.

1.6.1 Česká republika

Kulturněpolitické dokumenty České republiky nahlízejí kulturu ve smyslu výše široké definice kultury. *Meziresortní koncepce aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022*, na niž se odvolává *Plán implementace Státní kulturní politiky 2015-2020* jako součást platné *Státní kulturní politiky ČR na léta 2015-2020 (s výhledem do roku 2025)* uvádí: „Každé společenství vytvářející komunitu konkrétního státu je existenciálně spjata s kategoriemi vlastní stability, funkční provázanosti a kooperativnosti. Přítomnost těchto kvalit ve společnosti je potvrzena vědomím sounáležitosti, schopnosti pozitivní komunikace a dlouhodobé součinnosti jako základních podmínek vnitřní akceschopnosti a vnější úspěšnosti. Základním jmenovatelem těchto vlastností a schopností je společná kultura národního horizontu definovaná kromě jazyka a historicky proměnlivého teritoria souborem obecně akceptovaných a tradovaných kulturních znaků. V současné multikulturní společnosti je ovšem existenčně žádoucí, aby příslušná komunita našla dostatek prvků, které jí dávají jednotící smysl i v případě, že sestává ze společenství značně kulturně odlišných. Společný jmenovatel v tomto případě souvisí především s historickým rozměrem konkrétní společnosti, který přináší nejvíce podnětů k hledání a nacházení společných vazeb a který navíc přináší logické vysvětlení příčin současného stavu společnosti.“⁵²

⁵¹ Pavla Petrová: *Srovnání vybraných kapitol národních profilů Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Rakousko a Estonsko*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2010 [online]. Dostupné z https://institute.theatre.cz/media/document/srovnani-vybranych-kapitol-narodnich-profilu_autorka-p.pdf.

⁵² *Meziresortní koncepce aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022*. Praha, 2013, s. 5 [online]. Dostupné z <https://www.mkcr.cz/meziresortni-koncepce-aplikovaneho-vyzkumu-a-vyvoje-narodni-a-kulturni-identity-na-leta-2016-2022-852.html>

*Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015-2020*⁵³ je zformulována v návaznosti na šest priorit Státní kulturní politiky (viz Přehledová tabulka kulturněpolitických dokumentů zemí střední Evropy níže). Umění si definuje takto: „Pro účely Koncepce chápeme umění jako soubor hmotných i nehmotných děl, která jsou utvářena umělci, vycházejí z uměleckohistorické tradice a vztahují se k určitému společenství tím, že reflektují jeho kulturní a společenskou identitu. Umělecká díla jsou vytvářena či interpretována jednotlivci a skupinami, přičemž vznikají zejména v některé z následujících oblastí nebo v několika oblastech zároveň: divadlo včetně hudebně-dramatických žánrů, hudba, tanec, výtvarná a vizuální umění, díla vycházející z tradic lidové kultury, umění nových médií a literatura.“ Koncepce vnímá umění jako součást kulturního dědictví národa, hájí uměleckou rozmanitost a považuje ho za součást kulturních a kreativních odvětví: „Umělecké činnosti (služby, díla, výkony) jsou nedílnou součástí konceptu kulturních a kreativních odvětví (dále jen KKO), který překonává dosavadní oddělené vnímání neziskových a tržních kulturních aktivit a umožňuje komplexní pohled na oblast kultury bez ohledu na druh a způsob financování subjektů, které kulturní činnosti vykonávají. Umění je v rámci konceptu KKO vnímáno jako jeho základ a jádro, díky němuž se mohou rozvíjet a vzkvétat návazné aktivity, které přispívají k ekonomickému růstu a zaměstnanosti.“

Kromě statisticko-ekonomických údajů ke kultuře uvádí *Koncepce* také „nová témata“, jimiž jsou statut umělce, sociální aspekty umění, práce s publikem a jeho aktivní zapojování, kreativní vzdělávání, využití nových technologií v umění, prolínání žánrů a druhů umění, nová umělecká spolupráce, národní identita a budování brandu ČR, ekonomický přínos umění. Obsahuje rovněž podrobnou SWOT analýzu současného stavu, z níž vybírám některé silné a slabé stránky týkající se zejména nebo hlavně scénických umění:

⁵³ Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015–2020. Praha: Ministerstvo kultury, 2015. Návrh Koncepce byl připraven pod vedením Pavly Petrové, ředitelky Institutu umění – Divadelního ústavu, autorka této práce byla součástí pracovního týmu, který koncepci připravoval.

	Prospěšné faktory	Škodlivé faktory
Vnitřní prostředí	Silné stránky <ul style="list-style-type: none"> – Silná tradice a spojení s národní identitou a kulturní gramotností společnosti; – Vysoká míra kreativity a inovativnosti; – Silný komunitní a lokální prvek; – Hustá síť uměleckých institucí a dostupná infrastruktura; – Silné propojení se vzděláváním; – Tradice řemeslných dovedností, speciálních technik a pracovních postupů v oblasti umění; – Existence různorodých nástrojů finanční podpory; – Schopnost mezinárodní spolupráce a exportu v určitých uměleckých žánrech a druzích; – Více než stoletá kontinuální tradice neprofesionálního umění v mnoha místech ČR. 	Slabé stránky <ul style="list-style-type: none"> – Frustrace z nízkého finančního a mzdového ohodnocení a odliv kreativních umělců do zahraničí; – Nemožnost dlouhodobějšího finančního plánování; – Nízká motivace institucí k vícezdrojovému financování, slabá motivace k mimorozpočtovému financování; – Zastaralé vybavení kulturních institucí nevyhovující současným potřebám jednotlivých uměleckých oblastí; – Konzervativní přístup k novým možnostem financování a využití nových způsobů marketingu; – Nedostatečná podpora současné domácí tvorby; – Nedostatečná evaluace strategií i subvencovaných projektů; – Nedostatečná komunikace státní správy a samosprávy se zastřešujícími a profesními organizacemi; – Nedostatečná kapacita zastřešujících a profesních organizací; – Nedostatečná komunikace mezi jednotlivými stupni veřejné správy, jejímž důsledkem jsou velké rozdíly v míře veřejné podpory.
Vnější prostředí	Příležitosti <ul style="list-style-type: none"> – Připravované změny legislativy; – Meziresortní spolupráce; – Využití ekonomických přínosů umění; – Využití potenciálu umění v exportních strategiích vlády; – Využití kreativity a inovativního přístupu v umění v dalších sektorech; – Ucelený systém formálního a neformálního vzdělávání; – Rozvoj dobrovolnické činnosti v oblasti kultury; – Pokročilý stupeň všeobecného přístupu k internetu; – Využití partnerství mezi neziskovým sektorem a státní správou pro rozvoj celé oblasti; – Hustá síť festivalů a přehlídek v oblasti neprofesionálního umění, včetně unikátního postupového systému. 	Hrozby <ul style="list-style-type: none"> – Snižování veřejných rozpočtů; – Snižování výdajů domácností na kulturu; – Zastávání v konkurenceschopnosti; – Nedostatečné ocenění ekonomického, politického a sociálního významu umění a kultury; – Nedostatečné plnění strategických a koncepčních dokumentů, jejich nedostatečná provázanost s koncepčními dokumenty souvisejících resortů; – Podcenění role zastřešujících a profesních organizací; – Podcenění významu uměleckých aktivit jako preventivního faktoru vzniku sociálně-patologických vlivů; – Podcenění významu uměleckého vzdělávání; – Nedostatečná spolupráce mezi různými typy kulturních organizací; – Nedostatek vizí, formální přístup a nedostatek komunikace s uměleckým sektorem; – Nedostatečná reflexe v oblasti uměleckého vzdělávání.

Dle *Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015-2020* je třeba vytvářet vhodné prostředí a podmínky pro:

- svobodné tvůrčí vyjadřování a rozvoj kreativity a inovací;
- zpřístupňování a dostupnost uměleckých děl a kulturních služeb;
- kritickou reflexi a uchování uměleckých děl jako součásti kulturního bohatství pro současné a příští generace;

- dosahování excelentních uměleckých výsledků, zejména v oblasti profesionálního umění;
- úplnou a dlouhodobě stabilní konsolidaci stávající kulturní infrastruktury.

K naplnění cílů (viz Přehledová tabulka kulturněpolitických dokumentů ČR, Slovenska, Polska, Maďarska, Rakouska a Německa) koncepce stanovuje celkem 37 úkolů, které mají vést k jejich dosažení. Můžeme jmenovat některé, které se dotýkají také scénických umění:

- navýšit a optimalizovat dotační programy v oblasti umění;
- posílit program státní podpory profesionálních divadel, orchestrů a pěveckých sborů;
- podporovat kritickou reflexi, umělecká a kulturní média, konference, diskuse, zveřejňování výsledků výzkumu;
- nastavit systém pravidelného externího hodnocení činnosti a kvality poskytovaných veřejných služeb v oblasti umění;
- podporovat další vzdělávání tvůrců, manažerů, administrátorů a dalších pracovníků v oblasti kultury;
- optimalizovat stávající sběr dat v oblasti umění;
- zvýšit přístup k umění, zavádět slevy ze vstupného;
- iniciovat sbližování metodiky vícezdrojového financování ve spolupráci s organizacemi veřejné správy;
- podporovat zapojování soukromého sektoru do podpory umění.⁵⁴

V programovém prohlášení ze dne 12. 2. 2014 vláda deklarovala, že „se chce přiblížit jednorozhodnému podílu výdajů státního rozpočtu na oblast kultury jako veřejné služby, zajistit přímou vazbu mezi příjmy z turistiky a výdaji na záchranu a údržbu památkového fondu a důsledné využití fondů Evropské unie a norského finančního mechanismu na opravy památek.“⁵⁵ Tento jednorozhodný podíl se rozumí bez příspěvků na církve. V roce 2015 byla přijata tzv. *Aproximační strategie*, která reviduje stav i důvody pro podporu živého a neživého umění a filmové pobídky. Kromě programového prohlášení vlády se tato strategie odvolává také na ustanovení § 2 zákona č. 203/2006 Sb., o

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ *Aproximační strategie*. Praha: Ministerstvo kultury, 2015.

některých druhích podpory kultury, kde se stanovuje, že „veřejné kulturní služby spočívají především ve zpřístupňování umělecké tvorby a kulturního dědictví veřejnosti a v získávání, zpracování, ochraně, uchování a zpřístupňování informací, které slouží k uspokojování kulturních, kulturně výchovných nebo kulturně vzdělávacích potřeb veřejnosti.“⁵⁶ Živé umění je v této strategii definováno jako hudba, divadlo, literatura, tanec, výtvarné umění, kinematografie, podpora národnostních menšin, mezinárodní reprezentace a projekty a za jeho přínosy je považována kultivace lidských vztahů, rozvoj svobodné lidské osobnosti, integrace společnosti a propojení i komparování české kultury se zahraničím. Strategie konstatuje, že výše podpory státu na živé umění byla v minulých letech likvidační a pohybovala se hluboko pod evropským standardy i potřebami jeho rozvoje.

1.6.2 Slovensko

Také slovenská *Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014–2020*⁵⁷ chápe kulturu v širším smyslu. „Uvažovali sme o kultúre ako o oblasti, ktorá súvisí so všetkým podstatným v spoločnosti, ktorá z niečoho vyrastá, no aj sama dáva možnosť vzniku mnohým veciam, mnohým je ovplyvňovaná a mnohé ovplyvňuje. Tento široký kontext sme neskôr zúžili do nasledujúcej tézy: ukazovateľmi vyspelosti a prosperity každého národa sú štát, ekonomika a kultúra v ich najširšom zmysle slova. Ide o zložky, ktoré samotný národ formuje a ktorými je sám formovaný. Štát, kultúra aj ekonomika sú základnými, vzájomne prepojenými systémami tvorby hmotného aj nehmotného bohatstva spoločnosti, ktoré, ak je aj spravodlivo distribuované, môže zásadným spôsobom prispievať ku kvalite života spoločnosti a každého jej člena. Uvedené tri strategické zložky sú aj zdrojom identity, kreativity a humanity národa, ale aj jeho vymedzenia, odlíšenia sa od iných národov. Napomáhajú mu pri utváraní vzťahov k menšinám vo vlastnej krajine, ako aj k štátotvorným národom iných krajín.“ Jako jeden z hlavních problémů identifikuje strategie „rozpor medzi

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ *Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014–2020*. Bratislava: Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, 2014 [online]. Dostupné z http://www.strategiakultury.sk/sites/default/files/STRATEGIA_ROZVOJA_KULTURY_SR_NA_ROKY_2014-2020.pdf?.

postojom spoločnosti ku kultúre na deklaratívnej úrovni a skutočným postavením kultúry, ktoré jej spoločnosť priznáva⁵⁸, ďalej skutočnosť, že kultúra „v období od pádu socializmu po súčasnosť oblasť kultúry na Slovensku neprešla žiadnym cieľavedomým a systematickým procesom transformácie⁵⁹, nízke percento výdajů na kultúru v prepočtu na HDP a diskontinuitu v oblasti podpory kultúry. Preto konstatuje, že „jedinou zo zásadnejších systematických zmien ovplyvňujúcich súčasný stav kultúry bol proces decentralizácie, ktorý ale priniesol aj viacero negatív, ako napríklad podfinancovanosť mnohých kultúrnych inštitúcií, aj tých, ktoré prešli pod správu samospráv. Na základe uvedeného je možné skonštatovať, že celkové postavenie kultúry sa v modernej histórii Slovenska výrazne zhoršilo, čo má negatívny vplyv na celú spoločnosť.“ Podobne ako české kulturněpolitické dokumenty uvádí statisticko-ekonomické údaje ke kultúre na Slovensku a stanovuje šesť hlavných priorit státní kulturní politiky (viz níže Přehledová tabulka kulturněpolitických dokumentů zemí střední Evropy). Identifikuje následující silné a slabé stránky:

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Bohaté a rozmanité kulturní dědictví • Široká síť kulturních institucí • Fungující síť základních uměleckých škol • Fungování Audiovizuálního fondu • Podpora kultury prostřednictvím dotačního systému MK SR • Odhodlání a nadšení lidí zabezpečujících kulturní život v regionech 	<ul style="list-style-type: none"> • Postavení kultury ve společnosti • Nedostatečné financování kultury • Diskontinuitní vývoj a absence jednotící strategie pro celou oblast • Nízká poptávka po kultuře • Nízký důraz na výchovu ke kultuře v rámci výchovně-vzdělávacího procesu • Absence systematického výzkumu v oblasti kultury • Neefektivní systém řízení v rámci kulturních institucí souvisejících se slabým rozvojem lidského kapitálu • Nejasná strategie prezentace slovenské kultury doma i v zahraničí • Zaostávání v rozvoji kulturního průmyslu • Chybějící systémová podpora nové tvorby

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

Kromě úpravy legislativních a finančních podmínek pro oblast umění a kultury si konkrétně v souvislosti hudbou a divadlem klade strategie za cíl „iniciovat a rozvíjat' vzdelávacie projekty pre deti a mládež v hudobných a divadelných inštitúciách inšpirované úspešnými zahraničnými príkladmi“⁶⁰ a podpořit celoživotní kultivování aktivního i pasivního vztahu k umění, například „podporovať krátkodobé a dlhodobé programy špecializované na prehĺbenie poznatkov a praktické zoznámenie sa s rôznymi typmi umeleckých aktivít s využitím jestvujúcich verejných kapacít, napr. divadlá, galérie, múzeá, orchestre.“ Strategie klade dôraz také na podporu umeleckého výzkumu a stanovuje si jako cíl zreformovat dotační systém podpory umění a založit Fond na podporu umění.

V dokumentu *Východiská stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike* definuje oblast scénických umění takto: „Do okruhu scénického umenia zaraďujeme pre potreby tejto analýzy najmä divadelnú, tanečnú a opernú (operno-koncertnú) činnosť, ktoré svojimi produktmi vstupujú na trh. Do istej miery sa aktivity sledované v tejto časti prelínajú s aktivitami spadajúcimi pod hudobný priemysel (najmä koncertné predvedenia hudobno-divadelných žánrov, ako sú opera, opereta a muzikál). Scénické umenie kladie v mnohých svojich podobách (najmä opera, ale aj iné) vysoké finančné nároky na produkciu, vyžaduje relatívne komplikované technológie a infraštruktúru a je do istej miery obmedzené jazykom (činohra). Preto sú verejné investície pre toto odvetvie neodmysliteľné. Na druhej strane však tieto verejné zdroje umožňujú vznik trhového segmentu, ktorý generuje príjmy a pracovné miesta.“ V této oblasti dokument definuje následující problémové oblasti: umělé snižování cen vstupného, vzdělávání dětí a mládeže i samotných aktérů, nízké povědomí o ochraně autorských práv a duševního vlastnictví. Navrhuje následující podpůrná opatření a iniciativy:

- „Vykonať audit v oblasti scénického umenia na Slovensku s podrobným popisom fungovania trhu a verejných zdrojov na ňom a audit činností inštitúcií zriaďovaných štátom a samosprávami,

⁶⁰ Tamtéž.

s cieľom lepšie definovať pridanú hodnotu ich financovania z hľadiska verejného záujmu.

- Financovanie z verejných dotácií diferencovať na podporu priemyslu a podporu tvorby.
- Podporovať prezentáciu v zahraničí a export.
- Zvýšiť využívanie ekonomického potenciálu festivalov a kvalitných medzinárodných produkcií ich efektívnym prepojením s cestovným ruchom (produktové balíčky).“⁶¹

V prípade slovenskej kultúrnej politiky je zaujímavá i jej geneza, kedy do jejého pripomínkování byla zapojena veřejnost. Dokument byl vypracován kolektivem složeným ze zástupců ministerstva kultury a zástupců některých jeho příspěvkových organizací v několik fázích s celkovou délkou trvání čtrnáct měsíců. Nejprve vznikla vstupní analýza, již měla možnost po dobu jednoho měsíce připomínkovat slovenská veřejnost prostřednictvím specializovaného portálu. Následovala první verze strategie, již opět mohla připomínkovat veřejnost po dobu jednoho měsíce. Druhá verze strategie prošla dalším desetidenním procesem připomínkování, posléze byla přijata finální verze dokumentu.

1.6.3 Polsko

Polsko představuje v šestici zkoumaných zemí výjimku podobně jako Maďarsko, jelikož kultura je zmíněna již v ústavě jako základním zákoně Polské republiky. V její preambuli se praví, že polský národ je založen na kultuře, národním křesťanském dědictví a všeobecných lidských hodnotách. Stát se tímto hlásí k zodpovědnosti za kulturu, přestože pro něj z tohoto prohlášení nevyplývají žádná práva nebo povinnosti. Kultuře se věnují dále články ústavy č. 6, 15, 35, 64-76, 213, v nichž se hovoří o kultuře jako o zdroji identity polského národa, jeho existence a rozvoje, o právech národnostních i etnických menšin na jejich kulturní rozvoj, o uměleckých svobodách, svobodě slova a svobodném přístupu k informacím a rovněž o ekonomických, sociálních a kulturních právech.

⁶¹ Tamtéž.

Platný kulturně-politický dokument se nazývá *Strategie rozvoje sociálního kapitálu 2020* (Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020)⁶² a polská vláda ho přijala v roce 2013. Strategie je v kompetenci Ministerstva kultury a národního dědictví a byla vytvořena v letech 2009-2012 na základě otevřené metody koordinace a je součástí celkové agendy současné polské konzervativní katolické vládní agendy. Ta je založena na principech vepsaných do názvu vládnoucí strany *Právo a spravedlnost* a na vládním sociálním programu, který mj. zdůrazňuje pospolitost, nedůvěru k elitám a nenávisť ke společenským patologiím.

Začlenění *Strategie rozvoje sociálního kapitálu 2020* do strategických vládních dokumentů

Zdroj: Ministerstwo kultury a národního dědictví

Sociální kapitál je v dokumentu definován takto: „Sociální kapitál, vyplývající ze závazných norem a vzorců chování, je schopností občanů mobilizovat a sdílet zdroje, která podporuje kreativitu a posiluje vůli ke spolupráci a komunikaci při dosahování společných cílů.“⁶³ Strategie klade značný důraz na celoživotní

⁶²[Online]. Dostupné z http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf.

⁶³ Tamtéž.

vzdělávání, podporu občanské a společenské participace obyvatel, zpřístupnění kultury a modernizaci infrastruktury, je však nutno poznamenat, že se jedná spíše o sociální infrastrukturu, do níž je zahrnuta také infrastruktura kulturní. Vzniku strategie předcházelo sociologické šetření polské veřejnosti. Na základě jeho vyhodnocení byla provedena následující SWOT analýza:

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Růst vzdělanosti a bohatství občanů • Vysoké vzdělávací aspirace a vysoká vzdělávací aktivita mladých lidí • Široký přístup k informacím a síťovým zdrojům • Významný sklon k podnikání a univerzální vynalézavost • Velká otevřenost mladých příjemců k novým mediálním komunikačním technikám • Aktivní sektor nevládních organizací • Bohaté kulturní zdroje 	<ul style="list-style-type: none"> • Nízká úroveň sociální důvěry • Převaha individualistických postojů na úkor chování ve prospěch společnosti • Neschopnost spolupracovat mezi subjekty v různých odvětvích • Neschopnost využívat potenciál veřejných institucí • Nízká úroveň občanského dialogu a veřejné diskuse • Absence koherentního systému rozvoje společenských kompetencí ve všech fázích života • Institucionální prostředí nepřející rozvoji kreativního průmyslu • Absence mechanismů monitorování stavu společenského kapitálu • Nízká úroveň mediálních, informačních a jazykových kompetencí • Rozdíly v přístupu ke vzdělání včetně občanského, informačního a kulturního
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none"> • Oceňování významu sociálního kapitálu pro rozvoj země ve veřejné politice • Rostoucí intelektuální kapitál • Evropská integrace • Rostoucí mobilita v oblasti vzdělávání, kultury, vědy • Rostoucí povědomí o roli kultury ve společensko-ekonomickém životě • Rostoucí občanská angažovanost v kulturním 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatek všeobecného povědomí o smyslu společenského kapitálu pro rozvoj země • Nepřizpůsobování kulturní nabídky měnícím se způsobů trávení volného času • Pomalé změny ve vzdělávacím systému (dětí, mládeže, učitelů) • Negativní dopady hospodářské krize na rozvoj společenského kapitálu

sektoru - podpis Paktu pro kulturu ⁶⁴ <ul style="list-style-type: none"> • Rozvoj podpůrných systémů v tomto odvětví kultury, včetně investic • Rozvoj informační společnosti a progresivní digitalizace včetně médií a zdrojů kulturního dědictví • Změny v modelu účasti ve společenském životě vedoucí k účasti a spolupráci • Rozvoj infrastruktury veřejného prostoru • Příležitost využití evropských prostředků a dalších zdrojů financování • Ochota jednat ve prospěch společného dobra • Rostoucí schopnost konání změn a rozhodování 	<ul style="list-style-type: none"> • Závislost nevládních organizací na veřejných prostředcích a neschopnost vytváření vlastních zdrojů • Nízká konzistence v aktivitách podporujících Polsko a polskou kulturu na mezinárodní scéně – absence synergického efektu v této oblasti • Sociální vyloučení v oblasti kompetencí, kultury, informačních znalostí a vyloučených lokalit • Příliš nízké povědomí o významu široce chápané inovace jako jednoho z klíčových faktorů rozvoje sociálního kapitálu
---	---

Strategie si stanovuje čtyři hlavní priority, které se nezaměřují primárně na kulturu, ale na sociální dopady kultury. Těmito prioritami jsou:

- Utváření postojů vedoucích ke spolupráci, kreativě a komunikaci
- Zlepšení mechanismů sociální účasti a vlivu občanů na veřejný život
- Zlepšení procesů sociální komunikace a výměny znalostí
- Rozvoj a účinné využití kulturního a tvůrčího potenciálu.

Dokladem důslednosti polské státní správy v plnění přijatých cílů je kromě finančního rámce na celé období implementace strategie také stanovení přesných ukazatelů, přičemž jejich plnění znázorňuje níže uvedená tabulka:

- Ukazatel pro specifický cíl 1: Procento Poláků, kteří upřednostňují postoj spolupráce
(Jedná se o participaci na přímém zapojení se do pomoci ostatním lidem a řešení problémů svého okolí, vesnice nebo města.)
- Ukazatel pro specifický cíl 2: Procento Poláků, kteří jsou názoru, že mají vliv na záležitosti svého města / obce

⁶⁴ Pakt pro kulturu přijala v roce 2011 polská vláda a podepsal ji tehdejší premiér Donald Tusk a zástupci občanského uskupení Obywatele Kultury. Pakt zavazuje vládu k poskytnutí 1 % ze státního rozpočtu na kulturu, hájit svobodu projevu a umění a zlepšit přístup ke kultuře.

- Ukazatel pro specifický cíl 2: Procento Poláků zapojených do dobrovolnických aktivit
- Ukazatel pro specifický cíl 3: Procento Poláků využívajících internet jako nástroje v sociální komunikaci
Sleduje se procento lidí, kteří v měsíci před sledováním byli nejméně třikrát aktivní online.
(Stahování programů, hudby, filmů zdarma; čtení novin nebo časopisů; poslech rádia; sledování televize, seriálů a nahrávek videa; vytváření záznamů na fórech a diskusních skupinách.)
- Ukazatel pro specifický cíl 4: Procento Poláků, kteří se účastní vybraných oblastí kultury
Sleduje se procento lidí, kteří v roce předcházejícím průzkumu byli alespoň třikrát aktivní v následujících oblastech kultury: četba literatury; návštěva kina; návštěva divadelního představení; účast na koncertu; návštěva výstavy, galerie, muzea.

Přehled plánu plnění ukazatelů cílů *Strategie rozvoje sociálního kapitálu 2020*

Cel SRKS	Wskaźnik realizacji celu	Wartość bazowa (2012)	Wartość docelowa (2020)
Cel główny. Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski	Poziom uogólnionego zaufania Polaków	23%	35%
Cel szczegółowy 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji	Odsetek Polaków preferujących postawę kooperacji	72%	78%
Cel szczegółowy 2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne	Odsetek Polaków mających poczucie wpływu na sprawy swojego miasta/swojej gminy	50%	64%
	Odsetek Polaków angażujących się w wolontariat	32%	37%
Cel szczegółowy 3. Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy	Odsetek Polaków wykorzystujących Internet jako narzędzie komunikacji społecznej	19%	27%

Cel SRKS	Wskaźnik realizacji celu	Wartość bazowa (2012)	Wartość docelowa (2020)
Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego	Odsetek Polaków uczestniczących w wybranych obszarach kultury	31%	36%

Zdroj: Strategie rozwoju społecznego kapitału

Strategie cílí na proměnu nejen trávení volného času, ale obecně životního postoje Poláků, úrovně jejich kulturního vzdělání a zvýšení jejich kulturní i společenské angažovanosti. Jedná se o pojetí dosti odlišné od současných standardních kulturněpolitických dokumentů a výsledkem je přístup, který se nezaměřuje na jednotlivé tradiční obory umění, ale na budování společnosti s vysokým sociálním kapitálem. Tento přístup je vysvětlen v kapitole *Revoluce v kultuře*. „Kultura se na jedné straně stává klíčovou oblastí lidského života s rozhodujícím vlivem na formování individuální a kolektivní identity a se stále důležitějším významem na posílení výrobního potenciálu společnosti. Na druhou stranu je prostorem náhlých proměn vyplývajících z hospodářských, sociálních a technologických změn, a zejména z rozvoje digitálních médií. Výsledkem těchto procesů je, že tradiční normativní pořádek opírající se o dělení na vysokou a nízkou kulturu, postupně eroduje. Hierarchický prostor kultury se stává oblastí velkého společenského experimentu, kde společně s vývojem nových mediálně zprostředkovaných forem tvorby a účasti vznikají nové formy organizace společnosti. Prostor kultury se stává nejen prostorem tvorby, ale také inovací hospodářského a sociálního charakteru. Rostoucí význam kultury je také spojován s měnící se úlohou institucí, jako jsou školy.“⁶⁵ Důležitým postřehem je výpověď o mizení hranic mezi tzv. vysokou a nízkou kulturou. Dnes již dle autorů strategie kultura není sférou sociální diferenciace. „V tuto chvíli osa rozdělení probíhá podél forem účasti: na jedné straně stále roste počet lidí uzavírajících se do pasivní konzumace kultury v nejjednodušším vydání, tj. zprostředkované televizi, která nepodporuje růst sociálního kapitálu. Na druhou stranu roste skupina stále více sofistikovaných, aktivních účastníků, kteří spolu s kulturními kompetencemi budují sociální kapitál.“⁶⁶

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

1.6.4 Maďarsko

Základní charakteristiky maďarské kulturní politiky formuluje Péter Inkei, expert na kulturní politiku a ředitel nezávislé organizace Budapest Observatory, která se dlouhodobě specializuje na sledování kultury ve střední a východní Evropě, takto „Hungary does not fit into any of the classical cultural policy ‚models‘: If anything, it could be described as eclectic. Hungarian cultural policy has inherited two complementary features, which can be labelled as ‚plebeian‘ and ‚aristocratic‘. Historically, culture had the social mission of empowering the lower classes. This, for example, is reflected by the significant share of socio-cultural programmes and institutions in the various cultural budgets, especially at the local levels. At the same time, determined efforts serve the achievement of cultural excellence, often in the spirit of adding to the pride of the nation.”⁶⁷ Kultura je zmíněna v novém znění Základního zákona (ústavy), který byl se přijat v roce 2012 nese se v nacionálně pravicovém programu vládní strany Fidesz-MPSZ, jež proti modelu západoevropských demokracií tzv. „iliberální stát“. Odvolává se na Boha, svatoštěpánskou korunu jako odkaz na Velké Maďarsko v hranicích Uherska před 1. světovou válkou, vlast, křesťanství, rodinu a národní hrdost. Ústava také mění oficiální název země z dosavadní Maďarské republiky na Maďarsko, země se v ní hlásí k odpovědnosti za osudy zahraničních Maďarů a zvyšuje kvórum v parlamentu pro přijetí řady zákonů. Stát se zavazuje, že bude hájit a pečovat jak „o náš jedinečný jazyk, maďarskou kulturu, o jazyk a kulturu národů žijících v Maďarsku a o hodnoty Panonské pánve vytvořené člověkem nebo přírodou [...] Věříme, že naše národní kultura představuje bohatý příspěvek k rozmanitosti evropské jednoty. Dbáme na svobodu a kulturu jiných národů a usilujeme o spolupráci se všemi národy světa.”⁶⁸ Kultura je postavena na roveň přírodním zdrojům: „především orná půda, les a zásoby pitné vody, pestrost biologických druhů, tuzemské druhy rostlin a zvířat, a kulturní hodnoty tvoří společné dědictví národa, jejichž

⁶⁷ Péter Inkei – Veronika Vaspál: Country Profile Hungary. Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 16th edition 2015, s. 2 [online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.

⁶⁸ Úřad vlády, 2018. [Online]. Dostupné z http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/09A650FD-0ACB-4C14-B572-7CDEF40B8966/0/grundgesetz_ungarn.pdf

ochrana a zachování pro budoucí generace je povinností státu a všech lidí."⁶⁹ Ústava také přiznává právo na kulturu a vzdělání každému příslušníkovi maďarské národnosti.

V Maďarsku není v současné době dostupný žádný kulturněpolitický dokument. Stránky Ministerstva lidských zdrojů, jež je kompetentním orgánem i pro oblast kultury, obsahují minimum informací ohledně kulturně-politické agendy. I proto je třeba čerpat informace i ze sekundárních zdrojů, které reflektují maďarskou politickou situaci.

V archivu internetové stránky Ministerstva lidských zdrojů je k dispozici dokument *Kultura svobody. Maďarská kulturní strategie 2006–2020* (A Szabadság kultúrája. Magyar kulturális stratégia 2006–2002), který v roce 2006 vypracoval tým, jehož členem byl také Péter Inkei. Hned v úvodu se deklaruje otevřený přístup strategie, která je určena všem, kdo chtějí pracovat pro maďarskou kulturu s nadějí, že se stane především sociální strategií. Jejím východisky jsou spravedlnost, rovné příležitosti a zvažování alternativ. Jako výchozí stav určuje strategie proces kulturní globalizace, význam kulturních a kreativních průmyslů a měnící se životní styl. I proto je jejím záměrem nastavit rovnováhu mezi financováním institucí a programů podpory, u nichž mimo jiné počítá s víceletým obdobím financování potřebným pro plánování činnosti (3–5 let). Jedním z hlavních cílů strategie je zlepšení přístupu ke kultuře zejména ve venkovských oblastech. Zdůrazňuje národní sebeúctu, ale také evropskou integraci jako symbol setkání kultur a překonání nacionalismu. Požaduje decentralizaci správy kultury a spolupráci s nezávislým sektorem. Vyzývá k přehodnocení systému podpory, který by měl prostředky spravedlivě dělit mezi „elitní“ i nové formy umění, jako je například umění ve veřejném prostoru. Jako priority pro patnáctileté období své platnosti stanovuje:

- „posílení role kultury ve společnosti (společenství);
- péče o národní a kulturní dědictví národa (dědictví);
- vytvoření moderních institucionálních podmínek pro kulturní tvorbu (současná kultura);

⁶⁹ Tamtéž.

- zajištění rovného přístupu ke kultuře a přístup k službám (otevřená kultura)⁷⁰.

Jak dokládají nejen následující citace, ale také různé případy i osobní svědectví zástupců maďarské nezávislé divadelní a taneční scény z oblasti financování umění, současná maďarská politika výše uvedené principy nesleduje. „Hungarian cultural policy is characterised by pragmatism instead of basic official documents. The orientation of cultural policies and practices is rarely guided by high level statements, legal acts, strategic plans or theoretical documents.“⁷¹

Ke kultuře se nicméně vyjadřuje jeden z hlavních státních strategických dokumentů, jimž je *Maďarská národní politika*. Její definice zní takto: „Maďarská kultura je odpovědná za obraz, jenž se o Maďarech vytváří, proto je nutné dosáhnout toho, aby se stala atraktivní pro co nejširší kruhy. Dojde-li ke zhodnocení maďarského jazyka a kultury, může to znamenat omezení negativních demografických procesů. Z hlediska vnímání kultury by tradice neměla být svazující nebo zpátečnická, ale v odpovídající míře vyváženosti nová, svěží a přitažlivá i z pohledu mládeže. V tomto procesu mohou hrát při utváření její moderní podoby klíčovou roli hudba, divadlo, film a výtvarné umění.“⁷² K dokreslení kontextu této strategie, která je zdůrazňuje národní hledisko, společenskou soudržnost a působení na mládež, poslouží dále *Deklarace národní spolupráce*⁷³, kterou přijala vládní strana Fidesz-MPSZ a posléze Národní shromáždění v roce 2010. Vláda vydala nařízení, že text musí být vyvěšen na viditelných místech ve všech budovách, kde sídlí organizace ústřední, regionální a místní správy a dále v budovách Maďarské armády, přičemž prezident a soudy její vyvěšení odmítly. Deklarace se pod mottem „mír, svoboda a soulad“ odvolává na právo Maďarů na sebeurčení, které přichází v 21. století po 46 letech okupace a diktatury a turbulentních dekád politických

⁷⁰ András Bozóki a kol.: *A Szabadság kultúrája. Magyar kulturális stratégia 2006-2002*. Budapešť, 2006 [online]. Dostupné z <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/2006/szabadsag-kulturaja>.

⁷¹ Inkei, <http://www.culturalpolicies.net/web/files/308/en/Hungary.pdf>

⁷² Magyar Nemzetpolitika. A Nemzetpolitikai Stratégia Kerete. Budapešť: Ministerstvo veřejné správy a spravedlnosti, 2012 [online]. Dostupné z <http://bgazrt.hu/npki/>.

⁷³ Political Declaration 1 of 2010 (16 June) of the Hungarian National assembly on National Cooperation, [online]. Dostupné z www.nefmi.gov.hu/political-declaration. Kompletní znění v angličtině viz Příloha 2 této práce.

proměn. Výslovně zmiňuje maďarské povstání v roce 1956 a jaro 2010, kdy proběhly volby, které přinesly v pojetí autorů deklarace „další vzchopení maďarského národa a novou revoluci“. Na základě přání voličů Národní shromáždění navrhne „new political and economic system emerging on the basis of the popular democratic will to the pillars that are indispensable for welfare, for living a decent life, and that connect the members of our diverse Hungarian society,“⁷⁴ který bude založen na těchto hlavních hodnotách: práce, domov, rodina, zdraví a řád. Deklaraci zakončuje dedikace „komukoli, kdo žije, pracuje nebo podniká v Maďarsku“⁷⁵, a to včetně maďarské diaspory a s poznámkou, že je určena všem nezávisle na pohlaví, věku, náboženských či politických postojích.

1.6.5 Německo

V případě Německa (a Rakouska) je hlavním rozdílem oproti zemím skupiny V4 jeho federativní uspořádání, kde i na poli kulturní politiky platí kulturní svrchovanost spolkových zemí (Kulturhoheit der Länder), která je označována jako „duch německého federalismu“⁷⁶. Ústava (Grundgesetz) Německé spolkové republiky již v roce 1949 připsala spolkovým zemím kompetenci formulovat kulturní politiku včetně školství, jejich zákonná ustanovení, podmínky veřejné podpory a zajištění standardů kvality. Samotná spolková vláda má v oblasti kulturní politiky jen omezené kompetence, což se promítá také do struktury financování umění a kultury, z níž spolek dle údajů z roku 2007 hradí pouze desetiprocentní část⁷⁷. Zbytek nákladů připadá na země a obce. „Podíl spolkového financování se přitom v důsledku znovusjednocení Německa zečtyřnásobil, protože Smlouva o sjednocení Německa přikazovala zachování kulturní podstaty nových spolkových zemí,“ přičemž finanční náklady byly vynaloženy na investice do zanedbané kulturní infrastruktury a na financování komunálních rozpočtů na kulturu. Formulace, obsah a implementace kulturní politiky zůstává v gesci spolkových zemí a na spolkové vládě leží úkol

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Kultur in Deutschland: s. 54.

⁷⁷ Tamtéž, s. 54.

koordinace na úrovni federace a harmonizace s evropským právem. Z těchto důvodů nemá Německo formulovanou státní kulturní politiku.

Důkladnou rozpravu o kultuře v Německu přinesl v roce 2007 publikovaný rozsáhlý materiál s názvem *Závěrečná zpráva Analytické komise „Kultura v Německu“* (Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kultur in Deutschland“), jehož vypracování si zadal Německý spolkový sněm ve svém 16. volebním období. Jedná se o pětisetstránkovou analýzu současného stavu kultury v Německu s odkazy na aktuální trendy světové kulturní politiky i její hlavní historické vývojové etapy v Německu, která obsahuje na 500 doporučení v oblasti kultury a kulturní politiky. Tzv. analytické komise jsou nástrojem Německého spolkového sněmu nebo zemských parlamentů, které jako pracovní skupiny složené ze zástupců různých politických frakcí řeší dlouhodobé otázky německé politiky, v nichž zvažují různé právní, ekonomické, společenské a etické aspekty. V minulém roce si Německo připomínalo desetileté výročí vzniku Zprávy, která je i dnes respektována jako jeden z nejdůležitějších referenčních dokumentů německé kulturní politiky, k jejímuž posílení v posledních letech zásadním způsobem přispěl. Jako vodítko pro plnění úkolů ji deklaruje i Zmocněnkyně pro kulturu a média Spolkové vlády⁷⁸. Zpráva je členěna do následujících tematických oddílů:

0. Preambule

1. Význam umění a kultury pro jedince a společnost
2. Kultura jako veřejná a společenská úloha
3. Veřejná a soukromá podpora a financování umění a kultury – proměna struktury
4. Ekonomické a sociální postavení umělců
5. Kulturní a kreativní průmysly
6. Kulturní vzdělávání
7. Kultura v Evropě – Kultura v kontextu globalizace
8. Statistika kultury v SRN a v Evropské unii
9. Zvláštní rozhodnutí
10. Přílohy.

⁷⁸ Monika Grütters: *Der Enquetebericht: Kompass für die Bundeskulturpolitik. Zeitschrift Kulturpolitische Mitteilungen*. Heft 159, IV/2017. s. 35-36 [online]. Dostupné z https://www.kupoge.de/kumi/pdf/kumi159/kumi159_35-36.pdf.

Kultura je ve Zprávě definována v širokém pojetí jako „die Gesamtheit der menschlichen Hervorbringungen und Artikulationen, also seiner historischen, individuellen und gemeinschaftlichen, praktischen, ästhetischen und theoretischen sowie mythischen und religiösen Äußerungen“.⁷⁹ Hlásí se k hodnotám UNESCO a jejích mezinárodních úmluv týkajících se kultury. Ve vztahu k jedinci se dle Zprávy kultura projevuje prostřednictvím tvorby symbolů, lidských hodnot a společenských standardů, které znatelným způsobem formují běžný život. Umění a kultura, jakož i účast na kulturním životě formují sociální kompetence, jednání i představu jedince o dobrém a úspěšném životě. Filozofické teorie konce 20. století v této souvislosti hovoří o umění žít a míní tím kontinuální utváření života a sebe sama. „Život je přitom materiálem, kultura formujícím procesem.“⁸⁰ Co se týče významu umění a kultury pro společnost, pak je odvozován od řešení sociální otázky související s industrializací přelomu 19. a 20. století. „Stejně jako ve všech dřívějších epochách, má umění a kultura podíl na společenských změnách. Vývoj umění a kultury je vždy v úzkém vzájemném vztahu s technologickými možnostmi a formami distribuce“, tj. podílejí se a podílely se jak na vzniku průmyslové společnosti, společnosti služeb i současné společnosti vědění. Kultura a umění jsou přitom subjektem i objektem politiky. „Rámcové podmínky pro umění a kulturu stanovuje sociální politika. Prostřednictvím rozhodnutí o rozvoji infrastruktury, sociálních, pojistných a daňových systémů apod. působí sociální politika na rozvoj umění a kultury a stává se tím zároveň kulturní politikou. To platí i naopak: „kulturní politika je současně sociální politikou, protože umění a kultura ovlivňují a formují základní orientaci společenského života.“⁸¹

Co se týče specifik německé kultury, základní premisa zní: „Německo disponuje různorodou kulturní krajinou [...] Spolková republika Německo se chápe jako kulturní národ a kulturní stát“⁸², který formují umělci, veřejné instituce i soukromé kulturní podniky, angažmá soukromého sektoru i občanské společnosti, církve a náboženská uskupení, spolky, sdružení a zájmové skupiny.

⁷⁹ Tamtéž, s. 47, citováno dle Schnell, Ralf (Hrsg.): *Metzler-Lexikon Kultur der Gegenwart. Themen und Theorien, Formen und Institutionen seit 1945*. Stuttgart und Weimar: Metzler, 2000.

⁸⁰ Tamtéž, s. 48.

⁸¹ Tamtéž, s. 49.

⁸² Tamtéž, s. 43.

Odpovědnost za kulturní národ a kulturní stát nesou obce, ústavy spolkových zemí a praxe spolkové vlády. Důležité je také přihlášení se k demokratickým hodnotám a imanentní hodnotě kultury a umění: „Kultur ist Teil unserer Gesellschaft, die ihre demokratische Qualität aus öffentlichen Diskursen gewinnt. Die Ergebnisse kultureller Auseinandersetzung mit der gesellschaftlichen Wirklichkeit, mit Natur und Technik, mit Geschichte und Zukunft tragen utopische und kritische Gehalte, sie sind niemals bloßes Abbild von Realität. Kultur in einer demokratischen Gesellschaft benötigt Freiräume für das Unverfügbare, das weder ökonomisch noch politisch Nutzbares – um der Künstler willen, aber auch um ihrer selbst willen. Dem demokratischen Verfassungsstaat widerspricht die verbindliche Festlegung einer nationalen Kultur und Religion.“⁸³ Zpráva dále konstatuje přetrvávající rozdíly v kultuře západní a východní části země dané čtyřicetiletým rozdělením Německa, které je třeba pozitivně vytěžit k zachování kulturní různorodosti. I vzhledem k „největší katastrofě německých dějin, jímž byl národní socialismus“ klade značný důraz na citlivost pro elementární hodnotu svobody umění⁸⁴. V tomto kontextu je srozumitelná také poznámka, že rozvoj a podpora umění není pouze státním úkolem, ale kulturní politiku je třeba formulovat společně se všemi aktéry, kteří se podílejí na kulturních procesech ze státního, nezávislého i soukromého sektoru. Jako výzvy současného světa vnímá globalizaci a medializaci, které významně ovlivňují nejen chápání uměleckého díla a kreativity, ale také náš vlastní pohled na skutečnost. Co se týče kontextu a tradice, pak se německá kultura prostřednictvím zprávy hlásí k odkazu arabské kultury, řecké filozofie a umění a římského práva, pojetí společnosti, státu a náboženství, společenské odpovědnosti a solidarity vycházejícímu z osvícenství a moderny, přičemž zůstává otevřená i dalším kulturám a náboženstvím, které přispívají k nové diverzitě společenských diskurzů.

Značnou diskusi v německé společnosti vyvolal koncept „aktivizujícího kulturního státu“⁸⁵, na jehož přijetí se sice shodla většina expertů, která zprávu připravila, vůči němž se však distancovala frakce Freie Demokratische Partei (FDP). V poznámce k tomuto bodu uvádí její představitel Olaf Zimmermann: „Nejde o to, aby stát aktivoval, a to ani umělce nebo kulturní zařízení, ani

⁸³ Tamtéž, s. 43.

⁸⁴ Tamtéž, s. 45.

⁸⁵ Tamtéž, s. 52.

kulturní průmysly nebo občanskou angažovanost v oblasti kultury. Mnohem důležitější je, aby stát umožňoval přímou podporu umění a kultury prostřednictvím tvorby rámcových podmínek. Měli bych proto hovořit spíše o „umožňujícím“ státu.“⁸⁶

Již od začátku 80. let 20. století se také v německé společnosti diskutuje o tom, zda se kultura má stát státním úkolem a vtělenu do ústavy. Doporučení anketní komise je v *Závěrečné zprávě „Kultura v Německu“* jednoznačně kladné a obsahuje následující návrh nové formulace některých článků, které by nově měly zahrnovat i kulturu:

Čl. 1

„Das Deutsche Volk bekennt sich darum zu unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechten als kulturelle Grundlage jeder menschlichen Gemeinschaft, des Friedens und der Gerechtigkeit in der Welt.“

namísto

„Das Deutsche Volk bekennt sich darum zu unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechten als Grundlage jeder menschlichen Gemeinschaft, des Friedens und der Gerechtigkeit in der Welt.“

Čl. 20

„Die Bundesrepublik ist ein Rechts-, Kultur- und Sozialstaat.“

namísto

„Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und sozialer Bundesstaat.“⁸⁷

Ačkoli se tyto návrhy opakovaně vrací do diskuse, nebyly zatím schváleny.

Jak již bylo zmíněno, důraz na kulturu je součástí Smlouvy o sjednocení Německa, kde je zakotveno jednotné Německo jako kulturní stát. V kapitole VIII, odst. 1, čl. 35 je role umění a kultury formulována jako základ přetrvávající jednoty německého národa i po dobu rozdělení, ustanovení se dále odvolává se na její ekonomickou hodnotu a považuje ji za nástroj zahraniční politiky. Zde je celé znění tohoto ustanovení: „In den Jahren der Teilung waren Kunst und Kultur – trotz unterschiedlicher Entwicklung der beiden Staaten in Deutschland – eine Grundlage der fortbestehenden Einheit der deutschen Nation. Sie leisten im

⁸⁶ Tamtéž, s. 52.

⁸⁷ Tamtéž, s. 82.

Prozeß der staatlichen Einheit der Deutschen auf dem Weg zur europäischen Einigung einen eigenständigen und unverzichtbaren Beitrag. Stellung und Ansehen eines vereinten Deutschlands in der Welt hängen außer von seinem politischen Gewicht und seiner wirtschaftlichen Leistungskraft ebenso von seiner Bedeutung als Kulturstaat ab. Vorrangiges Ziel der Auswärtigen Kulturpolitik ist der Kulturaustausch auf der Grundlage partnerschaftlicher Zusammenarbeit.“⁸⁸

Celá kapitola VIII nese titul „Kultura, vzdělání a věda, sport“ a v této souvislosti je pro německý kontext zajímavé uvést, že podobně jako v případě kultury a umění probíhaly také diskuse o ukotvení sportu německé ústavě.

Zpráva *Kultura v Německu* byla sestavována po období škrťů ve veřejných rozpočtech na kulturu, především na oblasti divadla, orchestrů, knihoven a hudebního školství, a proto není překvapivé, že se věnuje také rozboru německého divadelního systému a situaci kulturních orchestrů, přičemž navrhuje řadu opatření pro restart v této kulturní oblasti týkající se financování, pracovních podmínek, spolupráci státních/městských divadel a nezávislých subjektů, plánování a rozvoje publika, a to i s ohledem na nové formy trávení volného času v současné době. Důležitá je samotná obhajoba oborů divadla a vážné hudby, které jsou vnímány jako most mezi minulostí a přítomností, výraz duchovního života regionů a průvodce společenských změn: „Theater und Oper sind Orte, an denen nach dem Sinn des Lebens, nach Werten und Orientierungen für das Zusammenleben gefragt und gesucht wird. Sie ermöglichen einen unverwechselbaren Blick auf die Welt, die heutige und die vergangene. Die deutsche Theater- und Orchesterlandschaft bietet auch weiterhin eine Chance, den Wandel der Gesellschaft künstlerisch zu begleiten und Werte zu hinterfragen. Gerade in Zeiten der Globalisierung, in denen sich kulturelle Identitäten auflösen drohen, ist die föderale, vielfältige deutsche Theater- und Orchesterlandschaft mehr als nur ein Standortfaktor. Sie ist ein Ausdruck des geistigen und kulturellen Lebens der Regionen.“⁸⁹

⁸⁸ Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands (Einigungsvertrag), přijato dne 31.08.1990 [online]. Dostupné z <https://www.gesetze-im-internet.de/einigvtr/EinigVtr.pdf>.

⁸⁹ Tamtéž, s. 108.

1.6.6 Rakousko

V Rakousku platí podobně jako v Německu federativní princip a kulturní politiku si formulují jednotlivé spolkové země. Spolková vláda zajišťuje primárně provoz spolkových divadel, spolkových muzeí a ochranu památek. Rakouská ústava se hlásí k umělecké svobodě a jazykové i kulturní rozmanitosti jednotlivých národnostních skupin. Závazek spolkové vlády k podpoře umění a kultury stanovují různé právní předpisy (viz Přehledová tabulka kulturněpolitických dokumentů zemí střední Evropy). Hlavním cílem Zákona o podpoře umění (Kunstförderungsgesetz) je „podpora umělecké tvorby a jejího zprostředkování, zlepšování rámcových podmínek pro sponzoring i sociální situace umělců. V souladu s federalistickým principem subsidiarity se spolek v § 2 Abs. 2 a dále zavazuje, že bude podporovat pouze výkony a záměry, „které jsou v nadregionálním zájmu, působí jako vzor, mají inovativní povahu nebo jsou podpořeny v rámci jednotného programu podpory.“⁹⁰ I v Rakousku však platí široká definice kultury: „Ein offener Kunst- und Kulturbegriff fördert das Verstehen und Erleben der Welt und den Respekt vor anderen. Er ermöglicht die Teilnahme an gesellschaftlichen Prozessen und unterstreicht die persönliche Verantwortung des Einzelnen, unabhängig von sozialer, ethnischer oder religiöser Herkunft. Kunst und Kultur tragen wesentlich zum gesellschaftlichen Diskurs und zur Ausbildung einer kritischen Öffentlichkeit bei. Je mehr Verständnis dafür geschaffen werden kann, desto mehr Gewicht erhalten Inhalte und deren Ausgestaltung gegenüber der Frage der Finanzierung künstlerischer und kultureller Vorhaben.“⁹¹

V oblasti podpory umění a kultury si Úřad spolkového kancléře klade následující cíle:

- 1) Udržitelné ukotvení současného umění ve společnosti a zajištění stabilních rámcových podmínek pro umělce a kulturní pracovníky.
- 2) Udržitelné zabezpečení státních kulturních zařízení a kulturního dědictví, jakož i lepší přístup k umění a kultuře pro veřejnost.

Tyto cíle zohledňují jak ekonomickou hodnotu kultury, tak její sociální dopady například na národní identitu a společenskou soudržnost, ovšem specifickem

⁹⁰ *Kunst- und Kulturbereich 2016*. Vídeň: Bundeskanzleramt Österreich, 2016, s. 11.

⁹¹ Tamtéž, s. 19.

rakouské správy kultury je také velký důraz na genderovou rovnost, sociální postavení umělců a umělkyní a dále na efektivní výkon veřejné správy podpořený přijetím *Kodexu Public Corporate Governance*, který je v platnosti od roku 2017.

1.6.7 Přehledová tabulka kulturněpolitických dokumentů zemí střední Evropy

ČR	
Název dokumentu, rok přijetí	Státní kulturní politika na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025), 2015 Vztah ke scénickým uměním a hudbě: strategický dokument Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015 až 2020
Přílohy	<ul style="list-style-type: none"> • Rešerše koncepčních dokumentů krajů • Poznatky z výzkumů lokální kultury, kulturních změn a kulturních služeb využitelné při tvorbě státní kulturní politiky na roky 2015–2020 • Výsledky účtu kultury za rok 2012 • Analýza: Aktuální pohled na tvorbu státní kulturní politiky s důrazem na oblast umění ve vztahu k doporučením Rady Evropy a Evropské unie • Plnění Státní kulturní politiky 2009–2013 • Ukazatele kapitoly 334 Ministerstvo kultury – Návrh rozpočtu na rok 2016
Priority	<p>1. Podpora kulturní identity, kulturní rozmanitosti a mezikulturního dialogu</p> <p>2. Rozvoj kreativity, podpora kulturních činností a vzniku kulturních statků, poskytování veřejných kulturních služeb, práce s publikem, podpora přístupu ke kultuře a rozvoj participativní kultury usnadňující sociální začlenění</p> <p>3. Uchování kulturního dědictví</p> <p>4. Využití kulturního dědictví a kulturních činností, služeb a statků pro rozvoj hospodářství a zvyšování konkurenceschopnosti, podpora mobility</p> <p>5. Využití nástrojů eCulture pro rozvoj kultury</p> <p>6. Efektivnější prostředí pro podporu kulturních činností, poskytování veřejných kulturních služeb, vzniku kulturních statků a uchování kulturního dědictví</p> <p>Cíle</p> <p>1. Podpora umělecké tvorby, profesionalizace a strategického plánování</p>

	a) Podpora umělecké tvorby b) Kvalita poskytování kulturních služeb c) Profesionalizace a kreativita d) Strategické plánování 2. Využití potenciálu umění pro rozvoj společnosti e) Umění pro společnost f) Umění pro ekonomický růst a zaměstnanost 3. Podpora mezinárodní spolupráce a exportu g) Mezinárodní spolupráce h) Export i) Kulturní diplomacie
<u>Slovensko</u>	
Název dokumentu, rok přijetí	Stratégia rozvoja kultúry slovenskej republiky na roky 2014–2020, 2014
Přílohy	<ul style="list-style-type: none"> • Akčný plán na roky 2015–2017 • Další dokumenty se zaměřením na ochranu kulturního dědictví, výzkum v rezortu kultury, kreativní průmysl apod.
Priority	1. Formovanie kultúrnych potrieb a dopytu po kultúre výchovou a vzdelávaním 2. Zachovanie a sprístupnenie kultúrneho dedičstva 3. Systematická podpora pôvodnej umeleckej tvorby 4. Nastavenie funkčného systému financovania v oblasti kultúry 5. Funkčný model využitia kreativity a kultúry v hospodárskom rozvoji Slovenska 6. Systematická podpora výskumu v oblasti kultúry 7. Kultúra ako spolutvorca obrazu štátu v zahraničí
<u>Polsko</u>	
Název dokumentu, rok přijetí	Strategie rozvoje sociálního kapitálu 2020
Přílohy	---
Priority	Specifický cíl 1: Utváření postojů vedoucích ke spolupráci, kreativě a komunikaci Strategická priorita 1.1. Podpora formálního vzdělávání v oblasti výukových metod vedoucích ke spolupráci, tvořivosti a komunikaci a rozvoji demokratické školní kultury Strategická priorita 1.2. Podpora neformálního vzdělávání zaměřeného na spolupráci, tvořivost a sociální komunikaci Specifický cíl 2. Zlepšení mechanismů sociální účasti a vlivu občanů na veřejný život Strategická priorita 2.1. Podpora mechanismů spolupráce veřejných institucí s občany

	<p>Strategická priorita 2.2. Rozvoj a posílení organizovaných forem občanské činnosti</p> <p>Strategická priorita 2.3. Posílení sociální integrace a solidarity</p> <p>Specifický cíl 3. Zlepšení procesů sociální komunikace a výměny znalostí</p> <p>Strategická priorita 3.1. Zvyšování dostupnosti informací a zlepšení kvality komunikace ve veřejné sféře</p> <p>Strategická priorita 3.2. Podpora médií při utváření sociálních a kulturních vazeb a podpoře demokracie</p> <p>Specifický cíl 4. Rozvoj a účinné využití kulturního a tvůrčího potenciálu</p> <p>Strategická priorita 4.1. Posílení role kultury při budování sociální soudržnosti</p> <p>Strategická priorita 4.2. Posílení významu kultury v socioekonomickém rozvoji</p>
Maďarsko	
Název dokumentu, rok přijetí	Maďarská národní politika, rok 2012
Přílohy	V současnosti není k dispozici platný dokument státní kulturní politiky.
Priority	<p>1. Je třeba vytvořit takový obraz Maďarů, jenž bude mít ve všech koutech světa a pro každého stejný význam, identifikovatelný obsah. Zprostředkovatelem a institucionálním rámcem příslušným pro tento úkol je síť maďarských kulturních institutů. Je zapotřebí zformulovat takový jednotný vzkaz, se kterým se budou moci identifikovat jak Maďaři jak doma, tak v zahraničí, a který zároveň bude přijatelný i pro zájemce v zahraničí.</p> <p>2. Je třeba zmapovat naše kulturní dědictví a vytvořit jeho evidenci i v digitální podobě.</p> <p>3. Efektivním nástrojem pro podporu současného umění a umělců jsou tvůrčí stipendia v co nejširším okruhu uměleckých odvětví a s dosahem na celou Panonskou pánev. Ve výtvarném umění je třeba klást velký důraz na podporu současných tvůrců, zajištění tvůrčích stipendií, organizaci putovních výstav.</p> <p>4. Úspěchy četných festivalů organizovaných jak v Maďarsku, tak v komunitách Maďarů v zahraničí ukazují, že se jedná o snadno přístupnou kulturní činnost. O nejrůznější festivaly je velký zájem. Festivaly poskytují prostor pro tradiční kulturu, ale stejně tak i pro populární hudbu, filmové projekce atd. Je důležité, aby došlo k posílení festivalů, na kterých se mohou prezentovat představitelé tradiční i moderní kultury a kterých se účastní také představitelé dalších Maďary obývaných regionů.</p> <p>5. Je třeba podporovat zvyšování povědomí o našich kulturních hodnotách, v zájmu informovanosti by bylo vhodné vytvořit kulturního průvodce po pamětihodnostech zahraničních regionů.</p>

<u>Rakousko</u>	
Název dokumentu, rok přijetí	Státní kulturní politika neexistuje, k dispozici jsou pouze platné právní předpisy pro oblast kultury a vlastní nástroje financování umění a kultury.
Přílohy	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon o spolkových muzeích • Muzejní a jednací řád pro spolková muzea • Spolková divadla • Národní knihovna • Ochrana památek • Restituce • Zákon o podpoře vzdělávání dospělých a veřejných knihoven • Všeobecné rámcové směrnice k poskytování podpory ze spolkových prostředků • Nařízení opatření podle Haagské úmluvy na ochranu kulturního dědictví při ozbrojeném konfliktu z roku 1 • <i>Public Corporate Governance Kodex</i>
Priority	---
<u>Německo</u>	
Název dokumentu, rok přijetí	Státní kulturní politika neexistuje, Státní ministryně pro kulturu a média má omezené kompetence, nicméně odvolává se na Zprávy Analytické komise „Kultura v Německu“ jako „kompas spolkové kulturní politiky“ ⁹²
Priority	<ul style="list-style-type: none"> • Veřejná podpora kultury je samozřejmostí. • Kultura podporuje identitu a soudržnost na regionální, státní i evropské úrovni. • Kooperativní kulturní federalismus. • Vybraná doporučení ze Zprávy Analytické komise „Kultura v Německu“: zlepšení sociálního postavení umělkyní a umělců, kulturní statistiky, občanské angažovanosti, práv kolektivních správců. • Kulturní výchova a kulturní integrace včetně spolupráce na plnění Národního akčního plánu integrace (podpora kulturních zařízení v souvislosti s migrací). • Rozvoj kulturních a kreativních průmyslů. • Podpora kulturních institucí národního významu (např. Humboldtovo fórum). • Digitalizace, ochrana autorského práva a odměňování za kreativitu na internetu. • Podpora demokracie a prevence extremismu.⁹³
Přílohy	---

⁹² Monika Grütters: *Der Enquetebericht: Kompass für die Bundeskulturpolitik*. Kulturpolitische Mitteilungen č. 159, IV/2017, s. 35-36.

⁹³ Priority zpracovány autorkou dle prohlášení Ministryně pro kulturu a média Moniky Grütters: *Der Enquetebericht: Kompass für die Bundeskulturpolitik*. Tamtéž, s. 35-36.

1.6.8 Komentář

České a slovenské kulturněpolitické dokumenty jsou srovnatelné ve svém hlavním pojetí kulturní politiky založené na principu estetické excelence. Ačkoli vnímají přínosy kultury a umění pro společenskou soudržnost s ohledem na „jednotící smysl“, který dodává každému společenství historický rozměr a napomáhá porozumění jeho současné situaci, je jejich těžištěm zájem o zlepšení finančních i legislativních podmínek pro činnost umělců a kulturních pracovníků i kulturních organizací. Z toho důvodu navrhuje reformu dotačních řízení pro oblasti živého umění a navýšení rozpočtů na kulturu. Za kritický je na základě SWOT analýzy považován například stav kulturní infrastruktury, která je pro oblast scénických změn nepostradatelná, v obou zemích sice hustá, avšak nevyhovujícím způsobem vybavená. Mezi slabé stránky patří také nedostatečná komunikace mezi jednotlivými stupni veřejné správy, absence jednotné strategie prezentace do zahraničí a neefektivní řízení kulturních institucí. Obě země chápou jako priority podporu nové tvorby, umělecké vzdělávání a výzkum nebo kritickou reflexi umění. Samozřejmou součástí strategií je implementace nadnárodních témat, jako je ochrana kulturní rozmanitosti nebo evropská integrace. Jednou z hlavních priorit je také reprezentativní funkce kultury a její podíl na tvorbě obrazu státu v zahraničí. Ve vztahu k politické agendě na národní úrovni jsou dokumenty kulturní politiky obou zemí neutrální.

Do chápání role kultury a umění v Maďarsku a Polsku se silně promítá pravicová, popř. konzervativní pravicová agendy současné maďarské a polské vlády. Polská kulturní politika je stejně jako obecný vládní program jednoznačně politikou sociální. V centru jejího zájmu není umění, ale lidský kapitál jako předpoklad ekonomického rozvoje, který je třeba zvyšovat pomocí investic, jako jsou výdaje na výchovu nebo kulturní participace. Konkrétní cíle týkající se rozvoje a podpory umění nebo jmenovitě scénických umění neobsahuje, soustředí se především na analýzu a možnosti rozvoje občanského dialogu, soudržnosti a společenských kompetencí. Jejím specifikem je také provázanost s koncepčními materiály dalších resortů a tlak na efektivitu její implementace, který je vyvíjen pomocí stanovení a plánu přesných indikátorů, kterými je třeba plnit její cíle. Maďarská kulturní politika je archivním dokumentem, který zatím nebyl nahrazen novou koncepcí. *Maďarská národní politika* se nicméně

principům otevřenosti, který byl jednou z jejích priorit, značně vzdaluje a chápe kulturu a umění především v rovině nástrojů reprezentace a plnění zájmů politiky hájící nacionální zájmy Maďarska. Prioritou je kulturní diplomacie, jejímž úkolem je upevňovat národní hodnoty prioritně v geografické oblasti tzv. Panonské pánve.

Německo a Rakousko kulturněpolitické dokumenty na státní úrovni nepřijímají z důvodu federativního uspořádání, v němž platí tzv. svrchovanost spolkových zemí a kde jsou pro kulturní politiku kompetentní jednotlivé spolkové země. Německo se nicméně v podrobné analytické *Zprávě o kultuře* opírá o koncept kulturního národa, popř. kulturního státu a vychází jak z filozofických, tak sociologických hledisek. Scénická umění jsou považována za součásti duchovní identity, spojenci mezi regiony Německa a zrcadlo společenských uměn. Jejich veřejná podpora je vnímána jako samozřejmost. V souvislosti se zneužitím umění v období národního socialismu jsou akcentovány demokratické kvality, na nichž je i díky kultuře založena německá společnost, ale také debata o „aktivizující“ roli státu a o míře, jakou má stimulovat a formovat umělecké a kulturní procesy. Rakouská kulturní politika se soustředí především na sociální statut umělce a vytváření rámcových podmínek pro uměleckou tvorbu. Do jisté míry je také politikou nového veřejného managementu, který do správy kulturních institucí vnáší pravidla participativního managementu. Dalšími prioritami rakouské kulturní politiky je umělecká excelence, rovnost pohlaví a udržitelnost.

2 Scénická umění ve střední Evropě pohledem čísel

2.1 Kultura a statisticko-ekonomická data

V kapitole Kultura a kulturní politika jsme v úvodní části věnované pojmu kultura hovořili o jejích imanentních a vedlejších hodnotách. Vzhledem k tomu, že kultura má pro státní správu význam veřejného statku, je především za účelem obhajoby efektivního hospodaření s veřejnými prostředky potřeba měřit její ekonomickou hodnotu. Proto se v této kapitole zaměříme na to, jak jsou scénická umění a hudba v šesti sledovaných zemích definována, evidována a vyhodnocována řečí čísel.

Ve stati *Metody měření ekonomických dopadů kultury* vypočítává Tereza Raabová důvody, proč se těmito přínosy zabývat: „Poskytovatelům dotací, darů a sponzorských příspěvků přináší studie ekonomických dopadů nástroj pro rozhodování. Pokud by všechny významné organizace či události ucházející se o příspěvek měly zpracovánu studii ekonomických dopadů (přínosů), vytvořila by se tím solidní základna pro porovnávání jejich ekonomické úspěšnosti a tím i jedno z kritérií při rozhodování v rámci dotační politiky.“⁹⁴ Výhody z takového měření vyplývají i pro další orgány, například ty, které jsou kompetentní pro oblast cestovního ruchu. Důležitá je ovšem i tato poznámka: „Samozřejmě ekonomická úspěšnost nesmí být jediným kritériem při rozhodování o poskytnutí dotace, musí být zohledněny i těžko měřitelné neekonomické faktory.“⁹⁵ Stať nabízí stručný přehled typů a metodologie analýz nákladů a přínosů, multikriteriálních analýz a analýz socioekonomických přínosů, které sledují následující ekonomické ukazatele:

- obrat, resp. produkci
- hrubou přidanou hodnotu, resp. hrubý domácí produkt;
- daňové příjmy;

⁹⁴ Tereza Raabová. *Metody měření ekonomických dopadů kultury*. In Bohumil Nekolný a kolektiv: *Paradigmata moderní kulturní politiky*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2014. s. 87.

⁹⁵ Tamtéž.

- zlepšení platební bilance (v případně mezinárodního turismu).⁹⁶

Hned v úvodu této kapitoly je nutno konstatovat, že uvedený způsob hodnocení kultury představuje již vysoce sofistikovanou nadstavbu samotného základního statistického šetření kultury a není zdaleka obecným standardem, z čehož lze posléze usuzovat i na nedostatečnou či absentující evaluaci veřejných investic do umění a kultury. Výjimky v geografické oblasti našeho zájmu však existují, měření ekonomických dopadů se provádí například u velkých divadelních a hudebních akcí, jako je Pražské Quadriennale scénografie a divadelního prostoru v České republice nebo festival Salzburger Festspiele v Rakousku. Obecně lze říci, že potíže lze shledat již u předstupně měření ekonomických přínosů kultury, tedy na úrovni statistických dat, jejichž existence a analýza je předpokladem pro interpretaci jakéhokoli uměleckého oboru jako ekonomické kategorie. Z tohoto důvodu se v této kapitole zaměříme na to, jaká data ke scénickým uměním jsou k dispozici v šestici zemí spadajících do sféry našeho zájmu.

„Cestovní ruch i kultura jsou odvětví, která jsou velmi těžce měřitelná, disponibilita komplexních dat je nízká a jedná se o odvětví, která neustále musí dokazovat, zejména politické reprezentaci, svoji důležitost a nezastupitelnost. Služby a produkty poskytované oběma odvětvími jsou nezbytné a velmi náchylné na jakékoli změny v ekonomice i ve společnosti.“⁹⁷ Získávání komplexních dat o kultuře je jednou stranou mince, tou druhou je jejich interpretace. „Statistics and data are not the same. Statistics are measures that are created by human beings; they are calculated from raw data by people who are wishing to detect patterns in those data [...] In short, we generate mathematical summaries that we think are appropriate to the question with which we are grappling at a particular moment in time. And we have debates about which statistic will capture better the particular element of human behaviour in which we are interested,“ upozorňuje v článku *Informing Cultural Policy – Data Statistics, and Meaning* J. Mark Schuster⁹⁸. V jeho úvodu klade

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Lucie Plzánková: *Kulturní cestovní ruch a možnosti jeho měření s využitím satelitních účtů*. In: Eva Žáková, Pavel Bednář a kolektiv: *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR. Vymezení, kvantitativní mapování a strategické dokumenty*. I. svazek. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2015.

⁹⁸ Mark Schuster: *Informing Cultural Policy – Data Statistics, and Meaning*. Paper prepared for presentation at: "Statistics in the Wake of Challenges Posed by Cultural Diversity in a

tento expert na kulturní politiku velký důraz na rozdíl mezi daty, statistikami a paradigmaty. Zabývá se v něm využitelností a využitím statistik kultury v konkrétních kulturních politikách a shrnuje hlavní problémy nejen vztahu mezi statistikami a kulturní politikou, ale také na skrytá nebezpečí jejich mezinárodní komparace. Upozorňuje především na to, že pouhá statistika bez interpretace nemůže být podkladem kulturní politiky a nadnárodní komparace bez zohlednění národního nebo regionálního kontextu například ve struktuře podpory umění a kultury nebo historickém kontextu může být zavádějící (například srovnání vládních výdajů na kulturu ve federálním státním uspořádání a v unitárním státě nebo výkyvy ve financování způsobené specifickými cíli kulturní politiky v určitém období). Problémem je dle Schustera také rozdílná definice kultury a postavení a dělba práce institucí, které provádějí výzkum v oblasti dokumentace, sběru dat, jejich interpretace a implementace do kulturních politik. Význam statistik kultury narůstá také se začleněním kulturních průmyslů do veřejného sektoru kulturní politiky, kdy se nejen výzkum, ale také i samotné pole kulturní politiky rozrůstá mimo gesci tradičních ministerstev kultury a uměleckých rad a zároveň se dostává do většího zájmu kulturní advokacie. V následujícím oddíle, kdy se budeme zabývat středoevropským regionem a jeho zasazením do evropského rámce z pohledu ekonomicko-statistických dat, se budeme snažit na takováto případná možná zkreslení poukazovat.

Základním informačním zdrojem pro oblast scénických umění je statistika kultury. Na tu se zaměříme nejprve, bude nás tedy zajímat, co je do oblasti scénických umění zahrnováno a co a kým je evidováno, a to nejprve v kontextu statistiky kultury na úrovni Evropské unie především pro pochopení pozice zemí střední Evropy v celoevropském kontextu, posléze prostřednictvím jednotlivých národních statistik. A jelikož nás v této práci zajímá především, jakým způsobem definuje, spravuje a řídí oblast scénických umění stát, bude nás v této kapitole také zajímat, jaké prostředky do scénických umění jsou vkládány na této úrovni veřejných financí. Jako základ budou sloužit údaje zveřejněné

Globalization Context" International Symposium on Cultural Statistics UNESCO Institute for Statistics Observatoire de la culture et des communications du Québec Montréal, Québec, Canada, October 21 to 23, 2002. Dostupné z <https://www.culturalpolicies.net/web/files/74/en/Schuster.pdf>.

kompetentními orgány v zemích našeho zájmu, je třeba však již na tomto místě předeslat, že se jejich povaha vzájemně liší. Srovnání je velmi obtížné a vyžadovalo by přihlédnutí k vedlejším informačním zdrojům. „Jako nepřímé informační zdroje o ekonomice kultury (na straně vstupů) je možné využít i údaje, zveřejňované poskytovateli veřejných prostředků, tj. ministerstvy, kraje, městy a obcemi, ale i státními fondy (např. Státní fond kultury) a neziskovou sférou (hlavně nadacemi, v jejichž statutu je podpora kultury a umění), ale také celou oblast autorského práva (copyrightu), kde vedle autorských smluv (za díla a výkony), které uzavírají přímo autoři a interpreti a o nichž nejsou souhrnné údaje, máme k dispozici alespoň data z oblasti *kolektivní správy autorských děl*.“⁹⁹ Takto komplexní výzkum by však vyžadoval výzkumný tým a sahá však již nad rámec této práce.

2.2 Kultura ve střední Evropě pohledem ekonomicko-statistických dat EU

Ačkoli je kulturní politika předmětem zájmu evropských orgánů již od 80. let 20. století, zájem o měření kulturních dopadů kultury podobně jako zájem o kulturu samotnou je poměrně nedávnou záležitostí a přichází její smluvní ukotvení kultury teprve s podpisem tzv. Lisabonské smlouvy. „Emerged in the 70s, the statistical comparability among states in the cultural domain is an old concern. However, the culture is still very late in developing EU statistics in comparison with the economic, social, and environmental domains because, until recent period, the European official policy considered that it was not the vocation of the European Union to concern itself with culture.“¹⁰⁰

V roce 1997 se začala harmonizací mezinárodní statistiky kultury zabývat Leadership Group Culture (LEG-Group) zřízená Evropskou komisí, jejíž iniciativu později převzal tzv. European Statistical System Network on Culture (ESSnet-Culture). Definice oblasti kultury probíhala v kontextu nového rámce

⁹⁹ Bohumil Nekolný: *Divadlo a kreativní sektor*. Praha: AMU, 2013. S. 43.

¹⁰⁰ Vladimír Bína - Philippe Chantepie - Valérie Derooin - Guy Frank - Kutt Kommel - Josef Kotýnek

- Philippe Robin: *ESSnet-CULTURE (European Statistical System Network on Culture) – Final Report*. [online] Luxembourg, 2012. s. 17. Dostupné z http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf.

stanoveného v roce 2009 UNESCO, který reflektuje poslední fenomény ve sféře kreativity a rozvoje kreativních průmyslů, měření nových kulturních zvyků a praktik a proměnu kulturní ekonomiky způsobenou digitalizací. Mandát ESSnet-Culture spočíval především ve vypracování metodologie, což byl podobně složitý úkol jako definovat kulturu samotnou: „The cultural field does not have the coherence of an economical sector, not in its structures, in its activities nor in its products because it includes very heterogeneous activities from the major sectors of the economy: services, industry etc.“¹⁰¹ Dalším problémem byla samozřejmě různorodost metodologií ve sběru dat na národní úrovni i orgánů, které se těmito úkoly zabývají v jednotlivých členských zemích.¹⁰² Výsledná definice ESSnet-Culture je široká: „Cultural activities are understood as any activity based on cultural values and/or artistic expressions. Cultural activities include market or non-market oriented activities, with or without a commercial meaning and carried out by any kind of organisation (individuals, businesses, groups, institutions, amateurs or professionals).“¹⁰³ Kultura byla rozčleněna do deseti kulturních domén, které jsou podrobovány statistickému šetření:

1. Kulturní dědictví
2. Archivy
3. Knihovny
4. Literatura a tisk
5. Vizuální umění
6. Scénická umění
7. Audiovizuální oblast a multimédia
8. Architektura
9. Reklama
10. Umělecká řemesla.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 19.

¹⁰² Na vypracování metodologie se podílelo 5 institucí včetně významného českého vkladu: Ministerstva kultury Lucemburska a Francie, Ministerstvo školství Nizozemí, Český statistický úřad a Statistický úřad Estonska. O to překvapivější jsou přetrvávající problémy ve statistickém šetření a ekonomických datech ke kultuře v ČR, na které poukazuje Bohumil Nekolný ve své publikaci *Divadlo jako kreativní sektor*, tj. např. kategorizace statistiky divadla, která neumožňuje odděleně sledovat veřejný sektor od neziskového a podnikatelského (divadla převedená z příspěvkových organizací na obecně prospěšné společnosti vřazená do kategorie soukromých divadel), chybějící verifikace dat přes rozpočty poskytovatelů dotací, příspěvků a grantů (státní rozpočet i rozpočty krajů a měst), nedostupnost základních ekonomických indikátorů (výnosů a náklad) o výkonech divadelního systému.

¹⁰³ Vladimír Bina - Philippe Chantepie - Valérie Deroin - Guy Frank - Kutt Kommel - Josef Kotýnek - Philippe Robin: ESSnet-CULTURE, tamtéž. s. 20.

U těchto kulturních domén je sledováno celkem šest ekonomických funkcí:

1. Tvorba
2. Produkce a publikace
3. Šíření a obchod
4. Ochrana a uchovávání,
5. Vzdělávání
6. Management a regulace.¹⁰⁴

Zastavíme se ještě krátce u kulturní domény „scénická umění“, která je předmětem našeho zájmu. Definice ESSnet-Culture zní: „Scénické umění je prezentace živého umění před živým publikem. Zahrnuje tyto formy scénických umění: hudbu, divadlo, tanec, hudební kabaret, loutkové divadlo, komické výstupy, břichomluvce, žongléry, herce hrající role v kurzech, hudební představení pro film, pokud jsou živá) atd. [...] O performování hovoříme vždy, když umělec nezávisle na tom, zda je to profesionál nebo amatér, dosáhne uměleckého výkonu, který může být přímo sledován publikem.“¹⁰⁵ ESSnet-Culture upozorňuje také na provázanost scénických umění s audiovizuální doménou a přistupuje odděleně k hudbě provozované živě a k hudebním nahrávkám. Na tom je také založena klasifikace ekonomických činností NACE převzatá dále členskými státy EU do statistického zjišťování (viz také Kapitola Kultura a kulturní politika). Jako zvláštní skupina jsou v oblasti ekonomických aktivit v doméně scénických umění vyčleněny festivaly, protože zapojují například profese, které nespádají do kulturní oblasti (technické služby, cateringové služby, stavba silnic apod.), jsou často organizovány lokální nebo ústřední vládou a nabízejí obsahy, jež ne vždy mohou být identifikovány jako kulturní.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 20.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 314.

Vymezení scénických umění v klasifikaci NACE a CPA¹⁰⁶

Table 48 – Coverage of performing arts through the classifications NACE and CPA

NACE-08 Section	NACE-08 Group	Group label	NACE-08 Class	Class label	CPA 2008 sub-category	CPA 2008	Comments
900	9001	Performing arts	90 01 10	Services of performing artists (actors, readers, singers, musicians, dancers, stunt people, television personality hosts/presenters, lecturers, speakers, circus artists and other performing artists, independent models).	90 01 10	Services of performing artists (actors, readers, singers, musicians, dancers, stunt people, television personality hosts/presenters, lecturers, speakers, circus artists and other performing artists, independent models).	
	9002	Support activities to performing arts	90 02 11	Performing arts event production and presentation services.	90 02 11	Performing arts event production and presentation services.	
			90 02 12	Performing arts event promotion and organisation services.	90 02 12	Performing arts event promotion and organisation services.	Incl. management services for rights attached to artistic, literary, musical works, except cinema & audio-visual works.
			90 02 19	Other performing arts support services.	90 02 19	Other performing arts support services.	
	9004	Operation of arts facilities	90 04 10	Arts facility operation services (operation services of concert halls, theatres, opera houses, music halls, including ticket services; operation services of multipurpose centres and similar facilities with a cultural predominance).	90 04 10	Arts facility operation services (operation services of concert halls, theatres, opera houses, music halls, including ticket services; operation services of multipurpose centres and similar facilities with a cultural predominance).	

Další kategorie částečně vztažené ke scénickým uměním jsou umělecké školství, rezervační systémy vstupenek, technické a obchodní služby apod. Výroba scénografie a hudebních nástrojů není součástí domény scénických umění.

Statistikou kultury se zabývá také UNESCO ve své studii *Framework for Cultural Statistics* z roku 2009. „Rozdíl mezi dvěma výše uvedenými projekty (evropským ESSnet Culture a UNESCO), které definují důležitost kultury a její dopad na ekonomickou a sociální sféru, je zejména v zahrnutí cestovního ruchu a rekreace do aktivit monitorovaných v rámci kultury.“¹⁰⁷ ESSnet je vyjímá vzhledem k definici kulturních aktivit spojené s uměleckým a kulturním projevem a hodnotami a řadí je do oblasti volnočasových aktivit, cestovního ruchu nebo přírodních rezervací. „Naproti tomu studie organizace UNESCO zmiňuje kulturní cestovní ruch bez uvedení jasné teoretické vymezující definice i statistické definice. Nicméně tato studie zahrnuje cestovní ruch, sport a rekreaci do statistického rámce kultury. Cestovní ruch zde není chápán jako

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 316.

¹⁰⁷ Lucie Plzákova. *Kulturní cestovní ruch a možnosti jeho měření s využitím satelitních účtů*. Tamtéž. S. 152.

tradiční doména kulturního sektoru, ale spíše odvětví, které je schopno nastartovat poptávku po kulturních produktech. Studie dále upřesňuje, že se z pohledu kultury bude jednat zvláště o kulturní cestovní ruch, spirituální cestovní ruch a aktivity spojené s ekoturismem.“¹⁰⁸ Tato odlišná metodika osvětluje, proč například maďarská kulturní statistika sleduje také výkony zoologických zahrad.

Porovnání oblastí, které jsou zahrnuty do rámce statistiky kultury ze strany EU a UNESCO¹⁰⁹

LEG Culture (1997–2004)	ESSnet Culture (2012)	UNESCO (2009)
<ul style="list-style-type: none"> • historické památky • muzea • archeologická místa • archivy • knihovny • knihy a tisk • tiskové agentury • výtvarné umění (včetně designu) • fotografie • architektura • divadelní umění • filmy • rádio • televize • video • audionahrávky • multimédia 	<div style="font-size: 4em; text-align: center;">} +</div> <ul style="list-style-type: none"> • reklama • umělecká řemesla • nemotné dědictví 	<div style="font-size: 4em; text-align: center;">} +</div> <div style="font-size: 2em; text-align: center;">} +</div> <ul style="list-style-type: none"> • přírodní dědictví • řemesla obecně • vývoj softwaru a telekomunikační aktivity • obecné aktivity spojené s tiskem • vybavení a související materiály (nástroje spojené s kulturními produkty a aktivitami) • cestovní ruch • sport a rekreace

Zdroj: Upraveno autorkou podle ESSnet Culture (2012). Dostupné [on-line] na: <http://ec.europa.eu/culture> [cit. 10. dubna 2014].

Pozn.: LEG Culture = Leadership Group Culture, 1997–2004 (předchůdce ESSnet Culture).

Zdroj: Mapování kulturních a kreativních průmyslů, Institut umění –
Divadelní ústav

¹⁰⁸ Tamtéž. S. 153.

¹⁰⁹ Tamtéž. S. 154.

Kompetentním úřadem pro poskytování statistických informací pro evropské instituce a harmonizace statistických metod napříč členskými státy i kandidátskými zeměmi do EU je Eurostat. V jeho statistikách nicméně neexistují žádné specifické datové sady, které by se vztahovaly ke kultuře a příspěvku kultury k ekonomice, a proto je statistika kultury derivována z existujících víceúčelových dat zjišťujících ekonomické i sociální aspekty:

- Zaměstnanost z Labour Force Survey (EU-LFS),
- Obchod ze Structural business statistics (SBS) a Business Demography (BD),
- Soukromé a veřejné výdaje z Household Budget Surveys (HBS) a statistik Government expenditure, popř. EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), Adult Education Survey (AES) a Information and Communications Technologies (ICT),
- Mezinárodní obchod se zbožím a službami (Balance of Payments).

Prostřednictvím statistik Eurostatu lze sledovat kulturu v těchto dimenzích:

- 1) ekonomická dimenze (zaměstnanost, obchod, výdaje domácností a veřejné výdaje)
- 2) kultura jako služba (participace, sociodemografie, urbanizace)

Pro sledování ekonomických ukazatelů kultury jsou relevantní tyto klasifikace.

- 1) NACE – klasifikace ekonomických činností
- 2) COFOG – klasifikace funkcí vládních institucí
- 3) COICOP – klasifikace individuální spotřeby
- 4) CUPIX – index cen za zboží a služby v kultuře
- 5) PASP – index cen služeb veřejného umění.

Ve statistické klasifikaci ekonomických aktivit v Evropském společenství NACE (*nomenclature statistique des **a**ctivités économiques dans la **C**ommunauté **e**uropéenne*) spadá „umění, zábava a rekreace“ pod kód R a zahrnuje „a wide range of activities to meet varied cultural, entertainment and recreational interests of the general public, including live performances,

operation of museum sites, gambling, sports and recreation activities.”¹¹⁰ Statistická data z členských zemí včetně údajů vztahujících se ke kultuře lze nalézt na internetovém portálu Eurostat a ve shrnující publikaci zaměřené přímo na kulturu *Culture Statistics – Edition 2016*.¹¹¹ Ta nabízí výběr indikátorů ke kultuře v těchto tematických okruzích:

- Zaměstnanost v kultuře
- Mezinárodní obchod s kulturním zbožím
- Podnikání v kultuře
- Kulturní participace
- Internet pro kulturní účely
- Soukromé výdaje na kulturu

Tyto indikátory jsou doplněny ještě údaji o studentech kulturních oborů, o znalosti cizích jazyků a o mobilitě v terciárním stupni vzdělávání.¹¹²

„Velikost veřejného sektoru se obvykle vyjadřuje procentem hrubého domácího produktu, který prochází přerozdělovacím procesem přes soustavu veřejných rozpočtů.“¹¹³ Výši tohoto přerozdělení na kulturu nalezneme v následujících dvou tabulkách:

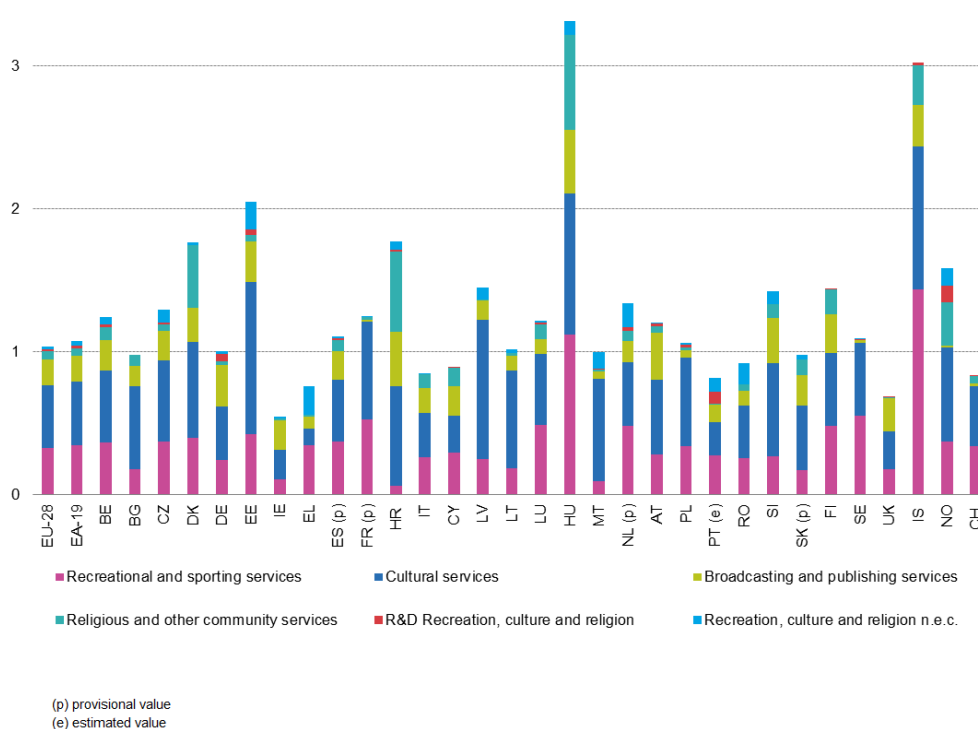
¹¹⁰ Viz *NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community*. Luxembourg: European Communities, [online] 2008 [cit. 15.6.2018]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

¹¹¹ Eurostat. *Culture Statistics*. Luxembourg. Publications Office of the European Union. 2016.

¹¹² Spíše za kuriozitu lze považovat údaj „Top 20 World Heritage Sites in number of page view of related Wikipedia articles, 2015“, kde se střední Evropa vyskytuje celkem pětkrát (4. místo Osvětim/Birkenau, 8. místo Vídeň, 9. místo Budapešť, 12. místo Praha, 17. místo Varšava).

¹¹³ Yvonne Strecková: *Pojetí veřejného sektoru jako objektu řízení veřejnou správou*. In: Kol.: *Reforma veřejné správy. Vývoj a některé aspekty postavení veřejných služeb kultury v rozhodování územní samosprávy*. Praha: NIPOS, 2005. Stránky nečíslovány.

Celkové výdaje vládních institucí na rekreaci, kulturu a náboženství, 2016¹¹⁴

Celkové výdaje vládních institucí na rekreaci, kulturu a náboženství, 2016 (% HPD, % celkových výdajů), 2016¹¹⁵

¹¹⁴ Eurostat: *Government expenditure on recreation, culture and religion*. [online] Dostupné z [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government expenditure on recreation, culture and religion](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_recreation,_culture_and_religion).

¹¹⁵ Tamtéž.

		Recreation, culture and religion	Recreational and sporting services	Cultural services	Broadcasting and publishing services	Religious and other community services	R&D Recreation, culture and religion	Recreation, culture and religion n.e.c.
percentage of GDP	EU-28	1.0	0.3	0.4	0.2	0.1	0.0	0.0
	EA-19	1.1	0.3	0.4	0.2	0.0	0.0	0.0
	BE	1.2	0.4	0.5	0.2	0.1	0.0	0.0
	BG	1.0	0.2	0.6	0.1	0.1	0.0	0.0
	CZ	1.3	0.4	0.6	0.2	0.0	0.0	0.1
	DK	1.8	0.4	0.7	0.2	0.4	0.0	0.0
	DE	1.0	0.2	0.4	0.3	0.0	0.1	0.0
	EE	2.1	0.4	1.1	0.3	0.0	0.0	0.2
	IE	0.5	0.1	0.2	0.2	0.0	0.0	0.0
	EL	0.8	0.3	0.1	0.1	0.0	0.0	0.2
	ES (p)	1.1	0.4	0.4	0.2	0.1	0.0	0.0
	FR (p)	1.2	0.5	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0
	HR	1.8	0.1	0.7	0.4	0.6	0.0	0.1
	IT	0.8	0.3	0.3	0.2	0.1	0.0	0.0
	CY	0.9	0.3	0.3	0.2	0.1	0.0	0.0
	LV	1.4	0.2	1.0	0.1	0.0	0.0	0.1
	LT	1.0	0.2	0.7	0.1	0.0	0.0	0.0
	LU	1.2	0.5	0.5	0.1	0.1	0.0	0.0
	HU	3.3	1.1	1.0	0.4	0.7	0.0	0.1
	MT	1.0	0.1	0.7	0.1	0.0	0.0	0.1
	NL (p)	1.3	0.5	0.4	0.1	0.1	0.0	0.2
	AT	1.2	0.3	0.5	0.3	0.0	0.0	0.0
	PL	1.1	0.3	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0
	PT (e)	0.8	0.3	0.2	0.1	0.0	0.1	0.1
	RO	0.9	0.3	0.4	0.1	0.0	0.0	0.2
	SI	1.4	0.3	0.7	0.3	0.1	0.0	0.1
	SK (p)	1.0	0.2	0.5	0.2	0.1	0.0	0.0
	FI	1.4	0.5	0.5	0.3	0.2	0.0	0.0
	SE	1.1	0.6	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0
	UK	0.6	0.2	0.3	0.2	0.0	0.0	0.0
	IS	3.0	1.4	1.0	0.3	0.3	0.0	0.0
	NO	1.6	0.4	0.7	0.0	0.3	0.1	0.1
	CH	0.8	0.3	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0
percentage of total expenditure	EU-28	2.2	0.7	0.9	0.4	0.1	0.0	0.0
	EA-19	2.3	0.7	0.9	0.4	0.1	0.0	0.1
	BE	2.3	0.7	0.9	0.4	0.2	0.0	0.1
	BG	2.8	0.5	1.7	0.4	0.2	0.0	0.0
	CZ	3.3	0.9	1.4	0.5	0.1	0.0	0.2
	DK	3.3	0.7	1.3	0.4	0.8	0.0	0.0
	DE	2.3	0.6	0.8	0.7	0.1	0.1	0.1
	EE	5.1	1.1	2.6	0.7	0.1	0.1	0.5
	IE	2.0	0.4	0.8	0.8	0.0	0.0	0.1
	EL	1.5	0.7	0.2	0.2	0.0	0.0	0.4
	ES (p)	2.6	0.9	1.0	0.5	0.2	0.0	0.0
	FR (p)	2.2	0.9	1.2	0.0	0.0	0.0	0.0
	HR	3.8	0.1	1.5	0.8	1.2	0.0	0.1
	IT	1.7	0.5	0.6	0.3	0.2	0.0	0.0
	CY	2.3	0.8	0.7	0.5	0.3	0.0	0.0
	LV	3.9	0.7	2.6	0.4	0.0	0.0	0.2
	LT	3.0	0.5	2.0	0.3	0.1	0.0	0.1
	LU	2.9	1.2	1.2	0.2	0.3	0.0	0.0
	HU	7.1	2.4	2.1	1.0	1.4	0.0	0.2
	MT	2.6	0.2	1.9	0.1	0.0	0.0	0.3
	NL (p)	3.1	1.1	1.0	0.3	0.2	0.1	0.4
	AT	2.4	0.6	1.0	0.6	0.1	0.0	0.0
	PL	2.6	0.8	1.5	0.1	0.1	0.0	0.0
	PT (e)	1.8	0.6	0.5	0.3	0.0	0.2	0.2
	RO	2.7	0.8	1.1	0.3	0.1	0.0	0.4
	SI	3.2	0.6	1.5	0.7	0.2	0.0	0.2
	SK (p)	2.4	0.4	1.1	0.5	0.3	0.0	0.1
	FI	2.6	0.9	0.9	0.5	0.3	0.0	0.0
	SE	2.2	1.1	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	UK	1.5	0.4	0.6	0.6	0.0	0.0	-0.1
	IS	6.7	3.2	2.2	0.7	0.6	0.0	0.0
	NO	3.1	0.7	1.3	0.0	0.6	0.2	0.2
	CH	2.4	1.0	1.2	0.1	0.1	0.0	0.0
million national currency	EU-28	154 750	49 074	64 904	27 463	8 056	2 679	2 574
	EA-19	115 944	37 264	48 267	19 659	5 386	2 319	3 047
	BE	5 250	1 558	2 131	899	376	77	208
	BG	919	166	552	132	69	0	0
	CZ	61 721	17 839	27 137	9 885	1 972	690	4 198
	DK	36 446	8 178	13 901	4 937	9 106	3	321
	DE	31 691	7 727	11 741	9 107	731	1 655	730
	EE	433	90	224	60	10	7	42
	IE	1 506	292	577	560	35	0	41
	EL	1 329	602	202	150	21	0	354
	ES (p)	12 383	4 155	4 868	2 234	883	122	121
	FR (p)	27 753	11 785	15 230	295	435	0	7
	HR	6 192	221	2 437	1 322	1 968	56	189
	IT	14 254	4 405	5 240	2 900	1 628	14	67
	CY	163	53	47	37	24	1	0
	LV	361	62	244	33	2	0	20
	LT	393	71	264	40	8	0	10
	LU	646	259	263	54	57	5	7
	HU	1 173 945	398 135	349 294	157 773	235 067	42	33 634
	MT	99	9	72	5	1	0	12
	NL (p)	9 431	3 410	3 125	1 032	480	206	1 178
	AT	4 258	989	1 866	1 146	176	67	14
	PL	19 775	6 309	11 516	918	471	326	234
	PT (e)	1 513	510	431	225	12	159	176
	RO	7 024	1 949	2 810	791	330	0	1 144
	SI	577	109	265	128	38	0	37
	SK (p)	793	142	366	170	90	1	23
	FI	3 112	1 035	1 112	583	378	4	0
	SE	48 107	24 306	22 664	578	102	197	260
	UK	12 612	3 452	5 228	4 571	107	189	-935
	IS	74 073	35 136	24 557	7 187	6 734	459	0
	NO	49 427	11 692	20 498	377	9 424	3 568	3 873
	CH	5 465	2 248	2 755	143	319	1	0

(.) not available
(p) provisional value
(e) estimated value

Výdaje vládních institucí ve střední Evropě na rekreaci, kulturu a náboženství, 2016						
Země	CZ	SK	HU	PL	AT	D
Celkové výdaje vládních institucí na rekreaci, kulturu a náboženství, 2016 (% HDP)						
2016	1,30 %	1,00 %	3,30 %	1,10 %	1,20 %	1,00 %
Celkové výdaje vládních institucí na rekreaci, kulturu a náboženství, 2016 (% HDP) – pouze kulturní služby						
2016	0,60 %	0,50 %	1,00 %	0,60 %	0, 50 %	0,40 %
Procento výdajů na kulturní služby z celkových vládních výdajů na rekreaci, kulturu a náboženství, 2016						
2016	44,00 %	46,00 %	30,00 %	58,00 %	44,00 %	37,00 %

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat

Tabulky se řídí tzv. klasifikací funkčních výdajů vládních institucí (COFOG) členěných do 10 kategorií: všeobecné veřejné služby; obrana; veřejný pořádek a bezpečnost; ekonomické záležitosti; ochrana životního prostředí; bydlení a společenská infrastruktura; zdraví; rekreace, kultura a náboženství; vzdělávání; sociální věci.¹¹⁶ Podskupinami pro třídu 8 Rekreace, kultura a náboženství jsou:

08.1 Rekreční a sportovní služby

08.2 Kulturní služby

08.3 Rozhlasové a televizní vysílání a vydavatelské služby

08.4 Náboženské a ostatní společenské služby

08.5 Aplikovaný výzkum a vývoj v oblasti rekreace, kultury a náboženství

¹¹⁶ ČSÚ. *Klasifikace funkcí vládních institucí CZ-COFOG (99)*. Praha: Český statistický úřad, 2001.[online] Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/23208748/cofogcely.pdf/49e2a7ee-7e15-4f0b-b7d1-08a9da78c2f0>.

08.6 Rekreační, kulturní a náboženské služby jinde neuvedené

Vzhledem k tomu, že tabulky obsahují pouze údaje za celou funkci 8, popř. za funkci 8.2. kulturní služby, není váha jejich výpovědi o veřejných výdajích na scénická umění nikterak vysoká. Obvykle požadované 1 % výdajů na kulturu z HDP bez započtení výdajů na církve a rekreaci dosahuje ve středoevropském regionu pouze Maďarsko, které má zároveň z šestice sledovaných zemí nejvyšší celkové výdaje na rekreaci, kulturu a náboženství. Na kulturní služby vynaložilo z celkových vládních výdajů na rekreaci, kulturu a náboženství v roce 2016 nejvíce Polsko. „In 2016, among EU countries, Hungary (3.3 % of GDP) and Estonia (2.1 % of GDP) as well as Iceland among EFTA countries (3.0 % of GDP) registered the largest ratio to GDP of government expenditure in the 'recreation, culture and religion' function compared with 1.0 % of GDP in the EU-28 and 1.1 % of GDP in the euro area. Ireland registered the lowest ratio (0.5 % of GDP) in 2016 devoted to 'recreation, culture and religion', followed by the United Kingdom (0.6 % of GDP). The majority of expenditure on 'recreation, culture and religion' at EU level was devoted to 'cultural services' (0.4 % of GDP in 2016) as well as 'recreational and sporting services' (0.3 % of GDP in 2016). 'Broadcasting and publishing services' (0.2 % of GDP) and 'religious and other community services' made of 0.1 % of GDP.“¹¹⁷

Jak je patrné z předchozí citace, Eurostat k těmto údajům nenabízí interpretaci, která by například ozřejmila, proč právě v Maďarsku byly výdaje na rekreaci, kulturu a náboženství v roce 2016 tak vysoké. Kontextuální vysvětlení nabízí ve své studii *Public Funding of Culture in Europe, 2004–2016*¹¹⁸ Péter Inkei, který tento vývoj sleduje v delším časovém období. Data uváděná Eurostatem zobrazuje v rozdělení na 11 nových postkomunistických členských zemí EU v porovnání s EU jako celkem a vybranými západoevropskými zeměmi. První diagram dokazuje, „že 11 středo- a východoevropských zemí bylo motorem pro růst výdajů vládních institucí, a to především před globální finanční krizí v roce 2008.“¹¹⁹

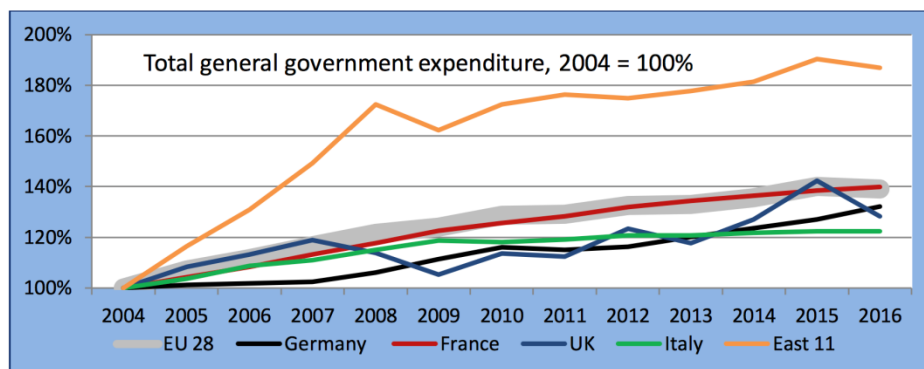
¹¹⁷ Eurostat: *Government expenditure on recreation, culture and religion*. Tamtéž.

¹¹⁸ Péter Inkei. *Public Funding of Culture in Europe, 2014-2016*. Budapešť: The Budapest Observatory, 2018. Dostupné z

<http://www.budobs.org/files/Public%20cultural%20funding%202004-2016.pdf>.

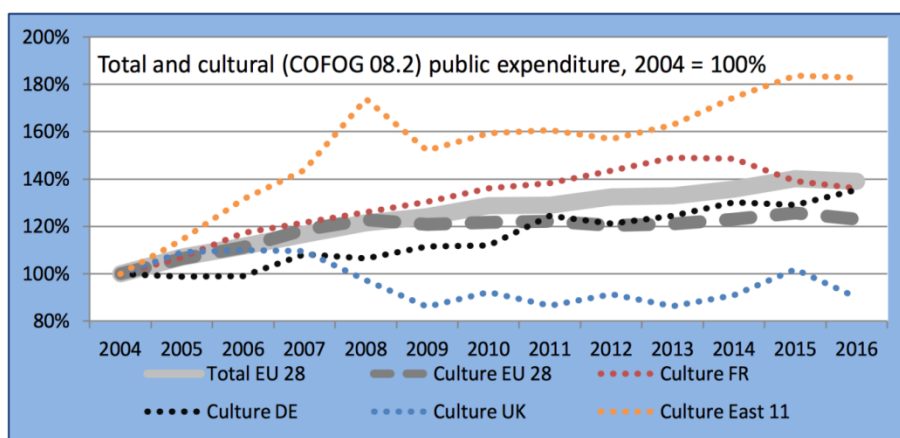
¹¹⁹ Tamtéž, s. 3.

Celkové výdaje vládních institucí, 2004–2016¹²⁰

Zatímco dle diagramu, který zobrazuje celkové státní výdaje a státní výdaje na kulturu po roce 2008, byla kultura na evropské úrovni na nízkých hodnotách, v postkomunistických zemích opět sledujeme jejich nejvyšší růst.

Celkové výdaje ústředních vládních institucí a výdaje na kulturu, 2004–2016¹²¹

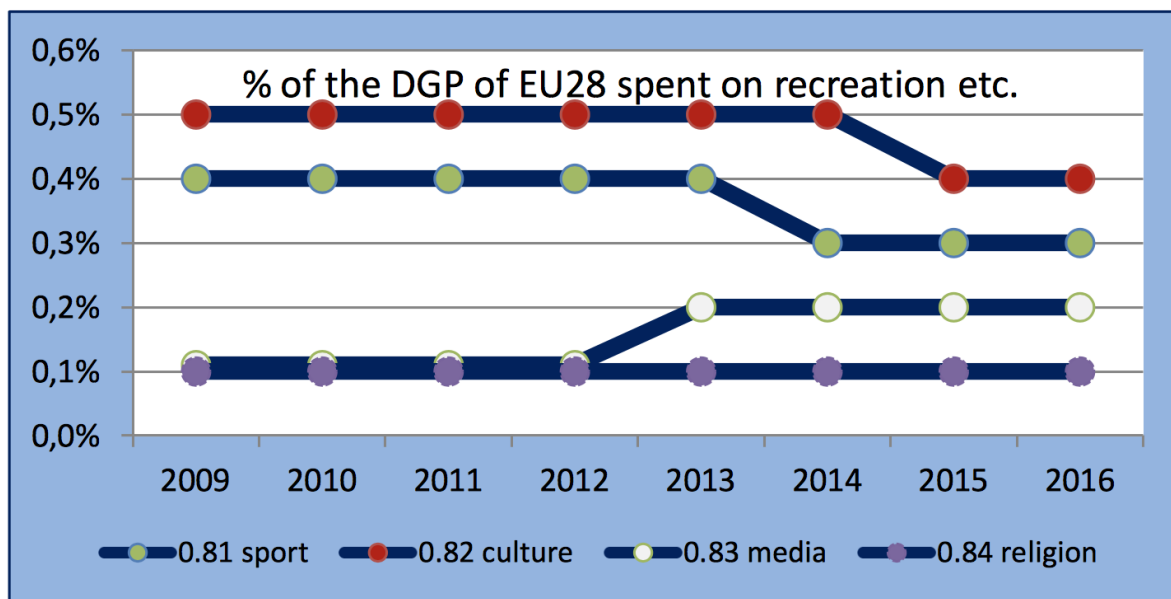
Podíváme-li se na data o procentu HDP vynaloženém na rekreaci, kulturní služby a náboženství v období 2014–2016, pak zjistíme, že na ně postkomunistické země vynakládají opět vyšší procento jejich HDP. „Částečně proto, že se stát tradičně více stará o tyto oblasti, než je tomu na západě, přičemž příčina je historická – kultura hrála zásadní roli při tvorbě národní identity. Ovšem také z důvodu, že nižší hodnoty HDP nutí tyto země vydávat relativně více, aby

¹²⁰ Tamtéž, s. 3.

¹²¹ Tamtéž, s. 8.

dosáhly úrovně srovnatelné se západem.”¹²² Jak ukazuje následující tabulka, ve výdajích na rekreaci, kulturní služby v období 2009–2016 byly nejvyšší položkou výdaje na kulturu, poté následoval sport, nejnižší výdaje byly na náboženství.

% HDP v EU vynaložené na rekreaci, kulturní služby a náboženství v období 2009–2016¹²³

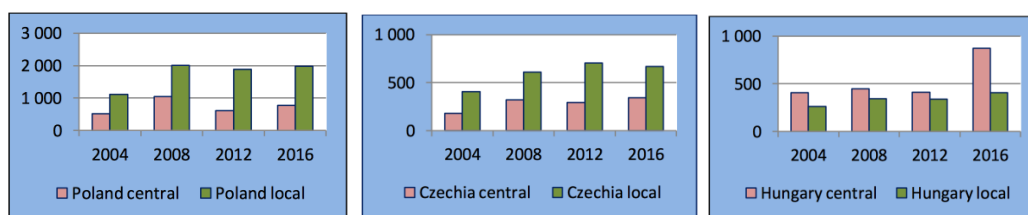
Inkei se sám ptá: „Jak interpretovat to, co vidíme? Je rostoucí proporce HDP vynaložená na rekreaci, kulturu a náboženství v postkomunistických zemích znakem konsolidace, která vypovídá o snaze zajistit evropskou úroveň životního komfortu? Nebo je naopak zvýšený důraz na měkké investice symptomem postupujícího populismu?”¹²⁴ Inkei se proto zaměřuje na srovnání státních a místních rozpočtů v ČR, Maďarsku a Polsku, podle nichž usuzuje na míru centralizace podpory kultury.

¹²² Tamtéž, s. 4.

¹²³ Tamtéž, s. 5.

¹²⁴ Tamtéž, s. 5.

Podpora kultury na ústřední a lokální úrovni¹²⁵

Zatímco ČR a Polsko vykazují stejný vzorec decentralizace veřejných prostředků na kulturu, Maďarsko jde cestou vysoké míry centralizace. Inkei uzavírá konstatováním, že výše výdajů vlastních institucí na kulturu bezesporu jsou důležitým faktorem, ovšem nevypovídají nic o tom, jak kultura z těchto investic skutečně profituje. „Měli bychom se starat méně o částky podpory (především bychom měli přestat s mystifikací procentem z HDP) a měli bychom se více zaměřit na kvalitu a efektivitu financování.“¹²⁶

Vrátíme-li se ke statistikám Eurostatu, pak je dalším sledovaným ukazatelem zaměstnanost v kultuře:

Zaměstnanost v kultuře, 2011 a 2016¹²⁷

	2011		2016	
	(1 000 persons)	(% of total employment)	(1 000 persons)	(% of total employment)
EU-28	7 848	3.6	8 397	3.7
Belgium (*)	169	3.8	179	3.9
Bulgaria	75	2.5	84	2.8
Czech Republic	177	3.6	210	4.1
Denmark (*)	123	4.6	126	4.4
Germany (*)	1 573	4.1	1 659	4.0
Estonia	31	5.1	34	5.3
Ireland	63	3.4	71	3.5
Greece	127	3.1	118	3.2
Spain	563	3.1	634	3.5
France (*)	885	3.4	889	3.3
Croatia	58	3.6	49	3.1
Italy	783	3.5	766	3.4
Cyprus (*)	12	2.9	13	3.4
Latvia	29	3.4	40	4.5
Lithuania	46	3.6	49	3.6
Luxembourg (*)	12	5.2	13	5.1
Hungary	140	3.7	157	3.6
Malta	7	3.9	8	4.2
Netherlands (*)	366	4.4	378	4.5
Austria	155	3.8	171	4.1
Poland	493	3.2	544	3.4
Portugal	134	2.8	139	3.0
Romania	117	1.4	134	1.6
Slovenia	41	4.3	42	4.6
Slovakia	60	2.6	62	2.5
Finland	129	5.2	117	4.8
Sweden	220	4.7	243	5.0
United Kingdom	1 261	4.3	1 466	4.6
Iceland	9	5.4	12	6.2
Norway	113	4.5	103	3.9
Switzerland	210	4.8	226	4.8
Former Yugoslav Republic of Macedonia	25	3.9	23	3.2
Turkey (*)	522	2.2	607	2.2

(*) 2011–2016: break in time series.

(*) 2011: excluding overseas departments and territories.

Source: Eurostat (online data code: cult_emp_sex)

¹²⁵ Tamtéž, s. 14.

¹²⁶ Tamtéž, s. 17.

¹²⁷ Eurostat, Culture statistics - cultural employment. Dostupné z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment.

Statistika zaměstnanosti v kultuře ve střední Evropě, 2015–2016						
Země	CZ	SK	HU	PL	AT	D
2015	3,70 %	2,50 %	3,70 %	3,30 %	4,00 %	4,10 %
2016	4,10 %	2,50 %	3,60 %	3,40 %	4,10 %	4,00 %

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat

Vůči průměrné míře zaměstnanosti v kultuře v EU, která v roce 2016 činila 3,7 %, se ČR, Maďarsko, Rakousko a Německo pohybují v horizontu několika let kolem průměru nebo nad ním. Polsko je v roce 2016 pod evropským průměrem o 0,3 %, Slovensko o 1,2 %. Co se týče vymezení kulturních profesí, zahrnují povolání jako spisovatelé, architekti, hudebníci, novináři, herci, tanečníci, knihovníci, umělečtí řemeslníci nebo grafici.

Další statistickou informací relevantní pro oblast scénických umění jsou statistiky věnované participaci na kultuře:

Participace na kultuře dle kulturní aktivity (% obyvatel ve věku 16 let a více), 2015¹²⁸

¹²⁸ Eurostat: *Cultural statistics – Cultural participation by socioeconomic background*. Dostupné z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_participation_by_socioeconomic_background

	Cultural participation (at least once in the previous 12 months)			
	Any cultural activity	Cinema	Live performances	Cultural sites
EU-28	64	46	43	43
Belgium	68	50	45	43
Bulgaria	29	22	19	15
Czech Republic	70	48	48	52
Denmark	85	67	59	61
Germany	73	47	49	50
Estonia	70	48	56	44
Ireland	69	49	45	40
Greece	47	33	34	17
Spain	59	46	33	34
France	78	58	55	54
Croatia	37	25	26	19
Italy	47	38	25	26
Cyprus	53	31	43	21
Latvia	63	32	52	44
Lithuania	62	35	57	31
Luxembourg	79	56	58	56
Hungary	50	31	31	35
Malta	51	34	30	26
Netherlands	84	59	61	61
Austria	74	48	53	44
Poland	54	41	26	38
Portugal	63	32	48	38
Romania	27	19	21	18
Slovenia	70	37	57	44
Slovakia	59	35	40	34
Finland	84	55	67	61
Sweden	85	61	57	67
United Kingdom	75	53	50	55
Iceland	90	69	74	54
Norway	86	62	63	55
Switzerland	86	62	68	62
Former Yugoslav Republic of Macedonia	24	13	20	14
Serbia	30	20	21	13

Note: Estimated data for EU-28. Data of low reliability for Ireland, Poland and the United Kingdom.

Participace na kultuře ve střední Evropě, živá představení, alespoň jednou za rok 2015)

Země	CZ	SK	HU	PL	AT	D
2015	48 %	40 %	31 %	26 %	53 %	49 %

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat

Kulturní aktivitou „živé představení“ (live performance) se rozumí: činohra, koncert, opera, balet a tanec. Evropský průměr v této kategorii činí 43 %. S výjimkou Polska a Maďarska se středoevropské země drží blízko tohoto

průměru, přičemž ČR, Německo a Rakousko ho překračují. Výkyv v případě Polska může být způsoben nespolehlivostí poskytnutých dat, jak je uvedeno v poznámce u tabulky publikované Eurostatem. Důvody nízké účasti na živých představeních v Maďarsku nejsou zřejmé, jedná se o celkem značný pokles ve srovnání s obdobnou tabulkou k participaci v letech 2007 a 2011, kde se účast v Maďarsku pohybuje mezi 39 a 40 %.

Procento osob, které se alespoň jednou za posledních 12 měsíců účastnily nějaké kulturní aktivity, 2007 a 2011¹²⁹

¹²⁹ Eurostat: Culture Statistics. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.

	Cinema		Live performance ⁽¹⁾		Cultural sites ⁽²⁾	
	2007	2011	2007	2011	2007	2011
Belgium	57	:	53	:	47	:
Bulgaria	18	26	40	32	30	28
Czech Republic	48	51	52	58	56	60
Denmark	:	:	:	:	:	:
Germany	47	52	40	43	50	56
Estonia	36	48	69	63	50	58
Ireland	:	:	:	:	:	:
Greece	49	42	44	49	25	27
Spain	61	:	41	:	49	:
France	:	:	:	:	:	:
Croatia	25	:	31	:	31	:
Italy	51	51	32	44	46	45
Cyprus	35	34	61	55	44	43
Latvia	32	35	59	58	43	52
Lithuania	28	40	64	57	24	35
Luxembourg	:	73	:	78	:	78
Hungary	37	37	39	40	38	38
Malta	:	46	:	45	:	47
Netherlands	:	:	:	:	:	:
Austria	55	56	55	56	62	60
Poland	43	47	34	36	39	41
Portugal	40	37	56	56	43	41
Romania	18	16	27	26	25	18
Slovenia	41	42	47	50	62	59
Slovakia	43	50	55	68	70	53
Finland	52	58	63	66	53	55
Sweden	:	:	:	:	:	:
United Kingdom	:	65	:	:	:	:
Serbia	:	21	:	35	:	27
Turkey	19	23	15	17	22	25

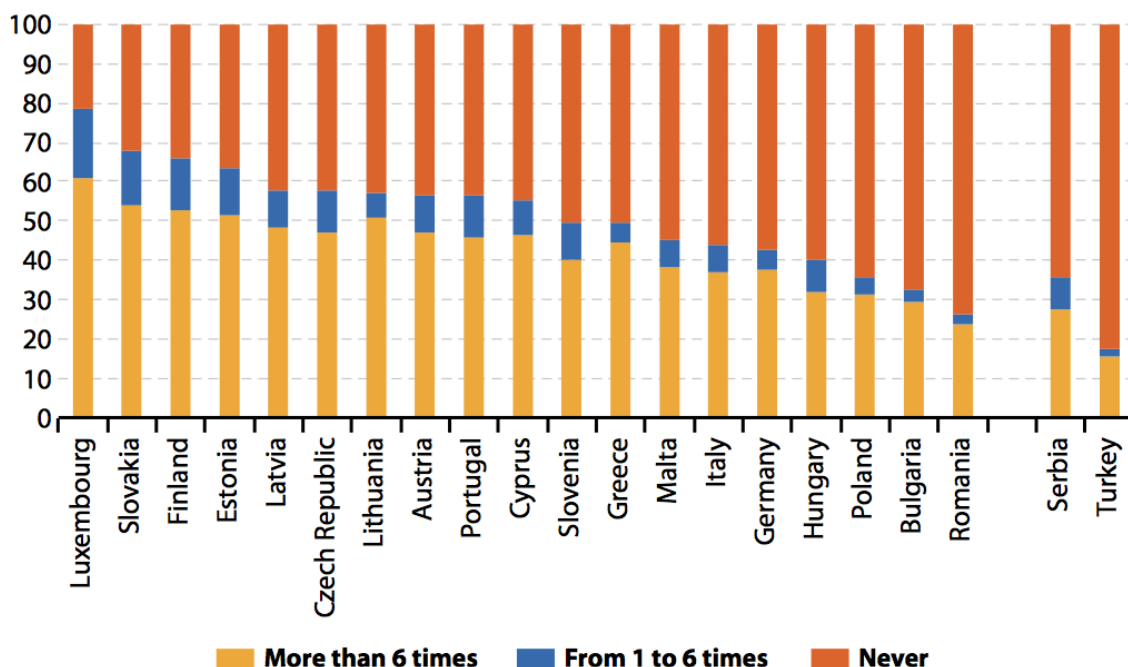
⁽¹⁾ Includes attending plays, concerts, operas, ballet and dance performances.

⁽²⁾ Includes visiting historical monuments, museums, art galleries or archaeological sites.

Source: Eurostat (online data code: [cult_pcs_caa](#))

Údaje o četnosti návštěv živých představení nabízí sloupcový diagram za rok 2011:

Četnost návštěv živých představení v posledních 12 měsících, 2011 (%)¹³⁰

Note: ranked on 'Never'.

(1) Includes attending plays, concerts, operas, ballet and dance performances.

(2) Belgium, Denmark, Ireland, France, Spain, Croatia, the Netherlands, Sweden and the United Kingdom: data not available.

Druhou nejvyšší příčku u procenta pravidelných návštěvníků tohoto typu akcí v celé EU drží Slovensko. Naopak Polsko má ve střeoevropském regionu nejvyšší procento těch, kteří takový typ kulturní služby nevyužívají vůbec. V součtu pravidelných i jednorázových návštěvníků živých představení je ČR v rámci střeoevropského regionu na druhé pozici a celkově v EU zaujímá šesté místo.

Participace na kultuře se měří také prostřednictvím údajů o kulturních výdajích domácností a také cen kulturních služeb a zboží. Ve statistice kulturních výdajů domácností se sledují dohromady návštěvy kin, divadel a koncertů.

¹³⁰ Tamtéž.

Hodnota kulturních výdajů domácností dle účelu výdaje, 2010 (%)¹³¹

	Total annual household expenditure	Total annual cultural expenditure	Television and radio fees, hire of equipment and accessories for culture	Newspapers and periodicals	Information processing equipment	Books	Reception, recording and reproduction of sound and vision	Cinemas, theatres, concerts	Stationery and drawing materials	Recording media	Services of photographers and performing artists	Photographic and cinematographic equipment	Reception, recording and reproduction of sound	Musical instruments	Museums, libraries, zoological gardens	Repair of audio-visual, photographic and information processing equipment
	(PPS per household)															
			(% of total cultural expenditure)													
EU-28 (*)	24 000	854	23.4	14.3	12.0	10.9	10.4	7.8	5.1	4.1	3.7	2.8	2.1	1.2	1.2	1.1
Belgium	31 264	1 171	20.8	14.3	10.5	12.9	7.5	8.0	7.5	5.8	2.4	2.4	1.9	1.3	3.6	1.1
Bulgaria	9 334	156	59.9	13.7	4.1	7.4	2.6	2.9	5.6	0.6	0.8	0.6	0.2	0.0	0.3	1.3
Czech Republic	13 161	615	25.6	13.0	12.1	9.0	14.0	8.8	2.8	3.8	1.7	2.6	1.5	0.7	3.0	1.3
Denmark	28 560	1 593	27.2	11.8	15.5	7.0	13.2	7.0	1.7	5.4	2.7	2.4	3.1	1.3	1.2	0.5
Germany	28 367	1 188	23.6	16.4	12.0	12.2	8.6	7.7	0.0	6.9	3.9	3.7	2.9	0.0	1.2	0.9
Estonia	10 421	380	8.7	15.6	15.3	13.1	18.0	9.8	3.4	3.1	5.0	3.5	1.2	1.3	0.9	1.0
Ireland	33 262	1 620	26.6	14.5	8.0	7.8	5.9	8.7	3.3	4.7	12.9	2.0	2.9	1.5	0.8	0.6
Greece	29 974	555	14.9	22.5	9.4	17.1	12.3	9.7	7.3	1.7	1.6	1.4	1.1	0.3	0.1	0.8
Spain	30 884	884	8.7	10.6	10.2	16.5	14.8	12.7	5.4	4.1	9.1	2.6	1.2	0.9	0.9	2.3
France	27 627	1 001	22.4	11.8	11.4	11.9	12.9	7.5	6.3	6.8	1.5	2.8	1.9	1.1	1.5	0.3
Croatia	17 264	499	36.7	17.4	3.8	20.7	5.5	5.7	6.2	0.8	1.7	0.6	0.3	0.2	0.3	0.1
Italy	28 393	761	17.2	19.7	4.5	14.9	10.3	9.7	4.6	0.0	6.6	:	0.7	0.5	2.5	5.3
Cyprus	44 641	1 085	15.0	16.7	11.7	15.6	11.6	7.3	6.2	1.9	7.3	2.3	0.7	1.1	0.5	2.0
Latvia	11 381	369	26.2	21.4	6.4	9.6	13.3	8.6	4.9	1.9	2.1	2.3	0.4	0.7	1.1	1.0
Lithuania	14 730	311	16.8	15.3	17.1	11.2	7.9	10.4	6.5	3.1	1.6	2.6	3.0	0.3	2.8	1.4
Luxembourg	45 171	1 098	11.5	9.2	18.4	18.0	12.1	4.9	7.5	5.8	0.4	5.0	3.7	2.9	0.0	0.6
Hungary	14 017	467	41.7	13.0	7.8	13.5	6.3	5.2	6.0	1.8	0.5	1.6	1.0	0.2	1.0	0.4
Malta	26 590	1 069	26.2	9.1	19.4	11.0	8.2	7.1	6.1	2.4	1.5	2.8	2.4	0.8	0.2	2.8
Netherlands	30 288	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Austria	33 219	1 569	14.3	14.6	13.7	9.8	12.9	10.4	4.5	7.1	2.1	3.8	2.6	1.9	1.3	1.0
Poland	15 263	671	44.8	7.0	6.0	11.2	8.7	3.5	4.3	2.0	7.3	2.2	1.4	0.4	0.5	0.7
Portugal	23 357	698	11.8	12.7	7.2	12.3	5.3	16.8	25.5	3.1	1.0	1.3	0.4	0.5	1.2	0.9
Romania	9 623	202	60.0	18.4	3.0	6.2	5.8	2.3	1.0	0.5	0.3	0.9	0.9	0.0	0.2	0.5
Slovenia	25 514	913	35.9	17.7	9.8	6.5	11.2	2.2	5.8	1.9	2.0	2.8	1.0	2.4	0.5	0.3
Slovakia	15 041	443	35.0	16.6	6.5	8.7	13.9	4.8	5.9	2.2	1.3	2.4	1.2	0.2	0.5	0.8
Finland	26 998	1 148	20.9	25.4	13.9	6.0	10.5	6.7	1.8	3.8	1.6	2.8	3.4	1.8	1.1	0.4
Sweden	26 366	1 378	23.7	10.6	:	:	11.7	6.9	:	2.7	1.3	:	2.3	1.9	0.6	:
United Kingdom	23 692	1 227	27.4	12.2	11.3	6.4	8.5	8.3	3.1	6.6	6.5	2.2	3.7	0.8	2.5	0.5
Montenegro	11 831	308	4.3	27.9	8.1	37.3	9.6	1.4	8.0	0.6	0.2	1.2	0.3	0.0	0.2	1.1
FYR of Macedonia	11 846	200	27.5	9.2	8.0	14.9	17.9	4.1	9.7	1.9	1.4	3.2	0.9	0.0	0.0	1.0
Turkey	15 917	269	8.9	7.0	23.2	11.3	19.5	3.6	8.3	1.2	10.4	2.8	0.6	0.6	0.2	2.4

(*) Estimate; does not include the Netherlands.

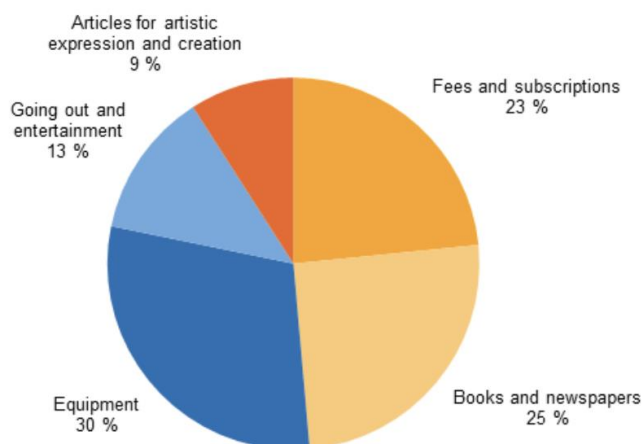
Komentář Eurostatu k těmto výsledkům upozorňuje na národní specifika a kulturní zvyky: [...] Another important factor is what culture is on offer; this depends on infrastructure (e.g. the number of cinemas or theatres) and is influenced by national specificities in terms of cultural habits (e.g. how often people go to the theatre).¹³² Právě rozložení kulturní infrastruktury je problémem například v Polsku, jak uvidíme dále.

V kontextu širších kategorií výdajů na kulturu Eurostat znázorňuje oblast zábavy, kam spadají návštěvy kina, divadla, koncertu, knihovny, muzea, ZOO a služby performativních umělců a fotografů, tento koláčový graf:

¹³¹ Eurostat: *Culture statistics – Private expenditure on culture*. Dostupné z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_private_expenditure_on_culture.

¹³² Tamtéž.

Střední hodnota výdajů domácností na kulturu dle širšího účelu, EU–28, 2010¹³³

Note:

- 'Equipment' includes: information processing equipment, reception, recording and reproduction of sound and vision, recording media, reception, recording and reproduction of sound, repair of audio-visual, photographic and information processing equipment.
- 'Books and newspapers' includes: books and newspapers and periodicals.
- 'Fees and subscriptions' includes: television and radio fees, hire of equipment and accessories for culture.
- 'Going out and entertainment' includes: cinemas, theatres, concerts, museums, libraries, zoological gardens, services of photographers and performing artists.
- 'Articles for artistic expression and creation' includes: photographic and cinematographic equipment, musical instruments, stationery and drawing materials.

(*) EU estimate; does not include the Netherlands.

Výpravy za zábavou, ovšem nejen na produkce scénických umění, tvoří 13 % celkových výdajů domácností na kulturu.

Kulturní výdaje domácností v zemích střední Evropy, kina – divadla – koncerty, 2010

Země	CZ	SK	HU	PL	AT	D
2010	8,8 %	4,8 %	5,2 %	3,5 %	10,4 %	7,7 %

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat

Evropský průměr činil v roce 2010 v této kulturních výdajů domácností na kina, divadla a koncerty 7,8 %. Země střední Evropy vykazují v tomto statickém šetření poměrně velký rozptyl, zatímco Německo je velmi blízko evropskému průměru, ČR společně s Rakouskem ho překračují. Pod evropským průměrem

¹³³ Tamtéž.

se nacházejí Maďarsko a Slovensko, nejnižší se pohybují výdaje v Polsku, kde toto nízké procento koreluje s nízkým procentem zájmu o návštěvu živých představení.

V souvislosti s výdaji domácností na kulturu lze dále sledovat ceny kulturního zboží a služeb. Srovnání v oblasti divadla nabízí tabulka vybraných cen kulturního zboží a služeb, která srovnává ceny v soukromém i veřejném sektoru. Ve veřejném sektoru jsou porovnávány ceny za návštěvu národního muzea / galerie, cena hodinové lekce klavíru pro děti ve veřejné umělecké škole a cena vstupenky na představení ve středně velkém operním domě v hlavním městě (2. balkon nebo 3. cenová kategorie). Návštěva divadla je v průměru násobně dražší než ostatní kulturní služby a zboží.

Vybrané ceny kulturního zboží a služeb v Eur, listopad 2015						
	CZ	SK	PL	HU	AT	D
muzeum/galerie	7,4	X	2,8–4,7	5,8–9,4	11	10–12
umělecká škola	3,7	X	9,4–21,2	1,34	14	25–36
operní divadlo	28,8	X	15,5–28,2	18–38	85	39–60

Zdroj: Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě

Přehled výše uvedených statistik lze uzavřít tím, že ve všech evropských statistikách kultury, tj. výdaje vládních institucí na kulturní služby, zaměstnanost v kultuře, participace na kultuře – živé akce (činohra, koncert, opera, balet a tanec) a výdaje domácností na kulturu (kina – divadla – koncerty), se země střední Evropy zpravidla pohybují v oblasti evropského průměru, případně nad ním (Rakousko, Německo a Česká republika). Slovensko se dostává výrazně pod evropský průměr pouze v ukazateli zaměstnanosti v kultuře. U Polska a Maďarska jsou patrné výkyvy sahající výjimečně nad, zpravidla pod evropský průměr, které mohou být způsobeny nespolehlivými statistickými údaji (především v případě kulturní participace v Polsku), rozložením kulturní infrastruktury (Polsko) a mimořádnými investicemi do kultury a kulturní infrastruktury v nedávné době (Maďarsko). U těchto závěrů je však třeba mít na paměti, že slovy Pétera Inkeie „the string of graphs is rather

a set of *objets trouvés* than a systematic compilation to serve for evidence to the statements and recommendations about culture¹³⁴.

2.3 Statistiky scénických umění ve střední Evropě

„Je to kvalita lidského potenciálu, která s mírou ekonomického a sociálního rozvoje společnosti stále významněji rozhoduje o kvalitě života. A kvalita života je čím dál tím více ovlivněna úrovní, jakou člověk plní svoji úlohu občana, člena rodiny, pracovní síly, vlastníka, spotřebitele. Čím více je společnost vyspělejší, tím více závisí kvalita život jednoho člověka na kvalitě života druhého člověka [...] Je tedy v zájmu společnosti, ale i každého jejího příslušníka, aby podpořila vše, co přispívá k pozitivním charakteristikám jednotlivých složek lidského potenciálu a utlumila to, co přispívá k jejich negativním charakteristikám [...] A zájem společnosti se v reálném světě nejen, ale především demonstruje způsobem financování.“¹³⁵ V tomto oddíle se zaměříme na podíly financování kultury ze strany státu, regionů a obcí v šestici středoevropských zemí a dále na podíl, který zauímají scénická umění ve financování kultury na státní úrovni. Této problematice jsme se již částečně věnovali v předchozím oddíle, nicméně ve studii Pétera Inkeie nebyly zohledněny všechny země našeho zájmu.

Následující oddíl obsahuje rešerši způsobu provádění statistických šetření v oblasti divadla, hudby a tance ve vybrané šestici zemí. Uvedené hodnoty je však opět potřeba brát s rezervou, protože metodika jejich výpočtu se v každé zemi značně liší. Z toho důvodu představují spíše trend v poměrech výdajů na scénická umění k celkovým výdajům na kulturu. Problémem tohoto srovnání je opět nejen odlišná metodika výpočtu výdajů (ne vždy kompletní údaje zahrnující rozdělení na výdaje na státní úrovni a na úrovni samospráv) a hlavně nejednotná definice kulturních domén vztahujících se k divadlu, tanci a hudbě v jednotlivých statistických materiálech. Příčinou těchto rozdílů je nejednotná

¹³⁴ Péter Inkei: Culture & Development 20 Years after the Fall of Communism in Europe, 2009.[online]. Dostupné z http://www.budobs.org/pdf/26_graphs.pdf.

¹³⁵ Yvonne Strecková. *Pojetí veřejného sektoru jako objektu řízení veřejnou správou*. In: Kol.: *Reforma veřejné správy. Vývoj a některé aspekty postavení veřejných služeb kultury v rozhodování územní samosprávy*. Praha: NIPOS, 2005. Stránky nečíslovány.

metodologie měření ekonomických výkonů kultury (např. satelitní účet kultury, viz níže) a vedení statistik divadla, hudby a tance.

Metodikou, která by umožňovala přesnou komparaci příjmů a výdajů na scénická umění mezi jednotlivými zeměmi našeho zájmu, je tzv. „účet kultury“. „Cílem vytvoření ‚úctu kultury‘ je zmapování všech finančních toků přicházejících do kultury z nejrůznějších zdrojů a stejně tak finančních toků z kultury vycházejících. Účet by měl také ukázat úroveň a efektivnost hospodaření v jednotlivých oblastech, rozsah použitých pracovních a investičních zdrojů, výši mezd a v neposlední řadě vyjádřit pomocí finančních ukazatelů váhu kultury v ekonomice.“ Zatímco satelitní účet kultury je v České republice zveřejňován pravidelně od roku 2011 (poprvé s údaji vztahujícími se k roku 2009), v ostatních zemích našeho zájmu nejsou ekonomické výkony kultury tímto způsobem zpracovávány.¹³⁶ Jedná se o nástroj užívaný také v jiných oblastech ekonomiky, pro naše téma může být relevantní také satelitní účet neziskových institucí, který obsahuje komplexnější hodnocení přínosu tohoto sektoru (zavádí např. termín dobrovolnické práce), a satelitní účet veřejného sektoru.

Satelitní účet kultury v ČR využívá data z administrativních zdrojů (např. státní a místní rozpočty) a ze statistických zjišťování (šetření v domácnostech, statistikách zjišťování u kulturních institucí – pod označením KULT, prováděných NIPOS, v rámci šetření tzv. podnikové statistiky ČSÚ i z výběrových šetření). Výsledky satelitního účtu kultury v ČR přinášejí možnost srovnání ekonomické výkonnosti kultury s dalšími obory, ale i argumenty pro potřebnost a návratnost veřejné podpory kultury. „Pro rok 2010 lze odhadovat podíl kultury na HPH ve výši 2,53 % [...] a na HDP ve výši 1,56 % [...] V roce 2010 činil počet zaměstnanců [...] 2,2 % z počtu zaměstnanců v celé ekonomice. Pro srovnání v rámci ekonomiky ČR je [...] možné uvést, že např. odvětví výroby motorových

¹³⁶ „Celkový přehled o existenci satelitních účtů kultury podala Lydia Deloumeaux z UNESCO Institute of Statistics, která představila základní výsledky kulturních statistik (zejména dopad kultury na HDP) v jednotlivých zemích a také mapu zemí, které vyvíjí nebo již mají vyvinutý satelitní účet kultury. K mému překvapení do této skupiny spadají takřka všechny země Severní, Střední a Jižní Ameriky (k tomu se ještě vrátíme v tomto článku), zatímco ve střední a východní Evropě je Česká republika jediná, kdo vyvíjí satelitní účet.“ Viz Tereza Raabová. *Satelitní účty kultury ve světě*. 6.8.2014, [online]. Dostupné z <https://dev.webcomplete.cz/kreativnicesko/satelitni-ucty-kultury-ve-svete/>.

vozidel se na HDP v roce 2010 podílelo 3,5 %, zemědělství 1,3 %, potravinářský průmysl 1,8 %, finanční činnosti 1,2 %, zdravotní péče 3,6 % a vzdělávání 4,2 %.¹³⁷

Divadlo, tanec a hudba jsou v satelitním účtu kultury sledovány v rámci klasifikace CZ-NACE společně jako interpretační umění.

Základní ukazatele sektoru kultury, 2010¹³⁸

v tis. Kč, v %

OBLAST SEKTOR	VEŘEJNÉ ZDROJE		ÚROVEŇ HOSPODAŘENÍ		HRUBÁ PŘIDANÁ HODNOTA		ZAMĚSTNANCI		MZDY		INVESTICE	
	v tis. Kč	podíl na sektoru v %	stupeň soběstačnosti v %	zisková marže v %	v tis. Kč	podíl na sektoru v %	počet	podíl na sektoru v %	průměrná měsíční mzda v Kč	index k prům. mzdě sektoru	v tis. Kč	podíl krytý dotacemi v %
Kulturní dědictví	16 290 339	41,6	44,3	x	4 076 619	4,8	16 363	18,8	19 541	80,1	2 908 446	50,6
Interpretační umění	4 593 448	11,8	48,3	2,0	3 963 389	4,7	13 965	16,0	19 326	79,2	546 241	24,8
Výtvarné umění	90 132	0,2	82,8	16,6	2 891 830	3,4	2 453	2,8	16 393	67,2	490 619	10,2
Periodický a neperiodický tisk	56 033	0,1	103,1	6,8	18 365 674	21,6	16 528	19,0	26 895	110,2	1 395 578	1,1
Audiovizuální a interaktivní technika	1 833 249	4,7	81,1	5,2	19 221 459	22,6	9 554	11,0	38 045	155,9	3 054 189	0,6
Architektura	.	.	106,6	8,4	7 661 101	9,0	8 792	10,1	25 633	105,0	1 525 531	2,7
Reklama	.	.	102,9	3,9	17 127 868	20,2	13 333	15,3	27 376	112,2	2 687 785	0,0
Umělecké vzdělávání	7 249 249	18,5	97,5	15,5	4 238 409	5,0	735	0,9	16 205	66,4	31 052	9,3
Správa a neznámá oblast	9 025 748	23,1	9,1	x	7 394 894	8,7	5 295	6,1	21 566	88,4	1 108 796	29,4
Kulturní sektor	28 223 168	72,1	56,3	2,7	14 198 983	16,7	32 148	36,9	17 902	73,4	3 722 210	44,4
Kulturní průmysly	1 889 282	4,8	92,6	6,0	37 587 133	44,3	26 082	30,0	30 979	126,9	4 449 767	0,8
Kreativní průmysl	.	.	104,2	5,5	25 760 233	30,3	23 493	27,0	26 066	106,8	4 467 464	1,1
Správa a neznámý sektor	9 025 748	23,1	9,1	x	7 394 894	8,7	5 295	6,1	21 566	88,4	1 108 796	29,4
CELKEM	39 138 198	100,0	87,1	3,3	84 941 243	100,0	87 018	100,0	24 406	100,0	13 748 237	15,0

Pro posouzení ekonomických přínosů a efektivity interpretačních umění nám poslouží tři údaje:

1. podíl krytý dotacemi 24,8 %: třetí nejvyšší v celém sektoru;
2. stupeň soběstačnosti 48,3 %: druhý nejnižší v celém sektoru;
3. zisková marže 2 %: nejnižší v celém sektoru.

Ve výsledcích účtu kultury za rok 2015 se soběstačnost scénických umění posunuje na 36,6 %, přičemž zisková marže zůstává na úrovni 2 %. Podíl interpretačního umění na hrubé přidané hodnotě sektoru kultury tvoří 8,4 %¹³⁹. I přes tyto posuny je zjevné, že z čistě obchodního pohledu se jedná sice o oblast, která přináší celkem vysoký podíl na zaměstnanosti v sektoru,

¹³⁷ Eva Žáková. „Účet kultury“. In: Martin Cikánek – Eva Žáková – Eva Lehečková – Zora Jaurová – Pavel Bednář. *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku II*, tamtéž. s. 73.

¹³⁸ Výsledky účtu kultury ČR za rok 2010. Praha: ČSÚ a NIPOS, 2012.

¹³⁹ Výsledky účtu kultury ČR za rok 2015. Praha: ČSÚ a NIPOS, 2016.

nicméně je jednak drahá a jednak závislá na veřejných dotacích. V neprospěch interpretačního umění hovoří i menší objem financování živého umění ze zahraničních zdrojů, kde „tradičně převažuje účast zdrojů veřejných,“¹⁴⁰ a výdaje domácností. „Výdaje domácností na kulturu se v roce 2016 v porovnání s předcházejícím rokem o 6,7 % zvýšily a dosáhly 47,9 mld. Kč. Jejich váha v celkových finančních zdrojích kultury má dlouhodobě rostoucí tendenci. Výdaje domácností směřovaly zejména do sféry médií a tisku (televize, rozhlas, kino, knihy a tisk atd.) a to ve výši 33,4 mld. Kč, což představuje z celkových výdajů domácností téměř 70% podíl. Mnohem méně prostředků domácnosti vydaly v oblasti kulturního dědictví, živé umělecké tvorby (interpretační a výtvarné umění) a uměleckého vzdělávání (celkem 9,4 mld. Kč).“¹⁴¹ Čistě ekonomický pohled je však zkreslující, je třeba vzít v potaz další hodnoty, které interpretační umění generuje. Pokud ho tedy nechceme tlačit k vyšším ekonomickým výkonům, což by znamenalo například výrazně zdražit tuto kulturní službu pro obyvatele, neobejde se tato oblast se ve vztahu k financování z veřejných rozpočtů bez argumentace spočívající v evaluaci dalších hodnot, ať již imanentních, společenských nebo reprezentativních.

Údaje o veřejných výdajích na kulturu obsahují *Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě*, dále je možno je převzít z publikací národních statistických úřadů, popř. údajů ministerstev financí¹⁴². V této práci nás zajímají především trendy, tedy postačí indikativní údaje o státních výdajích na scénická umění, detailní výpočet poměrů v celkové struktuře veřejných financí není možné ze stávajících zdrojů vypočítat a vyžadoval by také definování přesné metodiky tak, aby výsledky za jednotlivé země byly srovnatelné. Abychom nepracovali s údaji zkreslenými ekonomickou krizí v roce 2008, zaměříme se na dostupné údaje z let před ní a nejaktuálnější dostupné údaje z posledních let.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 11.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 11.

¹⁴² V ČR portál ARES, který sdružuje data z Ministerstva financí ČR (Centrální evidence dotací z rozpočtu), Ministerstva průmyslu ČR (živnostenský rejstřík), Ministerstva spravedlnosti ČR (obchodní rejstřík) a ČSÚ (již výše zmíněný Registr ekonomických subjektů).

Veřejné výdaje na kulturu v zemích střední Evropy, rozmezí let 2000–2014

Země	CZ	SK	PL	HU	AT	D
Rok	2013 ¹⁴³	x	2013 ¹⁴⁴	2014 ¹⁴⁵	2013 ¹⁴⁶	2012 ¹⁴⁷
Stát	28 %	x	18,4 %	56 %	32,8 %	13,8 %
Země/kraje	72 %	x	81,6 %	44 %	37,4 %	40,3 %
Obce		x			29,8 %	45,9 %
Celkem	100 %	x	100 %	100 %	100 %	100 %
Rok	2006 ¹⁴⁸	2006 ¹⁴⁹	x	X	2001 ¹⁵⁰	2000 ¹⁵¹
Stát	32 %	53,5 %	x	X	38,17 %	11,9 %
Země/kraje	11 %	16,3 %	x	X	38,45 %	44,2 %
Obce	57 %	30,2 %	x	X	23,38 %	43,8 %
Celkem	100 %	100 %	x	X	100 %	100 %

Zdroj: vlastní zpracování dle zdrojů uvedených v poznámce

Pokusíme se nyní vizualizovat dostupné údaje o podílu scénických umění a hudby na státních výdajích na sektor kultury. Je třeba zdůraznit, že se jedná o *vizualizaci*, nikoli o komparaci, protože heterogenost níže uvedených dat je vysoká. V údajích z analýzy ponechávám názvy kulturních domén vztahující se k oboru scénických umění a hudby dle podkladů, z nichž jsou převzaty. Nejprve se zaměříme na údaje o podílu hudby, divadla a tance na státních výdajích na kulturu uvedené v *Kompendiích kulturních politik trendů v Evropě*.

¹⁴³ Zdroj: *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2015*. Praha: ČSÚ a NIPOS, 2016. S. 10.

¹⁴⁴ Dorota Ilczuk: *Poland, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. Dostupné z www.culturalpolicies.net.

¹⁴⁵ Péter Inkei: *Hungary, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. Dostupné z www.culturalpolicies.net.

¹⁴⁶ Veronika Ratzenbröck – Franz-Otto Hofecker – Anja Lungstraß: *Austria, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. Dostupné z www.culturalpolicies.net.

¹⁴⁷ Ulrike Blumenreich: *Germany, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. Dostupné z www.culturalpolicies.net. Počínaje rokem 2013 nejsou data doplňována z důvodu přechodu finančního managementu na úrovni obcí z fiskálního vedení účetnictví na podvojné účetnictví.

¹⁴⁸ Vlastní výpočet procentního podílu dle výdajů uvedených v Bohumil Nekolný - Eva Žáková a kol.: *Studie současného stavu podpory umění – Svazek II. (Financování, legislativa, sociální problematika, příjemci uměleckých děl a výkonů, mezinárodní spolupráce, stav uměleckých oborů k roku 2010)*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2011. s. 34.

¹⁴⁹ Martin Smatlák: *Slovakia, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. Dostupné z www.culturalpolicies.net.

¹⁵⁰ *Austria*. Tamtéž.

¹⁵¹ *Germany*. Tamtéž.

Podíl hudby, divadla a tance na státních výdajích na kulturu ve střední Evropě, v rozmezí let 2007–2016

Země, rok, zdroj	Doména	% ze státních výdajů na kulturu
Česká republika, 2013	Scénická umění	12,83 %
<p><u>Zdroj:</u> Profil České republiky, <i>Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě</i>, kapitola 6.2.3 Sector Breakdown (dle údajů ze Satelitního účtu kultury ČSÚ / NIPOS, 2015)</p>		
Slovensko, 2007	Divadlo a činohra	15,7 %
	Hudba, koncerty a pěvecké sbory	10,3 %
	Celkem	26 %
<p><u>Zdroj:</u> Profil Slovenska, <i>Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě</i>, kapitola 6.2.3 Sector Breakdown (dle údajů Ministerstva kultury SK)</p> <p><u>Poznámka:</u> Údaje zahrnují pouze výdaje na kulturní organizace MKSR, nejsou tudíž započítány výdaje na grantové programy, které autorka uvádí pouze v celkové sumě za celou oblast umění.</p>		
Polsko, 2016	Divadla	10 %
	Filharmonie, orchestry, pěvecké sbory	4 %
	Celkem	14 %
<p><u>Zdroj:</u> Profil Polska, <i>Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě</i>, kapitola 6.2.3 Sector Breakdown (dle údajů Polish Culture Yearbook)</p> <p><u>Poznámka:</u> Do těchto propočtů nejsou zahrnuty výdaje na grantové programy EU a výdaje na Culture Promotion Fund (např. mezinárodní umělecké a vzdělávací projekty). Údaje nezahrnují výdaje na statistické položky Kulturní a umělecká centra a Kulturní domy, umělecká centra, kluby a prostory, které jsou vyčísleny zvlášť.</p>		
Maďarsko, 2009	Divadla a hudební divadla	20 %
	Hudba	7 %

	Tanec	1 %
	Celkem	28 %
<u>Zdroj:</u> Profil Maďarska, <i>Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě</i> , kapitola 6.2.3 Sector Breakdown (dle údajů Maďarské státní pokladny)		
Rakousko, 2016	Scénická umění	23 %
	Hudba	0,9 %
	Celkem	21,5 %
<u>Zdroj:</u> STATISTIK AUSTRIA, Kulturstatistik, 2016. Do nákladů nejsou započítány festivally a kulturní záležitosti v zahraničí .		
Německo, 2011	Scénická umění (divadlo a hudba)	34,6 %
<u>Zdroj:</u> Profil Německa, <i>Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě</i> , kapitola 6.2.3 Sector Breakdown (dle údajů z Kulturfinanzbericht, 2012)		
<u>Poznámka:</u> Přehled vyčísluje zvlášť kulturní záležitosti v zahraničí .		

Tato vizualizace sice nabízí určitou představu o tom, jak si stojí ve výdajích státu scénická umění vůči ostatním kulturním doménám, nicméně metodologicky obsahuje řadu problémů. Prvním problémem je, že údaje nejsou dostupné za stejné roky a v delších časových řadách. Jak je uvedeno v poznámkách, v některých případech jsou ze státních výdajů na scénická umění vyňaty výdaje z grantových výzev. Je otázkou, jak jsou do výdajů zahrnuty hudební, divadelní a taneční festivaly. V některých případech jsou započítány výdaje na zahraniční kulturní prezentaci nebo na administrativu zvlášť. Heterogenost samotného vymezení jednotlivých oblastí je patrná na první pohled.

Ne vždy je také možné vypočítat z oficiálních statistických údajů o kultuře šestice sledovaných zemí strukturu veřejných výdajů na scénická umění, tedy jakým podílem se na jejich financování podílejí stát, krajská/zemská a obecní samospráva.

Poměr výdajů na hudbu, divadlo a tanec z rozpočtů státních institucí, regionů a obcí ve střední Evropě, rozmezí let 2007–2016

Stát, rok	Doména	Stát	Krajská/zemská samospráva ¹⁵²	Obecní samospráva
Česká republika, 2015 ¹⁵³				
	Interpretační umění	39 %	61 %	
Slovensko, 2015 ¹⁵⁴				
	Divadlo ¹⁵⁵	57 %	25 %	18 %
	Hudba	údaj o členění nákladů není dostupný		
Maďarsko, 2009 ¹⁵⁶				
	Hudba	67 %	33 %	
	Divadlo a hudební divadlo	3 %	97 %	
	Tanec	52 %	48 %	
Polsko, průměr za období 2007–2015 ¹⁵⁷				
	Divadlo	18 %	1 %	81 %
	Filharmonie, orchestry	15 %	0 % ¹⁵⁸	85 %
Rakousko, 2016 ¹⁵⁹				
	Scénická umění ¹⁶⁰	40 %	35 %	25 %
Německo, 2013 ¹⁶¹				
	Divadlo a hudba	1 % ¹⁶²	45 %	54 %

¹⁵² Kraje, spolkové země, vojvodství, župy.

¹⁵³ NIPOS: *Satelitní účet kultury za rok 2015*.

¹⁵⁴ *Správa o štátnom štatistickom zisťovaní v oblasti kultúry za rok 2015*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2015.

¹⁵⁵ Včetně divadelních festivalů.

¹⁵⁶ Zdroj: Austria, Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě.

¹⁵⁷ Zdroj: Hlavní statistický úřad.

¹⁵⁸ Vojvodství se ve financování zaměřují na jiné oblasti, především ochranu památek.

¹⁵⁹ *Kulturstatistik 2015/2016*. Vídeň: Statistik Austria, 2018.

¹⁶⁰ Festivaly a mezinárodní kulturní výměna jsou počítány zvlášť, tj. nejsou zahrnuty do těchto výpočtů.

¹⁶¹ Zdroj: *Kulturfinanzbericht 2016*.

¹⁶² Výdaje spolkové vlády jsou naopak vysoké na prezentaci německé kultury v zahraničí.

Jak jsem upozornila výše, uvedené tabulky nejsou ideálním výchozím materiálem pro komparaci podílu scénických umění na výdajích státu nebo celkových veřejných výdajích a kulturu. Nicméně lze vyvodit alespoň částečná zobecnění. Ve všech středoevropských zemích jsou výdaje na scénická umění relativně vysoké, jejich podíl na státních výdajích na kulturu se pohybuje na škále od 12 do 34,6 %, přičemž Česká republika a Polsko jsou na spodní hranici, zatímco nejvyšší výdaje jsou v Německu a Maďarsku, nad 20 % se pohybují na Slovensku (rok 2007) a v Rakousku (rok 2013). Nejvyšší výdaje jsou v tomto regionu vynakládány obvykle na kulturní dědictví a umělecké vzdělávání, scénická umění jsou převážně na třetím místě, co týče výše výdajů. Mezi jednotlivými zeměmi panují celkem velké rozdíly v poměru výdajů vynakládaných státem a samosprávami. Maximální stupeň decentralizace je patrný v Německu, kde stát nese pouze 1 % výdajů na divadlo a hudbu (rok 2013), nejvyšší podíl financování kultury ze strany spolkové vlády připadá na kulturní záležitosti v zahraničí (29,5 %), které zahrnují například financování Goethe Institutů, dále na knihovny/archivy a muzea. Srovnatelný je podíl státních výdajů na scénická umění v České republice a Rakousku, kde činí zhruba 40 % (roky 2015 a 2016), naopak poměrně nízké jsou v Polsku, kde se v průměru za roky 2007–2015 na těchto doménách stát podílí pouze 18 % (divadlo), respektive 15 % (filharmonie a orchestry). Ačkoli státní rozpočet na kulturu v období 2005–2017 rostl, plynuly velké investice do kulturní infrastruktury v souvislosti se vstupem Polska do EU¹⁶³. Zvláštní výsledky přinesly statistické údaje dostupné na Slovensku a v Maďarsku, kde se velmi vysoko pohybuje podíl hudby financované státem (Maďarsko: 67 % v roce 2009) a podíl výdajů na divadla (Slovensko: 57 % v roce 2015). Vzhledem k tomu, že v případě Maďarska chybí srovnání za další roky a v případě Slovenska statistiky neuvádějí strukturu veřejných rozpočtů na hudbu, není možno vyvodit z těchto údajů závěry.

Již samotné srovnání veřejných a státních výdajů na kulturu mezi šesticí zemí přináší nemalé metodické problémy. Podstatnou součástí sestavení účtu

¹⁶³ Ministr kultury v této souvislosti nabídl zvláštní finanční podporu v rámci programu Promise of Minister of Culture and National Heritage. Viz publikace *Finanse kultury w latach 2007-2015*. Krakov: Hlavní statistický úřad – Statistický úřad v Krakově, 2016. s. 78.

kultury jsou kromě dalších ukazatelů výsledky statistických zjišťování. V následujícím oddíle se proto budeme věnovat tomu, jak jsou údaje o divadle tanci a hudbě sledovány a vyhodnocovány v jednotlivých zemích našeho zájmu.

2.3.1 Česká republika

V České republice zajišťuje sestavení Satelitního účtu kultury Český statistický úřad ve spolupráci s Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu (NIPOS). NIPOS, příspěvková organizace Ministerstva kultury ČR, každoročně vypracovává statistická zjišťování v oblasti kultury na základě pověření Ministerstva kultury v souladu se zákonem č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů, s dodržením mezinárodních doporučení. Jeho předmětem je zjišťování údajů o činnosti kulturních subjektů zřizovaných ministerstvem kultury, dalšími orgány státní správy, kraji, obcemi a městy, spolky, obecně prospěšnými společnostmi, církví, podnikatelskými subjekty aj.

Pro potřeby účtu kultury se používá klasifikace trojsektorového členění kultury, v níž je obor interpretačního umění CZ NACE: 90.01, 02, 04 jako součást kulturního sektoru definován následovně: „Tato oblast zahrnuje všechny druhy živých kulturních akcí. Scénické umění zahrnuje činnosti profesionálů i amatérů, jako je divadlo všech druhů, tanec všech druhů, opera, muzikál a další. Dále sem patří akce, které se vyskytují lokálně, např. festivaly a tradice udržované lokálním společenstvím a také vystoupení taneční, kabaretní a v cirku. Hudba je zahrnuta v celém svém rozsahu od živých i nahraných hudebních vystoupení, vč. stahování nahrávek, jejich umísťování na internet. Do interpretačního umění je třeba zahrnout i tu jeho část, která je tvořena uměním amatérským (divadlo, hudba, tanec apod.) Dále se do interpretačního umění zahrnují i související technické podpůrné činnosti (správa kulturních zařízení sloužících interpretačnímu umění).“¹⁶⁴

Pro statistiku divadla a hudby, která se sestavuje dle poskytovatele kulturní služby, používá NIPOS tyto definice:

¹⁶⁴ NIPOS. [online] Dostupné z <https://statistikakultury.cz/kulturni-oblasti/>.

- Divadla jsou institucemi, které obvykle se svým uměleckým souborem a na svých scénách, popř. ve svých sálech, pravidelně produkují divadelní a taneční představení.
- Hudební tělesa: Předmětem statistického zjišťování byla do roku 2010 stálá profesionální hudební tělesa – velké symfonické orchestry, komorní filharmonie, komorní orchestry, komorní soubory a pěvecké sbory. V roce 2011 bylo šetření rozšířeno na profesionální (stálá i nestálá) i neprofesionální hudební tělesa interpretující různé hudební žánry, včetně popových a tanečních orchestrů, jazzbandů, dechových hudeb a dalších. Statistickým zjišťováním jsou šetřena profesionální tělesa od roku 2010. Neprofesionální tělesa pro jejich velký rozsah nejsou statisticky sledována od roku 2017.¹⁶⁵

Zjištění pro oblast divadla a hudby lze doplnit také dalšími sledovanými oblastmi, což jsou umělecké festivaly a kulturně vzdělávací a zájmová činnost, kterou pořádají kulturní zařízení (obvykle kulturní domy), popř. kulturní komise a referáty městských a obecních úřadů, spolky, obecně prospěšné společnosti, obchodní korporace, drobní podnikatelé a subjekty zřizované církvemi a kam spadá profesionální i amatérská divadelní činnost, ale také řada mimouměleckých aktivit. Festivaly jsou sledovány následujícím způsobem:

- Umělecké festivaly jsou významnými pravidelně pořádanými kulturními akcemi. Podle oborů kulturních aktivit je členíme na divadelní, hudební, taneční, filmové a literární. V jednotlivých oborech se mohou festivaly dále členit podle žánrů (např. činohra, loutky, lidový tanec, hudební divadlo nebo film hraný, dokumentární, animovaný atd.). Významnou charakteristikou festivalů je také skutečnost, zda na nich vystupují profesionální či amatérští umělci, dětské soubory nebo jednotlivci a zda jsou pořádány pro národnostní menšiny či zdravotně postižené osoby. Z pohledu kulturního dosahu lze rozlišovat festivaly mezinárodní, celostátní a regionální.
- Kulturně vzdělávací a zájmovou činnost pořádají kulturní zařízení (obvykle kulturní domy), popř. kulturní komise a referáty městských a obecních úřadů, spolky, obecně prospěšné společnosti, obchodní korporace, drobní podnikatelé a subjekty zřizované církvemi. Součástí

¹⁶⁵ NIPOS. [online] Dostupné z <https://statistikakultury.cz/poskytovatele-kulturnich-sluzeb/>.

šetření jsou představení, koncerty, výstavy, ostatní kulturní akce, festivaly/přehlídky/soutěže. Statistika ovšem sleduje také mimoměleckou činnost kulturních zařízení a neprofesionální aktivity.

V popisu statistického zjišťování vycházím z posledních publikací NIPOS *Výběr ze základních statistických údajů o Kultuře v České republice: Divadla 2016*¹⁶⁶ a *Hudba 2016*¹⁶⁷. „Divadelní systém v České republice je strukturován a statisticky sledován jako síť veřejných divadel, neziskové sféry a podnikatelského segmentu.“ Do této oblasti je zahrnut i tanec. Předmětem statistického zjišťování v oblasti divadel a hudebních těles je jejich hospodaření a výkony (počet zaměstnanců, počet subjektů, provozovaných scén, titulů, premiér a představení/koncertů v tuzemsku i zahraničí, údaje o návštěvnosti). V oblasti divadla jsou sledovány tyto žánry:

- činohra
- opera
- opereta
- muzikál
- balet
- tanec a pohybové divadlo
- loutková představení
- literární večery
- multimediální představení
- ostatní

U všech žánrů jsou také sledována zvlášť představení pro děti a mládež.

V oblasti hudby jsou předmětem statistického zjišťování velké symfonické orchestry, komorní filharmonie, komorní orchestry, komorní soubory a pěvecké sbory. U hudebních těles se uvádí procento skladeb českých skladatelů na repertoáru. U koncertů se sledují tyto typy:

¹⁶⁶ Praha: NIPOS. [Online] dostupné z <https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2017/11/Statistika-2016-divadla.pdf>.

¹⁶⁷ Praha: NIPOS. [Online] dostupné z <https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2017/11/Statistika-2016-hudebni-soubory.pdf>.

- Orchester
- Orchester se sborem
- Orchester se sólistou
- Orchester se sborem a sólistou
- Orchester s komorním souborem
- Sbor s orchestrem nebo jiným doprovodem
- Sbor a capella
- Sólisté (recitály)
- Komorní soubory
- Ostatní

Předmětem zjišťování je především vážná hudba, v oblasti neprofesionálních hudebních souborů zřizovaných veřejnými, soukromými i neziskovými subjekty se sleduje převážně vážná hudba, dechová hudba a folklór, v malé míře jsou zastoupeny jazz a populární hudba. Další hudební žánry se sledují ve statistickém šetření festivalů, které jsou členěny na:

- Divadelní a taneční
- Hudební
- Filmové

Divadelní a taneční festivaly jsou tříděny dle těchto hudebních žánrů:

- Činohra
- Loutky
- Balet
- Hudební divadlo (opera, opereta, muzikál)
- Současný tanec a pohybové divadlo včetně pantomimy
- Lidový tanec
- Divadlo poezie a umělecký přednes
- Vícežánrové (crossover)
- Divadlo pro děti (včetně dětského)
- Ostatní

Hudební festivaly jsou tříděny dle těchto hudebních žánrů:

- Komorní a symfonická hudba
- Vokální hudba
- Jazzová hudba
- Rocková hudba
- Lidová (etnická) hudba
- Taneční a popová hudba
- Techno
- Vícežánrové (crossover)
- Ostatní

Dalším sledovaným ukazatelem jsou kulturní služby pro handicapované a národnostní menšiny. V České republice se tento ukazatel sleduje pouze v oblasti divadla a festivalů (překvapivě nikoli např. u památkových objektů nebo hudby). V případě festivalů se sleduje, zda jsou pořádány pro národnostní menšiny nebo handicapované.

2.3.2 Slovensko

Slovenská vláda si stanovila jako úkol zavést satelitní účet kultury ve strategickém dokumentu *Akčný plán realizácie Stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike – 2014*. Statistiku kultury zpracovává Národní osvětové centrum příspěvková organizace Ministerstva kultury SR a Statistický úřad SR. Statistika kultury je obsažena v *Správě o štátnom štatistickom zisťovaní v oblasti kultúry za rok 2015*¹⁶⁸. Ekonomické údaje lze také čerpat z materiálu *Sekundárna analýza údajov štátneho štatistického zisťovania za oblasť kultúry (rok 2016 a 2015)*¹⁶⁹. Zajímavostí je, že gestorem pro sběr dat je pro každou sledovanou oblast jiná státní instituce:

¹⁶⁸ *Správa o štátnom štatistickom zisťovaní v oblasti kultúry za rok 2015*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2016.

¹⁶⁹ Ľubica Kollárová – Eva Belvončíková: *Sekundárna analýza údajov štátneho štatistického zisťovania za oblasť kultúry (rok 2016 a 2015)*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2017.

Koordinátor a zpracovateľ štátného statistického zisťovania¹⁷⁰

Štatistický výkaz Kult	Spracovateľ výkazu Kult
Kult 1 – 01 o ochrane pamiatkového fondu	RNDr. Ľuboslav Škoviera Pamiatkový úrad SR
Kult 3 – 01 o kultúrno-osvetovej činnosti	Jana Brúderová, OVŠK NOC Ing. Ivo Šimuněk, OVŠK NOC
Kult 4 – 01 o neperiodických publikáciách	PhDr. Anna Kucianová, PhD. Slovenská národná knižnica
Kult 5 – 01 o hudobnom telese a umeleckom súbore	Mgr. Martin Burlas Hudobné centrum
Kult 6 – 01 o galérii	Mgr. Zlatica Adamčiaková Slovenská národná galéria
Kult 7 – 01 o vysielaní rozhlasovej programovej služby	Mgr. et Mgr. Zuzana Révészová OVŠK NOC
Kult 8 – 01 o vysielaní televíznej programovej služby	Mgr. et Mgr. Zuzana Révészová OVŠK NOC
Kult 9 – 01 o múzeu	PhDr. Viera Majchrovičová Slovenské národné múzeum
Kult 10 – 01 o knižnici	PhDr. Iveta Kilárová, CSc. Slovenská národná knižnica
Kult 11 – 01 o audiovizii	Mgr. art. Lukáš Würfl Slovenský filmový ústav
Kult 12 – 01 o profesionálnom divadle	PhDr. Martina Čierna, PhD. Divadelný ústav
Kult 14 – 01 o astronomickom zariadení a pracovisku	Mgr. Eduard Koči Slovenská ústredná hviezdáreň
Kult 15 – 01 o cirkvi a náboženskej spoločnosti	Mgr. Karol Porubčín Ministerstvo kultúry SR
Kult 16 – 01 o verejných podujatiach v oblasti profesionálnej hudobnej kultúry	Mgr. Martin Burlas Hudobné centrum
Kult 17 – 01 o divadelných festivaloch a prehliadkach	PhDr. Martina Čierna, PhD. Divadelný ústav
Kult 19 – 01 o výrobe a distribúcii zvukových záznamov hudobných diel	Mgr. Martin Burlas Hudobné centrum

Statistické šetření se řídí zákonem č. 540/2001 Sb., o státní statistice, a jednotlivé oblasti definuje *Vyhláška Statistického úřadu Slovenské republiky*:

¹⁷⁰ Správa o štátnom štatistickom zisťovaní v oblasti kultúry za rok 2016. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2017.

- Profesionální divadla: Profesionálne divadlá v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, samosprávnych krajov, obcí a iných právnických osôb, ktoré vykonávajú činnosť podľa SK NACE: 90.01 Scénické umenie a 90.04 Prevádzka kultúrnych zariadení.
- Divadelní festivaly a přehlídky: Účelom štatistického zisťovania je získať prehľad o organizovaní divadelných festivalov, prehliadok, pracovných a tvorivých dielní v oblasti profesionálneho divadelníctva v Slovenskej republike.
- Hudební tělesa: Hudobné telesá a umelecké súbory, ktorých zriaďovateľom je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, iné právnické osoby a subjekty, ktoré vykonávajú činnosť podľa SK NACE: 90.03 Umelecká tvorba.
- Veřejné akce v oblasti profesionální hudební kultury: Hudobné agentúry, nadácie, neziskové organizácie, občianske združenia, mestské kultúrne strediská, obce, ktoré v rámci svojej činnosti usporadúvajú verejné hudobné podujatia profesionálnych hudobných telies a umelcov, ktorí vykonávajú činnosť podľa SK NACE: 90.02 Podporné činnosti súvisiace so scénickým umením a 90.04 Prevádzka kultúrnych zariadení.¹⁷¹

V oblasti divadla se sledují pouze profesionální divadla. Předmětem statistického zjišťování v oblasti divadel a hudebních těles je jejich hospodaření a výkony (počet zaměstnanců, počet subjektů, provozovaných scén, titulů, premiér a představení/koncertů v tuzemsku i zahraničí, údaje o návštěvnosti). Na rozdíl od České republiky jsou do statistiky profesionálních divadel zařazeny divadelní festivaly a přehlídky, do statistiky hudebních těles a uměleckých souborů jsou zařazeny veřejné akce v oblasti profesionální hudební kultury.

V oblasti divadla jsou sledovány tyto žánry:

- činohra
- opera
- opereta

¹⁷¹ Vyhláška Statistického úřadu SR ze dne 9.10.2017.

- muzikál
- balet
- pohybové divadlo
- loutkové divadlo
- ostatní

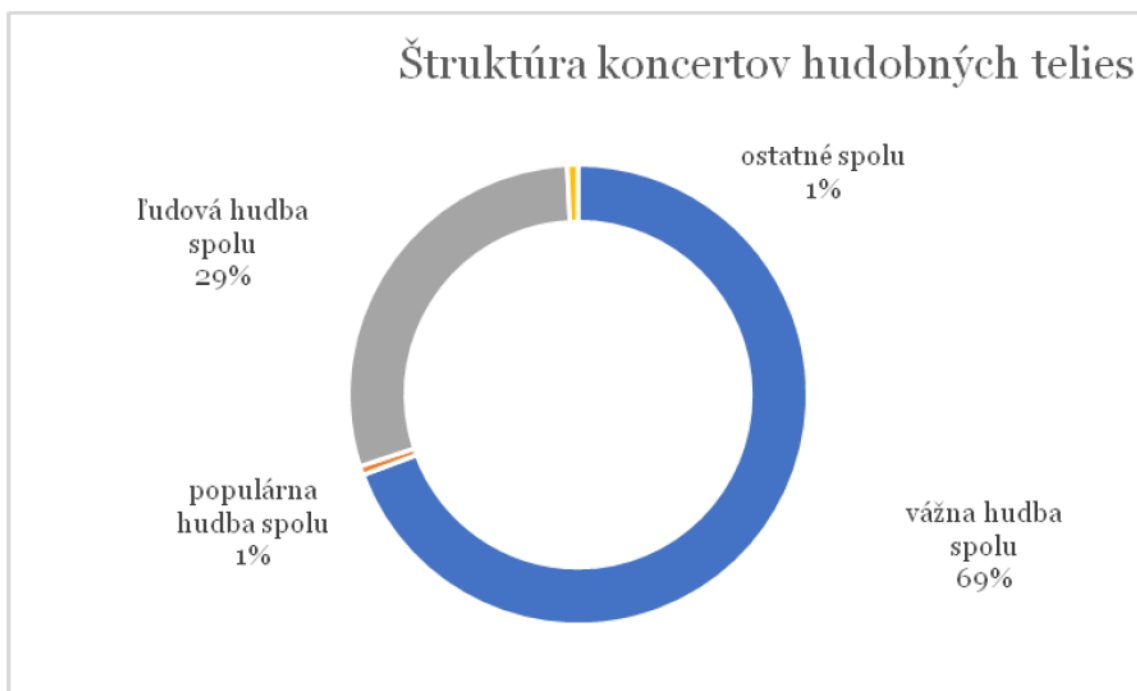
V oblasti hudby se sledují státní i nestátní hudební tělesa a soubory v těchto hudebních žánrech:

- Vážná hudba
- Populární hudba
- Jazz
- Dechová hudba
- Lidová hudba
- Ostatní.

Na základě zjišťování v celé oblasti hudby lze následujícím způsobem znázornit zastoupení hudebních žánrů na Slovensku:

Struktura koncertů hudebních těles¹⁷²

¹⁷² *Správa o štátnom štatistickom zisťovaní v oblasti kultury*. 2016. Tamtéž. s. 38.

Z hľadiska obľuby žánrů je zaujímavý také víceletý vývoj v oblasti verejných aktivít v oblasti profesionálnej hudebnej kultúry. „Oproti roku 2015 nebol zaznamenaný výraznejší rozdiel v počte koncertov. Z hľadiska počtu podujatí a ich žánrového členenia bol zaznamenaný nárast v oblasti folklóru, rocku a popu, mierny pokles v oblasti vážnej hudby. V rámci celkového počtu podujatí si však vážna hudba naďalej udržiava vedúce postavenie.“¹⁷³

Koncerty/akcie – žánrové členění od roku 2011¹⁷⁴

rok	koncerty/ podujatia spolu	vážna hudba	dychová hudba	folklór	džez a blues	rock a pop	country folk	ostatné
2016	3 465	1 286	303	437	137	510	137	655
2015	3 425	1 480	287	376	144	402	109	627
2014	3 506	1 539	185	317	211	394	103	757
2013	2 677	1 408	145	254	110	273	107	380
2012	3 497	1 487	166	392	152	490	116	694
2011	3 591	1 469	182	394	187	736	141	482

¹⁷³ Tamtéž. s. 40.

¹⁷⁴ Tamtéž. s. 40.

Dalším předmětem statistického zjišťování, který souvisí se sociální hodnotou, jsou na Slovensku ještě doplňkové ukazatele, jako je například kultura pro znevýhodněné a vybrané specifické skupiny obyvatel:

Vybrané ukazatele pro znevýhodněné a vybrané specifické skupiny obyvatel¹⁷⁵

	počet	bezbariérový přístup	podujatia, aktivity, predstavenia, koncerty pre deti a mládež	podujatia pre znevýhodnené skupiny	z toho podujatia pre osoby so zdravotným postihnutím	zvýhodnené vstupné pre osoby so zdravotným postihnutím	zvýhodnené vstupné pre seniorov	zvýhodnené vstupné pre deti do 15 rokov
galérie	33	13	3 434	x	x	28	x	x
múzeá	125	51	5 554	x	x	101	x	x
knižnice	1 857	379	25 598	2 944	947	x	x	x
divadlá	80	43	2 976	x	x	53	x	x
divadelné festivaly	68	36	x	x	x	29	x	x
kiná	135	103	x	x	x	75	37	49
filmové festivaly	41	25	x	x	x	13	9	9
hudobné podujatia	3 465	288	456	x	x	120	x	x
astronomické zariadenia	23	10	3 374	x	x	x	x	x
kultúrno-osvetová činnosť (objekty a zariadenia)	1 982	532	x	5 568	655	x	x	x

x – nezisťuje sa

2.3.3 Polsko

Statistiku kultury zajišťuje v Polsku Hlavní statistický úřad. Publikace *Kultura w 2016* (Kultura w 2016) a *Financování kultury v letech 2007–2015* (Finanse kultury w latach 2007–2015) zahrnují statistické údaje o výdajích na kulturu ze státního rozpočtu i orgánů regionální a místní samosprávy, výdaje domácností na kulturu a statistiku kultury. I Polsko má do národní statistiky zpracovanou klasifikaci NACE, oba materiály také pracují s dalšími typy klasifikace EU, tj. s klasifikací funkcí vládních institucí (COFOG) a klasifikací individuální spotřeby (COICOP). Scénická umění jsou v publikaci *Kultura 2016* definována následovně: „činoherní divadla (společně se satirickými a divadly malých scénických forem), loutková divadla, hudební divadla (operly, operety a další), filharmonie, orchestry (symfonická a komorní hudba), sbory, soubory písní a tance, divadelní společnosti (agentury).“¹⁷⁶ Údaje o divadle, hudbě a tanci najdeme v kapitole *Divadla, hudba a zábavní instituce*.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 18.

¹⁷⁶ Główny urząd statystyczny. *Kultura w 2016*. Varšava: Główny urząd statystyczny, 2017. s. 35.

Další kapitolou s údaji, které souvisejí se scénickými uměními, jsou Masové akce, které podobně jako v případě České republiky zahrnují hudební, divadelní, filmové a multidisciplinární produkce, ale navíc také sportovní aktivity, a které lze dále členit dle pořádajícího subjektu, žánru, typu akce (například interdisciplinární akce se sportovním utkáním) a počtu diváků. Za umělecko-zábavní akce se považují tyto:

- Koncerty nebo veřejné produkce hudebních děl; umělecké akce vyplněné hudebním programem (instrumentálním nebo vokálním);
- Vystoupení a představení, tj. operní, divadelní a baletní představení;
- Přehlídky, promítání filmů, tj. plynulé promítání filmu v určeném a předem stanoveném čase;
- Festivaly, tj. řada uměleckých událostí, obvykle jednoho druhu, které jsou přehledem dosažených výkonů v dané oblasti, uspořádaných najednou a pod společným názvem, často zahrnutých do soutěže;
- Kabarety, tj. satiricko-zábavní představení;
- Cirkusová představení, tj. výstup, během kterého se odehrávají akrobatická představení, vystoupení klaunů a představení trénovaných zvířat;
- Společné akce, např. filmová show a kabaret;
- Ostatní akce.

Mnohem větší pozornost než ve statistikách jiných zemí je v polské statistice věnována kulturním centrům, zařízením, komunitním centrům a institucím, uměleckým skupinám (soubory nebo kluby) a kurzům, což souvisí s několika specifiky Polska. Jedním z nich je urbanizace Polska a nerovný přístup ke kultuře. „Nearly 1/3 of the total number of cultural institutions in Poland has been clustered in three voivodeships: Masovia, Lesser Poland and Silesia. In addition, theatre and music insitutions, multiplexes, most museums, galleries and art salons are located in cities, while rural residents have their everyday cultural offer presentend most of all by clubs and village community centres [...] and public libraries.”¹⁷⁷ Mezi další patří decentralizace správy kultury, ale také historický vývoj, kdy se Polsko po 2. světové válce výrazně geograficky posunulo na západ do původně německého území s novou hranicí na řekách

¹⁷⁷ Finanse kultury v letech 2007-2015. s. 78.

Nisa a Odra. Kulturní zařízení v tomto období proto napomáhala vytvářet a posilovat identitu a soudržnost polské společnosti. Pro oblast divadla jsou tato zařízení důležitá také z toho důvodu, protože z tohoto prostředí na hranici mezi amatérským a profesionálním uměním vzešly významné umělecké osobnosti a soubory polského divadla 20. století (např. soubory a umělci navazující na odkaz Jerzyho Grotowského, jako je Ośrodek Praktyk Teatralnych Gardzienice). Podrobná klasifikace kulturních center tvoří Přílohu 1 této práce.

Údaje o návštěvnosti, počtu představení/koncertů v Polsku i zahraničí za oblasti divadla a hudby agregována do společných přehledů, což je logika odpovídající ekonomickému sledování scénických umění jako celku. Společně jsou u divadel a hudebních institucí sledovány také publikační aktivity (např. počet vybraných programů, plakátů, knih a ročenek) a další formy činnosti (např. projekce, soutěže, festivaly, outdoorové akce, přednášky, sympozia, čtení). Přehledy dle lokality a žánru jsou k dispozici zvlášť pro divadla a zvlášť pro hudební instituce. U divadla se sledují tyto žánry:

- Činohra
- Loutková představení
- Hudební divadlo

Oblast tance je zahrnuta do statistického zjišťování v oblasti divadla. Do oblasti hudby je zahrnuta především vážná hudba a aktivita zábavních institucí.

Bližší údaje o struktuře polského divadla najdeme v dokumentaci Divadelního institutu Zbigniewa Raszewskiego, příspěvkové organizace Ministerstva kultury a národního dědictví Polska. Údaje jsou publikovány za divadelní sezóny, tedy nikoli za kalendářní rok, jak je tomu v případě ostatních statistik. V publikacích *Divadlo v Polsku* (Teatr w Polsce) nalezneme tyto údaje:

- počet divadel (řazení dle zřizovatele a typu činnosti)
- údaje o rozpočtu
- údaje o mobilitě
- údaje o premiérách včetně velmi podrobného členění dle žánrů (viz níže uvedená tabulka)
- údaje o inscenovaných autorech
- údaje o publiku
- počet zaměstnanců.

Tyto publikace také obsahují také velmi podrobné žánrové členění:

Premiéry v sezóně 2013/2014 a 2014/2015 dle žánrů¹⁷⁸

	2013/2014 SEASON			2014/2015 SEASON		
	classical	contemporary	total	classical	contemporary	total
dramas	131	358	489	117 (including 1 world or Polish premiere)	389 (including 59 world or Polish premieres)	506
scripts	21	69	90	32 (including 1 world or Polish premiere)	47 (including 2 world or Polish premieres)	79
comedies and farces	36	112	148	28	126 (including 22 world or Polish premieres)	154
adaptations	87	78	165	60	38	98
ballets	14	3	17	14 (including 4 for children, and 1 world or Polish premiere)	20 (including 1 for children, and 1 world or Polish premiere)	34
circus performances		1	1		4	4
dance theatre performances	14	113	127	3	82	85
musicals	4	6 (including 1 for children)	10	6	26 (including 6 world or Polish premieres)	32
operas	29	13 (including 2 for children, and 1 marionette opera)	42	43 (including 1 for children and 1 marionette opera, 2 world or Polish premieres)	12 (including 2 for children, and 9 world or Polish premieres)	55
operettas	7		7	6		6
concerts		18	18			
cabaret performances	2	24	26	2	12	14
pantomime performances	1	4	5	1	10	11
performance art	4	49	53	13	76	89
performances of poetry	31	23	54	12	12	24
performances for children	56	138	194	167	65 (17 world or Polish premieres)	232
musical performances	10	73 (9 for children)	83	18 (3 for children)	60 (1 for children and 2 world or Polish premieres)	78
street performances	3	15	18	2	6	8
others		44	44			

¹⁷⁸ Dorota Buchwald. *Teatr w Polsce*. Varšava: Instytut Teatralny im. Zbigniewa Razsewskiego, 2015. s. 62-63.

improvisational performances					7	7
vaudevilles					1	1
drawing theatre					1	1
puppet performances for adults				2	6	8

Nikoli statistku, ale komplexní přehled o polské hudbě, přináší nový portál muzykaPOLSKA (www.muzykaPOLSKA.org.pl), který zprovoznil v roce 2017 Institut hudby a tance. Jsou zde však dostupné například adresáře hudebních subjektů za oblast vážné hudby, nová média, jazz, hip-hop, pop, rock, tradiční a lidové hudby, film a divadlo, tanec. Portál přináší i informace o hudebním vzdělávání a festivalech a také interaktivní mapu kompletního polského hudebního sektoru od roku 1702 do současnosti. V souvislosti s existencí Institutu hudby a tance (založen v roce 2010) je polským specifikem spojení tance a hudby. Tanec je sledován a podporován touto státní institucí, není tedy zahrnut do kompetence Divadelního ústavu Zbigniewa Razsewskiego.

2.3.4 Maďarsko

Ekonomické údaje o kultuře publikuje Maďarský centrální statistický úřad. V online přehledech nalezneme například vývoj návštěvnosti maďarských kulturních institucí včetně údajů o divadle od roku 1960 do současnosti nebo údaje o rozpočtových výdajích na kulturu od roku 2001, které obsahují oddělené údaje o výdajích na oblast divadla, hudba a tanec jsou spojeny do jednoho údaje. V publikaci statistického úřadu *Cultural data, 2000-2010*¹⁷⁹ nejsou hudba ani tanec definovány. Divadlo je definováno následovně: „A financially independent institution with permanent building, professional company and regular performances for the public.“¹⁸⁰ Oblast divadla je zařazena do oblasti kulturních služeb, přičemž statistiky obsahují údaje o příjmech a návštěvnících kulturních zařízení, knihoven, muzeí, výstav, archivů, divadel, open-air divadel, Národní filharmonie, tanečních souborů, kin a promítaných filmů. Předmětem statistického zjišťování v oblasti divadla, hudby a tance jsou jejich výkony (počet

¹⁷⁹ *Kultúrstatistikai adattár, 2000–2010 / Cultural data, 2000-2010*. Budapešť: Központi Statisztikai Hivatal, 2011.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 75.

zaměstnanců, počet subjektů, titulů, představení/koncertů v tuzemsku i zahraničí, údaje o návštěvnosti).

Úřadem, který shromažďuje statistická data pro oblast kultury je Ministerstvo lidských zdrojů v rámci programu National Statistical Data Collection Programme (OSAP). Maďarská klasifikace (TEÁOR'08) odpovídá evropské klasifikaci NACE. TEÁOR'08 definuje základní činnosti subjektů pro kalkulaci ekonomických a společenských indikátorů i při publikaci statistických údajů.¹⁸¹ Této klasifikaci odpovídají i údaje v poslední *Statistické ročence za rok 2015* (Statistical Yearbook of Hungary 2015), která sleduje od roku 2008 také nezávislá divadla.

V publikaci *Cultural data, 2000–2010* najdeme v kapitole věnované divadlu také podrobnější údaje z hudební oblasti, jako je počet koncertů a návštěvnost dle žánrového členění:

- oratoria
- orchestra
- sbory
- komorní hudba
- recitály, árie a písně
- smíšené koncerty.

Statistiku hudby, divadla a tance shromažďuje Oddělení pro vzdělávání a kulturu Vládního úřadu pro župu Pešť, který je podřízen maďarskému Ministerstvu lidských zdrojů. Na portále *Kulturní statistika* provozovaném Ministerstvem lidských zdrojů¹⁸² jsou k dispozici data členěná dle klasifikace TEÁOR'08, kde nalezneme separované údaje o divadle, tanci a hudbě. Statistika za rok 2016 publikuje údaje za tyto oblasti scénických umění:

- divadlo
- veřejné kulturní aktivity
- koncerty
- taneční soubory.

¹⁸¹ Podle Maďarský centrální statistický úřad,[online]. Dostupné z https://www.ksh.hu/teor_eng_menu.

¹⁸² <http://kultstat.emmi.gov.hu>.

Její součástí je i sledování výkonů kulturních domů (včetně divadelních aktivit), ale i zoologických zahrad, muzeí atd. Statistika orchestrů a pěveckých sborů sleduje počet subjektů a představení (na vlastní scéně, v zahraničí, mimo vlastní scénu, pro mládež a spolupráce na operních představeních), počet děl maďarských hudebních skladatelů a zvlášť počet děl žijících maďarských skladatelů, počet nahrávek a návštěvnost. Divadlo a tanec jsou sledovány společně. Uvádějí se počty představení v těchto žánrech:

- současná maďarská dramatika
- maďarská dramatika
- loutkové divadlo
- balet a tanec
- opera
- opereta
- hudebně-dramatický žánr
- hudebně-dramatický žánr s orchestrem.

Obě statistiky uvádějí podrobné údaje o počtu a místech hostování maďarských souborů v zahraničí.

2.3.5 Rakousko

Jak je uvedeno ve *Statistice kultury 2015 a 2016* (Kulturstatistik 2015 und 2016)¹⁸³, Rakousko vyvinulo vlastní systém sledování kultury LIKUS (Länder-Initiative-Kultur-Statistik), pomocí něhož sleduje ekonomické ukazatele kultury. LIKUS člení kulturu na tyto oblasti:

- vzdělávání, další vzdělávání
- scénická umění
- muzea, archivy, věda
- ostatní

¹⁸³ *Kulturstatistik 2015/2016*. Vídeň: Statistik Austria, 2018.

- kulturní iniciativy, centra
- kulturní dědictví
- hudba
- knihovnictví
- masové akce
- film, kino, video
- lidová kultura, zvyky, tradice
- výtvarné umění
- fotografie, architektura, design
- mezinárodní kulturní výměna
- literatura
- tisk
- rozhlas a televize
- vzdělávání dospělých.¹⁸⁴

Rakouský statistický úřad STATISTIK AUSTRIA nicméně konstatuje „potřebu harmonizace údajů ve zprávách o kultuře“.¹⁸⁵ Do výpočtu hrubé přidané hodnoty sektoru kultury je zařazen kulturní sektor jako celek. Údaje o třídách 90 a 91 ÖNACE (rakouská klasifikace NACE) jsou převzaty z celkových propočtů národního hospodářství.¹⁸⁶

Statistické zjišťování není v Rakousku podloženo zákonnou povinností poskytovat informace, proto jsou pro něj částečně využívány i výroční zprávy rakouských spolkových divadel, zatímco orchestry, nezávislé subjekty a víceúčelové haly nejsou systematicky podchyceny¹⁸⁷. Zejména v případě orchestrů je toto překvapivé zjištění u velmoci, jakou je Rakousko na poli vážné hudby. Ve *Statistice kultury 2015 a 2016* je jako jeden celek sledována oblast divadla a hudby a jako jeden celek festivaly a slavnosti. Kulturní centra a iniciativy jsou zachycena pouze v ekonomických přehledech. Jak již bylo naznačeno výše, oblast sledování divadla a hudby zahrnuje především:

- Spolková divadla (Staatsoper, Volksoper, Burgtheater, Akademietheater a jejich vedlejší scény)

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 28.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Viz tamtéž, s. 30.

¹⁸⁷ Podle tamtéž. s. 23.

- Velká soukromá vídeňská divadla (Theater in der Josefstadt včetně Kammerspiele, Volkstheater, Theater der Jugend)
- Spojené vídeňské scény (Raimundtheater, Theater an der Wien, Ronacher)
- Zemská divadla
- Městská divadla.

Jsou do ní tedy zahrnuta profesionální divadla, naopak – jak je ve statistice výslovně uvedeno – vynechána jsou „amatérská divadla, loutková a podobná divadla“¹⁸⁸ a stagiony. Sběr dat probíhá na základě dobrovolného poskytování informací, přičemž jsou pořadatelé kontaktováni přímo. Gestorem statistiky je sdružení Wiener Bühnenverein společně s Theatererhalterverband österreichischer Bundesländer und Städte. Statistické údaje jsou přebírány do publikace *Statistika divadla 2015/2016* (Theaterstatistik 2015/2016), kterou vydává Deutscher Bühnenverein – Bundesverband der Theater und Orchester a která zahrnuje statistické zprávy o německých, rakouských a švýcarských divadlech.

Hudba je sledována v souvislosti s divadelní činností a v rámci statistického zjišťování údajů o festivalech a slavnostech.

Festivally a slavnosti jsou ve *Statistice kultury* definovány takto: „řady akcí a uvedení s časově omezeným rámcem (několik dnů až několik týdnů), které vykazují organizační samostatnost a obvykle probíhají s určitou periodicitou (často každoročně nebo jednou za dva roky)“.¹⁸⁹

Za scénická umění je předmětem statistického zjišťování v oblasti divadel a hudebních těles jejich hospodaření a výkony (počet zaměstnanců, počet subjektů, provozovaných scén, titulů, premiér a představení/koncertů v tuzemsku i zahraničí, údaje o návštěvnosti). Statistika také rozlišuje díla současných autorů dle této definice: „Díla žijících autorů/autorek, skladatelů/skladatelek atd.“¹⁹⁰ Jsou šetřeny žánry dle následující struktury:

- opera

¹⁸⁸ Deutscher Bühnenverein, Bundesverband der Theater und Orchester: *Theaterstatistik 2015/2016*. Bonn: Köllen und Druck Verlag GmbH, 2016. s. 267.

¹⁸⁹ Tamtéž. s. 24.

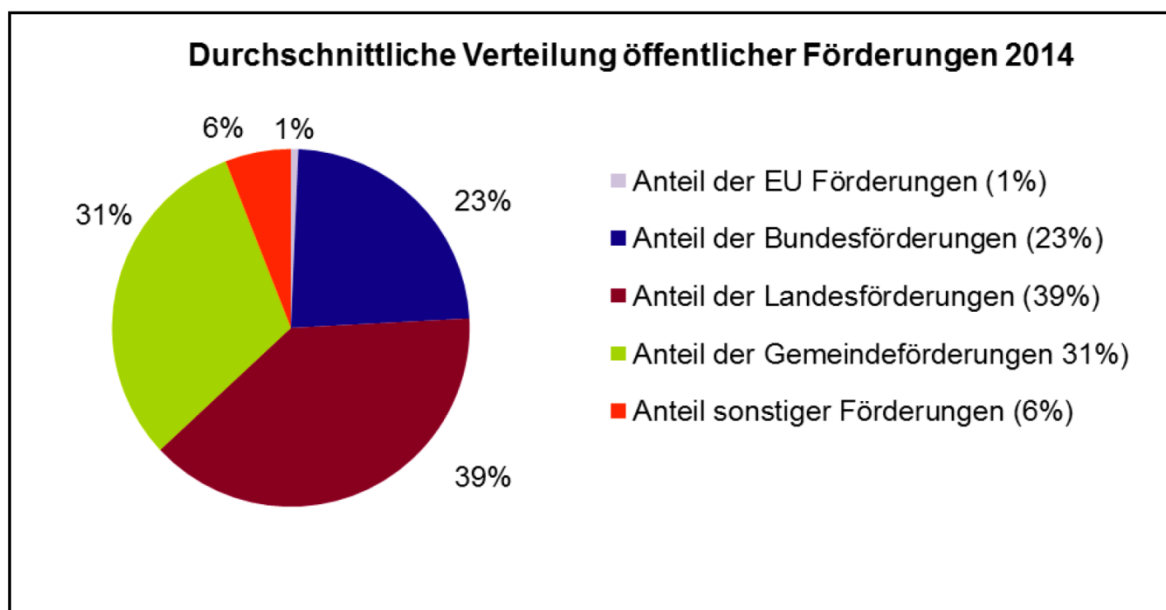
¹⁹⁰ Tamtéž. s. 98.

- opereta, muzikál, show
- tanec, balet
- činohra, kabaret
- pro děti a mládež (ve statistice Wiener Bühnenverein / Theatererhalterverband řazeno pod činohru)
- inscenace cizích souborů
- další programy
- koncerty (vážná a populární hudba).

Vzhledem k tomu, že oblast nezávislého umění je do oficiálních statistik zahrnuta jen částečně, byla v roce 2012 vypracována jako pilotní projekt *Zpráva o alternativní kultuře* nebo *Alternativní zprávy o kultuře*¹⁹¹ (Alternativer Kulturbericht). Projekt realizoval spolek IG Kultur, který zastřešuje zájmy více než 550 kulturních iniciativ z celého Rakouska. Jedná se nicméně o uskupení, které zastupuje subjekty napříč uměleckými obory, proto se nevztahuje pouze na oblast scénických umění. Zpráva obsahuje základní ekonomické údaje o kulturních iniciativách, například přehled jejich financování z veřejných zdrojů. Pouze údaje o divadle, tanci a hudbě z ní extrahovat nelze.

¹⁹¹ Oba dva české překlady odpovídají obsahu zprávy.

Průměrné rozdělení veřejné podpory 2014¹⁹²

Mezi další údaje, které ve zprávě najdeme, patří návštěvnost a počet představení kulturních iniciativ.

Existují také další zdroje informací o hudbě. Studii o hudebním průmyslu ve Vídni a Rakousku za rok 2012, kterou zpracoval Institut für höhere Studien publikovala Rakouská hudební rada (Österreichischer Musikrat, člen International Music Council). Podrobnou zprávu o rakouském hudebním trhu publikuje každoročně IFPI Austria – Sdružení rakouského hudebního průmyslu (Verband der Österreichischen Musikwirtschaft).

2.3.6 Německo

Ekonomické ukazatele kultury zpracovávají v Německu jednotlivé zemské statistické úřady pod vedením Spolkového statistického úřadu. Jeho již citovaná *Zpráva o kultuře 2016* (Kulturbericht 2016) obsahuje údaje do roku 2013 a obsahuje vlastní rozpočtovou systematiku vymezení kultury a kultury blízkých oblastí. Oblast hudby a divadla je definována takto: „Všechny scény /činohra, opera, opereta), např.: státní a zemská divadla, podpora amatérských her, hudebních škol, profesionálních orchestrů/sborů, financování zařízení kromě

¹⁹² *Alternativer Kulturbericht. Basisdaten österreichischer Kulturinitiativen 2014*. Vídeň: IG Kultur, 2015, s. 19.

těch, která podléhají Königsteinské dohodě¹⁹³, mj. německá sekce Mezinárodní hudební rady, podpora dalších zařízení péče o hudbu."¹⁹⁴ Divadlo a hudba spadají do oblasti kultury, kterou tvoří:

- divadlo a hudba
- knihovny a muzea
- ochrana památek
- zahraniční kulturní politika
- další péče o kulturu
- umělecké školství
- správa kulturních záležitostí.

Sledovány jsou dále také kultuře blízké oblasti: rozhlasové vysílání, televize, církevní záležitosti, další vzdělávání dospělých, zvlášť je sledována oblast filmu. Ačkoli se spolková vláda významně podílí i na financování kulturních zařízení v Berlíně a ostatní péči o kulturu (14,1 % výdajů na kulturu), jsou z přehledů vyčleněna z důvodů změn ve vedení účetnictví. Zpráva obsahuje údaje o výdajích veřejných rozpočtů, domácností i fondů EU na kulturu a údaje o zaměstnanosti v kultuře, nicméně neobsahuje makroekonomické shrnutí o kulturním sektoru. Zpráva neobsahuje ani statistiku kultury.

Statistiku divadla sestavuje již od roku 1967 sdružení Deutscher Bühnenverein – Bundesverband der Theater und Orchester. Údaje publikované ve statistice zachycují především městská, státní a zemská divadla, orchestry, soukromá divadla a festivaly. Předmětem statistického zjišťování v oblasti divadel a hudebních těles je jejich hospodaření a výkony (počet zaměstnanců, počet subjektů, provozovaných scén, titulů, premiér a představení/koncertů v tuzemsku i zahraničí, údaje o návštěvnosti). *Statistika divadla 2015/2016* (Theaterstatistik 2015/2016) je strukturována na údaje o veřejných divadlech, orchestrech, soukromých divadlech a festivalech.

¹⁹³ Dohoda západoněmeckých zemí uzavřená dva měsíce před vznikem Spolkové republiky Německo v roce 1949, týkající se financování výzkumné činnosti, která svým významem překračuje finanční možnosti jednotlivých zemí a vyžaduje financování ze společných prostředků budoucího spolku.

¹⁹⁴ Statistische Ämter des Bundes und der Länder: *Kulturfinanzbericht 2016*. Wiesbaden: Statistisches Amt, 2016, s. 99.

Jako veřejná divadla jsou ve statistice vedeny veřejné divadelní podniky, jejichž právními a/nebo hospodářskými zřizovateli jsou země, obce, sdružení obcí, a to nezávisle na tom, jakou právní formu mají. U těchto divadel jsou šetřeny žánry dle následující struktury:

- opera
- tanec
- opereta
- muzikál
- činohra
- pro děti a mládež
- koncert (pouze divadelní orchestry)
- loutkové divadlo
- další pořady (kabaret, čtení, písňový večer)
- rámcový divadelní program (např. diskuse po představení, dramaturgické úvody apod.).

Za soukromá divadla jsou považována ta, která disponují vlastním prostorem a profesionálními herci a jsou zřizována soukromými nebo právnickými osobami. U inscenací těchto divadel nejsou šetřeny žánry.

Oddíl věnovaný orchestrům podchycuje údaje o následujících subjektech:

- samostatné kulturní orchestry / orchestry zřizované veřejným subjektem nebo převážně financované z veřejných zdrojů)
- kulturní orchestry integrované do divadla
- rozhlasové orchestry.

Jako festivaly jsou definovány takové akce, které se odehrávají převážně v létě. Pokud jsou jejich pořadateli divadla, pak jsou zahrnuty do statistiky divadel.

Výše uvedená statistika dle proporce, která je údajům o nich věnována, hájí spíše zájmy veřejných subjektů. Na nezávislý sektor se zaměřuje iniciativa Spolkového sdružení nezávislých scénických umění (BUFT), jež se dlouhodobě zabývá jejich společenskou rolí a sociálním postavením, ale shromažďuje také základní údaje o německé nezávislé scéně. Ve zprávě *Nezávislá scénická umění v Německu 2014. Data a analýzy* (Freie Darstellende Künste in Deutschland 2014. Daten und Analysen) přináší údaje o počtu, sídle, právní formě,

inscenacích, publiku, financování, mobility a zaměstnancích v oblasti nezávislého divadla a tance. V předmluvě k této pilotní studii se jednatel BUFT Martin Heering přiznává, že definovat nezávislé divadlo je obtížný úkol. Nicméně se odvolává na podnět, který pro detailnější zmapování této oblasti přinesla publikace *Kultura v Německu* (viz Kapitola Kultura a kulturní politika), kde je nezávislé divadlo považováno za druhý hlavní pilíř scénických umění v Německu: „Bereits die EnqueteKommission des Deutschen Bundestages ‚Kultur in Deutschland‘ konstatierte in ihrem Schlussbericht 2007, das Freie Theater bilden, neben den Stadt und Staatstheatern, eine zweite tragende Säule der Darstellenden Künste in diesem Land. Höchste Zeit, so empfahl die Kommission, mehr über die Praxis sowie ihre Akteure in Erfahrung zu bringen.“¹⁹⁵ Žánrově je tato oblast vymezena následovně:

- loutkové a výtvarné divadlo, divadlo objektů
- činohra
- hudební divadlo
- tanec a taneční divadlo
- divadlo ve veřejném prostoru
- performance.

Analýza doplňuje celkový obraz scénických umění v Německu.

Statistiku německých hudebních těles uveřejňuje internetový portál Hudební informační centrum Německa www.miz.org, které provozuje Německá hudební rada (Deutscher Musikrat). V přehledu profesionálních orchestrů nalezneme jejich kompletní přehled včetně počtu zaměstnaneckých míst. Statistika koncertů za sezóny od 2003/2004 do 2015/2016 zohledňuje všechny koncerty veřejně financovaných divadelních, koncertních a komorních orchestrů a rozhlasových orchestrů v Německu. Zahrnuje také koncerty v zahraničí. Typy koncertů jsou členěny následovně:

- symfonické a sborové koncerty

¹⁹⁵ Martin Heering: *Vorwort*. In: *Freie Darstellende Künste in Deutschland 2014*. Daten und Analysen. Berlin: Bundesverband Freier Theater e.V., 2015, s. 3.

- hudebně-pedagogická činnost
- komorní koncerty
- další činnost.

Rubrika věnovaná koncertům a hudebnímu divadlu zahrnuje také údaje preferencí posluchačů dle věkové struktury, pohlaví, údaje o trávení volného času a hudebních činnostech s mládeží a dětmi. Statistika hudebního divadla shromažďuje údaje nejhranějších titulech v těchto v opeře, operetě a muzikálu. Na portále lze dále nalézt statistiky k podpoře hudby, církevní hudbě, amatérské činnosti, hudebnímu průmyslu a médiím.

Doplnění pro oblast hudby představuje statistika *Hudební festivaly a hudební slavnosti v Německu* (Musikfestivals und Musikfestspiele in Deutschland), kterou v roce 2017 zpracoval Hessenský statistický úřad. Studie vznikla v rámci zadání Zmocněnkyně spolkové vlády pro kulturu a média a Konference ministrů kultury. Jedná s o první sběr statistických dat v této oblasti. Kromě nejrozličnějších statistiko-ekonomických údajů o těchto akcích za rok 2015 je také zajímavé žánrové členění sledovaných festivalů:

Hauptsächlicher Musikstil	Insgesamt		Durchschnittl. Besucherzahl (gerundet)
	Anzahl	%	Anzahl
A cappella	8	1,5	8 000
Alte Musik	17	3,1	5 000
Barock/Klassik	64	11,7	9 000
Blues	9	1,6	22 000
Country	.	.	.
Elektronische Musik	20	3,6	8 000
Filmmusik	–	–	–
Folk	12	2,2	5 000
Jazz	44	8,0	18 000
Metal	16	2,9	5 000
Musiktheater	.	.	.
Neue Musik	17	3,1	5 000
Oper/Operette	6	1,1	19 000
Orgel-/Kirchenmusik	5	0,9	8 000
Pop	39	7,1	26 000
Punk	4	0,7	2 000
Rock	66	12,0	18 000
Schlager	.	.	.
Volksmusik	.	.	.
Weltmusik	15	2,7	25 000
Sonstiger Musikstil	27	4,9	17 000
Kein Schwerpunkt	221	40,3	15 000
Insgesamt	549	X	14 000

*) Veranstaltungen, die zwei Hauptstilrichtungen angaben, wurden in beiden Bereichen gezählt, sodass die Summe der Veranstaltungen der einzelnen Musikstile die Gesamtzahl der Festivals und Festspiele, die Angaben zum Musikstil machten, (n = 549) übersteigt.

Údaje za rok 2015 ukázaly, že nejčastěji pořádanými festivaly byly rockové festivaly, na druhém místě figuruje barokní/vážná hudba (období cca 1730–

1850). Naopak nejnavštěvovanějším hudebním stylem byly world music, pop a blues, na dalších srovnatelně vysokých číslech návštěvnosti se drží opera, jazzová a rocková hudba.

2.3.7 Komentář

V zemích skupiny V4 shromažďují ekonomicko-statistická data o divadle, hudbě a tanci na základě zákonné povinnosti národní instituce, v České republice a na Slovensku jsou to ve spolupráci s národními statistickými úřady příspěvkové organizace ministerstev kultury (Národní osvětové a informační centrum pro kulturu v České republice a Národné osvetové centrum na Slovensku), v Maďarsku je to přímo odbor Ministerstva lidských zdrojů. V Polsku shromažďuje tyto údaje Hlavní statistický úřad. V Německu a Rakousku statistiky sestavují společně se statistickými úřady profesní oborové organizace (Wiener Bühnenverein společně s Theatererhalterverband österreichischer Bundesländer und Städte v Rakousku a Deutscher Bühnenverein – Bundesverband der Theater und Orchester v Německu) za divadlo a vážnou hudbu a za hudbu Deutsches Musikinformationszentrum jako projekt Německé hudební rady (Deutscher Musikrat). Se subjektem, který sbírá data, a jeho metodikou se pojí také otázka rozsah celkového záběru statistiky a zda se zaměřuje pouze na segment nebo celkovou oblast profesionální divadelní nebo hudební činnosti, popřípadě zda jsou sledovány i amatérské aktivity. V tomto smyslu vykazuje nejširší záběr česká, slovenská a polská statistika.

Extrakt srovnatelných údajů o počtu divadel, hudebních těles, návštěvnosti, počtu představení/koncertů a žánrech představení za rok 2015, popř. sezónu 2015/2016 je obsahem tabulky na následující stránce. Poznámky k rozdílům v metodice sběru dat jsou uvedeny v částech věnovaných jednotlivým zemím a ve srovnání níže, nicméně je třeba také přidat komentář k získávání dat. Například v Maďarsku uvádí oficiální statistika údaje pouze o 53 divadelních subjektech, zatímco odhad jejich celkového počtu z roku 2015 je více než 350. Nemáme také údaje k tomu, jak jsou data získávána, dopočítávána, jak jsou věrohodná a jaká doplňková zjištění k nim probíhají.

Z tohoto důvodu – a podobně jako u ekonomických údajů v přechozím oddíle této kapitoly – jsou uvedené údaje pouze indikativní.

V České republice, na Slovensku, v Polsku a Maďarsku se údaje sledují za kalendářní rok. V Německu a Rakousku se data uvádějí za divadelní sezónu, což je zjevně pozůstatek situace, kdy statistika sledovala pouze divadelní oblast.

Ekonomické údaje, údaje o zaměstnanosti, počet subjektů a jejich výkony (počet provozovaných scén a sálů, počet titulů v repertoáru, počet a žánry odehraných představení, počet návštěvníků na představeních) nalezneme v oblasti divadla ve všech statistikách zemí střední Evropy. Tanec je většinou včleněn do statistiky divadla a údaje o něm nelze separovat. Německá statistika shromažďuje podrobnější údaje o veřejných divadlech, údaje o soukromých divadlech neobsahují žánrovou strukturu. V Rakousku se systematicky nesledují údaje o orchestrech, nezávislých subjektech a víceúčelových kulturních zařízeních.

V České republice, na Slovensku a v Polsku jsou do statistiky zahrnuta zřizovaná státem nebo samosprávou i soukromá divadla. V Rakousku a Německu jsou sledována profesionální veřejná a soukromá divadla, nicméně chybí téměř úplně údaje o neziskových subjektech. Německá statistika shromažďuje podrobnější údaje o veřejných divadlech, údaje o soukromých divadlech neobsahují žánrovou strukturu a vznikají zde teprve pilotní projekty statistiky nezávislých divadel, které od roku 2012 realizuje Bundesverband Freier Theater. Do rakouské statistiky sestavované Wiener Bühnenverein / Theatererhalterverband nejsou zahrnuta loutková divadla a stagiony, do statistiky Rakouského statistického úřadu jsou doplněny údaje o části tohoto segmentu divadelní činnosti a výkonů koncertních sálů.

Oblast profesionální hudby je ve všech statistikách s výjimkou Německa zastoupena ve znatelně menším objemu. Detailně šetřeny jsou především hudební subjekty spojené s divadelními domy a filharmonie, orchestry, sbory. V české statistice byla v období 2011 až 2016 do oblasti hudebních těles zahrnuta i neprofesionální hudební tělesa. Velké rozdíly panují ve sledování divadelních a hudebních žánrů, ale i činnosti hudebních subjektů nebo dalších hudebních činnosti mimo těch, které jsou vyjmenovány v předchozí větě. Zatímco divadlo je šetřeno z hlediska žánrů velmi podrobně, oblast hudby se omezuje převážně na vážnou hudbu, údaje o ostatních žánrech jsou součástí

šetření činnosti kulturních a uměleckých center a uměleckých festivalů, popřípadě v rámci měření výkonů hudebního průmyslu.

Obvykle jsou uváděny pouze statistické údaje o počtu hostování divadel a hudebních těles v zahraničí. V případě Maďarska a Polska jsou dostupné i údaje o destinaci hostování a konkrétním subjektu, který zahraniční vystoupení realizoval. U německé statistiky není jednoznačné, zda se údaje o hostování mimo vlastní scénu vztahují na vystoupení na jiných scénách v Německu nebo na hostování v zahraničí.

S různou měrou pozornosti jsou sledována představení pro děti a mládež. V České republice jsou k dispozici podíly těchto představení za všechny žánry zvlášť. V Polsku a na Slovensku jsou uváděny souhrnně za všechny žánry. V Rakousku jsou ve statistice Wiener Bühnenverein / Theatererhalterverband představení pro děti a mládež přiřčena pod činohru. V Německu nejsou součástí statistik představení pro děti a mládež loutková představení, která se statisticky sledují zvlášť. Česká statistika uvádí údaje o divadelních představeních pro handicapované a o festivalech pro handicapované a národnostní menšiny. Slovenská statistika obsahuje tyto údaje za všechny oblasti kultury a v celém sektoru kultury eviduje také koncerty, představení a akce pro seniory.

Ve všech šesti zemích se sledují umělecké festivaly, data jsou svou strukturou velmi odlišná.

V některých zemích jsou sledovány doprovodné programy sledovaných subjektů. Publikační aktivity divadelních a hudebních organizací sleduje polská statistika. Německá statistika podchycuje rámcový program v oblasti divadla a hudby (např. dramaturgické úvody, diskuse apod.).

2.3.8 Výběr ze statistik: Divadlo a hudba ve střední Evropě

Divadlo a hudba ve střední Evropě - výběr ze statistik	ČR 2016	SK 2015	PL 2016*	HU 2016**	AT sezóna 2015-2016***	D sezóna 2015-2016****
Počet sledovaných divadel	175	87	140	53	23	364
Počet scén	189	79	268	x	115	815
Počet představení – divadlo a tanec	30 891	8 563	39 109	13 641	13 247	119 000
Nejhranější žánr	1. činohra	1. činohra	1. činohra	x	1. činohra	1. činohra
	2. loutkové divadlo	2. loutkové divadlo	2. loutkové divadlo	x	2. opereta a muzikál	2. divadlo pro děti a mládež
	3. muzikál	3. opera	3. opereta	x	3. opera	3. ostatní programy
Nejnávštěvovanější žánr	1. činohra	1. činohra	1. činohra	1. činohra	1. činohra	1. činohra
	2. loutkové divadlo	2. loutkové divadlo	2. opereta	2. balet a tanec	2. div. pro děti a mládež	2. opera
	3. muzikál	3. muzikál	3. loutkové divadlo	3. loutkové divadlo	3. opereta a muzikál	3. divadlo pro děti a mládež
Počet návštěvníků představení divadlo a tanec	6 437 000	1 606 175	8 940 081	3 981 021	4 448 061	32 378 920
Počet představení v zahraničí	837	x	391	x	x	7 730
Počet sledovaných hudebních souborů	44	11	42	17	x	130
Počet koncertů	3 186	665	23 335	2 067	648	9 510
Počet koncertů v zahraničí	519	112	297	x	x	1 797
Počet návštěvníků koncertů	580 720	307 577	5 469 409	1 041 110	1 111 906	5 416 496
Počet skladeb národních skladatelů	1 614	491	x	x	x	x
Počet návštěvníků divadlo, tanec, hudba celkem	7 022 306	1 914 540	14 433 555	5 024 215	5 560 615	37 814 583
Počet obyvatel (2017)	10 565 284	5 441 899	38 426 000	9 830 000	8 795 073	82 576 900

* Polská statistika uvádí zvlášť kategorie soubory písní a tanců, do přehledu dělím údaje o nich napolovic mezi hudbu a divadlo.

** Data nejsou kompletní, odhad Maďarského divadelního muzea a ústavu ohledně počtu divadelních souborů je 353, počtu diváků 6 736 000.

*** Údaje o hudebních tělesech nejsou k dispozici. Údaje koncertech a jejich návštěvnosti se týkají koncertů pořádaných v divadlech.

Údaje jsou uvedeny za divadelní sezónu, nikoli za kalendářní rok.

**** Počet divadel, představení a diváků je součet za veřejná a soukromá divadla dohromady. Údaje jsou uvedeny za divadelní sezónu, nikoli za kalendářní rok.

Údaje o žánrech a představeních v zahraničí jsou pouze za veřejná divadla. Divadlo pro děti a mládež jsou dětské balety, dětské opery, nikoli loutkové divadlo.

Zdroje:

ČR: NiPOS, Slovensko: Národné osvetové centrum kultury

Polsko: Hlavní statistický úřad, Maďarsko: Ministerstvo lidských zdrojů

Rakousko: Wiener Bühnenverein a Statistik Austria

Německo: Deutscher Bühnenverein – Bundesverband der Theater und Orchester

Zdroj: vlastní zpracování

Poznámka: Statistika počtu a návštěvnosti orchestrů se v Rakousku statisticky nesledují, údaje zohledňují pouze koncerty odehrané v divadlech. Soukromá divadla se v Rakousku systematicky nesledují, údaje nejsou kompletní. Statistické údaje o maďarském divadle a hudbě nejsou kompletní.

3 Vztah státu k scénickým uměním v zemích střední Evropy

3.1 Stručný historický pohled na vztah státu ke kultuře a scénickým uměním v zemích střední Evropy

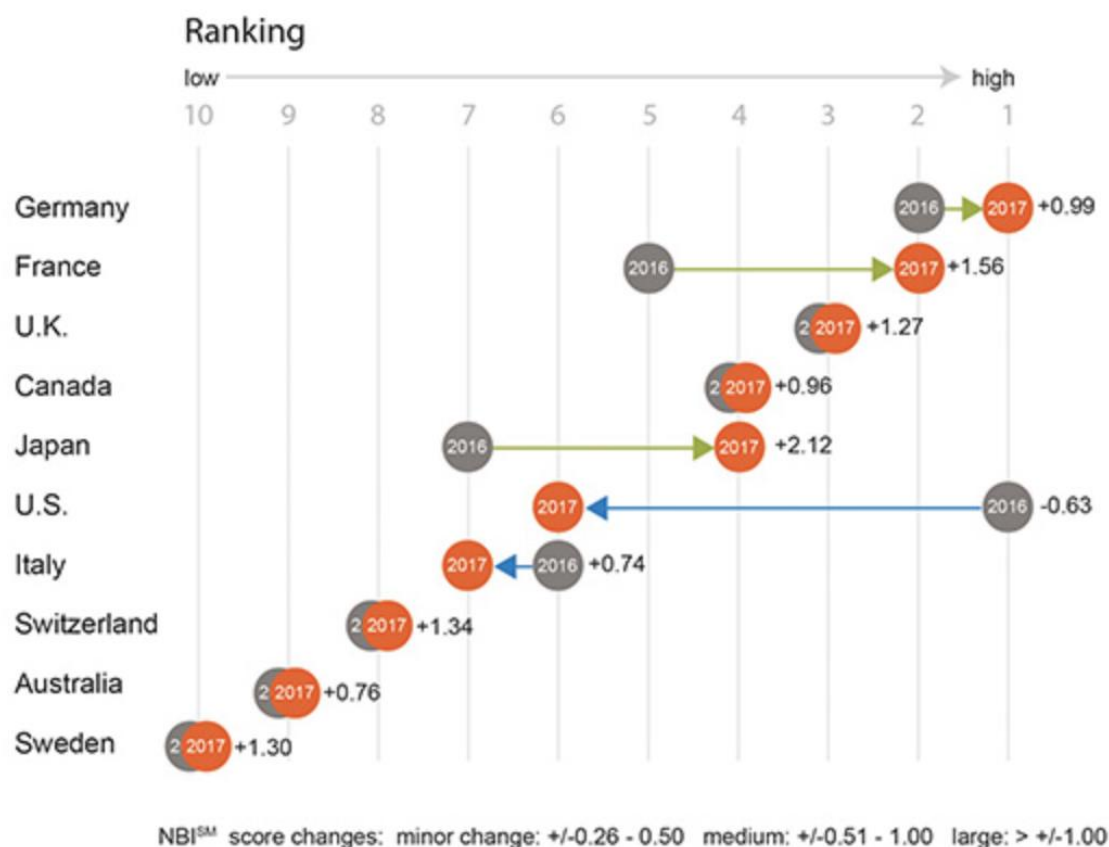
V předchozích kapitolách jsme se věnovali tomu, zda a případně jak je scénické umění začleněno do kulturně-politického vymezení kultury a jak je oblast scénických umění kvantifikována v jazyce ekonomie a statistik. V této kapitole se zaměříme na oblast scénických umění z pohledu veřejné správy. V našem hledáčku zůstane pouze státní správa, tj. problematiky řízení z pozice územní a místní samosprávy se dotkneme pouze okrajově. Jelikož je předmětem našeho zájmu oblast profesionálních scénických umění, necháme také stranou agendu školství a amatérské, popř. lidové kultury. Pro pochopení vztahu státu k oboru scénických umění se jednak zaměříme na kulturní instituce, které stát v regionu střední Evropy zřizuje, a na rozbor obsahu dotačních řízení, jimiž podporuje profesionální aktivity v oblasti divadla, hudby a tance.

Pozornost budeme věnovat také kulturní diplomacii. Reprezentační role kultury obvykle spadá pod resort zahraničních věcí, což dokazuje i přehled zahraniční kulturní politiky v šestici zemí našeho zájmu uvedený v dalším oddíle této kapitoly. V souvislosti s kulturní diplomacií, ale také s marketingovým využitím umění pro obchod a cestovní ruch se rozvinul tzv. branding zemí usilující o vybudování silné image a reputace. Provázanost kultury s dalšími hodnotami důležitými pro reputaci určité země nebo města znázorňuje ve svém hexagonu Simon Anholt:

Zdroj: Anholt-GfK Nation Brands IndexSM

V této souvislosti není pro region střední Evropy bez zajímavosti, že nejlepší hodnocení v tzv. Nation Brand Index má za rok 2017 Německo.

Zdroj: Anholt-GfK Nation Brands IndexSM

V kapitole Kultura a kulturní politika jsme zmiňovali koncept nového veřejného managementu, který je v opozici vůči hierarchickému uspořádání pravomocí jako hlavnímu principu moderní byrokracie, jak jej definoval v 19. století například německý sociolog Max Weber. Hlavními cíli nového veřejného managementu je orientace na vliv či dopad poskytnuté služby, na zákazníka, na náklady spojené s činností veřejné správy a její „produkty“. Tento nový koncept doprovází delegování výkonných pravomocí za účelem zvýšení motivace a kreativity pracovníků a nese se v duchu posunu od „governmentality“ ve smyslu „rozhodování shora dolů“ ke „governance“, kdy se na rozhodovacím procesu podílí „různorodá skupina aktérů pocházejících z různého prostředí: z veřejné i soukromé sféry, z občanské společnosti, a stále větší měrou i zpoza hranic národního státu.“¹⁹⁶ Posun se odehrává na pozadí „vyprazdňování“ státu, kdy se některé jeho funkce přesouvají na nadnárodní a mezinárodní organizace (například Evropská unie) a sítě. Nový veřejný management představuje

¹⁹⁶ Dave O'Brien: *Kulturní politika*. S. 48.

především řízení veřejné správy orientované na službu, která je analyzována na základě kvality, množství a nákladů. K principům nového veřejného managementu se hlásí také německá kulturní politika, která v něm nespatřuje pouze změny ve vnitřních procesech fungování veřejné správy, ale také souvislosti s tzv. „aktivizujícím státem“ (viz Kapitola Kultura a kulturní politika), „který zodpovědnost za řešení společenských problémů nehledá pouze na straně státu, ale zapojuje – pokud je to možné – občanskou společnost s jejími vysokými kompetencemi pro řešení problémů.“¹⁹⁷ Pozornost se díky tomu soustředí na hledání řešení, nikoli na konkurenci státních a nestátních aktérů. Oblast kultury je pro tento způsob řízení považována za ideální, a proto je pro dosahování kulturně politických cílů doporučována kooperativní strategie hledání řešení. *Závěrečná zpráva Analytické komise „Kultura v Německu“* jmenuje také příklady zavádění a evaluace nového veřejného managementu v některých spolkových zemích.

Region střední Evropy se však historicky zakládá na zcela opačné tradici silně centralizovaně řízené rakousko-uherské nebo pruské administrativy a jejím hierarchickém uspořádání. Především operní divadlo a s ním spojené hudební žánry a balet byly i ve střední Evropě vysoce rozvinutou sférou oficiální aristokratické reprezentace, hudba byla také doménou církve. Dlouho před založením kompetentního orgánu pro oblast školství, umění a církevních záležitostí v Rakousku-Uhersku (Ministerium für Cultus und Unterricht, založeno 1848), podléhala naopak neoficiální kultura přísné regulaci. Studie Ivana Klimeše *Kinematograf, rakouský stát a české země 1895–1912*¹⁹⁸ sleduje dopady rakouského dvorního dekretu z roku 1836 platného jak pro kočovné produkce, tak pro stálé scény, který „směřoval nejen ke kontrole, ale také k omezující regulaci zábavních produkcí, protože je vnímal jako *a priori* podezřelou a vlastně nežádoucí sféru.“¹⁹⁹ Od roku 1850 pořádání divadelních produkcí upravovalo speciální nařízení ministerstva vnitra a došlo k rozdělení celé oblasti divadelních aktivit na „jakousi ,hlavní‘ část (standardní divadelní představení), pro niž vydal speciální právní normu, a část ,vedlejší‘ (specifické zábavní, ,kvazidivadelní‘ produkce, loutkové divadlo), kterou ponechal

¹⁹⁷ *Závěrečná zpráva Analytické komise „Kultura v Německu“*. S. 93.

¹⁹⁸ Ivan Klimeš: *Kinematograf, rakouský stát a české země 1895–1912*. Iluminace, ročník 14, 2002, č. 1 (45).

¹⁹⁹ Tamtéž. S. 78.

v působnosti dvorního dekretu z roku 1836. Můžeme se dohadovat, že se vycházelo z odlišnosti provozních podmínek produkcí, ale divadelní řád má jistě i hlubší, kulturní motivaci. V polovině 19. století se zde dostávalo relativně řádného právního rámce divadlu jako společensky etablované měšťanské instituci, jejíž význam v národním životě viditelně vzrůstal. Divadelní řád tak jasně oddělil divadlo od ostatních zábavních produkcí, jež měly úřady i vzdělaná veřejnost sklon vnímat jako „produkce pochybné ceny“²⁰⁰, jež byly podrobeny důsledné policejní kontrole. Hudba, tedy (zejména instrumentální nebo tzv. absolutní, to znamená „nespojená s textem“, která ze své povahy nenabývá natolik sémanticky konkrétních významů, nepodléhala tak striktní kontrole jako například činoherní divadlo. Rozvoj měšťanské kultury, která se projevuje také rozmachem spolkové hudební i divadelní (činoherní) činnosti, umožňuje tzv. Říjnový diplom, vydaný císařem Františkem Josefem I. v roce 1860. Tento proces vytváří základnu nejen pro emancipaci občanské společnosti, ale také pro národní hnutí. V souvislosti s emancipačními snahami nerakouských národů řízených centralisticky z Vídně se – především v kontextu českého národního obrození – stává ústřední politickou akcí národního osvobozenického hnutí v 19. století zápas o národní divadlo. V historických exkurzech ilustrujících způsoby, jak stát nebo církev v minulosti kontrolovaly scénická umění, by bylo možné pokračovat, v tématu vztahu současné státní kulturní politiky ke scénickým uměním však mohou například částečně vysvětlit jistý „přehlízivý“ postoj rakouské státní správy, s níž přistupuje dodnes k nezávislému umění dodnes (viz oddíl Statistiku scénických umění v zemích střední Evropy).“

Na rozdíl od ostatních evropských států existovala na území dnešního Německa do roku 1871 řada malých států, které realizovaly vlastní kulturní politiku. Výnosem z roku 1817 zřídil Pruské Ministerstvo pro duchovní, školské a lékařské záležitosti jako jedno z prvních ministerstev svého druhu v Evropě

²⁰⁰ Tamtéž, s. 76. V Rakousku snahy o změnu výše citované legislativy završilo po rozpadu monarchie přijetí zákona č. 441/1922 B.-G.-Bl. (Schauspielergesetz). Zajímavostí je, že Schauspielergesetz (SchauspG) platil bez zásadní proměny od roku 1922 do roku 2011. Zákon samozřejmě procházel novelizacemi, zůstaly v něm nicméně kuriozity, jako například ustanovení, že „manžel herečky může po svatbě požadovat, aby novomanželka vypověděla smlouvu s divadlem.“ Tento stav, který odporuje zásadám rovnosti žen a mužů, kritizovala ještě v roce 2009 např. Wiener Zeitung, [online], dostupné z https://www.wienerzeitung.at/themen_channel/wirtschaftsservice/geschaefte/247086_Ein-sexistisches-Gesetz.html?em_cnt=247086. Zákon byl nahrazen až k 1. lednu 2011. Theaterarbeitsgesetz (TAG). Změny nastaly především v pracovních právních oblastech a z důvodu harmonizace s evropským právem.

král Fridrich Vilém III. Období druhé poloviny 19. století se zde nese ve znamení sjednocování Německa, kdy právě kultura byla považována za nástroj tohoto procesu (např. zřizování národních divadel a rozmach činohry v období 1770–1800) a kdy se vysoká kultura stala za základem tzv. „kulturního národa“ (Kulturnation), který si v tomto období definoval hranice národního státu. Ve sjednoceném Německu, především v období Výmarské republiky, si zodpovědnost za umění a kulturu nadále dělila říšská vláda, federální státy a města/obce. Po převzetí moci národními socialisty převzal orgán s novým názvem Říšské ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu kontrolu nad řízením i veškerými obsahy oblasti kultury a umění. Zneužití umění a kultury pro zájmy národně-socialistického režimu v letech 1933–1945 vedlo v poválečné době ve Spolkové republice Německo k absolutnímu prosazení federalistickému principu. Dle současného chápání se jako ministerstvo kultury v Německu tradičně označuje nejvyšší správní úřad spolkové země po oblast školství a vzdělávání a kulturní záležitosti. Zatímco si Německo na spolkové úrovni zachovalo Ministerstvo pro školství a vědu, resort kultury je dle principu svrchovanosti spolkových zemí zavedeného v roce 1949 plně v kompetenci spolkových zemí (viz Kapitola kultura a kulturní politika – Kulturhoheit der Länder).

Vývoj po 2. světové válce se v Německé spolkové republice a Rakousku nesl především ve znamení obnovy kulturní infrastruktury a podpory oficiální kultury. Konec 60. let 20. století se vyznačuje radikalizací a politizací evropské kulturní scény a vstupem sociální demokracie do vlády v Německu. V Německu je hybatelem a také následkem těchto procesů tzv. sociokultura, která má své počátky v hnutí na nezávislé scéně v 70. letech a jako tzv. kontrakultura vychází nejen z představ o novém uspořádání společnosti, ale také z preferencí jejích aktérů např. v oblasti hudby a estetiky. Jedním z cílů je zrovnoprávnění subkultury s oficiální tzv. vysokou a mainstreamovou kulturou. Sociokultura si za vlády SPD postupně vybudovala pevné místo v oficiální německé kulturní politice a zpětně měla a má vliv i na činnost kulturních institucí, například divadel. V současné době se již tolik nesoustředí na propojování společenských vrstev, ale za hlavní témata své činnosti si klade „klimatickou změnu a principy trvale udržitelného života, nové formy spojení pracovního a soukromého života,

vytvoření prostoru pro alternativní formy umění, znovuobjevování pomalosti a nezdaru jako důležitých prvků kreativních procesů.²⁰¹

V Rakousku byl v roce 1975 přijat „a package of cultural policy measures of the Federal Ministry of Education and the Arts [...] Its main goals were to improve the cultural habits and education levels of the public and to reduce the educational gap between city-dwellers and the rural population. A culture service (ÖKS²⁰²) operated by the Ministry was established to create contact between artists and culture workers on the one hand and schools, adult education establishments, companies and cultural centres on the other.“²⁰³ Dnes za podpory Spolkového ministerstva pro vzdělávání, vědu a výzkum a Spolkového kancléřství operuje pod názvem KulturKontakt Austria a jeho kompetencí je zprostředkování kultury na rakouských školách, mezinárodní spolupráce ve vzdělávání a rezidenční program pro umělce ze zahraničí. Vychází přitom ze vzdělávacích a kulturně-politických principů formulovaných na evropské úrovni, které prosazují „inkluzivní různorodost a rozdílnost a celoživotní vzdělávání. Na tomto základě KKA zakládá svou činnost ve smyslu rovného přístupu ke vzdělání, kultuře a umění.“²⁰⁴ Fokus na sociální hodnotu kultury střídá po nástupu pravicové vlády v Rakousku důraz na ekonomické výkony a multiplikační efekty kultury, což je trend nastoupený v 90. letech v Evropě obecně a jeho hlavním projevem je výzkum a akcent na pojmání a evaluaci kultury v komplexním konceptu kulturních a kreativních průmyslů (viz Kapitola Kultura a kulturní politika).

V nových národních státech střední Evropy přechází po 1. světové válce péče o kulturu, tedy především o tu vysokou, na nově zřízené státní orgány. V Československu převzalo kulturní agendu Ministerstvo školství a národní osvěty zřízené v roce 1920. Hlavní část jeho kompetencí spočívala ve školské agendě, ale mělo na starosti také národní osvětu (věda a umění, lidová výchova), církevní záležitosti, legislativní záležitosti, a kulturní styky

²⁰¹ Rubrika Dějiny sociokultury na internetových stránkách Spolkového sdružení sociokulturních center. [Online] dostupné z <http://www.soziokultur.de/bsz/node/79>.

²⁰² Pozn. aut.: Österreichisches Kulturservice.

²⁰³ Veronika Ratzenbröck – Franz-Otto Hofecker – Anja Lungstraß: Austria, kapitola 1. Historical perspective: cultural policies and instruments. Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě. Dostupné z <https://www.culturalpolicies.net/web/austria.php>.

²⁰⁴ Internetové stránky KulturKontakt Austria. Dostupné z https://www.kulturkontakt.or.at/html/D/wp.asp?pass=x&p_title=5104&rn=118954.

s cizinou.²⁰⁵ Kulturní osvěta a reprezentace po rozpadu monarchie a v době ustavování nových národních států ve střední a východní Evropě hrála značnou roli. V případě nového „československého“ národa dvojnásob. Mnohdy krkolomné a násilné budování československé identity prostřednictvím kultury dokumentují studie převážně z oblasti výtvarného umění, architektury, fotografie, reklamy, obchodní propagace, ale i hudby zařazené do publikace Mileny Bartlové a kol. *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity*.²⁰⁶

Po 2. světové válce se země sovětské okupační zóny dostávají pod vliv SSSR. „Cultural policy in the Soviet Union was part of the ‚Marxist-Leninist‘ ideological policy of the Communist Party that also broadly used education and enlightenment for party purposes. This system was basically formed in the 1920s and the 1930s. In the 1940s, it evolved and emphasised the strengthening of historical identities. This system remained mostly unchanged until the late 1980s, despite several superficial alterations. Its basic components included:

- creation of a broad network of state cultural institutions with a strong educational component;
- formation of a strict, centralised administration and ideological control system;
- enactment of corresponding regulations; and
- support for classical or high culture that was perceived as loyal or neutral in content.“²⁰⁷

Umění a kultura v poválečném Československu, Polsku a Maďarsku a Německé demokratické republice se dostalo pod plnou kontrolu komunistické moci, jejímž hlavním projevem v kulturní politice byla centralizace, zestátnění všech kulturních a uměleckých subjektů a podřízení kulturní činnosti komunistické

²⁰⁵ Viz internetové stránky Ministerstva školství, <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>.

²⁰⁶ Milena Bartlová. *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity*. Praha: UMPRUM, 2017.

²⁰⁷ Tatiana Fedorova – Nina Kochelyaeva: *Russia, kapitola 1. Historical perspective: cultural policies and instruments*. Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě. Dostupné z: <https://www.culturalpolicies.net/web/russia.php?aid=1>.

ideologii. Upřednostnění tradiční a vysoké kultury se v první dekádě socialismu projevovalo mj. bojem proti formalismu. Umění – a obzvláště divadlo – získalo značný politický význam pro šíření propagandy.²⁰⁸ Například v Československu schválilo Národní shromáždění dne 20.3.1948 s účinností od 1.4.1948 Divadelní zákon (č. 32/1948Sb), který definoval postavení a funkci divadla ve společnosti jako veřejné instituce, zřizované a provozované výkonnými orgány státu, ustanovil strukturu divadelní sítě a uzákonil ideologickou podřízenost divadel stranickým a státním institucím. „Na rozdíl od literatury nebo filmu nebyla [vážná hudba – pozn. aut.] tolik na očích, a proto nebyla tak ostře sledována. Navíc v případě vážné hudby se jedná o ‚vyšší‘ kulturu, jejíž sdělnost je omezená. Schopnost vnímat tento druh hudby totiž vyžaduje určitý stupeň porozumění a (nebojme se připustit) i jistou úroveň vzdělání. Vážná hudba proto nenabízí takové možnosti ovlivňování veřejného prostoru jako právě film či literatura.“²⁰⁹ I navzdory tomuto tvrzení dokumentuje Michaela Iblova ve své publikaci *Česká filharmonie pod tlakem stalinské kulturní politiky v padesátých letech* praxi výkonu státní moci, jež je známa i z divadelních organizací: zásahy do dramaturgie (prosazování „pokrokových autorů“ a socialistického realismu), do organizační struktury a řízení (politická a státně bezpečnostní kontrola) a do mezinárodní spolupráce.

Po politických změnách po roce 1989 procházel resort kultury v postkomunistických zemích procesem transformace, privatizace, deetatizace a decentralizace státní správy na principu subsidiarity a přenesení většího dílu odpovědnosti za kulturu na nižší územně správní jednotky, v Německu jsou 90. léta navíc ještě ovlivněna sjednocovacím procesem. Kulturní politika se hojně inspirovala se modely a strategiemi ze západoevropských demokracií. Byla ale také ovlivněna odmítavým postojem jako jednoho z nástrojů bývalého režimu, kdy se spojení politiky a kultury zdálo být anachronismem a které provázely i pochybnosti ohledně zachování ministerstva kultury a snahou aplikovat ideologii neoliberalismu ve všech oblastech společenského i ekonomického života. Zároveň „[...] došlo k poměrně dramatickému vývoji,

²⁰⁸ Proměnu řízení resortu kultury a plnění Košického vládního programu na novém Ministerstvu informací a národní osvěty činném od roku 1945 v Československu podrobně dokumentuje například publikace Jiřího Knapíka V zajetí moci. *Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*. Praha: Libri, 2006.

²⁰⁹ Michaela Iblova. *Česká filharmonie pod tlakem stalinské kulturní politiky v padesátých letech*. Praha: Karolinum, 2014, s. 14.

který byl prováděn [...] v podstatě spontánním utvářením nové infrastruktury, a to jak prostřednictvím občanských iniciativ (neziskové sféry, tak i podnikatelských záměrů v nově vznikajícím právním rámci [...]) Umění (a jeho hodnoty) se na jedné straně zbavuje ideologické doktríny a společenské reglementace, na straně druhé se musí redefinovat v nových ekonomických a právních podmínkách."²¹⁰ V oblasti tzv. nezávislého umění dochází k postupné profesionalizaci aktivit během komunistického režimu v oblasti amatérského divadla, undergroundu a tzv. šedé zóny. Po diskusích raných 90. let přežilo jak Ministerstvo kultury, tak kulturní politika „[...] také s ohledem na mezinárodní prostředí, zázemí evropského kontextu. Původní radikální představy o konci Ministerstva kultury a centrálního plánování, o přenechání kultury tržním podmínkám, volné soutěži (především) o soukromé prostředky pro vzor USA s tradicí velkých nadací a donátorů, která u nás zcela absentovala [...], byly [...] korigovány. Ve všech vládách po roce 1989 zasedl/a ministr/yně kultury s vlastní agendou, pracovníky, a rozpočtem."²¹¹

Podobný výsledek přinesl vývoj i v Polsku a na Slovensku, v Maďarsku bylo ministerstvo kultury zrušeno, v bývalé Německé demokratické republice se uplatnila praxe Spolkové republiky Německo, kde jsou ministerstva zřizována na úrovni spolkových zemí. Z pohledu decentralizace sleduje vývoj v celém regionu střední a východní Evropy ve své práci *Towards decentralized cultural policy in transition countries. The case of Bulgaria*²¹² Diyana Yosifova. „Země, které poměrně brzy vykázaly vlastní iniciativu při vypracování dokumentů strategického plánování [v oblasti kulturní politiky – pozn. autora], jsou ČR, tři pobaltské země: Estonsko, Lotyšsko, Litva; a Polsko. Mezi těmito zeměmi bylo průkopníkem Polsko, jehož první strategický dokument [...] byl představen a přijat již v roce 1993 [...].“²¹³ Česká republika přijala první strategický dokument v roce 1996 pod názvem *Vztah státu ke kultuře. Kulturní politika evropských zemí – poznatky a závěry* (tzv. *Bílá kniha* 1996) za vlády ministra kultury Pavla Tigrida. Bílou knihu v roce 1999 následovala *Strategie účinnější státní podpory kultury*, poté vláda přijímala strategické dokumenty ke kultuře obvykle

²¹⁰ Bohumil Nekolný: „Imanentní hodnoty kultury“. In: Bohumil Nekolný. *Paradigmata moderní kulturní politiky*, s. 16.

²¹¹ *Kultura v krajích České republiky*. Tamtéž. S. 53.

²¹² Diyana Yosifova. *Towards decentralized cultural policy in transition countries. The case of Bulgaria*. Magisterská práce. Budapešť: Central European University, 2011.

²¹³ Tamtéž, s. 19.

na období 5 let. Slovensko vypracovalo svůj první strategický dokument v roce 2004. V Maďarsku vznikl strategický dokument *Kultura svobody. Maďarská kulturní strategie 2006–2020* v roce 2006, nicméně v současnosti není implementován. Co se týče decentralizace, pak již v Kapitole Scénická umění ve střední Evropě pohledem čísel poukazujeme na úspěšný proces decentralizace kultury v Polsku. Nejvíce ze zemí skupiny V4 v tomto ohledu zaostává Maďarsko. „Especially in the case of Hungary this has had a very negative effect on the cultural policy and the effective and efficient role of the local self-government. In reality, despite the other tiers of government, the only level that really matters, besides the central government, is that of the nearly 3200 local governments, most of which are rather small and weak.“²¹⁴ Samotné dokumenty samozřejmě ještě nic nevypovídají o efektivnosti kulturní politiky a Yosifova své srovnání uzavírá především poukazem na potřebu revize konceptu veřejné kultury na národní i lokální úrovni, která by orgánům odpovědným za kulturní politiku umožnila pohlížet na investice do kultury z perspektivy všech vzdělávacích, společenských a ekonomických aspektů kultury.

Velkým milníkem ve sbližování západoevropských zemí a zemí bývalého socialistického bloku byl vstup do Evropské unie. Dopady na kulturní politiku i souvislosti harmonizace legislativy v nových členských státech EU sleduje dotazníkový výzkum Niny Obuljen *Why we need European cultural policies: The impact of EU enlargement on cultural policies in transition countries*. Dle jeho zjištění vstup do EU přinesl umělcům a kulturním pracovníkům převážně výhody například v podobě mobility, nových příležitostí pro kulturní spolupráci a zdrojů financování, harmonizaci daňové a audiovizuální politiky, úpravy ve statistickém sledování kultury. Vzhledem k tomu, že je však kultura v gesci členských států, vstup do EU velký vliv na (re)formulaci národních kulturních politik v nových členských státech neměl, nicméně dopady pocítil především kulturní trh v zemích východní Evropy „Western European countries, with a long tradition of the market economy, are always on the lookout for innovative policies that will reverse the historical trade deficit in the import/export of cultural goods and services, but it is easy to understand why such topics are only beginning to be discussed in the transition countries. Most of the new member states have focussed, up to now, on issues such as preserving and reforming their cultural

²¹⁴ Tamtéž, s. 24.

infrastructure, on the functioning of specific cultural policy areas and on the search for additional and alternative sources of funding. They have had little time or energy with which to fine-tune cultural policies to the rules of the market economy, nor to develop policies that will balance the cultural and economic aspects of cultural goods and services."²¹⁵ Měli bychom poznamenat, že výzkum probíhal v roce 2005, tedy 15 let pádu železné opony. Výpověď doplňuje i pesimistické zhodnocení situace před rokem 1989 a po něm Pétera Inkeie: „Under dictatorship, art acquired a specific political significance; its end also contributes to the view of many that culture has been one of the losers in the transition."²¹⁶

Poslední dekády se nicméně nejen ve východní, ale i v západní Evropě nesou v duchu zdůrazňování ekonomické hodnoty kultury, navíc kromě politického vývoje zasáhla do podpory umění v posledních letech výrazně také ekonomická krize, jejíž počátky se datují od roku 2007 a která se pochopitelně promítla také do snižování a přehodnocování podpory umění a kultury z veřejných zdrojů. Kulturní i politická scéna se znovu vrací k debatě o roli a hodnotě kultury, přičemž tuto tendenci v období sílící vlny nacionalismu a populismu v Evropě doplňují také otázky po úspěšnosti demokratizace ve střední a východní Evropě.

3.2.1 Česká republika

V České republice zodpovídá za oblast kultury Ministerstvo kultury (MKČR). „Ministerstvo kultury podle § 8 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, je ústředním orgánem státní správy pro

- umění;
- kulturně výchovnou činnost;
- kulturní památky;
- pro věci církví a náboženských společností;

²¹⁵ Nina Obuljen. *Why we need European cultural policies: the impact of EU enlargement on cultural policies in transition countries*. Amsterdam: European Cultural Foundation, 2005, s. 66.

²¹⁶ Profil Maďarska v Kompendiích kulturních politik. [Online] dostupné z <https://www.culturalpolicies.net/web/hungary.php>.

- pro věci tisku, včetně vydávání neperiodického tisku a jiných informačních prostředků;
- pro přípravu návrhů zákonů a jiných právních předpisů pro oblast rozhlasového a televizního vysílání;
- pro provádění autorského zákona;
- pro výrobu a obchod v oblasti kultury.“²¹⁷

Za oblast scénických umění je zodpovědné Samostatné oddělení umění. Toto oddělení spravuje grantovou agendu a Program na podporu stálých profesionálních divadel, symfonických orchestrů a pěveckých sborů. „Samostatné oddělení umění plní úkoly ministerstva jako ústředního orgánu státní správy pro oblast profesionálního umění, a to v oboru hudebním, divadelním, tanečním a v oboru výtvarného umění a architektury, užitého umění a uměleckých řemesel. Zejména:

- pro potřeby veřejné správy zabezpečuje soustavný přehled o stavu profesionálního umění a vyhodnocuje jej;
- spolupořádá významné akce v oblasti profesionálního umění;
- realizuje výběrová dotační řízení na podporu projektů profesionálního umění, Program na podporu stálých profesionálních divadel; symfonických orchestrů a pěveckých sborů, Program poskytování příspěvků na tvůrčí nebo studijní účely;
- ve spolupráci se zahraničním odborem se podílí na zajištění prezentace českého profesionálního umění v zahraničí;
- v souladu s kulturními dohodami a ve spolupráci se zahraničním odborem zajišťuje vysílání a přijímání projektů zásadního významu z oblasti profesionálního umění;
- podílí se na přípravě významných kulturních akcí a uměleckých přehlídek;
- podílí se na činnostech spojených s programem výzkumu a vývoje v oblasti profesionálního umění;
- plní funkci zřizovatele České filharmonie, Pražského filharmonického sboru, Národního divadla, Státní opery Praha a Institutu umění – Divadelního ústavu²¹⁸;

²¹⁷ Zdroj: internetová stránka ministerstva. Dostupné z <https://www.mkcr.cz/pusobnost-ministerstva-1113.html>.

²¹⁸ Ostatní příspěvkové organizace ministerstva podléhají jiným oddělením.

- vytváří podmínky pro rozvoj a podporu profesionální umělecké činnosti ve spolupráci s vysokými školami;
- zajišťuje kontakt s profesními sdruženími v oblasti profesionálního umění.²¹⁹

Úkoly vyplývající pro ČR z členství v EU plní Samostatné oddělení EU. Zahraniční oddělení MKČR řídí, plánuje, koordinuje, organizuje, zabezpečuje a hodnotí kultury styky se zahraničím, odpovídá také za agendu mezinárodních smluv, organizací a uskupení. Zahraniční vztahy České republiky jsou v kompetenci Ministerstva zahraničních věcí, nicméně dokument zahraniční kulturní politiky v souladu s cíli zahraniční politiky formuluje Zahraniční oddělení Ministerstva kultury ČR. Tento dokument nese název *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013–2018* a svůj hlavní cíle formuluje následovně:

- utváření a posilování pozitivního obrazu České republiky v zahraničí a kulturního povědomí a vzdělanostního potenciálu obyvatel České republiky o bohatství jiných zemí;
- podpora kulturní rozmanitosti, posilování mezinárodního povědomí o společných kořenech;
- posilování příznivých podmínek mezinárodní kooperace v oblasti kulturních a kreativních průmyslů;
- podpora „vývozu“ české kultury jako nástroje pro navazování, posilování a rozšiřování mezinárodních politických vztahů ČR;
- dosahování obecných cílů české zahraniční politiky a otevírání dveří českému hospodářskému exportu;
- prezentace českého kulturního bohatství v zahraničí pro posilování motivace turistické návštěvnosti České republiky prostřednictvím nástrojů kulturní diplomacie;
- podpora prosazování cílů a strategických zájmů zahraniční politiky ČR.²²⁰

Základní geografické priority pro období 2008–2013 jsou následující:

²¹⁹ Ministerstvo kultury, 2018 [online]. Dostupné z <https://www.mkcr.cz/cinnost-samostatneho-oddeleni-umeni-657.html>.

²²⁰ Podle *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013–2018*. https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/zahranicni-kulturni-politika-2116.pdf.

- „rozvíjet intenzivnější bilaterální kulturní výměnu a společné projekty se sousedními státy (A) a s evropskými kulturními velmocemi (B)²²¹ a posilovat tak interkulturní dialog a spolupráci v rámci subregionu a regionu (C) [...]“;
- přispívat k interkulturnímu dialogu mezi střední a jihovýchodní Evropou;
- udržovat a posilovat vazbu v oblasti kultury na globální velmoci²²² a mocnosti na vzestupu – BRICS [...]“;
- udržovat a posilovat vysokou úroveň spolupráce se světovými mezivládními organizacemi, zejména UNESCO a WIPO v těch segmentech jejich programů a činností, které jsou v kompetenci Ministerstva kultury České republiky, posílit napojení UNESCO na aktivity živého umění a podpora (finanční a/nebo morální) mezinárodních projektů, které se zabývají péčí o nemateriální kulturní dědictví či kulturu;
- považovat spolupráci v rámci UNESCO s ostatními zeměmi, které nejsou [v předchozích bodech], za prioritní formu spolupráce v oblasti kultury...
- implementovat instrumenty a programy EU v plném rozsahu a aktivně se podílet na jejich dojednávání.“²²³

Zahraniční vztahy České republiky jsou v kompetenci Ministerstva zahraničních věcí ČR, které zřizuje síť Českých center (celkem 24). Odbor veřejné diplomacie je gestorem jednotného vizuálního stylu MZV. Zajišťuje výrobu informačních a prezentačních materiálů o ČR a MZV pro potřeby MZV a dohlíží na jejich jednotnou grafickou úpravu a soulad s jednotným vizuálním stylem. Ve spolupráci s odborem administrativy a zpracování informací a dalšími útvary MZV zajišťuje distribuci vlastních i získaných materiálů. Odbor řídí pracovní koordinační skupinu pro oblast veřejné diplomacie, která se skládá ze zástupců Ministerstva zahraničních věcí.

²²¹ Francie, Itálie, Vatikán.

²²² USA, Rusko.

²²³ Tamtéž.

3.2.2 Slovensko

Ve Slovenskej republike zodpovedá za oblasť kultúry Ministerstvo kultúry (MKSR). „Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre:

- štátny jazyk;
- ochranu pamiatkového fondu;
- kultúrne dedičstvo a knihovníctvo;
- umenie;
- autorské právo a práva súvisiace s autorským právom;
- kultúrno-osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu;
- prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí;
- vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami;
- médiá a audiovizíu;
- podporu kultúry národnostných menšín²²⁴

Za oblasť scénických umení je zodpovedný Odbor umení ako súčasť Sekcie umení a štátneho jazyka. Do agendy odboru nespadá grantová agenda. „Odbor umenia v oblasti múzických a vizuálnych umení a literatúry najmä: vykonáva koncepčnú činnosť v odvetví kultúry, pripravuje analytické a informačné materiály celospoločenského významu z jednotlivých oblastí profesionálneho umenia, metodicky riadi 12 organizácií vo svojej vecnej pôsobnosti, monitoruje problematiku umeleckej tvorby, umeleckých inštitúcií v pôsobnosti miestnych orgánov štátnej správy, orgánov samosprávy a neštátnych zakladateľov a problematiku iných zverených oblastí v Slovenskej republike, venuje pozornosť vývojovým tendenciám v iných krajinách a vypracúva podkladové materiály, spracúva stanoviská, analýzy a rozbor k podnetom, návrhom a námetom jednotlivých organizácií, profesijných a umeleckých združení, ako aj iných subjektov v oblasti múzických a výtvarných umení, zabezpečuje prepájanie kultúrnych podnetov a aktivít navrhovaných partnerskými organizáciami doma i v zahraničí, spolupracuje s príslušnými oddeleniami pre mimovládne organizácie jednotlivých ministerstiev, s informačnými a servisnými centrami pre mimovládne organizácie v zahraničí, posudzuje a iniciuje legislatívne návrhy súvisiace s podmienkami činnosti

²²⁴ Ministerstvo kultúry, 2018 [online]. Dostupné z <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/ministerstvo-278.html>.

mimovládnych organizácií vo zverenej oblasti umenia, pomáha mimovládnym organizáciám pri ich činnosti a aktivitách vo zverenej oblasti umenia."²²⁵ Sekce umění a státního jazyka také vede evidenci profesionálních divadelních a hudebních institucí a slovenských zvukových záznamů uměleckých výkonů podle Zákona o divadelní a hudební činnosti.

Mezinárodní vztahy v oblasti kultury koordinuje Odbor mezinárodní spolupráce, který rozvíjí programy kulturní spolupráce se zahraničím, vede agendu mezinárodních organizací a uskupení a „zabezpečuje úlohy v oblasti evropských záležitostí, mezinárodní kulturní spolupráce, prezentácie slovenskej kultúry v zahraničí a koordinuje postupy ministerstva pri koncipovaní a zabezpečovaní cieľov štátnej kultúrnej politiky smerom k zahraničiu."²²⁶ Úkoly vyplývající pro SR z členství v EU plní Odbor evropských záležitostí.

Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí Slovenské republiky je odpovědným orgánem za prezentaci Slovenska v zahraničí. V rámci agendy veřejné diplomacie byla ustanovena Pracovní skupina pro koordinovanou prezentaci Slovenska v zahraničí, která se skládá ze zástupců Ministerstva zahraničních věcí a evropských záležitostí, Ministerstva obchodu, Ministerstva dopravy a výstavby, Ministerstva kultury, Slovenského olympijského výboru, Ministerstva školství, vědy, výzkumu a sportu, Kanceláře prezidenta SR, Ústavu evropských studií a mezinárodních vztahů. Zahraniční kulturní politika sice není formulována, ale skupina podává každoročně zprávy vyhodnocující prezentaci Slovenska v zahraničí. V roce 2017 jsou výsledky SWOT analýzy následující:

²²⁵ *Ministerstvo kultury*, 2018 [online]. Dostupné z <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva-9.html#odbor%20umenia>.

²²⁶ *Ministerstvo kultury*, 2018 [online]. Dostupné z <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/medzinarodna-spolupraca-ff.html>.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> Existencia platformy pre koordinovanú prezentáciu SR v zahraničí, ktorou je Pracovná skupina Priestor na iniciatívny prístup členov Pracovnej skupiny k riešeniu úloh a výziev. Realizované aktivity a projekty ako základ pre ďalšiu medzirezortnú koordináciu Ukončenie prvej etapy procesu národného brandingu SR – vytvorenie značky, nástup implementačnej fázy Schválený materiál na rokovaní vlády „Informácia o procese tvorby značky krajiny a o jej implementácii do prezentačnej praxe subjektov štátnej správy“ - základ pre ďalšie aktivity v procese Záujem tretích subjektov o udelenie sublicencie značky pre prezentačné aktivity a projekty; Participácia ostatných rezortov na hľadaní konsenzu pri vytvorení efektívneho systému jednotnej prezentácie SR v zahraničí 	<ul style="list-style-type: none"> Absencia centrálnej inštitúcie, ktorá by komplexne a systémovo zabezpečovala prezentáciu SR v zahraničí, disponovala by dostatočnými riadiacimi a výkonnými právomocami a tomu zodpovedajúcimi zdrojmi. Kompetencie a zdroje sú roztrieštené medzi viacero subjektov. Pracovná skupina je odbornou platformou, prijaté stanoviská a návrhy nie sú pre jej členov a subjekty, ktoré reprezentujú záväzné. Nedostatočné kompetencie členov Pracovnej skupiny a z toho prameniaca neschopnosť iniciovať vytvorenie vhodného modelu fungujúcej jednotnej prezentácie štátu v zahraničí. Mediálne skratky pri informovaní o značke krajiny a jej implementácii sa orientujú väčšinou na jej vizuálne vyjadrenie (logo).
• PRÍLEŽITOSTI	• OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> Nadchádzajúce významné medzinárodné podujatia s participáciou SR a možnosťou koordinovať postup pri príprave a realizácii prezentácie krajiny (ZOH 2018, LOH 2020, EYOF Košice 2021). SK OBSE 2019 – komunikačné posolstvá značky Slovensko môžu byť využité ako východiská pre komunikáciu priorít SR PRES OBSE 2019. Pokračujúci dialóg so širokou odbornou aj laickou verejnosťou. UV SR č. 52/2016 k materiálu o značke Slovensko záväzné pre ústredné orgány štátnej správy k implementácii značky, koherencii vládnych politík, voči ostatným subjektom má odporúčací charakter. Možnosť postúpiť riešenie zásadných otázok z úrovne Pracovnej skupiny na RVPEI. 	<ul style="list-style-type: none"> Neexistencia jednotnej stratégie rezortov a inštitúcií pri zabezpečovaní aktivít, ktoré predstavujú príležitosť na prezentáciu Slovenska v zahraničí. Nedostatočná zainteresovanosť subjektov, ktoré nemajú zastúpenie v Pracovnej skupine. Nedostatočne využívané komunikačné posolstvá značky v prezentačnej praxi.

Zdroj: Ministerstvo zahraničných vecí a evropských záležitostí Slovenskej republiky

Ministerstvo zahraničných vecí a evropských záležitostí také zriaďuje sieť Slovenských inštitutů (celkom 8), ktoré prezentujú slovenskú kultúru v zahraničí.

3.2.3 Polsko

V Polsku zodpovídá za oblast kultury Ministerstvo kultury a národního dědictví Polské republiky (MKiDN). Založeno bylo jako Ministerstvo umění a kultury v roce 1918, zrušeno bylo z důvodu úspor v roce 1922, jeho agendu převzalo Ministerstvo pro církve a veřejnou osvětu. V roce 1945 byl obnoveno jako Ministerstvo umění a kultury, od roku 1999 do roku 2005 úřadovalo pod názvem Ministerstvo kultury a národního dědictví, od roku 2001 do roku 2005 opět jako Ministerstvo kultury.

Působnost ministerstva je vymezena takto: rozvoj a péče o hmotné, duševní a nehmotné národní dědictví a kulturní aktivity, včetně státní záštity nad touto činností, zejména v oblasti:

- „uchování a šíření národních a státních tradic;
- ochrana a péče o památky;
- činnost muzeí;
- místa národní paměti, vojenské hřbitovy, památníky vyhlazování a jejich ochrana;
- tvůrčí a umělecká činnost, lidová kultura a umělecká řemesla;
- vydávání literatury, péče o knihy a knihovny;
- kulturní vzdělávání;
- výstavy umění;
- audiovizuální politika, zejména v oblasti tisku, rozhlasu, televize a kinematografie;
- amatérské umělecké činnosti, regionální a kulturně-společenské organizace a sdružení;
- kulturní výměna se zahraničím;
- masové kulturní a zábavní akce;
- návrat kulturních památek vyvezených v rozporu se zákonem z území Polské republiky;
- účast na utváření estetiky veřejného prostoru v oblasti architektury a územního plánování.“²²⁷

²²⁷ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o działach administracji rządowej. Dostupné z:

Ministr příslušný pro kulturu a ochranu národního dědictví rovněž vykonává dohled nad státními archivy.

Oblast scénických umění spadá pod Oddělení národních institucí, které zodpovídá za dohled nad uměleckými kulturními institucemi i strategií jejich rozvoje, část grantové agendy (především hudba, divadlo, tanec, výtvarné umění), ale také za „koordinaci kulturních a sociálních projektů vedoucích k posílení úlohy umění ve společnosti a rozvíjení tvůrčího prostředí, jakož i iniciativ podporovaných orgány státní správy, orgány Evropské unie a vyplývajících z programů mezinárodní spolupráce.“²²⁸ Některé grantové okruhy spravují instituce zřizované ministerstvem, některé granty spadají přímo pod oddělení ministerstva.

Mezinárodní vztahy v oblasti kultury koordinuje na MKiDN Odbor mezinárodní spolupráce, které připravuje řídicí strategie (geografické), rozvíjí formální a legislativní bázi pro mezinárodní spolupráci a kontaktuje zahraniční diplomatické mise. Úkoly vyplývající pro Polskou republiku z členství v EU plní Oddělení fondů a evropských záležitostí.

Polským specifikem je fakt, že Ministerstvo kultury zřizuje dvě instituce zaměřené kulturní diplomacii a prezentaci polské kultury a umění v zahraničí. Je to Institut Adama Mickiewicze se sídlem ve Varšavě, který propaguje polskou kulturu do zahraničí, a to především oblasti divadla, filmu, vážné hudby a výtvarného umění. Další institucí je Mezinárodní kulturní centrum se sídlem v Krakově, které se zaměřuje na mezinárodní kulturní dialog a realizuje výzkum a vědecké, vzdělávací a informační aktivity a výstavy. Zaměřuje se hlavně na kulturní dědictví.

V roce 2016 zřídila polská vláda Meziresortní skupinu pro prezentaci Polska v zahraničí (MZPP – Międzyresortowy Zespół ds. Promocji Polski za granicą). Jejím sekretariátem a koordinátorem je Oddělení pro veřejnou a kulturní diplomacii Ministerstva zahraničních věcí Polské republiky. Cílem meziresortní skupiny je dosáhnout konzistentního postupu státní správy a další subjektů v oblasti zahraniční prezentace Polska. V rámci této meziresortní

http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20180514_Obwieszczenie_Marszalka_Sejmu_RP_ogl._jt_ustawy_o_dzialach_adm._rzadowej.pdf.

²²⁸ Ministerstvo kultury a národního dědictví, 2018 [online]. Dostupné z <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-narodowych-instytucji-kultury.php>.

spolupráce bylo ustaveno 10 pracovních týmů, které vyhodnocují možnosti spolupráce mezi zúčastněnými subjekty a jejichž přehled ilustruje široký tematický záběr její činnosti:

- „Pracovní tým pro řízení značky POLSKA;
- Pracovní tým pro řízení informací o Polsku;
- Pracovní skupina pro využití potenciálu Poláků a Poláček v zahraničí;
- Pracovní skupina pro historickou diplomacii a paměťovou politiku;
- Pracovní tým pro podporu polské kultury;
- Pracovní skupina pro vědeckou, vzdělávací a jazykovou podporu;
- Pracovní tým pro propagaci polských potravin;
- Pracovní skupina pro hospodářskou podporu a ekonomickou diplomacii;
- Pracovní tým pro podporu turismu a sportu;
- Pracovní skupina pro podporu Polska na místní a občanské úrovni.“²²⁹

Ministerstvo zahraničních věcí zřizuje síť Polských institutů (celkem 24), jejichž misí je kulturní diplomacie.

3.2.4 Maďarsko

V souvislosti s politickým vývojem v Maďarsku od nástupu politické strany Fidesz-MPSZ a převzetí premiérského úřadu Viktorom Orbánem v roce 2010 provázejí změny i správu kultury. Po roce 1989 byly hlavními hesly decentralizace a princip „arm's length“, který má garantovat, že udělování podpory v umění a kultuře není politicky ovlivňováno. Současná vláda naopak správu kultury centralizuje, přičemž se dle zpráv a studií o současné maďarské kulturní politice zdá, že systematického a transparentního rozhodování v resortu kultury ubývá. „Important single cultural issues are decided ad hoc by high level politicians. Some early examples were the appointment of a governmental commissioner for the National Opera by the prime minister (overwriting the result of the call administered by the culture ministry); the personal choice of a

²²⁹ Ministerstvo kultury a národního dědictví, 2018 [online]. Dostupné z https://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/miedzyrespor-towy_zespol_promocji_polski/rp0x2Content!335370@20954_pageNo/2.

little known private gallery to run a large scale art exhibition in Beijing by the (former) state secretary; and the discretion of the mayor of Budapest to appoint theatre directors, which led to the controversial case of Új Színház (New Theatre), now led in the spirit of the radical right. Similar moves concern other positions, the most notable case being the director of the National Theatre in Budapest."²³⁰

V Maďarsku zodpovídá za oblast kultury státní tajemník podřízený Ministerstvu lidských zdrojů. Agendu ministerstva tvoří:

- zdravotnictví;
- školství;
- kultura a ochrana kulturního dědictví;
- sport;
- hájení zájmů dětí a mládeže.

Samostatné ministerstvo kultury bylo zrušeno v roce 2010. Velkou část agendy původního ministerstva převzaly jiné resorty. „For example, cultural institutions abroad are now supervised by the Minister for Foreign Economic Affairs, the greater part of the financing of the film industry by the Minister of Economic Development, and protection and regulation of built heritage and archaeology is shared between the Prime Minister's Office and regional (county level) Government offices. In the Prime Minister's Office, there is also a deputy state secretary for major cultural investments. In addition, the realm of the state secretary for culture has been limited by the gradual shifting of competences towards the Hungarian Academy of Arts.”²³¹ Grantovou agendu spravuje Národní fond kultury, další podporu v oblasti umění uděluje Maďarská akademie umění.

Maďarská zahraniční kulturní politika není zveřejněna. Ministerstvo zahraničních věcí a obchodu Maďarské republiky zřizuje síť Balassi institutů (celkem 23), které prezentují maďarskou kulturu v zahraničí. Posláním institutů je vytvářet pozitivní obraz Maďarska v mezinárodní komunitě. Hlavní prioritou je zaměření se na maďarskou diasporu, která je odvozena z historického vývoje v Maďarsku v 20. století (ztráta území po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie

²³⁰ Péter Inkei: *Hungary. Compendium short profile*. Compendium kulturních politik a trendů v Evropě. Dostupné z <http://www.culturalpolicies.net/web/files/308/en/Hungary.pdf>.

²³¹ Tamtéž.

a podpis Trianonské smlouvy v roce 1920). Podstatným prvkem maďarské kulturní diplomacie je šíření maďarského jazyka prostřednictvím maďarských škol v Panonské pánvi, tedy v zemích, kde žije největší část maďarské diaspory (Slovensko, Rumunsko, Srbsko, Ukrajina, Rakousko a Chorvatsko – viz také Fond Bethlen Gábor v oddílu věnovaném Výběrovým řízením na podporu scénických umění na státní úrovni) a podpora jazykových kurzů. Z těchto důvodů je také velká pozornost věnována literárním a překladatelským programům. Institute realizují další aktivity ve všech oblastech umění.²³²

3.2.5 Rakousko

V Rakousku zodpovídá za oblast kultury Sekce II – Odbor umění a kultury Spolkového kancléřství Rakouska. Sekce je podřízena spolkovému ministrovi pro EU, umění, kulturu a média. Spolkové kancléřství dále odpovídá za agendu žen a mládeže, Evropské unie a evropské politiky a další oblasti. Agenda církví je od správy oblasti umění a kultury zcela oddělena. Jak je patrné z níže uvedené tabulky, historický vývoj ministerstva kultury v Rakousku byl spleť a jeho existenci ukončil rok 2014.

Zeitraum	Unterrichtsministerium	Wissenschaftsministerium
1848	Ministerium des öffentlichen Unterrichts ^[3]	
1849	Ministerium für Cultus und Unterricht ^[3]	
1861–1867	sietler ^[3]	
1867–1918	Ministerium für Kultus und Unterricht ^[3]	
1918–1920	Staatsamt für Inneres und Unterricht	
1919–1923	Bundesministerium für Inneres und Unterricht	
1923–1938	Bundesministerium für Unterricht	
1945–1971	Innerpolitik dem Bundeskanzleramt eingegliedert	
1971–1984	Bundesministerium für Unterricht und Kunst Kunstangelegenheiten in Abgrenzung zum neuen Wissenschaftsministerium betont	Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung von Kreisky neu begründet
1985–1991	Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Sport Sportressort von Sinowatz betont ^[4]	
1991–1994	Bundesministerium für Unterricht und Kunst Sportressort in das neue Bundesministerium für Gesundheit, Sport und Konsumentenschutz eingegliedert	
1994–1996	Bundesministerium für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten (BMUK)	Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Kunstangelegenheiten vom Unterrichtsministerium
1996–1997		Bundesministerium für Wissenschaft, Verkehr und Kunst Verkehrspolitik vom aufgelösten Bundesministerium für öffentliche Wirtschaft und Verkehr
1997–2000		Bundesministerium für Wissenschaft und Verkehr Die Kunstgängen wurden 1997 an das Bundeskanzleramt übergeben.
2000–2007	bm:bwk In der Regierung Schüssel I wurden die Wissenschaftsagenden in das bisherige Bundesministerium für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten eingegliedert; die Verkehrsagenden wurden dem neu geschaffenen Bundesministerium für Verkehr, Innovation und Technologie zugeteilt.	
2007–2014	bm:ukk Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (bm:ukk) Bundesministerin für Frauen, Medien und Regionalpolitik am Bundeskanzleramt	BMWF Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung
2014–2016	Bundesminister für Kunst und Kultur, Verfassung und Öffentlicher Dienst am Bundeskanzleramt	Bundesministerium für Bildung und Frauen (BMFF)
2016–2018	Bundesministerium für Bildung (BMB) Bundesministerium für Gesundheit und Frauen	
2018	Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung	

Zdroj: Wikipedia

²³² Podle *Balassi Institute Book*. Budapešť: Balassi Intézet, 2016. Dostupné z <http://www.balassiintezet.hu/en/publications/1705-balassi-institute-book-2015/>.

Agenda Odboru umění je vymezena následovně: „Spolkové kancléřství Rakouska podporuje současné umění v Rakousku i rakouské umělce v zahraničí. Ministr zodpovídá za federální programy podpory za všechny segmenty současného umění včetně scénických a výtvarných umění, hudby a literatury, filmu, nových médií, fotografie, architektury a designu, jakož i regionálních kulturních iniciativ.“²³³

Agenda Odboru kultury se vztahuje na spolková muzea, Rakouskou národní knihovnu, spolková divadla, nadace a Dvorní kapelu (Hofmusikkapelle). „U některých kulturních institucí vystupuje spolková vláda z historických, popř. smluvních důvodů přímo nebo nepřímo jako vlastník. Tyto spolkové instituce jednají umělecky a organizačně samostatně, avšak k zachování jejich veřejné služby získávají podstatné prostředky ze státního rozpočtu. Pro Spolkové kancléřství toto v první řadě znamená vykonávání kontroly nad jejich ekonomickým chováním a dodržováním právních předpisů v zájmu republiky, ale také zodpovědnost za vytváření vhodných rámcových podmínek pro jejich činnost.“²³⁴ Součástí úkolů tohoto odboru je také stanovení opatření k zavedení postupů *Kodexu Public Corporate Governance*, který vláda přijala v roce 2012. Od roku 2008 probíhá v různých etapách rozsáhlá právní a ekonomická evaluace holdingu spolkových divadel, která má analyzovat silné stránky a potenciál pro optimalizaci jejich práce. Odbor také zavedl vstup zdarma pro děti a mládež do spolkových muzeí.

Za oblast scénických umění je zodpovědné Oddělení II/2 – Hudba a scénická umění. „Do kompetence Oddělení II/2 spadají subvence a poradenství pro velké scény, malá divadla a nezávislé divadelníky, orchestry a hudební tělesa, pořadatele koncertů a slavností (sezónní akce), podpora a poradenství pro jednotlivce v oboru, kam spadají pracovní stipendia pro tvůrčí činnost (podpora skladby) a dalšího vzdělávání v zahraničí, příspěvky na náklady na produkci, státní stipendia, příspěvky na materiálové náklady, příspěvky na cesty, pobyt a umělecké zájezdy, ceny. Oddělení rovněž vystavuje odborné

²³³ *Spolkové kancléřství*, 2018 [online]. Dostupné z <https://www.kunstkultur.bka.gv.at/departments-arts>.

²³⁴ *Spolkové kancléřství*, 2018 [online]. Dostupné z <https://www.kunstkultur.bka.gv.at/sektion-ii-kunst-und-kultur>.

posudky, mimo jiné v záležitostech státní příslušnosti, vojenské služby a civilní služby.“²³⁵

Oddělení II/8 – Participativní management spolkových divadel, právní záležitosti vykonává právní a ekonomický dozor nad holdingem spolkových divadel a Hofmusikkapelle, zpracovává zadání strategických cílů a jejich průběžného dosahování. Provádí kontrolu účasti, výkonů a finančního hospodaření. Podporuje festival Salzburger Festspiele.

Oddělení II/10 – Evropská a zahraniční kulturní politika má kromě agendy související s členstvím Rakouska v EU včetně podpory kulturních projektů podpořených v programech EU v gesci agendu kulturních dohod, setkání ministrů kultury a programy mobility.

Zahraniční vztahy Rakouska jsou v kompetenci Ministerstva pro Evropu, integraci a zahraniční věci Rakouské republiky, které zpracovalo také zahraniční kulturní politiku na období 2015–2018. Dokument definuje kulturu následujícím způsobem: „Culture plays an important role in shaping the image enjoyed by Austria in the world. Cultural activities and achievements arising from a combination of tradition, creativity and innovation are decisive for Austria’s identity and at the same time constitute an important contribution to international dialogue. International cultural policy is a driving force that promotes Austria’s international cultural presence in an increasingly interlinked world.“²³⁶ Zahraniční kulturní politika Rakouska se řídí těmito zásadami:

- „Culture creates identity and perspectives for the future
- Culture is creative and unique
- Culture requires exchange, promotes encounters and builds bridges
- With history in mind“²³⁷

Mezi její cíle patří nejen prezentace Rakouska v zahraničí, ale také proaktivní propagace evropské integrace a snaha o růst důvěry a zajištění míru na globální

²³⁵ *Spolkové kancléřství*, 2018 [online]. Dostupné z <https://www.kunstkultur.bka.gv.at/abteilung-ii-2>.

²³⁶ *International cultural policy concept 2015–2018*. Vídeň: Federal Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs Directorate-General for Cultural Policy. Dostupné z https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Aufmacher/International_Cultural_Policy_Concept_2015-2018.pdf

²³⁷ Tamtéž.

úrovni prostřednictvím iniciativ na poli dialogu mezi kulturami a náboženstvími. Geografickými prioritami jsou státy sousedící s Rakouskem a západní Balkán, mezi tematické priority patří film a nová média, architektura, tanec, ženy v umění a ve vědě, Rakousko jako centrum dialogu. Ministerstvo pro Evropu, integraci a zahraniční věci zřizuje síť Rakouských kulturních fór (celkem 30).

3.2.6 Německo

Kultura na státní úrovni je v kompetenci Ministra/ministryně pro kulturu a média (funkce je také označována jako Zmocněnec/Zmocněnkyně Spolkové vlády pro kulturu a média). Vzhledem k tomu, že Německo je federálně uspořádáno a panuje zde kulturní svrchovanost spolkových zemí (viz Kapitola Kultura a kulturní politika – Kulturhoheit der Länder), představuje oproti ČR, Slovensku, Polsku, Maďarsku a Rakousku jiný model podpory kultury na státní úrovni. „SRN jako federální stát financuje z centrálních zdrojů jen několik výjimečných aktivit s celoněmeckým významem a přesahem do zahraničí. Vedle toho se rozumí státem také partner, hnací síla poskytující impulsy pro kulturní politiku, partner, který zastupuje zájmy německé kultury na mezinárodní, především evropské úrovni.“²³⁸

V souvislosti se sjednocením a novými výzvami kulturní politiky „stát v 90. letech převzal zvýšenou kulturně-politickou odpovědnost, především za finanční podporu organizací a institucí státního významu, tzv. majáky kultury [...] Spolková vláda podporuje nejvýznamnější národní kulturní směry a plány v celém Německu. Velký důraz je kladen také na kulturu v hlavním městě Německa, neboť musí splňovat domácí i zahraniční očekávání [...] Dalším těžištěm je i trvalá podpora kultury v nových spolkových zemích.“²³⁹ Za tímto účelem v roce 1998 zřídil tehdejší spolkový kancléř Gerhard Schröder Vládní úřad pro kulturu a média, který je přímo podřízen spolkovému kancléřství. Ten vede zmocněnkyně spolkové vlády neboli ministryně kultury, k jejímž úkolům patří:

²³⁸ Zdeňka Kujová: *Veřejné financování kultury na úrovni vyšších územně samosprávných celků v komparaci s německým systémem*. Magisterská práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2011. S. 53.

²³⁹ Tamtéž.

- „kontinuálně rozvíjet a zlepšovat rámcové právní podmínky pro oblast kultury a médií ve spolkové legislativě;
- podporovat kulturní zařízení a projekty národního významu;
- zastupovat zájmy Německa v oblasti politiky kultury a médií v různých mezinárodních grémiích;
- zajišťovat reprezentaci státu v hlavním městě Berlíně;
- podporovat památky celostátního významu upomínající na oběti; národně-socialistického teroru;
- ve spolupráci s památníky a institucemi připomínat bezpráví v bývalé Německé demokratické republice.“²⁴⁰

Do oblasti kultury spadá mimo jiné podpora umělců a umění nebo kulturní vzdělávání a integrace.

Ministryně pro kulturu a média při plnění svých úloh úzce spolupracuje se Stálou konferencí ministrů kompetentních za oblasti vzdělání a kultury spolkových zemí ve Spolkové republice Německo (Ständige Konferenz der Kulturminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland). Jedná se o dobrovolné sdružení, které bylo založeno v roce 1948. Oblastmi spolupráce jsou vzdělání a výchova, vysoké školství, věda, kulturní záležitosti a zahraniční kulturní politika včetně evropských záležitostí.

Dalším konzultačním orgánem ministryně je Německá kulturní rada (Deutscher Kulturrat), nezávislá zastřešující organizace Německé hudební rady, Rady pro scénická umění a tanec a dalších rad zaměřených na literaturu, výtvarné umění, architekturu a památníky, média (film, rozhlas, audiovizuální média), sociokulturu a kulturní výchovu. Německá hudební rada je členem Mezinárodní hudební rady (International Music Council), Rada pro scénická umění a tanec je reprezentována spolkem Deutscher Bühnenverein – Bundesverband der Theater und Orchester. Diskusi o kulturní politice doplňuje celá řada dalších oborových uskupení, například také International Theatre Institute, důležitou platformou pro výzkum a formulování kulturní politiky je dále Kulturněpolitická společnost (Kulturpolitische Gesellschaft) jako sdružení osob se zájmem o kulturní politiku z oblasti kulturních organizací, umění, politiky, vědy, publicistiky a kulturní správy.

²⁴⁰ *Bundeskanzleramt, 2018* [online]. Dostupné z: https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragtefuerKulturundMedien/staatsministerAmt/aufgaben/_node.html.

Na této struktuře lze dobře demonstrovat, že dialog o kulturní politice v Německu je veden na horizontální i vertikální úrovni a naplňuje demokratické principy i principy nového veřejného managementu, k nimž se Německo hlásí.

Zahraniční kulturní politiku má v gesci Ministerstvo zahraničních věcí Spolkové republiky Německo. Německo jako „velký hráč“ na mezinárodní scéně má velmi pregnantně zformulovanou zahraniční politiku. Mezi jejích ústředních šestnáct témat patří kultura a vzdělávání²⁴¹. Spadá do ní nejen prezentace německého umění v zahraničí, ale také podpora německého jazyka, téma náboženského smíru a mezinárodní spolupráce v oblasti vědy a vzdělávání. Hlavním cílem zahraniční kulturní a vzdělávací politiky je „vytvářet důvěru v naši zemi po celém světě“²⁴².

Priority německé zahraniční kulturní politiky jsou:

- uchování kulturního dědictví;
- ochrana kulturního majetku a ilegální vývoz včetně umění zcizeného; nacistickým režimem nebo současnými režimy;
- kulturní dobrovolnická služba v zahraničí;
- portál pro zahraniční kulturní a vzdělávací politiku (www.menschenbewegen.jetzt);
- věda a vysoké školy;
- zodpovědnost za náboženský smír;
- podpora německého jazyka;
- německé školy v zahraničí;

²⁴¹ Celkový seznam priorit německé zahraniční politiky:

- Lidská práva
- Humanitární pomoc
- Prevence krizí a stabilizace
- Kultura
- Zahraniční ekonomika
- Klima
- Uprchlíctví a migrace
- Odzbrojení a kontrola zbrojení
- Boj proti terorismu a organizovanému zločinu
- Agenda 2030
- Energie
- Životní prostředí
- Kybernetická zahraniční politika
- Mezinárodní právo
- Zdravotní politika
- Urbanizace.

Ministerstvo zahraničních věcí, 2018 [online]. Dostupné z <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen>.

²⁴² *Ministerstvo zahraničních věcí, 2018* [online]. Dostupné z <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog>.

- mezikulturní dialog;
- kulturní programy v zahraničí.

Kromě řady dalších zprostředkujících institucí podporovaných Ministerstvem zahraničí (oborové spolky a sdružení) se na naplňování cílů zahraniční kulturní politiky, která v Německu nese název zahraniční kulturní a vzdělávací politika, podílejí především Goethe Instituty, do jejichž gesce spadá právě oblast scénických umění. Ta je tradičně považována za jednu z klíčových oblastí propagace a mezinárodní spolupráce. Ministerstvo zahraničí zřizuje celkem 159 institutů v 98 zemích světa. Dalšími nástroji pro import jsou například spolková instituce Haus der Kulturen der Welt nebo stipendia pro zahraniční umělce (z oborů výtvarné umění, literatura, hudba a film) obvykle na jednoletý pobyt v Berlíně. V oblasti exportu se Ministerstvo zahraničí angažuje pouze na poli kulturních záměrů zásadního zahraničně-politického významu s mezinárodním dopadem. Kromě umělecké kvality je zde posuzována i souvislost se zahraničně-politickými regionálními prioritami, udržitelnost a partnerská spolupráce s institucemi a osobnostmi v zahraničí. V této oblasti jsou podporovány projekty z oblasti výtvarného umění, scénických umění (zejména hostování), literatura a film. V rámci „obousměrné cesty“ importu a exportu (Zweibahnstraße) je v oblasti importu upřednostňována spolupráce s umělci a institucemi z rozvojových zemí. U hudby, divadla a tance se zdůrazňuje „prezentace Německa jako inovativního a mnohostranného kulturního národa a rovněž propojení aktérů občanské společnosti v umělecké sféře.“²⁴³ V oblasti hudby je pozornost soustředěna jak na profesionální, tak na amatérskou činnost, vynikající tradici německé hudby a komunikaci bez jazykových bariér. V oblasti divadla a tance staví zahraniční kulturní politika na vynikající kvalitě německých souborů a hustotě sítě veřejně podporovaných divadel, ale také „na schopnosti přenášet na scénu společenskou realitu a radost z experimentování“²⁴⁴. Za poptávaný artikl jsou považovány jak produkce státních a městských divadel, tak taneční díla a díla nezávislých souborů včetně podpory současné německé dramatiky. Jedním z nástrojů zahraniční kulturní politiky je také časopis pro mezinárodní perspektivy *Kulturní výměna* (Kulturaustausch), který

²⁴³ Ministerstvo zahraničních věcí, 2018 [online]. Dostupné z <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/-/212854>.

²⁴⁴ Tamtéž.

se zaměřuje na vzájemné působení politiky, kultury a společnosti a který publikuje Institut pro vztahy se zahraničím (Institut für Auslandsbeziehungen).²⁴⁵ V gesci tohoto institutu zřizovaného taktéž Ministerstvem zahraničí je propojování občanské společnosti, kulturní praxe, umění, médií a vědy²⁴⁶. Dalším podpůrným orgánem pro šíření povědomí nejen o kulturní politice je Spolková centrála pro politické vzdělávání (Bundeszentrale für politische Bildung). Jedním z témat, které se pokouší diskutovat napříč německou společností, je i kulturní politika jako jedno ze společenských témat. Posláním instituce je podporovat zájem občanů a občanek o politiku, napomáhat při porozumění politickým souvislostem, upevňovat demokratické povědomí a posilovat připravenost k politické spolupráci.

3.3 Organizace zřizované na státní úrovni resortem kultury a s působností v oblasti scénických umění ve střední Evropě

Vyjma Rakouska všechny země našeho zájmu prošly procesem transformace státního monopolního vlastnění kulturní infrastruktury a řízení jejích procesů. Transformace s sebou nesla řadu změn ve veřejné správě včetně převedení některých úkolů kulturní politiky na územní a místní samosprávu, v legislativě týkající se kultury a umění (např. veřejná prospěšnost, kulturní služba, daně, autorský zákon) a samozřejmě i ve financování kultury. Není v možnostech této práce postihnout všechny tyto oblasti, srovnání vývoje i stavu například legislativní a daňové politiky v jednotlivých zemích je dílem zpracováno v jiných pracích²⁴⁷, dílem však představuje také jistě vhodný úkol i pro další výzkum.

V tomto oddíle se zaměříme pouze na výčet státem zřizovaných organizací působících v oblasti scénických umění. Tzv. „národní“, „státní“ nebo „veřejné“ kulturní instituce jsou komplexním tématem samy o sobě a jsou v současnosti předmětem nejen debat o míře zdařilosti transformace kulturního

²⁴⁵ *Kulturaustausch*, 2018 [online]. Dostupné z <http://www.kulturaustausch.de/index.php?id=4>

²⁴⁶ Na webové stránce institutu je mj. zveřejněn seznam bilaterálních kulturních dohod.

²⁴⁷ Některé tyto oblasti zpracovávají například informační portály pro mobilitu, v ČR byl tento typ služby pro umělce a kulturní pracovníky spuštěn pod názvem Infopoint pro mobilitu v květnu 2018. Dostupné z <http://www.czechmobility.info/cs>. Problematikou daňových asignací v mezinárodním měřítku, která se týká i Maďarska, Polska a Slovenska, se zabývá například bakalářská práce Kateřiny Sedláčkové *Daňová asignace*. Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita Brno, 2017.

sektoru v postsocialistických zemích střední a východní Evropy, ale také celoevropského, dokonce celosvětového zájmu. Postavení divadla jako veřejné instituce včetně složitých vztahů se zřizovateli ve zhuštěné podobě vystihuje výrok Dragana Klaiće v publikaci *Ako reštartovať divadlo*. „Po šedesáti letech existence veřejné politiky v oblasti podpory scénických umění je prakticky každý národní systém podpory v Evropě přetížený anachronickými schémata, zastaralými řešeními a nakupenými úkoly. Není přitom dostatek politické vůle podniknout větší a zásadnější přestavbu systému, zefektivnit ho v souladu se změněnými okolnostmi, v jakých pracuje veřejná kultura v současnosti, kdy je vystavená vlivům globalizace, migrace, evropské integrace, a digitalizace kulturní produkce a spotřeby. Politici aktéři taktéž velmi dobře vědí, že systémová změna vyžaduje dotační zdroje a není možné ji uskutečnit v režimu rozpočtových škrťů, které jsou v současnosti hlavním tématem mnohých vlád. Namísto toho, aby se veřejná kultura zreorganizovala, čímž by se stala živější a s možností vyšší účasti, ideologická pravidla vedou politiky k tomu, aby trvali na zefektivněních, která přinášejí pochybný účinek, nebo aby hledali možnosti, jak radikálně omezit či dokonce demontovat systém veřejných dotací pro oblast umění a nechat ji, aby ji řídil trh, takže vlastně přenechávají prostor zábavnímu průmyslu.“²⁴⁸ Klaić argumentuje ve prospěch podpory nekomerčního divadla z veřejných zdrojů, ale také apeluje na zavedení přísných kritérií pro její udělování a promýšlení nových modelů fungování Vychází přitom z teze, že veřejné divadlo nejen kultivuje a rozvíjí publikum, ale podporuje fungování občanské společnosti a doplňuje rozmanitost nabídky vzdělávacích, diskurzivních a společenských možností.

Tuto problematiku nelze redukovat pouze na dilema, zda podporovat veřejné kulturní instituce z veřejných prostředků, či nikoli. Již po celou poslední dekádu akcentuje ve své kulturní agendě například Evropská komise téma práce s publikem, které tvoří druhou část pomyslného trojúhelníku agendy spojené s veřejnými kulturními institucemi²⁴⁹. Třetí rovinou je samotné jejich poslání a mise, které je taktéž v současné době předmětem celé řady publikací

²⁴⁸ Dragan Klaić: *Ako reštartovať divadlo*. Divadelný ústav: Bratislava, 2014. S. 187.

²⁴⁹ Viz například studie *How to place audiences at the centre of cultural organisations*,. Brusel: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), 2017, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7f8c1285-19c4-11e7-808e-01aa75ed71a1>. Tématu se také věnuje česká kancelář programu Kreativní Evropa, viz <https://www.kreativnievropa.cz/prace-s-publikem/>.

a veřejných fór.²⁵⁰ Rozsáhlá oborová debata na téma městských divadel a jejich budoucnosti proběhla na stránkách renomovaného německého časopisu Theater der Zeit. Vydání jeho speciální přílohy nazvané *Heart of the City – Rešerše k městskému divadlu budoucnosti* (Recherchen zum Stadttheater der Zukunft) inicioval světoznámý německý hudební skladatel Heiner Goebbels společně s Institutem pro aplikovanou divadelní vědu Univerzity v Gießenu a k tématu divadla jako instituce se vyjadřovaly různé osobnosti zastupující jak veřejná divadla, tak nezávislé organizace. První pracovní sešit z roku 2012 zachycující tyto názory následovalo časopisecké vydání dalšího pokračování těchto debat v roce 2017. Poslání, jež nazývá „imaginární jádrem instituce“, hledá v rámci této debaty Bojana Kunst, a to včetně upozornění na ambivalentnost institucí, které mohou lidi chránit, ale také proti nim vyvíjet násilí. „Ačkoli jsou instituce prostorově vázány a manifestují se v budovách, domech, konstrukcích a platformách, neměli bychom je považovat za fakta, za něco daného a konečného, ale vždy jen za potenciální procesy. Institucionální prostor vzniká ze specifické, dočasné konstelace sil. Instituce není ani fakt, ani výdobytek, ale vždy jen podmíněnost, která vždy umožňuje současný průběh institucionální inscenace a odporu proti tomuto institucionalizačnímu procesu.“²⁵¹ Kunst současné instituce situuje do kontextu státní prekarizace. „Tento pojem popisuje výkon vlády prostřednictvím kontinuální prekarizace, která zakládá společenské souvislosti, struktury, vztahy a dynamiku, již jsou ovlivněny permanentním pocitem strachu a nejistoty... Z kulturních institucí dokáží za těchto podmínek přežít jen ty, které se kromě neustálé konfrontace s politiky, marketingovými výzvami a inovacemi stále znovu vynalézají.“²⁵² K proměně instituce proto nedochází pouze ve smyslu estetické různorodosti, ale v samotném jejím jádru a dynamice. „Musí fungovat jako logistické a produkční centrum pro různé a paralelně probíhající projekty, které si chytře a takticky konkurují, přitom však zároveň musí pěstovat hodnoty spolupráce a přátelství

²⁵⁰ Za mnohé jmenujme například veřejné diskusní fórum *Kulturní instituce dnes* v rámci 16. výročního zasedání autorů Kompendií kulturních politik a trendů v Evropě v Praze 24.11.2017, které pořádal Institut umění – Divadelní ústav a na jehož koncepci se podílela autorka této práce.

²⁵¹ Bojana Kunst: *Imagination und Institution. Warum wir Kunstorte nie als feststehende Errungenschaften berstehen sollten – Über die poetischen Prozesse der Institutionalisierung.* Theater der Zeit. *Heart of the City II: Recherchen zum Stadttheater der Zukunft* (Arbeitsbücher, Band 26), 2017. S. 57.

²⁵² Kunst, s. 58.

mezi kulturními pracovníky a společností, v níž působí".²⁵³ Tento paradox vzniká ze střetu tržních požadavků se sociálními principy a hodnotami v oblasti veřejné podpory i evaluace kultury. Je citlivě vnímán právě v postsocialistických zemích, kde invaze tržních podmínek do systému veřejné podpory kultury vedla k vyostření konkurenčního boje mezi kulturními organizacemi a k erozi umělecké komunity založené na principu demokratické spolupráce, jež zejména v oblasti tzv. šedé zóny a undergroundu fungovala již před politickými změnami v roce 1989.

V Německu se téma proměny divadelních organizací (státní a městská divadla) a jejich otevírání se nezávislým umělcům promítlo například i do grantové agendy (viz dále program *Doppelpass* v oddíle Výběrová řízení na podporu scénických umění na státní úrovni ve střední Evropě). V postsocialistických zemích je téma veřejných kulturních institucí spojeno také s obavami z penetrace politických zájmů do jejich řízení danými zkušenostmi z období před rokem 1989, avšak i případy ekonomické cenzury z nedávné doby. Již v předchozích oddílech této práce jsme narazili na problematiku netransparentního obsazování řídicích postů v kulturních institucích v Maďarsku. Jejich křehkou pozici v maďarské společnosti vysoce polarizované na pravicový establishment a levicově liberální opozici sleduje Luca Kristof ve své studii *Cultural Policy in an Illiberal State. A Case Study of Hungary after 2010*. Předmětem autorova výzkumu současné maďarské kulturní politiky je analýza, zda se za centralizací a homogenizací kultury prováděnou politickým režimem skrývá koherentní ideologie, nebo zda se jedná pouze o mocenský zájem vládnoucí elity. „The results of incoherent governmental actions show that the main aim of the government is not an ideological homogenization of culture but the weakening of old elite structures and institutions to favor its own loyal cultural elite. Thus, anti-liberal rhetoric serves to provide a narrative framework for governmental moves aimed at eliminating old cultural structures with the goal of redistributing cultural positions and resources.“ Obavy z vytváření struktury těchto „nových kulturních elit“ panují také například v souvislosti

²⁵³ Bojana Kunst. Tamtéž. O paradoxu tržní konkurence mezi kulturními projekty financovanými z programu EK hovořil také bankéř KB na semináři

s přeobsazováním ředitelských postů ve veřejných divadlech a kulturních institucích v Polsku.²⁵⁴

Výše naznačené úvahy a trendy, ale i procesy a jejich dynamika, se týkají kulturních institucí v zemích střední Evropy různou měrou a v závislosti na aktuální politické situaci. Jejich stávající seznam mapuje tabulka uvedení níže. V případě České republiky a Slovenska jsou uvedeny organizace zřizované Ministerstvem kultury, v případě Polska Ministerstvem kultury a národního dědictví, v případě Maďarska Ministerstvem lidských zdrojů, v případě Rakouska Spolkovým kancléřstvím, v případě Německa Spolkovou vládou.

Vzhledem k širokému resortnímu záběru maďarského Ministerstva lidských zdrojů jsou mezi jím zřizované instituce zařazeny i vzdělávací, zdravotnické a sociální subjekty. Ministerstvo kultury Slovenské republiky zřizuje mimo jiné jednu hvězdárnu (Slovenská ústřední hvězdárna). Slovensko a Maďarsko zřizují kromě divadelní a hudebních institucí také folklorní taneční nebo tanečně-hudební soubory²⁵⁵, v případě Maďarska se ještě připojuje státní cirkus. V této souvislosti je třeba zmínit také jako raritu český Vojenský umělecký soubor Ondráš, který však zřizuje Ministerstvo obrany ČR. Že se jedná o specifikum, dokládá následující vysvětlení kontextu: „Jedině v Maďarsku se folklor nikdy nestal ryze oficiálním nástrojem komunistické propagandy a vždy si v této zemi udržoval přirozený společenský respekt. Naopak v Československu se po roce 89 zcela rozpadla státem podporovaná profesionální sféra tohoto významného kulturního dědictví a je [...] věcí amatérského zájmu a podnikatelských aktivit. Přirozený zájem o folklorní tanec zvedla až vlna world music koncem 90. let a rozvoj komunitního života, který se postupně konstituuje dodnes.“²⁵⁶ Českým specifikem je také loutkové muzeum, odkazující na silnou tradici oboru loutkového divadla, který má také velké zahraniční renomé. Specifikem Polska je poloviční zastoupení

²⁵⁴ Viz studie Kamila Lewandowska: *Are polish theatres autonomous? Artistic institutions in a bureaucratic system of culture funding*. Policy Studies, 2017. Dostupné z <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2017.1376631>.

²⁵⁵ Na otázku, zda se v případě slovenských souborů jedná o relikty minulosti související se zneužíváním folklóru během komunistického režimu nebo skutečně živou součástí uměleckého života, se zaměřuje také speciální vydání časopisu Taneční Zóna věnované slovenskému tanci. *Taneční zóna*, jaro/2010, ročník 14.

²⁵⁶ Jana Návrátová: *Tanec v zemích Visegradu – společně v srdci Evropy*. In Martina černá (ed.): *Performing Arts Central Europe – Visegrad Countries Focus*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. S. 30.

dokumentačních a výzkumných institucí v celkovém počtu kulturních organizací působících v oblasti hudby, divadla a tance.

Nejvíce organizací se skutečně uměleckou produkcí vykazují Maďarsko a Slovensko, v Německu naopak neexistuje žádná taková státem zřizovaná organizace. Nejvyšší počet institucí celkově vykazuje Polsko, přičemž je zde tendence jejich počet dále navyšovat, kterou lze považovat za určitý krok proti decentralizaci a která probíhá mimo jiné v souvislosti s „politikou paměti“, jež se zaměřuje na rozvoj sítě muzeí a artefakty zcizené Polsku během 2. světové války. Současný polský ministr kultury deklaruje, že „on the initiative of the Ministry of Culture and National Heritage, between 2017 and 2018 three new institutions will be created: the Institute of Solidarity and Bravery (from December 2017); the National Institute of Polish Heritage Abroad (from 1st January 2018); and the National Institute of Architecture and Urban Studies (from 1st January 2018). It is worth mentioning that in the last two years the list of institutions managed by the Ministry of Culture and National Heritage has been supplemented with: the Witold Pilecki Center for Totalitarian Studies, the Polish Royal Opera, the Polish Music Publishing House, the National Publishing Institute, the Animated Film Studio in Bielsko-Biala, the KRONIKA Film Studio, the Polish Newsreel, and the Studio Miniatur Filmowych in Warsaw. These address significant gaps visible in national cultural policy.“²⁵⁷

Spolkové kulturní organizace tvoří v případě Německa především tzv. kulturní majáky východního Německa, jejichž seznam na zadání Zmocněnkyně Spolkové vlády pro kulturu a média sestavil v *Modré knize* (Blaubuch)²⁵⁸ Paul Raabe. Jejich převzetí do spolkové péče proběhlo po sjednocení Německa a souvislosti s potřebou investic do jejich obnovy a uchování (viz Kapitola Kultura a kulturní politika).²⁵⁹ Seznam státem

²⁵⁷ Piotr Gliński: *Tenets of cultural policy for 2018*. S. 7. In Polish Culture Yearbook. Varšava: Narodowe centrum kultury, 2017.

²⁵⁸ Paul Raabe: *Blaubuch. Kulturelle Leuchttürme in Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen, Sachsen-Anhalt und Thüringen*. Berlin, 2006. Dostupné z <http://www.konferenz-kultur.de/knk/blaubuch.php>

²⁵⁹ Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin/Potsdam (SPSG), Klassik Stiftung Weimar, Stiftung Bauhaus Dessau, Franckesche Stiftungen in Halle, Stiftung Fürst Pückler-Park in Bad Muskau, Stiftung Fürst-Pückler-Museum Park und Schloss Branitz, Stiftung Deutsches Meeresmuseum in Stralsund, Stiftung Luthergedenkstätten in Sachsen-Anhalt (Wittenberg, Eisleben), Kulturstiftung Dessau-Wörlitz (sogenanntes "Gartenreich Dessau-Wörlitz"), Wartburg-

zřizovaných organizací v oblasti scénických umění je velmi sporý v Německu a Rakousku. Za jednu z národních kulturních institucí lze však s trochou nadsázky považovat snad i Salcburský festival jako jeden z nejvýznamnějších činoherních, operních a hudebních festivalů světa, který byl založen v roce 1920. Roku 1950 byl přijat Spolkový zákon o zřízení Fondu Salcburského festivalu (Bundesgesetz vom 12. Juli 1950 über die Errichtung eines "Salzburger Festspielfonds". StF: BGBl. Nr. 147/1950). Fond má vlastní právní subjektivitu a sídlo v Salcburku. „Účelem fondu je příprava a realizace Salcburského festivalu a aktivit dalšího druhu, pokud odpovídají cílům a vážnosti festivalu.“ Jedná se nejen o jednu z nejprestižnějších akcí oboru scénických umění, ale také o podnik, o jehož společenské i ekonomické váze hovoří samy za sebe přehledy ekonomických výkonů (viz Příloha 3 této práce).

Přehledová tabulka počtu organizací zřizovaných na státní úrovni resortem kultury a s působností v oblasti scénických umění ve střední Evropě

	CZ	SK	PL	HU	AT	D
Počet organizací zřizovaných resortem kultury	29	30	67	39	22	24
Z toho s působností v oblasti scénických umění	7	14	12	14	6	2
Z toho v oblasti divadla	1	4	3	4	4	0
Z toho v oblasti tance	0	2	0	1	0	0
Z toho v oblasti hudby	2	2	3	2	2	0
Z toho víceoborové (hudba-divadlo-tanec)	0	2	0	4	0	1
Z toho vědecká, dokumentační, statistická a	4	4	6	3	1	1

Stiftung in Eisenach. Spolek je dále zřizovatelem Německé národní knihovny, Spolkového archivu, Humboldtova fóra a několika dalších institucí (galerie, muzea).

muzejní pracoviště						
Rok otevření národního divadla	1883	1920 (nová budova 2007)	1765	1837 (nová budova 2002)	1741 (od 1776 Německé národní divadlo)	---
Rok založení národní filharmonie	1896	1949	1901	1853	1498	---

Seznam organizací zřizovaných na státní úrovni resortem kultury a s působností v oblasti scénických umění ve střední Evropě

Česká republika	Národní divadlo Česká filharmonie Pražský filharmonický sbor Institut umění – Divadelní ústav Národní informační a poradenské středisko pro kulturu Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi Národní muzeum
Slovensko	Slovenské národné divadlo Divadlo Nová scéna Štátna opera Štátne divadlo Košice Slovenský ľudový umelecký kolektív (hudba a tanec) Tanečné divadlo Ifjú Szivek Umelecký súbor Lúčnica Slovenská filharmónia Štátna filharmónia Košice Štátny komorný orchester Žilina Divadelný ústav Národné osvetové centrum Hudobné centrum Slovenské národné múzeum
Polsko	Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie Teatr Narodowy Polska Opera Królewska Filharmonia Narodowa w Warszawie Polska Orkiestra Sinfonia Iuventus Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia z siedzibą w Katowicach Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie Instytut Muzyki i Tańca w Warszawie Narodowy Instytut Fryderyka Chopina Europejskie Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Łusławicach Instytut Adama Mickiewicza Narodowe Centrum Kultury

Maďarsko	The Budapest Operetta & Musical Theatre Hungarian State Opera National Theatre Pesti Magyar Színház National Dance Centre Hungarian National Dance Ensemble (tanec a hudba) Müpa Budapest – víceoborové Hungarian National Philharmonic Orchestra Filharmonia Hungary Concerto Budapest Symphonic Orchestra Magyar Cirkusz és Varieté – A nemzeti cirkuszcivallalat Hungarian National Museum National Library of Foreign Literature and Music Collection Hungarian Theatre Museum and Institute (jako součást Petőfi Literary Museum)
Rakousko	Bundestheater-Holding: Burgtheater, Wiener Staatsoper a Volksoper Wien Art for Art Theaterservice (dílny a kreativní koncepty pro Bundestheater-Holding) Wiener Hofmusikkapelle Theatermuseum (jako součást Kunsthistorisches Museum Wien)
Německo	Haus der Kulturen Staatliches Institut für Musikforschung (jako součást Stiftung Preußischer Kulturbesitz)

3.4 Výběrová řízení na podporu scénických umění na státní úrovni ve střední Evropě

V následujícím oddíle zmapujeme obsah a kritéria pro dotační podporu scénických umění na státní úrovni. Budeme se věnovat především dotacím pro oblast profesionálního divadla, tance a hudby včetně forem podpory jejich zahraniční prezentace.

3.4.1 Česká republika

Výběrová dotační řízení pro oblast profesionálního umění, tedy i scénických umění, realizuje v ČR Ministerstvo kultury (MKČR), které spravuje také Státní fond kultury. Pro rok 2018 jsou pro scénická umění vypsány následující typy podpory:

Administrátor	Typ podpory
MKČR, Samostatné oddělení umění	Tvůrčí nebo studijní stipendia pro fyzické osoby (autoři-umělci, v příp. studijních stipendií také výkonní umělci a odborní pracovníci)
MKČR, Samostatné oddělení umění	Program státní podpory profesionálních divadel a profesionálních symfonických orchestrů a pěveckých sborů
MKČR, Samostatné oddělení umění	„Kulturní aktivity“ na podporu <ul style="list-style-type: none"> • projektů profesionálního divadla • projektů profesionálního tance, pohybového a nonverbálního divadla • projektů profesionálního hudebního umění v oblasti klasické hudby • projektů profesionálního hudebního umění v oblasti alternativní hudby
MKČR, Samostatné oddělení umění	„Kulturní aktivity“ na podporu projektů festivalů profesionálního umění v oblastech klasické hudby, alternativní hudby, divadla, tance a pohybového umění, výtvarného umění a literatury
MKČR, Oddělení mezinárodních vztahů	Výběrové dotační řízení na podporu profesionálních kulturních aktivit vysílaných do zahraničí

Podpora v programu profesionálních divadel a profesionálních symfonických orchestrů a pěveckých sborů se uděluje na 1 rok, výše podpory není stanovena. Předmět činnosti není programem vymezen. Žadatelé mohou být subjekty, které splňují programem stanovená kritéria soběstačnosti dle právní subjektivity, komerčního nebo neziskového charakteru, počtu zaměstnanců, počtu představení nebo koncertů za rok a vykonávají stálou činnost po 3 po sobě jdoucí roky.

Program na podporu projektů profesionálního divadla se vypisuje v těchto žánrech:

- činoherní divadlo
- hudebně-dramatické divadlo
- loutkové divadlo
- alternativní divadlo
- projekty interdisciplinárního charakteru s významným podílem divadelní složky

Program na podporu projektů profesionálního tance, pohybového a nonverbálního divadla se vypisuje v těchto žánrech:

- tance
- pohybového divadla

- nonverbálního divadla/pantomimy
- interdisciplinárního charakteru s významným podílem taneční/pohybové složky

Projekty mohou mít formu festivalu, přehlídky, nového inscenačního projektu, reprízování inscenace, celoroční inscenační nebo produkční činnosti, tvůrčí dílny, odborného kurzu, konference, semináře, odborné periodická nebo neperiodické publikace, v roce 2018 navíc ještě mohou mít souvislost s významnými výročí české státnosti 1918, 1968, 1993. V případě hudby se podpora uděluje buď v okruhu klasické nebo alternativní hudby, přičemž formy projektů jsou velmi široce vymezeny od pořádání koncertů přes dílny, soutěže, konference, hudební publicistiku, nahrávání atd. a projekty obsahově zaměřené na významná výročí české státnosti 2018 (1918, 1968, 1993). Podpora těmto projektům se uděluje ve výši 50–70 % z celkových nákladů projektu, u publikací až 85 %, přičemž platí omezení pro vyplácení mezd. Žadatelé mohou být fyzické osoby i právnické osoby, podmínkou je poskytování kulturní služby veřejnosti a činnost odpovídající vypsání grantového okruhu. Podpora se uděluje na 1 kalendářní rok, u nejvýznamnějších projektů, majících mimořádný význam a přínos pro obor, je možno požádat o podporu až na 3 roky.

Program na podporu projektů festivalů profesionálního umění v oblastech klasické hudby, alternativní hudby, divadla, tance a pohybového umění, výtvarného umění a literatury je určen velkým festivalům, která splňují přesná kritéria (doba existence festivalu, počet návštěvníků a finanční náklady minulých ročníků apod.). Požadovaná výše dotace projektu nesmí přesáhnout 35 % z celkových nákladů. V tomto jediném programu jsou stanovena přesná kritéria hodnocení, a to kvantitativní (výkonnostní a ekonomické ukazatele), sociálně a kulturně politická (reprezentace, podpora českých umělců, kulturní obslužnost, práce s publikem) a umělecká (dramaturgie, význam pro obor, doprovodný program apod.). Na základě bodování těchto kritérií je stanovena minimální hranice bodů pro získání podpory.

Výběrové dotační řízení na podporu profesionálních kulturních aktivit vysílaných do zahraničí se uděluje v oblasti živého umění, literatury, kulturního dědictví, výtvarného umění, designu a architektury. Program je vyhlašován vždy na pololetí dvakrát ročně, poskytuje se nejvýše 70 % z celkových nákladů projektu. Z programu jsou vyloučeny státní příspěvkové organizace.

Geografické priority nejsou stanoveny. Kritérii posuzování projektů jsou například kvalita projektu z hlediska umělecké nebo odborné úrovně, přínos pro kreativitu a inovaci, význam projektu pro prezentaci a podporu kulturní rozmanitosti, význam pro rozvoj mezinárodní kulturní spolupráce a vazba na plnění závazků Česka vyplývajících z mezinárodních smluv, místo konání a druh akce z hlediska společenského významu a prestiže. Ministerstvo kultury dále vyhlašuje granty v oblasti výzkumu.

Dalším nástrojem financování umělecké činnosti je Státní fond kultury ČR. Fond vznikl v roce 1992 a zdrojem jeho financování měly být příjmy z loterie. Nezdařený projekt Lotynky ho zadlužil, dluhy byly po mnoho let spláceny z pronájmu nemovitostí, které má fond ve své správě. Teprve v roce 2016 mu byl dluh odpuštěn, nicméně na podporu umění má minimum prostředků nadále. „Hlavním předmětem činnosti Fondu je ve smyslu zákona č. 239/1992 Sb. poskytování prostředků z finančních zdrojů Fondu formou účelových dotací, půjček nebo návratných finančních výpomocí na:

- podporu vzniku, realizaci a uvádění umělecky hodnotných děl,
- ediční počiny v oblasti neperiodických i periodických publikací,
- získávání, obnovu a udržování kulturních a sbírkových předmětů,
- výstavní a přednáškovou činnost,
- propagaci české kultury v zahraničí,
- pořádání kulturních festivalů, přehlídek a obdobných kulturních akcí,
- podporu kulturních projektů sloužících k uchování a rozvíjení kultury národnostních menšin v ČR,
- podporu vysoce hodnotných neprofesionálních uměleckých aktivit,
- ochranu, údržbu a doplňování knihovního fondu.“²⁶⁰

Příjmy fondu pocházejí z pronájmu nemovitostí, příspěvků agentur DILIA, OSA a INTERGRAM a z reklam vysílaných Českou televizí na programu ČT2. Podpora projektů z prostředků fondu je nicméně velmi nízká, v letošním roce je dokonce pro vyčerpání finančních prostředků pozastavena.

²⁶⁰ Výroční zpráva MKČR za rok 2017. S. 257.

3.4.2 Slovensko

Výběrová dotační řízení pro oblast profesionálního umění, tedy i scénických umění, realizuje ve Slovenské republice Fond na podporu umění. Pro rok 2018 jsou pro scénická umění vypsány následující formy podpory:

Administrátor	Typ podpory
Fond na podporu umění	Programy podpory tvorby a uvedení jevištního díla/tvorba a šíření hudebního díla pro <ul style="list-style-type: none">• nezávislá divadla• zřizovaná divadla• tanec• hudbu
Fond na podporu umění	Programy podpory pro přehlídky/koncerty, festivaly, soutěže v oblastech <ul style="list-style-type: none">• divadlo• tanec• hudba – klasická a experimentální• hudba – jazz a jiné žánry
Fond na podporu umění	Programy podpory pro činnost <ul style="list-style-type: none">• nezávislá divadla, sdružení a organizace• nezávislé taneční sdružení a organizace• nezávislé hudební organizace
Fond na podporu umění	Programy mezinárodní mobility a prezentace <ul style="list-style-type: none">• divadlo• tanec• hudba
Fond na podporu umění	Program pro velké přehlídky, festivaly a soutěže
Fond na podporu umění	Program aktivity <ul style="list-style-type: none">• rezidenčních center• kulturních a uměleckých center
Fond na podporu umění	Program pro <ul style="list-style-type: none">• vydávání a distribuci tištěných časopisů• vydávání internetových časopisů
Fond na podporu umění	Program pro výzkum a vzdělávací aktivity v oblasti <ul style="list-style-type: none">• divadla• tance• hudby
Hudební fond	Programy na podporu vážné i populární hudby: <ul style="list-style-type: none">• studijní stipendia v oblasti jazzové hudby a interpretace• tvůrčí stipendia ve všech hudebních oblastech• granty na projekty v oblasti hudby• příspěvky na kritické hodnocení tvorby a uměleckých výkonů• příspěvky na tvorbu profilového CD slovenských koncertních umělců v oblasti vážné hudby

Program podpory tvorby a uvedení jevištního díla v oblasti divadla je možné čerpat formou stipendia (například vytvoření předlohy pro divadelní uvedení) nebo formou dotace. Způsobilými žadateli o dotaci v kategorii nezávislých divadel jsou fyzické a právnické osoby neziskového i ziskového charakteru včetně vysokých škol se sídlem na Slovensku, které prokazatelně působí v oboru profesionálního divadla. Výše dotace je až 95 %, v případě zřizovaných divadel max. 20 % z celkových nákladů projektu a poskytuje se na 1 divadelní sezonu. Podpora se uděluje pro tyto žánry:

- činohra
- hudebně-dramatická díla
- loutkové divadlo
- alternativní divadlo.

Shodné podmínky platí i v oblasti hudby (u hudby se podpora uděluje na kalendářní rok) a tance. V oblasti tance se podpora vztahuje na taneční a pohybové divadlo a stipendium lze využít na vytvoření a uvedení jevištního díla, které je veřejně uvedeno nebo k němuž příjemce poskytne pracovní záznam z neveřejného uvedení. V oblasti hudby se stipendium vztahuje na vytvoření nového hudebního díla (rukopis) nebo nové nastudování a provedení hudebního díla, které je provedeno veřejně nebo k němuž vznikne nahrávka.

Způsobilými žadateli o dotaci v kategorii přehlídek, festivalů, soutěží a koncertů jsou fyzické a právnické osoby neziskového i ziskového charakteru včetně vysokých škol se sídlem na Slovensku, vyšších územně správních celků nebo obcí a příspěvkových organizací státu, které prokazatelně působí v oboru profesionálního divadla. Podpora činí až 95 % z celkových nákladů projektu a uděluje se na kalendářní rok.

Programy na podporu činnosti nezávislých divadel, sdružení a organizací, nezávislých tanečních sdružení a organizací a nezávislých hudebních organizací jsou určeny na více uměleckých aktivit (jako jsou premiéry nových děl, reprízy, koncertní cykly, ale pracovní setkání v zahraničí spojené s přípravou projektů, networking, workshopy, diskuse, vzdělávací činnost, práce s publikem apod.). Žadateli mohou být fyzické i právnické nekomerční subjekty, které působí v oblasti divadla, hudby nebo tance. Výše dotace činí až 95 % z celkových nákladů projektu.

Program na podporu mezinárodní mobility a prezentace v oblasti divadla, hudby a tance mohou využít fyzické a právnické osoby neziskového i ziskového charakteru včetně vysokých škol se sídlem na Slovensku, vyšších územně správních celků nebo obcí a příspěvkových organizací státu. Je určen i na individuální mobilitu (účast na setkání sítí, sympoziích, konferencích, rezidence apod.) Výše podpory činí až 95 % z celkových nákladů projektu.

Program velkých přehlídek, festivalů a soutěží je určen akcím s celoslovenským a/nebo mezinárodním významem ze všech oblastí umění, s mezioborovým záběrem a včetně tradiční kultury. Podmínkou je kontinuální konání akce posledních 5 let, v případě bienále poslední 3 roky. Podporu je možné žádat až na 3 roky a poskytuje se ve výši až 20 % rozpočtu projektu.

Podpora v oblasti výzkumu divadla, hudby a tance je určena na reflexi a kritiku všech druhů umění (včetně mezioborových projektů) a kultury obecně kromě audiovizuální kultury a průmyslu a amatérského umění. Podporují se vzdělávací aktivity primárně po odborné publikum. Lze žádat i na projekty mezinárodní spolupráce. Podpora se uděluje formou stipendií nebo dotací (ve výši max. 95 % rozpočtu) a na období 1.3.2018–28.2.2019. Jedna z letošních mimořádných výzev je letos vyhlášena na výzkum, publikační a překladatelskou činnost v oblasti divadla.

Speciálním druhem podpory jsou tzv. Kulturní poukazy, jejichž cílem je podpora vztahu dětí a mládeže a jejich pedagogů ke kulturním hodnotám a jsou určené na vstupné nebo jeho část v divadlech, muzeích, galeriích, kulturních střediscích, filmových klubech apod. Program dotuje Ministerstvo kultury.

Podporu vážné i populární hudby uděluje také Hudební fond. Kromě cen, prémie a stipendií poskytuje granty na produkci zvukových nosičů, vydávání knižních publikací a not, pořádání koncertů, festivalů, konferencí a jiných hudebních aktivit doma i v zahraničí.

3.4.3 Polsko

Výběrová dotační řízení pro oblast profesionálního umění, tedy i scénických umění, vyhlašuje v Polské republice Ministerstvo kultury a národního dědictví. Některé programy administruje přímo ministerstvo, některé administrují jím

zřízené organizace. Pro rok 2018 jsou pro scénická umění vypsány následující formy podpory:

Administrátor	Typ podpory
Ministerstvo kultury a nár. dědictví, Oddělení státní záštity	Program Ministra kultury a národního dědictví: <ul style="list-style-type: none"> • divadlo a tanec • hudba
Ministerstvo kultury a nár. dědictví, Oddělení uměleckého školství a kulturní výchovy	Program Ministra kultury a národního dědictví: Umělecké aktivity pro děti a mládež
Ministerstvo kultury a nár. dědictví, Oddělení uměleckého školství a kulturní výchovy	Program Ministra kultury a národního dědictví: Kulturní infrastruktura
Národní centrum kultury	Program Ministra kultury a národního dědictví: Infrastruktura kulturních domů
Národní centrum kultury	Program Ministra kultury a národního dědictví: Přístup ke kultuře
Institut hudby a tance	Program Ministra kultury a národního dědictví: <ul style="list-style-type: none"> • Objednávky na nová hudební díla • Hudební stopa • Program na podporu výzkumu opomíjených oblastí polské hudby a tance • Program rezidencí pro mladé dirigenty • Program na jazzové fonografické debuty • Program <i>Škola mistrů</i> (Šíření dovedností tradiční hry na nástroje a zpěvu) • Program <i>Škola mistrů výroby polských lidových nástrojů</i>
Ministerstvo kultury a nár. dědictví, Oddělení mezinárodní spolupráce	Program Ministra kultury a národního dědictví: Prezentace polského umění v zahraničí

Programy podpory v oblasti divadla a tance, v oblasti hudby a v oblasti uměleckých aktivit pro děti a mládež jsou určeny na profesionální nekomerční projekty v tradičních i nových formách zaměřené na kritický diskurz o současné realitě a hledání originálních prostředků uměleckého projevu. Jedním z cílů programu je podpora projektů realizovaných mimo největší kulturní a ekonomická centra v Polsku. Formát projektu je u divadla a tance široce

vymezen: festivaly, přehlídky, soutěže v oblasti divadla / tance včetně interdisciplinárních, pokud je divadlo / tanec hlavním prvkem programu; inscenace v oblasti divadla / baletu / současného tance; jiné formy dokumentace a popularizace divadla. U hudby je definován takto: festivaly, přehlídky, soutěže v oblasti hudby včetně interdisciplinárních, pokud je hudba hlavním prvkem programu; koncerty, inscenace hudebního divadla – opera, opereta, muzikál; jiné formy dokumentace a popularizace hudby. V případě uměleckých projektů pro děti a mládež je formát projektu definován takto: festivaly, přehlídky, soutěže v oblasti umění pro děti a mládež; koncerty, divadelní, hudební, operní, taneční inscenace; výstavy a jiné formy prezentace umění – performance, happeningy, multimediální prezentace. Podpora se uděluje na 1 kalendářní rok a činí nejvýše 80 % z celkových nákladů projektu u menších projektů, 50 % u větších projektů (dle celkových nákladů), přičemž lze žádat i o delší období a program stanovuje přesnou kvótu na pokračující projekty z předchozích let. Žadateli mohou být všechny subjekty včetně církví s výjimkou institucí zřizovaných ministerstvem.

Program na podporu kulturní infrastruktury je určen na modernizaci, rozvoj, zpřístupnění a zatraktivnění kulturní infrastruktury (přestavby, nákup vybavení, vypracování projektové dokumentace, kofinancování projektů hrazených z evropských fondů). Jedním z cílů programu je posílení úlohy kulturních institucí ve veřejném prostoru a posilování jejich významu při stimulaci občanské činnosti. O podporu mohou žádat státní kulturní instituce, nevládní organizace, církve a náboženské sdružení a jejich právnické osoby. Pro kulturní instituce zřizované místní nebo územní samosprávou a knihovny je vyhlášen program na podporu infrastruktury kulturních domů koncipovaný podobně jako předchozí program. Podpora činí 50–80 % z celkových nákladů projektu a lze žádat o víceletou podporu.

Program na podporu přístupu ke kultuře je vyhlášen pro všechny typy subjektů včetně škol. Cílem je usnadnění přístupu ke kultuře, zaměření na široké publikum a podporu sociální integrace, odstraňování ekonomických, psychických, sociálních překážek v přístupu ke kultuře. Cílovou skupinou jsou děti, senioři, školní mládež, tělesně postižení. Projekty by se měly zaměřovat např. na mobilitu, tj. aktivity mimo sídlo žadatele v místech s nízkou kulturní nabídkou, kulturní vzdělávání a spolupráci s dalšími subjekty – školami,

kulturními a nevládními organizacemi nebo zařízeními péče. Podpora činí nejvýše 80 % z celkových nákladů projektu, lze žádat o víceleté financování. Objednávky na nová hudební díla je určen na podporu vzniku nových hudebních děl všech žánrů.

Program určený na prezentaci polského umění v zahraničí je určen na mezinárodní projekty a výměny a zahraniční prezentace polské kultury. Jsou vyhlašovány dvě výzvy ročně a stanovuje finanční kvóty na země prioritního zájmu, jimiž jsou země Východního partnerství, pobaltské země (Dánsko, Finsko, Island, Německo, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Norsko, Rusko, Švédsko) a ostatní země (priorita Albánie, Chorvatsko, Makedonie, Srbsko, ČR, Slovensko, Maďarsko, Čína, Indie, Jižní Korea). Program není určen pro instituce zřizovaných ministerstvem.

Speciálním programem vyhlášeným v roce 2018 je „Hudební stopa“ (Muzyczny Ślad) zaměřený na záznam a distribuci nekomerčních nahrávek hudebních děl, publikaci notových a odborných populárně-naučných hudebních materiálů se zvláštním důrazem na ochranu kulturního dědictví souvisejícího s polskou hudbou. Tento program administruje Institut hudby a tance, který svými programy stimuluje i další činnosti, jako je výzkum hudby a tance (v minulém roce např. však i hudební kritika), jazzové debuty, rezidence pro mladé dirigenty, hra na tradiční i lidové nástroje. Ministerstvo také vyhlašuje program uměleckých a studijních stipendií včetně zahraničních stipendií. V souvislosti s výročím nezávislosti Polska vyhlásilo ministerstvo na období 2007–2021 pro oblast kultury a umění speciální program kulturních aktivit „Nezávislost“ (Niepodległa).

3.4.5 Maďarsko

Výběrová dotační řízení pro oblast profesionálního umění, tedy i scénických umění, jsou v Maďarsku vyhlašována jako tzv. ministerské granty. Jejich témata definuje vláda, grantovou agendu administruje Národní kulturní fond. V posledních letech roste podíl na financování umění dále ze strany Maďarské akademie umění. Nástrojem pro podporu kulturních aktivit maďarské diaspory je Fond Bethlen Gábor.

Administrátor		Typ podpory
Národní fond	kulturní	Programy podpory pro oblast divadla <ul style="list-style-type: none"> • hostování maďarskojazyčných divadel v Maďarsku • uvádění debutů současné maďarské dramatiky • hostování maďarských divadel v zahraničí • inscenace debutů v oblasti loutkového divadla • inscenace loutkového divadla pro děti, mládež i dospělé • podpora mobility divadelní inscenací v tuzemsku
Národní fond	kulturní	Programy podpory pro oblast hudby <ul style="list-style-type: none"> • účast na zahraničním festivalu • organizace koncertů pro mládež, prezentace současné hudby
Národní fond	kulturní	program podpory pro oblast tance <ul style="list-style-type: none"> • podpora mobility maďarských tanečních produkcí v tuzemsku • hostování maďarských tanečních produkcí v zahraničí • taneční festivaly v Maďarsku
Maďarská akademie umění		Umělecká stipendia Podpora uměleckých programů (architektura, film a fotografie, užité umění a design, literatura, výtvarné umění, lidové umění, divadlo, hudba a teorie umění)
Fond Gábor	Bethlen	Podpora kulturních, vzdělávacích a jazykových aktivit maďarské diaspory

Národní kulturní fond vznikl v roce 1996 a své příjmy generuje z maďarské loterie. Jeho program definuje Ministerstvo lidských zdrojů. Fond vyhlašuje dva typy výzev. Část výzev je uveřejňována pro konkrétní subjekty, především pro vysoké umělecké školy, a je vypisována na umělecké, vzdělávací, mezinárodní, výzkumné, publikační a další aktivity²⁶¹. Obsahuje přesné údaje o předmětu výzvy a přidělených finančních prostředcích, poskytuje se 100 % nákladů projektu.

Tzv. ministerské granty jsou udělovány na konkrétní projekty v oblasti divadla, hudby nebo tance. Výzvy na celoroční činnost nejsou vypisovány, taktéž nejsou vypisovány výzvy na interdisciplinární projekty. Výzvy jsou vypisovány se zpožděním, například v oblasti divadla a tance byly vypsány v červnu 2018 na období 16.5.2018–30.6.2019, v případě hudby dokonce na období 1.3.2018–31.3.2019. Výše podpory činí až 100 % z celkových nákladů

²⁶¹ V rámci těchto výzev byla v roce 2017 například uveřejněna výzva pro Maďarské divadelní muzeum a ústav na přípravu maďarské prezentace na Pražském Quadriennale v roce 2019.

projektu, s výjimkou hostování v zahraničí, kde z grantů nelze hradit náklady na ubytování. Žadatelé mohou být profesionální divadelní organizace se sídlem v Maďarsku a v případě dvou speciálních okruhů podprogramů loutková divadla. V programech na podporu hudby jsou podporovány jazzové kapely, orchestry nebo sbory při divadelním subjektu a samostatná hudební tělesa včetně těch, která provozují lidovou nebo dechovou hudbu.

Maďarská akademie umění byla založena v roce 1825 a její činnost ukončil komunistický režim v roce 1949. Akademie byla obnovena v 90. letech 20. století a od roku 2011 posilují její kompetence a relevance ve sféře kultury a rostou její rozpočty na investice do vlastní infrastruktury i do programů podpory. Akademie realizuje kulturní programy ve vlastních prostorech, uděluje ceny v oblasti architektury, filmu a fotografie, užitého umění a designu, literatury, výtvarného umění, lidového umění, divadla, hudby a teorie umění. Maďarská akademie vypisuje dva druhy podpory. Umělecké stipendium Maďarské umělecké akademie na období let 2018–2021 je tříletá programová podpora tvůrčích a interpretačních uměleckých činností, jakož i činností na poli teorie umění ve výše jmenovaných uměleckých oblastech pro žadatele od 18 do 50 let. Cílem podpory uměleckých programů je ochrana a rozmnožování kulturních hodnot, udržování uměleckých a historických tradic a vytváření podmínek umělecké tvorby vysoké úrovně. Udělují se částky od 300 000 do 1 000 000 HUF (přibližně 900 až 3 000 Eur), podíl grantu z celkových nákladů na projekt není uveden. V oblasti divadla jsou podporovány inscenační projekty (tanec, drama, opera). V oblasti hudby je podporována realizace projektů vážné hudby. Důraz je kladen na projekty zahrnující hudební výchovu mládeže. Z podpory je vyloučeno vydávání knih a notových zápisů a výroba a vydávání zvukových nahrávek. V oblasti teorie umění je podpora určena na realizaci konferencí a vydávání publikací, studií a jiných teoretických prací týkajících se následujících tematických okruhů: umělecké hodnoty v prostředí zahraničních maďarských komunit, umění a obecné vzdělávání, střední generace maďarského vizuálního umění. Národní hodnoty jsou zdůrazněny v oblasti filmu a fotografie, kde je výslovně podporováno „umělecké zpracování každodenního života národů žijících v Panonské pánvi“.

Fond Bethlen Gábor je samostatný státní fond, který slouží jako finanční nástroj pro maďarskou diasporu. Jeho cílem je poskytování podpory pro Maďary žijící za hranicemi. Fond vyhlašuje různé výzvy nejen na kulturní aktivity.

V kulturní oblasti jsou obvyklými tématy výzev například podpora kulturních, vzdělávacích a výzkumných programů zaměřených na maďarskou komunitu, které zahrnují amatérská i profesionální divadelní představení, nebo podporu tištěných i elektronických médií. Programy se geograficky zaměřují především na Horní Rakousko, Transylvánii, Vojvodinu, Zakarpatsko, tedy oblast Panonské pánve neboli tzv. Velkého Maďarska.

3.4.6 Rakousko

Výběrová dotační řízení pro oblast profesionálního umění, tedy i scénických umění, spravuje v Rakousku Spolkové kancléřství. Pro rok 2018 jsou pro scénická umění vypsány následující formy podpory:

Administrátor	Typ podpory
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Roční programy podpory pro <ul style="list-style-type: none"> • divadlo a nezávislé divadelníky • orchestry a hudební tělesa • pořadatele koncertů
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Příspěvek na produkce a projekty pro <ul style="list-style-type: none"> • divadlo a nezávislé divadelníky • pořadatele koncertů, orchestry a hudební tělesa
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Festivaly a podobné sezónní akce
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Podpora investic (stavba a vybavení)
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Příspěvek na zvyšování kvalifikace umělecky činných osob
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Příspěvek na materiálové náklady skladatelů/skladatelek a hudebních nakladatelství
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Příspěvek na turné a cesty v tuzemsku i zahraničí pro <ul style="list-style-type: none"> • divadla a nezávislé divadelníky • hudební tělesa a hudebníky • skladatele/skladatelky, jejichž díla jsou uváděna v zahraničí
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Podpora distribuce zvukových nosičů a publikací (šíření děl tvůrců/tvůrkyň nebo interpretů/interpretek s rakouským státním občanstvím za podmínky, že je zajištěno provedení díla.)
Spolkové kancléřství, Odd. II/2	Podpora skladatelské činnosti
Spolkové kancléřství,	Podpora projektů v oblasti

Odd. II/7	<ul style="list-style-type: none"> • nového cirkusu • interdisciplinárních projektů • projektů na rozhraní umění a vědy
Spolkové kancléřství, Odd. II/7	Zahraniční stipendia pro kulturní manažery a manažerky

Všechny typy níže uvedené podpory se vztahují výlučně na profesionální umění a umělce.

Podpora v rámci ročních programů se uděluje na 1 kalendářní rok, výše podílu podpory na celkových nákladech projektu není uvedena. Žadateli nesmí být amatéři a osoby, které ještě studují, vyloučeny jsou také jak ryze komerční projekty, tak projekty s převažujícím sociokulturním záměrem (těm je určena jiná forma podpory). Žadající subjekty musí v okamžiku žádosti vykazovat několikaletou kontinuální činnost. Program definuje obsahové aspekty i kritéria hodnocení. K obsahovým aspektům patří např. podíl současného repertoáru, inovativní, současné a experimentální formy, tematická hodnota (aktuální společenská relevance), inovativní formy práce s publikem. Kritéria hodnocení jsou nadregionální relevance (celorakouská, evropská, mezinárodní), dosah a udržitelnost uměleckého výsledku (např. kvalita dokumentace projektu).

Příspěvek na produkce a projekty se uděluje pololetně, výše podílu podpory na celkových nákladech projektu není uvedena. Obsahové aspekty jsou definovány podobně jako u ročních programů, zdůrazněno je navíc zohlednění současné, především rakouské dramatiky, popř. žijících rakouských skladatelů a skladatelek. Kritéria hodnocení jsou stejná jako u ročních programů. V případě podpory festivalů jsou vyloučeny akce turistického a komerčního zaměření, u obsahových aspektů se hodnotí nezaměnitelnost programace a zvážení historického vývoje, opět je kladen důraz na současný repertoár.

Oddělení II/2 dále přiděluje podporu investic na základě individuální konzultace a další příspěvky uvedené v tabulce výše. Dalšími formami podpory jsou uznání v oblasti scénických umění a hudby a státní ceny a stipendia (zahraniční stipendium pro tanečníky/tanečnice a choreografy/choreografky, skladatele/skladatelky, startovací stipendium pro hudbu a scénická umění pro mladé umělce a umělkyně).

Další formy podpory, která se částečně týká i scénických umění, přiděluje Oddělení II/7 – Kulturní iniciativy, muzea a lidová kultura. Jedná se například o zahraniční stipendia pro kulturní manažery a manažerky nebo podporu projektů

v oblasti nového cirkusu a interdisciplinárních projektů ať již uměleckých, nebo zaměřených na sociokulturní oblast a interkulturní dialog.

Spolkové kancléřství podporuje další fondy, které se podílejí například na financování exportu rakouské hudby a příspěvky na hudební turné všech žánrů do zahraničí, jako je Rakouský hudební fond (Österreichischer Musikfonds). Podporu pro rakouskou hudbu uděluje také Gesellschaft zur Förderung österreichischer Musik, společnost stoprocentně vlastněná největším rakouským kolektivním správcem, společností AKM Autoren, Komponisten und Musikverleger.

3.4.7 Německo

V přímé kompetenci Zmocněnkyně spolkové vlády pro kulturu a média jsou následující fondy, které podporují umění:

- Kulturstiftung des Bundes
- Stiftung Kunstfonds (oblast výtvarného umění)
- Deutscher Literaturfonds
- Fonds Darstellende Künste
- Fonds Soziokultur
- Deutscher Übersetzerfond

Oblast scénických umění, obzvláště divadlo a tanec, vyjma projektů institucí zřizovaných spolkovou vládou, je podporována z prostředků Spolkové kulturní nadace (Kulturstiftung des Bundes) a Fondu scénická umění (Fonds Darstellende Künste). Přímo z prostředků spolkové vlády je podporována hudba. Vážná hudba čerpá prostředky z programu *Excelentní orchestrální krajina Německo* (Exzellente Orchesterlandschaft Deutschland), populární hudba je podporována v rámci *Iniciativy hudba* (Initiative Musik). Na spolkové úrovni působí dále Kulturní nadace spolkových zemí (Kulturstiftung der Länder), která má však hlavní misi ve výtvarném umění. Nejdůležitější odlišností podpory umění a kultury na státní úrovni v Německu od ostatních zemí střední Evropy je několik stěžejních tematických programů, které moderují uměleckou a kulturní činnost ve vztahu k německým kulturním tradicím a aktuálním společenským otázkám.

Administrátor		Typ podpory
Spolková vláda		<i>Excelentní orchestrální krajina Německo</i>
Spolková vláda		Podpora jazzu a rocku v rámci <i>Iniciativa hudba</i> : <ul style="list-style-type: none"> • podpora umělců • podpora infrastruktury pro populární hudbu • podpora krátkodobých turné v tuzemsku i zahraničí (min. 2 vystoupení) • <i>APPLAUS</i> – cena za plánování program nezávislých hudebních zařízení/cena za program hudebních zařízení Rock, Pop, Jazz • digitalizace jevištní techniky v hudebních • zařízení pro živá vystoupení v Německu
Spolková nadace	kulturní	Obecná podpora projektů (všechny oblasti umění)
Spolková nadace	kulturní	<i>Taneční fond Dědictví</i>
Spolková nadace	kulturní	<i>Doppelpass</i> – Fond pro spolupráci divadel
Spolková nadace	kulturní	<i>Tanzland</i>
Spolkové ministerstvo pro školství a výzkum		Programy podpory <i>Wege ins Theater</i> (divadlo pro děti a mládež) <i>Kultur mach stark</i> (kulturní vzdělávání)
Fond scénická umění		Podpora projektů
Fond scénická umění		Podpora projektů v počáteční fázi
Fond scénická umění		Podpora konceptů
JOINT ADVENTURES – Walter Heun		Nationales Performance Netzwerk – Programy podpory národní a mezinárodní mobility <ul style="list-style-type: none"> • hostování divadla • hostování tanec • mezinárodní hostování tanec • koprodukce tanec

Program *Excelentní orchestrální krajina Německo* se zaměřuje orchestry financované z veřejných prostředků, které pořádají pravidelné koncerty. Program byl schválen spolkovou vládou na období tří let (2017–2019) a byla na něj vyčleněna částka 11,1 milionů Eur. Podpora se pohybuje od 50 000 do 450 000 Eur ročně. V programu je kladen důraz na kulturní vzdělávání, rozšiřování publika, využití nových médií a digitalizace, podporu žen a mezinárodní spolupráci, přičemž prioritou je střední a východní Evropa. Program *Iniciativa hudba* se zaměřuje zejména na podporu jazzu a rockové hudby, a to i při pořádání tuzemských a zahraničních turné a rozvoje infrastruktury pro prezentaci produkcí těchto žánrů.

Spolková kulturní nadace byla založena v roce 2002 a podporuje inovativní programy a projekty v mezinárodním kontextu, soustředí se také na zapojení kultury a umění do společenských otázek. V programu obecné podpory kulturních a uměleckých projektů lze žádat o podporu dvakrát ročně, a to na projekty ve všech oblastech umění. Minimální požadovaná částka musí činit 50 000 Eur, a již z její výše je tedy patrné, že se jedná o středně velké a velké projekty organizačně stabilních organizací, které mohou mít sídlo jak v Německu, tak v zahraničí. Částka podpory může činit nejvýše 80 % z celkových nákladů projektu.

Ostatní programy podpory Spolkové kulturní nadace jsou přesně tematicky vymezeny a jsou koncipovány na základě široké diskuse napříč celým oborem divadla a tance. Například program *Tanzland* vznikl na základě závěrů z Tanečního kongresu konaného v roce 2016, který konstatoval nepoměr v distribuci produkcí současného tance v Německu. 60 tanečních souborů, které tvoří součást státních, zemských a městských divadel, sídlí převážně ve velkých městech, a proto program *Tanzland* podporuje hostování současných tanečních produkcí v menších a středně velkých městech. Je určen pro stálé taneční soubory nebo nezávislé scény a spolupracuje se Zájmovým sdružením měst s programem divadelního hostování (INTHEGA – Interessengemeinschaft der Städte mit Theatergastspielen), které zastupuje na 375 stagion v celém Německu.

V případě *Tanečního fondu Dědictví* je hlavním posláním programu uchování, zpracování a zprostředkování kulturního tanečního dědictví 20. století. Podporovány jsou rekonstrukce, obnovení a nová nastudování nebo interpretace choreografických děl, která vznikla v Německu ve 20. století, nebo zpracování mezinárodních choreografických děl, která měla ve 20. století zvláštní vliv na německou taneční scénu. Součástí podpory mohou být i lecture performances, instalace, výstavy, filmové a online projekty nebo hostování projektů podpořených z tohoto programu. Žadateli mohou být soubory státních nebo městských divadel, nezávislí choreografové a soubory, taneční domy, choreografická centra, archivy se sídlem v Německu. Projekty musí být prezentovány v Německu. Maximální částka podpory činí 100 000 Eur a podíl podpory může být až 80 % z celkových nákladů projektu.

Od roku 2005 se Spolková kulturní nadace soustředí také na německou divadelní krajinu a její budoucnost. Jejím prvním pilotním programem v této

oblasti byl program *Heimspiel*, který motivoval státní, zemská a městská divadla ke zpracování společenské reality v lokalitě jejich sídla. V roce 2008 byl otevřen program *Wanderlust* zaměřený na mezinárodní prezentaci a síťování opět státních, zemských a městských divadel. Od roku 2011 je otevřen program *Doppelpass*, který podporuje spolupráci nezávislých souborů ze všech uměleckých oblastí s tanečními nebo divadelními soubory státních, zemských a městských divadel. Koncept programu reaguje mimo jiné na doporučená opatření publikovaná ve studii *Aktuální struktury podpory nezávislých scénických umění v Německu*²⁶², jejíž vznik iniciovalo Spolkové sdružení nezávislých scénických umění (BUFT). Jedná se o dvouletou podporu ve výši do 240 000 Eur určenou na produkce a hostování. Cílem programu je motivovat nezávislou scénu a divadelní instituce v Německu k testování nových forem spolupráce a umělecké produkce vhodné i k zájezdové činnosti. Program, který dosud podpořil 85 projektů spolupráce, byl původně určen pouze subjektům se sídlem v Německu, po prodloužení do roku 2021 je otevřen i novým partnerstvím, tzn. že k dosavadním tandemům se může připojit další partnerský dům z Německa i ze zahraničí. Každý partner musí v rámci projektu vyprodukovat alespoň jednu inscenaci. Cílem programu je nejen výměna jednotlivých produkcí mezi divadly, ale především otevření infrastruktury a organizačního i uměleckého potenciálu stálých divadel pro nezávislé skupiny a jejich vzájemná konfrontace s novými obsahy, uměleckými postupy i organizačními metodami a formami. Jedním z dopadů programu, který nově modeluje celou německou divadelní krajinu, je také prodloužení životnosti produkcí. Vzhledem k velkému zájmu o tento typ podpory byla navýšena částka alokovaná na tento program o 3,3 mil. EUR, v období 2011–2021 činí celkem 22,1 mil. EUR.

Mezi takzvané „majáky“, tj. stěžejní projekty Spolkové kulturní nadace patří další projekty v oblasti divadla a tance, především Taneční kongres (Tanzkongress), festival Theatertreffen, a s podporou těchto oblastí souvisí také programy reagující na aktuální společenské otázky, například TURN – program spolupráce německých a afrických umělců nebo 360° – Fond pro kultury nové městské společnosti zaměřený na integraci imigrantů. Mezi další nástroje

²⁶² Ulrike Blumenreich: Aktuelle Förderstrukturen der freien Darstellenden Künste in Deutschland. Berlin: Bundesverband Freie Darstellende Künste, 2016.

financování kulturních projektů se sociokulturním přesahem na spolkové úrovni patří Fond Sociokultura.

Součástí německé divadelní kultury je také rozvinutá divadelní pedagogika. O oblast kulturního vzdělávání pečuje Spolkové ministerstvo pro školství a výzkum, které administruje také dva programy podpory relevantní pro scénická umění na spolkové úrovni: *Wege ins Theater* a *Kultur macht stark*.

Fond scénická umění vznikl z iniciativy Německé kulturní rady v roce 1985. Zastupuje 15 členských sdružení, spolků a organizací na spolkové úrovni, které jsou střešními organizacemi pro spolky a další organizace zastupující více než 40 000 profesionálních divadelních a tanečních pracovníků v Německu. V roce 2005 byly fondu navýšeny prostředky na podporu, což mu umožnilo rozšířit svůj záběr také na podporu mezinárodních projektů spolupráce v kontextu rozšíření EU. V tomto období také fond realizoval rozsáhlé studie k socio-ekonomickým podmínkám profesionálního divadla a tance v Německu, mezinárodnímu vývoji a společenskému působení nezávislého divadla a tance. Jedním z výsledků těchto iniciativ je *Zpráva scénická umění* (Report Darstellende Künste) z roku 2010. V souvislosti s těmito výzkumy proběhla také změna v modelu podpory. Fond v současné době podporuje tanec a divadlo prostřednictvím tří programů.

Podpora projektů je určena pro nové záměry a produkce ze všech oblastí scénických umění. Žadatelem může být jakýkoli subjekt vyvíjející činnost v oblasti profesionálního divadla a tance. Podpora může činit až 15 000 Eur, nesmí být vyšší než další příspěvky z veřejných zdrojů a představuje maximálně 50 % z celkových nákladů projektu.

Podpora projektů v počáteční fázi je určena na výzkum potřebný pro přípravu nového projektu (např. rešerše), přičemž musí být veřejně zdokumentována alespoň část výsledku tohoto procesu. Podpora činí nejvýše 5 000 Eur za rok. Oba tyto programy mají uzávěrku čtyřikrát ročně.

Program podpory koncepcí se zaměřuje na vynikající podněty z oblasti scénických umění a jejich zpřístupnění většímu okruhu diváků například prostřednictvím navázání spolupráce s dalšími subjekty, vytváření produkčních sítí nebo hostování. Podporu lze žádat až na tři roky a činí nejvýše 25 000 Eur ročně (celkem tedy nejvýše 75 000 Eur). Program se vyhláší jednou ročně, podpora činí maximálně 50 % z celkových nákladů projektu. V tomto programu se podporuje pouze malý počet výjimečných projektů (v roce 2017 například

pouze 2). Speciální program Fondu scénická umění na roky 2016 a 2017 podporoval pod názvem *Homebase* spolupráci s utečenci a žadateli o azyl, občany s migrační minulostí a umělci z utečeneckých zemí.

Závěrečné zprávy o průběhu podpořených projektů jsou publikovány na webovém portále fondu, čímž je umožněno sdílení zkušeností a dialog s veřejností.

Podporu národní a mezinárodní mobility uděluje také Nationales Performance Netzwerk, který za podpory Zmocněnkyně spolkové vlády pro kulturu a média a ministerstev kultury 14 spolkových zemí spravuje společnost JOINT ADVENTURES. V okruzích určených na hostování divadel a tanečních souborů se mohou o podporu ucházet všechny typy žadatelů. Podmínkou je hostování v jiné spolkové zemi, než ve které produkce vznikla. Přednostně jsou podporovány nové inscenace a hledí se na regionální vyváženost podpořených projektů. Každý rok je vybrána jedna spolková země, kde je přidělována podpora vyšší (50 % z celkových nákladů projektu), v ostatních případech se výše podpory pohybuje do 25 % z celkových nákladů u veřejně zřizovaných subjektů a do 35 % u soukromých subjektů. Uzávěrky žádostí jsou dvakrát ročně. V oblasti tance lze žádat dále o podporu na zahraniční hostování. Zde jsou cílové země rozděleny do skupin A, B, C. U skupiny A se hradí 50 % z celkových uměleckých produkčních nákladů projektu, ve skupině B stejná suma a 100 % nákladů na diety, u skupiny C jsou navíc k sazbám skupiny A a B hrazeny cestovní náklady ve výši 50 %. ČR, Polsko, Slovensko a Maďarsko spadají do skupiny B, Rakousko do skupiny A. Program taneční koprodukce podporuje spolupráci minimálně dvou subjektů se sídlem buď v různých spolkových zemích nebo v jedné spolkové zemi a v zahraničí. Podporuje se nejvýše 50 % celkových nákladů projektu, přičemž částky podpory se pohybují do 10 000 do 50 000 Eur.

3.4.8 Komentář

Z výše uvedeného přehledu je patrné, že státní grantová politika pro scénická umění v jednotlivých zemích střední Evropy je velmi různorodá a řídí se různými východisky nejen ve vymezení druhů a žánrů scénických umění, ale v pojetí šíře, formátů a obsahů jejich podpory.

Pokud jde o jednotlivé druhy a žánry, pak jsou nápadné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi v oddělování podpory v oblasti divadla-tance a vážné-alternativní hudby. V ČR, na Slovensku, v Maďarsku a Německu má tanec (případně ve spojení s pohybovým divadlem) své separátní okruhy podpory, zatímco v Polsku a Rakousku je podporován společně s divadlem. Intenzivní podporou tance se vyznačuje Německo, kde se program soustředí také na distribuci tanečních produkcí do menších měst a obcí a na tvůrčí zpracování tanečního odkazu 20. století. Naopak jediné Rakousko vypisuje speciální programy pro nový cirkus, projekty na rozhraní umění a vědy a na interdisciplinární projekty. Podobně má své vlastní okruhy vážná hudba a alternativní hudba/jazz, a to v ČR, na Slovensku, v Polsku a v Německu. Polsko a Německo nabízejí stratifikované nástroje podpory hudby. Polsko prostřednictvím Institutu hudby a tance podporuje také rezidence pro mladé dirigenty, jazzové fonografické debuty, hru na tradiční i lidové nástroje. Příspěvky na tvorbu profilového CD v oblasti vážné hudby poskytuje také slovenský Hudební fond. V Německu je kromě vysoké podpory věnované na hudební tělesa působící v oblasti vážné hudby věnována velká pozornost rovněž populární hudbě, kde je podporována nejen její tvorba, ale také infrastruktura a digitalizace.

Rozdíly nalezneme také v podpoře festivalů scénických umění. V ČR a na Slovensku spadají menší festivaly do okruhů vypisovaných na obecnou podporu hudby, tance a divadla, zatímco velké festivaly mají své vlastní dotační okruhy s přísnějšími kritérii například pro návštěvnost, programovou nabídku a finanční ukazatele. V Polsku a Maďarsku se podpora festivalů součástí dotačních okruhů na projekty divadla, tance a hudby. Německo nepodporuje festivaly na spolkové úrovni vůbec, respektive pouze formou přímého pořadatelství prostřednictvím Spolkové kulturní nadace (festival Theatertreffen). Zvláštní případ představuje Salcburský festival, jehož existence je podpořena speciálním zákonem.

Různý je také přístup státu k odborné reflexi scénického umění. Speciální okruhy na vydávání a distribuci časopisů, výzkum a vzdělávací aktivity existují na Slovensku, v Polsku je dokonce vyhlášen program na podporu výzkumu opomíjených oblastí polské hudby a tance. Rakousko nabízí zahraniční stipendia také kulturním manažerům.

Všechny země disponují různými programy mobility, liší se však v tom, zda jde o mobilitu na národní úrovni nebo zahraniční mobilitu. Mobilita na

národní úrovni je podporována v Polsku, Maďarsku, Rakousku a Německu. Geografické priority v oblasti zahraniční prezentace má definované Polsko, v Německu jsou finančně zvýhodňovány projekty hostující v určitém okruhu zemí, mezi něž patří také ČR, Slovensko, Polsko a Maďarsko. Maďarsko disponuje zvláštním fondem na podporu kulturních, vzdělávacích a jazykových aktivit v místech, kde žije maďarská diaspora. Rakousko nabízí speciální podporu pro skladatele, jejichž díla jsou uváděna v zahraničí. Všechny země deklarují v oblasti zahraniční kulturní politiky vstřícnost vůči projektům evropské spolupráce, míra podpory se liší. Pouze v Maďarsku vedla k ukončení programu EHP a Norských fondů diplomatická roztržka, kdy v roce 2014 obvinil ministr Úřadu premiéra János Lázár v provládních novinách Magyar Nemzet norskou vládu ze „zasahování do domácí politiky“, která měla probíhat prostřednictvím podpory maďarských nevládních neziskových organizací blízkých opoziční straně Zelených z tohoto finančního mechanismu.²⁶³

Všechny země omezují podporu scénických umění podmínkou profesionality a nekomerčnosti (veřejná prospěšnost, kulturní služba). ČR poskytuje dotace v programu pro profesionální divadla, symfonické orchestry a pěvecké sbory na základě speciálních kritérií soběstačnosti, počtu zaměstnanců, ročně odehraných představení nebo koncertů a stálé činnosti. Slovensko, Polsko, Maďarsko a Rakousko naopak programy na tvorbu veřejných a nezávislých divadelních a hudebních subjektů neodděluje. Prostřednictvím programu *Doppelpass* německá vláda stimuluje přímou spolupráci státních/zemských/městských divadel a nezávislých souborů.

Všechny země disponují dalšími nástroji podpory jednotlivých umělců, ať již formou stipendií, odměn nebo ocenění. Přímou podporu skladatelské činnosti nabízí Polsko a Rakousko.

Velká pozornost i prostředky jsou věnovány rozvoji kulturní infrastruktury a dostupnosti kultury pro znevýhodněné skupiny obyvatelstva a také tvorbě pro děti a mládež v Polsku. V Německu nabízí speciální programy podpory divadelních projektů pro děti a mládež a v oblasti kulturního vzdělávání také

²⁶³ Celá kauza včetně dopisů norské strany a prohášení maďarského premiéra je v anglickém jazyce dostupná na <https://theorangefiles.hu/the-orban-government-and-eea-and-norway-grants/>. Pochybnosti o transparentnosti podpory umění těžko ověříme z oficiálních zdrojů, nicméně z maďarského sektoru NGO již po několik let prosakují různé zprávy o nedůvěryhodnosti maďarského grantového systému a záměrném zpoždění vyhlášení i vylučování některých umělců z veřejné podpory.

Ministerstvo pro školství a výzkum. Rakousko má zvláštní program pro rozvoj infrastruktury, program na aktivity rezidenčních center vypisuje Slovensko.

Součástí grantových výzev je obvykle také informace o celkové výši prostředků alokovaných na daný program. Tuto informaci neobsahují výzvy v ČR a Rakousku.

Variabilní je rovněž výše podpory ve vztahu k celkovým nákladům projektů. V Maďarsku je možné získat až stoprocentní podporu. Na Slovensku panuje velký rozdíl mezi podílem podpory pro zřizovaná divadla (20 %) a ostatní subjekty (až 95%). Vstřícné vůči rytmu divadelního provozu jsou programy podpory na Slovensku. Specifikem polských programů je víceleté financování projektů, kdy je v příslušném vyhlášení stanovena přesná kvóta pro podporu projektů pokračujících z předchozího roku. Na uvádění současných rakouských dramatiků a skladatelů i „radost z experimentování“ se klade důraz v rakouských programech, vznik nových divadelních her místních autorů podporují i programy vyhlašované v Maďarsku. Německé programy podpory na spolkové úrovni jsou nejen výsledkem důkladné demokratické oborové diskuse a analýzy potřeb, ale s určitým vizionářským přístupem do oblasti umění a kultury prolínají i globální ekologickou a demografickou problematiku²⁶⁴.

Důležitým rozdílem v mezi jednotlivými zeměmi je také vyvedení agendy dotačních řízení na podporu umění z gesce ministerstev kultury popř. jiných orgánů státní správy na Slovensku, v Maďarsku a v Německu. Výhodou je větší pružnost při vyhlašování jednotlivých dotačních výzev, snazší přesuny prostředků mezi jednotlivými programy, v některých případech i možnost víceletého financování, větší kapacita pro evaluaci podpořených projektů. Hlavní výhodou by měla být také menší závislost rozhodování v přidělování podpory na přímém politickém vlivu zástupců vlády a státní správy.

²⁶⁴ Součástí formuláře žádosti o podporu ze Spolkové kulturní nadace je také Prohlášení o ekologické udržitelnosti, kde žadatel deklaruje třídění odpadu, použití prostředku veřejné hromadné dopravy nebo jízdního kola, šetrnou spotřebu materiálů nebo používání ekologických čisticích prostředků apod. Viz Příloha 4 této práce.

Závěry

„Není podstatné, co se děje na jevišti. Není ani důležité, co na jevišti ukazujeme, ale spíše to, co schováváme – abychom publikum uvedli do stavu, kdy samo začne objevovat.“

Heiner Goebbels, *Heart of the City – Recherchen zum Stadttheater der Zukunft*

Podle zjištění vyplývajících z této práce zaznamenaly v sezóně 2015/2016 statistiky v České republice, na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Rakousku a Německu celkem 71 milionů návštěv koncertů, divadelních nebo tanečních představení v teritoriu, kde žije 154 milionů obyvatel. Odehrála je více než tisícovka souborů na více než 1500 scénách. Je otázka, zda je to málo nebo mnoho. V první řadě je třeba říci, že to není zdaleka všechno. Spolehlivost statistik je značně kolísavá a potěšující zpráva z české perspektivy je skutečnost, že Česká republika patří díky existenci Satelitního účtu kultury k lídrům v této disciplíně nejen v regionu střední Evropy. Měření kultury a živých umění je pro analýzu stavu oboru užitečné, není však možné jej chápat dogmaticky, protože ani vysoce sofistikované metody a nástroje nemohou zajistit jeho exaktnost.

To je patrné i z nejednotných definic, kterou veřejná správa, ekonomie, sociologie, demografie a uměnovědy vymezují oblast divadla, hudby a tance. V každém případě je po představení nejrůznějších definicí a klasifikací možné konstatovat, že se pro tuto práci osvědčil zastřešující termín scénická umění, který i v řeči čísel dokáže nabídnout zajímavé výpovědi o této kulturní doméně. Například, že procento vládních výdajů na kulturní služby z HDP se v zemích střední Evropy drží nad evropským průměrem a že scénická umění jsou obvykle na třetím místě ve výši výdajů států tohoto regionu, a to po kulturním dědictví a uměleckém školství. Nebo, že jedenáct středo- a východoevropských zemí bylo v Evropě v období 2004–2016, během něhož proběhla globální finanční krize, motorem pro růst výdajů v oblasti na kulturu. I v participaci na živých představeních (činohra, opera, koncert, tanec, balet) je na tom dle údajů z roku 2015 region střední Evropy spíše dobře: Česká republika, Rakousko a Německo překračují evropský průměr, Slovensko je mu

blízko a tomu odpovídají i výdaje domácností na kulturu. Polsko a Maďarsko se nachází poměrně hluboko pod průměrem, ale polská kulturní politika dlouhodobě investuje do lepšího geografického rozložení kulturní infrastruktury a zlepšení přístupu ke kultuře. Snad lze tedy na základě těchto údajů říci: scénická umění mají v regionu střední Evropy svou váhu.

Proč tedy tolik pesimismu v souvislosti s kulturní politikou zejména v bývalých postsocialistických zemích? Pokud se zastavíme u SWOT analýz, které tvoří podklad ke strategickým dokumentům kulturní politiky v České republice, Polsku a na Slovensku, pak na první pohled zaujme, že převažují slabé stránky nad silnými. Za hlavní neduhy jsou považovány nízké finanční prostředky, nemožnost dlouhodobého plánování, špatné ohodnocení umělců a kulturních pracovníků a také pocit, že o současném umění z této části Evropy se toho ve světě moc neví. A přitom disponujeme bohatým kulturním dědictvím, hustou sítí kulturních institucí, vzdělanými, kreativními a podnikavými lidmi, kteří jsou si vědomí vlastní kulturní tradice. A navíc: máme také platné strategie, které mají být nástrojem zlepšení tohoto stavu.

Pokud se však podíváme k našim německy mluvícím sousedům, zjistíme, že strategie samospásné. V Německu je v platnosti přes deset let starý materiál *Kultura v Německu* (Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kultur in Deutschland“) a v oblasti státní podpory scénických umění najdeme již řadu přímých souvislostí s doporučeními anketní komise a přijatými opatřeními. Důvod lze hledat v tom, že dialog o kulturní politice v Německu je veden na horizontální i vertikální úrovni včetně zapojení profesních organizací, veřejných i nezávislých aktérů a v dobrém naplňuje principy demokratické účasti na správě věci veřejných i postupy nového veřejného managementu. Právě Německo je značně inovativní v dotační politice scénických umění, a to nejen při posazování globálních společenských témat, jako je migrace nebo změna klimatu, ale i v programech skutečně výlučně zaměřených na uměleckou excelenci v oborech hudby, tance a divadla. Těmi jsou například program *Doppelpass* na podporu spolupráce městských a státních divadel s nezávislými soubory nebo *Fond Taneční dědictví*, který se zaměřuje na uchování, zpracování a zprostředkování kulturního tanečního dědictví 20. století. Inspirativních příkladů by se našlo více i v ostatních sousedních zemích:

grantové programy na podporu výzkumu a kritické reflexe scénických umění na Slovensku a v Polsku, podpora kulturní infrastruktury a rezidenčních prostor v Polsku, na Slovensku a v Rakousku, fokus na domácí mobilitu ve všech zemích kromě té naší, akcentování uvádění a podpory současných divadelních lokálních autorů a skladatelů, vnímání scénických umění jako fóra pro debatu o současné společnosti a podpora projektů na rozhraní vědy a umění v Rakousku, otevřenost vůči veřejné podpoře i „neelitních“ podob umění v Německu. Je také dobré sledovat, že i ministerské granty lze udělovat na víceleté období a že v nich lze zachovat citlivost vůči dynamice divadelního a hudebního provozu, který se počítá na sezóny. V neposlední řadě je inspirativní i takový úřední jazyk, který hovoří o „radosti z experimentování“ jako nedílné součásti tvůrčího procesu (viz Rakousko).

Východiskem dobré kulturní politiky je mimo jiné také vědomí, že v rychle se měnícím světě ne vše vždy dokáží vyřešit státní instituce. Komunikace mezi různými stupni veřejné správy a dobrá vůle ke spolupráci se soukromým a neziskovým sektorem by měla být samozřejmostí, která v našich zeměpisných šířkách bohužel ne vždy samozřejmostí je. Ale také vyvážený přístup státu k resortu kultury, což je téma, které se diskutuje nejen v Německu v souvislosti s tzv. „aktivizujícím“ státem, ale také s nepříznivým politickým vývojem v Maďarsku, vedeným nejen v oblasti kulturní politiky směrem k izolaci a zvidinou posílení konceptu velkých Uher, nebo se sociálními experimenty probíhajícími v Polsku. V tomto smyslu a s naší středoevropskou zkušeností ideologického zneužití kultury a umění můžeme s povděkem kvitovat kulturněpolitický neutrální postoj založený na principu svobodného uměleckého projevu a také přirozeného začlenění evropských hodnot kulturní rozmanitosti, demokratizace kultury a mezikulturního dialogu mezi zájmy, které hájí Česko i Slovensko. Zároveň ale také chtějme více, budme důslední v naplňování strategií konkrétními kroky a zkusme prosadit to, co se osvědčilo u našich sousedů. Odpovědnost za kontinuitu oboru scénických umění i našeho životního prostoru je na nás samotných.

Příloha 1

Statistická definice kulturních center, Polsko

- **Cultural centres** – lead multi-cultural and social activities. They are located in separate, specially built or adapted building with a cinema and concert hall. There are also adequate facilities and equipment, which can be used to conduct specialized cultural activities.
- **Cultural establishments** (urban, urban-communal, municipal) which are multifunctional socio-cultural institutions. The role of institutions is to integrate autonomous cultural institutions and other entities engaged in cultural activities existing in a given locality around a common agenda. Cultural and art centres can be treated as cultural centres or cultural establishments, depending on the statutory determination of type of entity.
- **Clubs** are cultural institutions that operate in the local community in cooperation with institutions, cultural, social and political organizations and associations. They have one or more rooms, adequate equipment (audio-visual equipment, television, newspapers, etc.). Clubs are open every day, as a place to organize cultural recreation and community activities. The activities of the clubs is usually carried out by public, together with the facility's manager.
- **Community centres** are cultural institutions with usually one room, necessary equipment and involve small groups of local community. They are run by local leaders together with a centre's manager. Community center entity, commonly referred to "common rooms", are not referred to as such if they that do not provide cultural activities, and whose premises are used for other purposes, such as organizing meetings and conferences, professional courses, etc.
- **Artistic groups (ensembles, clubs)** are organized groups conducting activities in a specific field, led by qualified staff of cultural institutions. Team members working in different teams are counted as many times as there are teams in which they participate. Art instructors, tutors, choreographers, accompanists and other persons participating permanently in the teams' classes are also reported.
- **The courses** (completed and ongoing during the reporting year) include training courses of a duration of at least 16 hours, which help their participants to develop new skills or interests. Courses related to the acquisition of or increase in professional qualifications have been excluded. The number of courses' graduates refers only to those individuals who have completed the course according to the conditions set by the organizer. Data on graduates of the courses completed in the reporting year are shown in this chapter. The workshop, which is a separated room adapted to carry out the permanent specialized activity on certain theme, is referred to as a specialised workshop. Based on the type of activities conducted, the following types of workshop have been recognised: photographic, film, art, music, polytechnic, computer, ceramic, multimedia (for learning languages) as well as radio studio, TV studio, and ballet/dancing rooms.

Zdroj: Kultura w 2016, s. 51

Příloha 2

Deklarace národní spolupráce, Maďarsko

Zdroj: Ministerstvo lidských zdrojů

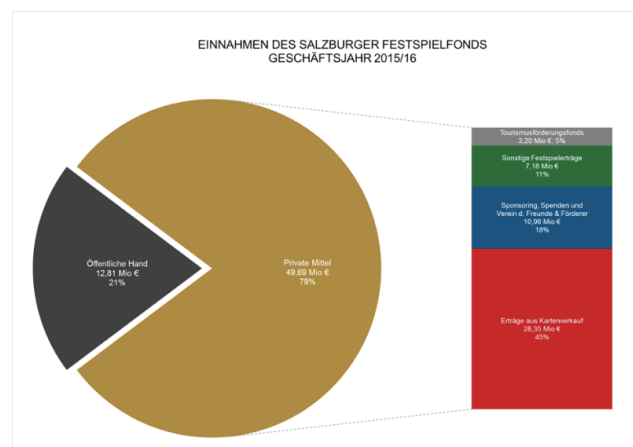
Příloha 3

Ekonomické údaje o Salcburském festivalu, rok 2016, Rakousko

Wirtschaftliche Eckdaten 2016

Spieltage	41
Anzahl der Spielstätten	14
Anzahl der Veranstaltungen	192
Oper	41
Konzertante Opernaufführungen	6
Konzert	81
Schauspiel	45
Kinderprogrammaufführungen	19
Sonderveranstaltungen	57
General-Einlassproben	16
Gesamtbesucherzahl	259.018
Anzahl der Länder	81
Davon außereuropäische Länder	41
Platzauslastung	96%
Kartengeldeinnahmen	27.061.974,29 €
Akkreditierte Journalisten	677
Anzahl der Länder	81
Summe der Zuwendungen der öffentlichen Hand und des TFF, davon	16.016.000 €
Bund	40%
Land	20%
Stadt	20%
Tourismusförderungsfonds	20%

Einnahmen des Salzburger Festspielfonds 2016

Der

Posten „Sonstige Festspielserträge“ enthält unter anderem Erlöse aus dem Verkauf von Abendprogrammen, Inseraten, aus Koproduktionen und Gastspielen, Medienverwertung, Vermietungen und Führungen, Verkauf und Verleih von Produktionen etc.

Zdroj: Internetová stránka festivalu

Příloha 4

Prohlášení o ekologické udržitelnosti (součást formuláře žádosti o podporu ze Spolkové kulturní nadace), Německo

9. ÖKOLOGISCHE NACHHALTIGKEITSERKLÄRUNG

Die Kulturstiftung des Bundes geht verantwortungsvoll mit den natürlichen Lebensgrundlagen um. Sie bemüht sich, die von ihr verursachten Belastungen für die Umwelt kontinuierlich zu reduzieren und setzt sich dafür ein, dass ihre Fördervertrags- und Kooperationspartner sowie Auftragnehmer ihre Aktivitäten *im Rahmen der geltenden Rechtsvorschriften* nach den Prinzipien der Nachhaltigkeit ausrichten.

Bitte wählen Sie aus der folgenden Liste einzelne umweltrelevante Aspekte aus, die Sie im Falle einer Förderung im Sinne der ökologischen Nachhaltigkeit bei der Planung, Durchführung, Kommunikation und Nachbereitung Ihres Projektes planen umzusetzen:

Bitte kreuzen Sie an - Mehrfachnennungen sind erwünscht:

- ☐ Verminderung des Verbrauchs von Ressourcen wie Strom, Papier etc.
- ☐ Berücksichtigung von Umweltkriterien bei Ausschreibungen und Anschaffungen, z.B.: wie Haltbarkeit, Energieeffizienz, Emissionsarmut (CO₂, Lärm, Luftschadstoffe, Abwasser), Umweltzeichen
- ☐ Vermeidung und Reduzierung von Flugreisen
- ☐ An- und Abreise mit öffentlichen Verkehrsmitteln und Fahrrad
- ☐ Durchführung von Telefon- und/oder Videokonferenzen
- ☐ Weiterverwendung bzw. Reparatur vorhandener Geräte
- ☐ Vermeidung von Abfall und recyclingfähige Verpackung, Rücknahme von Abfällen und fachgerechte Entsorgung durch Hersteller (Druckerpatronen o.ä.)
- ☐ Mülltrennung (Papier, Glas, organisch, Restmüll)
- ☐ konsequente Verwendung von Recyclingpapier (für Flyer, Einladungen, Plakate, im Büro)
- ☐ Verwendung von biologisch abbaubaren Reinigungsmitteln

Wir planen sonstige Maßnahmen zur ökologischen Nachhaltigkeit unseres Projektes:

Zdroj: Kulturstiftung des Bundes

Prameny a literatura

Zdroje a prameny

1. Aproximační strategie. Praha: Ministerstvo kultury, 2015
2. *Bundeskanzleramt*, (SRN). Webový portál. 2018 [online]. Dostupné z <https://www.bundesregierung.de>.
3. Česká kancelář programu Kreativní Evropa. Webový portál [online]. Dostupné z <https://www.kreativnievropa.cz>.
4. Deutscher Bühnenverein, Bundesverband der Theater und Orchester: *Theaterstatistik 2015/2016*. Bonn: Köllen und Druck Verlag GmbH, 2016.
5. Eurostat. Statistický úřad Evropské komise. *Culture Statistics*. Luxembourg. Publications Office of the European Union. 2016.
6. Eurostat: *Government expenditure on recreation, culture and religion*. [Online] Dostupné z http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_recreation_culture_and_religion.
7. Evropská komise, Strategie EU pro mezinárodní kulturní vztahy. [Online]. Dostupné z https://ec.europa.eu/culture/policies/strategic-framework/strategy-international-cultural-relations_en.
8. *Finanse kultury w latach 2007-2015*. Krakov: Hlavní statistický úřad – Statistický úřad v Krakově, 2016.
9. *Globalization Context*" International Symposium on Cultural Statistics UNESCO Institute for Statistics Observatoire de la culture et des communications du Québec Montréal, Québec, Canada, October 21 to 23, 2002. [Online]. Dostupné z <https://www.culturalpolicies.net/web/files/74/en/Schuster.pdf>.
10. Główny urząd statystyczny. *Kultura w 2016*. Varšava: Główny urząd statystyczny, 2017.
11. Infopoint pro mobilitu. Webový portál. Květen 2018. [Online]. Dostupné z <http://www.czechmobility.info/cs>.
12. Institut hudby a tance (Polsko). Webový portál Muzyka polska. [Online]. Dostupné z www.muzykaPOLSKA.org.pl.
13. *International cultural policy concept 2015–2018*. (Rakousko). Vídeň: Federal Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs Directorate-General for Cultural Policy. Dostupné z https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Aufma cher/International_Cultural_Policy_Concept_2015-2018.pdf.
14. Klasifikace funkcí vládních institucí CZ-COFOG (99). Praha: Český statistický úřad, 2001. [online] Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/23208748/cofogcely.pdf/49e2a7ee-7e15-4f0b-b7d1-08a9da78c2f0>.
15. Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015–2020. Praha: Ministerstvo kultury, 2015.

16. *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013–2018* [Online]. Dostupné z https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/zahranicni-kulturni-politika-2116.pdf
17. *Kulturaustausch, 2018* [online]. Dostupné z <http://www.kulturaustausch.de/index.php?id=4>
18. KulturKontakt Austria. Webové stránky. [Online]. Dostupné z https://www.kulturkontakt.or.at/html/D/wp.asp?pass=x&p_title=5104&rn=118954
19. Kulturstatistik 2015/2016. Vídeň: Statistik Austria, 2018.
20. Kultúrstatistikai adattár, 2000–2010 / Cultural data, 2000–2010. Budapešť: Központi Statisztikai Hivatal, 2011.
21. *Kunst- und Kulturbericht 2016*. Vídeň: Bundeskanzleramt Österreich, 2016.
22. Maďarský centrální statistický úřad, [online]. Dostupné z https://www.ksh.hu/teor_eng_menu
23. Magyar Nemzetpolitika. A Nemzetpolitikai Stratégia Kerete. Budapešť: Ministerstvo veřejné správy a spravedlnosti, 2012 [online]. Dostupné z <http://bgazrt.hu/npki/>.
24. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, [online]. Dostupné z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>.
25. Meziřesortní koncepce aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022. Praha, 2013, [online]. Dostupné z <https://www.mkcr.cz/meziresortni-koncepce-aplikovaneho-vyzkumu-a-vyvoje-narodni-a-kulturni-identity-na-lea-2016-2022-852.html>.
26. Ministerstvo kultury ČR. Webový portál MK ČR. [Online]. Dostupné z <https://www.mkcr.cz/>
27. Ministerstvo kultury SK. Webový portál MK SR. [Online]. Dostupné z <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/ministerstvo-278.html>.
28. Ministerstvo kultury a národního dědictví Polské republiky (MKiDN). Webový portál ministerstva. [Online]. Dostupné z http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20180514_Obwieszczenie_Marszalka_Sejmu_RP_o_gl._jt_ustawy_o_dzialach_adm._rzadowej.pdf.
29. MŠMT ČR. Webový portál MŠMT. [Online]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>.
30. Ministerstvo zahraničních věcí, (SRN). 2018 [online]. Dostupné z <https://www.auswaertiges-amt.de/>.
31. NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. Luxembourg: European Communities, [online] 2008 [cit. 15.6.2018]. Dostupné z

- <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>.
32. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o działach administracji rządowej. Dostępne z: http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20180514_Obwieszczenie_Marszalka_Sejmu_RP_ogl._jt_ustawy_o_dzialach_adm._r_zadowej.pdf.
 33. Political Declaration 1 of 2010 (16 June) of the Hungarian National assembly on National Cooperation, [online]. Dostępne z www.nefmi.gov.hu/political-declaration.
 34. Polish Culture Yearbook. Varšava (Polsko): Narodowe centrum kultury, 2017.
 35. Profil Maďarska v Kompendiích kulturních politik. [Online]. Dostępne z <https://www.culturalpolicies.net/web/hungary.php>.
 36. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/864 ze dne 17. května 2017 o Evropském roku kulturního dědictví (2018). [Online]. Dostępne z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32017D0864>.
 37. Rubrika Dějiny sociokultury na internetových stránkách Spolkového sdružení sociokulturních center. [Online]. Dostępne z <http://www.soziokultur.de/bsz/node/79>
 38. Sdělení Komise Evropskému Parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o evropském programu pro kulturu v globalizovaném světě, KOM(2007) 242. [Online]. Dostępne z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=celex%3A52007DC0242>.
 39. Spolkové kancléřství, Rakousko. Webový portál. 2018 [online]. Dostępne z <https://www.kunstkultur.bka.gv.at>.
 40. *Správa o štátnom štatistickom zisťovaní v oblasti kultúry za rok 2015*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2016.
 41. Statistische Ämter des Bundes und der Länder: *Kulturfinanzbericht 2016*. Wiesbaden: Statistisches Amt, 2016.
 42. Státní kulturní politika ČR na léta 2015-2020 (s výhledem do roku 2025) [online]. Dostępne z <https://www.mkcr.cz/statni-kulturni-politika-69.html>.
 43. *Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014–2020*. Bratislava: Ministertsvo kultúry Slovenskej republiky, 2014 [online]. Dostępne z http://www.strategiakultury.sk/sites/default/files/STRATEGIA_ROZVOJA_KULTURY_SR_NA_ROKY_2014-2020.pdf
 44. *Strategie rozwoju społecznego 2020 [Polsko]* (Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020), [online], Dostępne z http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf.

45. Úmluva o ochraně a podpoře kulturní rozmanitosti kulturních projevů UNESCO, 2005, [online]. Dostupné z https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/umluva-o-ochrane-a-podpore-rozmanitosti-kulturnich-projevu-4512.pdf.
46. Úřad vlády, (Maďarsko). 2018. Webový portál. [Online]. Dostupné z http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/09A650FD-0ACB-4C14-B572-7CDEF40B8966/0/grundgesetz_ungarn.pdf.
47. Ústava Maďarska. Z r. 2012. [Online]. Dostupné z http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/09A650FD-0ACB-4C14-B572-7CDEF40B8966/0/grundgesetz_ungarn.pdf.
48. Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands (Einigungsvertrag), přijato dne 31.08.1990 [online]. Dostupné z <https://www.gesetze-im-internet.de/einigvtr/EinigVtr.pdf>.
49. Všeobecná deklarace UNESCO o kulturní diverzitě, 2001, [online], dostupné z http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_cs.pdf.
50. Výběr ze základních statistických údajů o Kultuře v České republice: Divadla 2016; Hudba 2016. NIPOS. [Online] Dostupné z <https://statistikakultury.cz/kulturni-oblasti/> a <https://statistikakultury.cz/poskytovatele-kulturnich-sluzeb/>
51. Výsledky účtu kultury ČR za rok 2010. Praha: ČSÚ a NIPOS, 2012
52. Výsledky účtu kultury ČR za rok 2015. Praha: ČSÚ a NIPOS, 2016.
53. Statistický úřad Evropské komise, webová stránka. Dostupné z <http://ec.europa.eu/eurostat/>
54. Závěrečná zpráva Analytické komise „Kultura v Německu“ (Schlussbericht der Enquete-Kommission „Kultur in Deutschland“), 2007.
55. Závěry Rady a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě o pracovním plánu pro kulturu (2015–2018), [online]. Dostupné z [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014XG1223\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014XG1223(02)&from=EN).

Literatura

1. *Alternativer Kulturbericht. Basisdaten österreichischer Kulturiniciativen 2014*. Vídeň: IG Kultur, 2015
2. Bartlová, Milena. *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity*. Praha: UMPRUM, 2017.
3. *Balassi Institute Book*. Budapešť: Balassi Intézet, 2016. Dostupné z <http://www.balassiintezet.hu/en/publications/1705-balassi-institute-book-2015/>

4. Bína, Vladimír et al. *ESSnet-CULTURE (European Statistical System Network on Culture) – Final Report*. [online] Luxembourg, 2012. s. 17. Dostupné z http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf.
5. Blumenreich, Ulrike. *Aktuelle Förderstrukturen der freien Darstellenden Künste in Deutschland*. Berlin: Bundesverband Freie Darstellende Künste, 2016.
6. Blumenreich, Ulrike. *Germany. Country profile*. [Online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.
7. Buchwald, Dorota. *Teatr w Polsce*. Varšava: Instytut Teatralny im. Zbigniewa Razsewskiego, 2015.
8. Bozóki, András et al.: *A Szabadság kultúrája. Magyar kulturális stratégia 2006-2002*. Budapešť, 2006 [online]. Dostupné z <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/2006/szabadsag-kultura>.
9. Brockett, Oscar, G.: *Dějiny divadla*. Praha: NLN, 1999.
10. Černá, Martina (ed.): *Performing Arts Central Europe – Visegrad Countries Focus*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav.
11. Čierna, Martina. *Slovenské divadlo v číslech*. Bratislava: Divadelný ústav, 2017.
12. Dvořák, Jan. *Malý slovník managementu divadla*. Praha: Pražská scéna 2005.
13. Cikánek, Martin. *Proč podporovat kulturu? Je to ekonomicky výhodné*. A2, č. 37, 2007. [Online] Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2007/37/proc-podporovat-kulturu-je-to-ekonomicky-vyhodne>.
14. Cikánek, Martin et al. *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku II*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2013.
15. Cummings Jr, M.C. - Mark Davidson Schuster, J. (eds.). *Who's to Pay? for the Arts: The International Search for Models of Support*. New York: American Council for the Arts, 1989, [online]. Dostupné z <http://www.compilerpress.ca/Cultural%20Economics/Works/Arm%201%201989.htm>
16. Fedorova, Tatiana – Kochelyaeva, Nina. *Russia. Country Profile*. Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě. Dostupné z: <https://www.culturalpolicies.net/web/russia.php?aid=1>.
17. Gliński, Piotr. *Tenets of cultural policy for 2018*. In: Polish Culture Yearbook. Varšava: Narodowe centrum kultury, 2017.
18. Grütters, Monika: *Der Enquetebericht: Kompass für die Bundeskulturpolitik. Zeitschrift Kulturpolitische Mitteilungen*. Heft 159, IV/2017. s. 35-36 [online]. Dostupné z https://www.kupoge.de/kumi/pdf/kumi159/kumi159_35-36.pdf.
19. Heering, Martin: *Vorwort*. In: *Freie Darstellende Künste in Deutschland 2014*. Daten und Analysen. Berlin: Bundesverband Freier Theater e.V., 2015.

20. Holden, John. *Capturing Public Value – How culture become a tool of government policy*. London: Demos, 2004.
21. How to place audiences at the centre of cultural organisations. Brusel: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), [online]. 2017. Dostupné z <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7f8c1285-19c4-11e7-808e-01aa75ed71a1>
22. Iblová, Michaela. *Česká filharmonie pod tlakem stalinské kulturní politiky v padesátých letech*. Praha: Karolinum, 2014.
23. Ilczuk, Dorota: *Poland, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. [Online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.I
24. Inkei, Petr. *Hungary. Compendium short profile*. Compendium kulturních politik a trendů v Evropě. Dostupné z <http://www.culturalpolicies.net/web/files/308/en/Hungary.pdf>.
25. Inkei, Péter: *Hungary, kapitola 6.2.2. Public cultural expenditure*. [Online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.
26. Inkei, Petr . *Culture & Development 20 Years after the Fall of Communism in Europe, 2009*. [Online]. Dostupné z http://www.budobs.org/pdf/26_graphs.pdf.
27. Inkei, Péter. *Public Funding of Culture in Europe, 2014-2016*. Budapešť: The Budapest Observatory, 2018.
28. Inkei, Petr – Vaspál, Veronika: *Country Profile Hungary*. [online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.
29. Keil, Marta. *EEPAP REPORT: Organisation of Performing Arts In Eastern European Countries*, (místo ani rok vydání neuvedeny).
30. Klimeš, Ivan: *Kinematograf, rakouský stát a české země 1895–1912*. Iluminace, ročník 14, 2002, č. 1 (45).
31. Knapík, Jiří. *V zajetí moci. Kulturní politka, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha: Libri, 2006.
32. Kollárová, Ľubica –Belvončíková, Eva: *Sekundárna analýza údajov štátneho štatistického zisťovania za oblasť kultúry (rok 2016 a 2015)*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2017.
33. Kozáková, Simona: *New Public Management – alternativa řízení veřejné správy*. [Online]. Dostupné z <http://merkur.econ.muni.cz/~simona/skola/marketing/1npm.html>.
34. Kujová, Zdeňka. *Veřejné financování kultury na úrovni vyšších územně samosprávných celků v komparaci s německým systémem*. Magisterská práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2011.
35. Kunst, Bojana: *Imagination und Institution. Warum wir Kunstorte nie als feststehende Errungenschaften berstehen sollten – Über die poetischen Prozesse der Institutionalisierung*. Theater der Zeit._Heart of the City II: Recherchen zum Stadttheater der Zukunft (Arbeitsbücher, Band 26), 2017.
36. Lewandowska. Kamila. *Are polish theatres autonomous? Artistic institutions in a bureaucratic system of culture funding*. Policy Studies,

2017. [Online]. Dostupné z <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2017.1376631>.
37. Matarasso, François – Landry, Charles. *Hledání rovnováhy. 21 strategických dilemat v kulturní politice*. Praha: Barrister & Principal, Institut umění – Divadelní ústav, 2015.
38. Návrátová, Jana: *Tanec v zemích Visegradu – společně v srdci Evropy*. In: Černá, Martina (ed.): *Performing Arts Central Europe – Visegrad Countries Focus*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav.
39. Návrátová, Jana – Vašek, Roman et al. *Tanec v České republice*. Praha, Institut umění – Divadelní ústav, 2010.
40. Nekolný, Bohumil: *Divadlo a kreativní sektor*. Praha: AMU, 2013.
41. Nekolný, Bohumil a kolektiv: *Paradigmata moderní kulturní politiky*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2014.
42. Nekolný, Bohumil – Žáková, Eva – et al: *Studie současného stavu podpory umění – Svazek II. (Financování, legislativa, sociální problematika, příjemci uměleckých děl a výkonů, mezinárodní spolupráce, stav uměleckých oborů k roku 2010)*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2011.
43. O'Brien, Dave. *Kulturní politika. Management, hodnota a modernita v kreativních průmyslech*. Brno: Barrister & Principal, Institut umění – Divadelní ústav, 2015.
44. Obuljen, Nina. *Why we need European cultural policies: the impact of EU enlargement on cultural policies in transition countries*. Amsterdam: European Cultural Foundation, 2005.
45. Patočková, Věra et al. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012.
46. Paulíček, Miroslav. *Nikdo se neodváží říci, že je to nudné. Sociologie vysokého a nízkého umění*. Praha : SLON, 2012.
47. Petrová, Pavla: *Srovnání vybraných kapitol národních profilů Kompendia kulturních politik a trendů v Evropě: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Rakousko a Estonsko*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2010 [online]. Dostupné z https://institute.theatre.cz/media/document/srovnani-vybranych-kapitol-narodnich-profilu_autorka-p.pdf.
48. Žáková, Eva – Bednář, Pavel et al. *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR. Vymezení, kvantitativní mapování a strategické dokumenty. I. svazek*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2015.
49. Patočková Věra – Čermák Daniel – Kateřina Vojtíšková et al. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012.
50. Raabe, Paul. *Blaubuch. Kulturelle Leuchttürme in Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen, Sachsen-Anhalt und Thüringen*. Berlin, 2006. [Online]. Dostupné z <http://www.konferenz-kultur.de/knk/blaubuch.php>.
51. Rabová, Tereza. *Satelitní účty kultury ve světě*. [Online]. [Cit. 6.8.2014]. Dostupné z

- <https://dev.webcomplete.cz/kreativnicesko/satelitni-ucty-kultury-ve-svete/>
52. Bohumil Nekolný a kolektiv: *Paradigmata moderní kulturní politiky*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2014.
53. Ratzenbröck, Veronika – Hofecker, Franz-Otto – Lungstraß, Anja: *Austria. Country Profile*. [Online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.
54. Rejzek, Jiří: *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2001.
55. Rektořík, Jaroslav a kolektiv. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. Praha: Ekopress, 2007.
56. Scullion, Adrienne – García, Beatriz. „What is Cultural Policy Research?“. *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 11, No. 2, 2005
57. Schuster, Mark: *Informing Cultural Policy – Data Statistics, and Meaning*. Paper prepared for presentation at: "Statistics in the Wake of Challenges Posed by Cultural Diversity in a Globalization Context". International Symposium on Cultural Statistics UNESCO Institute for Statistics Observatoire de la culture et des communications du Québec Montréal, Québec, Canada, October 21 to 23, 2002 [online]. Dostupné z <https://www.culturalpolicies.net/web/files/74/en/Schuster.pdf>.
58. Smatlák, Martin. *Slovakia. Country profile*. [Online]. Dostupné z www.culturalpolicies.net.
59. Smolíková, Marta et al. *Management umění*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2008.
60. Strecková, Yvonne. *Pojetí veřejného sektoru jako objektu řízení veřejnou správou*. In: Kol.: *Reforma veřejné správy. Vývoj a některé aspekty postavení veřejných služeb kultury v rozhodování územní samosprávy*. Praha: NIPOS, 2005. Stránky nečíslovány.
61. Wiesand, A. J.: *Comparative Cultural Policy Research in Europe: A Change of Paradigm*. Canadian Journal of Communication, Vol 27 (2002).
62. Yosifova, Diyana. *Towards decentralized cultural policy in transition countries. The case of Bulgaria*. Magisterská práce. Budapešť: Central European University, 2011.
63. Žáková, Eva. „Učet kultury“. In: Martin Cikánek – Eva Žáková – Eva Lehečková – Zora Jaurová – Pavel Bednář. *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku II*, Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2013.
64. Žáková, Eva – Bednář, Pavel et al. *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR. Vymezení, kvantitativní mapování a strategické dokumenty. I. svazek*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2015.